

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Brázdilová Monika

**Rozvojová politika EHS (60. - 70. léta) ve vztahu ke
státům třetího světa (se zaměřením na Afriku)**

**EEC's development policy to the third world coun-
tries (focused on Africa) from 1960 to 1979**

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Mgr. Václav Horčíčka, Ph.D.

Praha 2013

Na tomto místě bych chtěla poděkovat doc. PhDr. Václavovi Horčíčkovi, Ph.D., vedoucímu mé diplomové práce, za odborné vedení, poskytování zdrojů a užitečné rady.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval/a samostatně, že jsem řádně citoval/a všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne datum

.....

Jméno autora/autorky

Abstract

The aim of this thesis is to provide a comprehensive view at the development cooperation of the European Economic Community in the 60's and 70's years of the 20th century in relation to the countries of the Third World with a focus on African developing countries. It also deals with the analysis of the very concept of development, development cooperation and development policy.

The thesis is conceived from the general to the particular, where are first discussed the main concepts, the grouping and contracts supplemented with more detailed analysis. At first is briefly described the establishment of the EEC and the characteristic of grouping ACP. Then comes the analysis of the actual development cooperation and measures with which was the aid realized.

Another two sections are devoted to comprehensive contractual framework of cooperation, which is in this period defined by part IV. Treaty of Rome and the Implementing agreement, two conventions of Yaoundé and the First Lomé convention. In the Lomé Convention, there were a lot of significant changes made in terms of equality between the EEC and the ACP countries, as the concept of association was changed to the principle of partnership during the time.

The development aid had to be managed somehow as well, so in next chapter is the topic of the institutional framework of development cooperation. The last parts are focused on the development cooperation between the countries of the EEC and the Underdeveloped Africa. There could be seen the analysis of financial aid for the member countries of the Community of the African continent and the use of this assistance from the side of the African developing countries.

At that time the development cooperation was at its very beginning, so no major success could be seen. At first was necessary to define its main targets, create institutions and measures for its managing and anchoring. Only then may the real use of this assistance lead to. The development cooperation wasn't sufficiently practiced and used by any side in the mentioned period of the Sixties and Seventies. This project will be based on the principles of corporate social responsibility of organizations.

Keywords

Development, development cooperation, development policy, EEC, developing countries, Africa.

Abstrakt

Cílem této diplomové práce je podat ucelený náhled na rozvojovou spolupráci Evropského hospodářského společenství v 60. a 70. letech 20. století ve vztahu ke státům třetího světa se zaměřením na africké rozvojové státy. Zároveň se práce zabývá rozbohem samotného pojmu rozvoj, rozvojová spolupráce a rozvojová politika.

Práce je koncipovaná od obecného ke konkrétnímu, kdy jsou nejdříve rozebrány hlavní pojmy, uskupení a smlouvy a teprve následně se zabývá jejich podrobnějším rozbohem.

Nejprve je stručně popsán vznik EHS a charakteristika uskupení ACP. Následně dochází k rozboru samotné rozvojové spolupráce a nástrojů, kterými byla rozvojová pomoc uskutečňována. Další dvě obsáhlé části se věnují smluvnímu rámci kooperace, která je v tomto období vymezena Částí IV. Římské smlouvy a Prováděcí dohodou, dvěma dohodami z Yaoundé a první dohodou z Lomé. Ve smlouvách z Lomé došlo k velké změně z hlediska rovnosti mezi státy EHS a ACP, jelikož byl pojem asociace změněn na princip partnerství. Rozvojová pomoc musela být také nějak spravována, takže další kapitolou je téma institucionálního rámce rozvojové spolupráce. V posledních dvou kapitolách dochází k rozboru finanční podpory směřující z členských zemí Společenství na africký kontinent a způsob využití této pomoci ze strany afrických rozvojových zemí.

Rozvojová spolupráce byla v této době na svém úplném začátku, takže ještě nezaznamenala žádný větší úspěch. První bylo potřeba stanovit její cíle, vytvořit instituce a nástroje pro její správu a smluvně ji zakotvit. Teprve následně mohlo dojít k reálnému využívání této pomoci. Ve sledovaném období 60. a 70. let nebyla rozvojová spolupráce dostatečně praktikována ani využívána z žádné z těchto stran.

Klíčová slova

Rozvoj, rozvojová spolupráce, rozvojová politika, EHS, rozvojové země, Afrika.

Obsah

1	ÚVOD	15
2	EVROPSKÉ HOSPODÁŘSKÉ SPOLEČENSTVÍ	21
2.1	Vznik	21
2.2	Cíle	22
2.3	Institucionální rámec	24
2.4	Přeměna v ES.....	27
3	CHARAKTERISTIKA REGIONU ACP	28
3.1	Nevýhody skupiny ACP	32
3.2	Výhody skupiny ACP	32
4	ROZVOJOVÁ POLITIKA EHS	34
4.1	Vymezení pojmu rozvoj	34
4.2	Vymezení pojmu rozvojová ekonomika	35
4.3	Diferenciace a soudržnost rozvojového světa	40
4.4	Vymezení problematiky rozvojové spolupráce EHS	42
4.5	Cíle rozvojové politiky	47
4.6	Princip 3C	49
4.6.1	Koordinace	49
4.6.2	Komplementarita	50
4.6.3	Koherence	51
5	NÁSTROJE ROZVOJOVÉ POLITIKY	53
5.1	Smluvní nástroje.....	53
5.2	Finanční nástroje.....	53
5.2.1	Rozpočet ES	53
5.2.2	Evropský rozvojový fond	54

5.2.3	Evropská investiční banka	56
5.2.4	Africká rozvojová banka.....	58
5.3	Obchodní nástroje	58
5.3.1	Všeobecný systém preferencí (GSP)	59
5.3.2	Ostatní obchodní nástroje ustanovené po roce 1979.....	60
5.4	Nástroje na podporu rozvoje soukromého sektoru.....	62
5.5	Nástroje na podporu činností nevládních organizací (NGOs).....	62
5.6	Nástroje na podporu rybolovu.....	62
6	ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE EHS SE ZEMĚMI ACP	63
6.1	Asociace podle IV. Části Římské smlouvy	63
6.2	První smlouva z Yaoundé	73
6.2.1	Obchodní politika.....	81
6.2.2	Finanční politika	85
6.2.3	Úspěšnost první dohody z Yaoundé	87
6.3	Druhá smlouva z Yaoundé.....	89
7	DOHODY UPRAVUJÍCÍ VZTAHY MEZI ZEMĚMI EHS A ACP	96
7.1	První dohoda z Lomé	97
7.2	Interpretace úmluv z Lomé v minulosti	108
8	INSTITUCIONÁLNÍ RÁMEC ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE	111
8.1	Instituce EHS pro rozvojovou spolupráci	111
8.2	Společné instituce rozvojové spolupráce EHS a ACP	113
9	VSTUP VELKÉ BRITÁNIE DO EHS	116
9.1	Důvody neúčasti VB na evropské integraci	116
9.2	Spor o vstup VB do ES mezi vládnoucími stranami.....	122
9.3	Důsledky vstupu VB do ES	128
10	CHARAKTERISTIKA ROZVOJOVÉ AFRIKY	131

10.1	Ekonomická charakteristika rozvojové Afriky	131
10.2	Historický vývoj rozvojové Afriky	133
10.3	Nástin vztahů Afriky a ES/EU	138
11	PODPORA ROZVOJOVÝCH STÁTŮ AFRIKY V RÁMCI ČLENSKÝCH STÁTŮ EHS	140
11.1	Podpora rozvojových států Afriky v rámci jednotlivých členů EHS	142
11.1.1	Francie	142
11.1.2	Spolková republika Německo	146
11.1.3	Itálie	148
11.1.4	Nizozemsko	150
11.1.5	Belgie.....	151
12	ZPŮSOB VYUŽITÍ PODPORY ZE STRANY ROZVOJOVÝCH STÁTŮ AFRIKY	153
12.1	Zemědělství.....	153
12.2	Vývoj vzájemného obchodu mezi EHS a přidruženými africkými zeměmi v 60. a 70. letech	159
12.2.1	Skladba zboží mezi EHS a rozvojovými zeměmi Afriky	173
12.3	Nerostné bohatství přidružených afrických států.....	176
13	ZÁVĚR	178
14	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	185
14.1	Seznam pramenů	185
14.2	Seznam literatury	185
14.3	Jiná literatura	191
14.4	Internetové zdroje	192
15	SEZNAM ZKRATEK	194
16	SEZNAM OBRÁZKŮ V PŘÍLOZE	196

Seznam obrázků

Obr. 1	Robert Schuman.	199
Obr. 2	Jean Monnet při otevření trhu ESUO v roce 1951.	199
Obr. 3	Podpis Římských smluv 25. března 1957.	200
Obr. 4	Zakládající státy EHS	200
Obr. 5	Institucionální struktura Evropských Společenství.	201
Obr. 6	Průměrný růst HDP/obyvatele ve vybraných rozvinutých a rozvojových státech v letech 1960 až 1972.	201
Obr. 7	Vývoj ekonomické úrovně v rozvojových zemích dle HDP/obyv.	202
Obr. 8	Vývoj počtu signatářů a objemů EDF v letech 1957 až 2000.	202
Obr. 9	Příspěvky členských zemí EHS do EDF v letech 1957 až 1970.	203
Obr. 10	Rozdělení prostředků EDF a EIB mezi přidružené africké a malgašské státy (PASM) a zámořské země a území (ZZÚ-ZO).	203
Obr. 11	Mapa uskupení ACP.	204
Obr. 12	Základní ukazatele ekonomického rozvoje v letech 1960 až 1970.	204

Obr. 13	Čerpání prostředků z I. a II. EDF přidruženými zeměmi.	205
Obr. 14	Porovnání struktury I. a II. EDF ve vztahu k jednotlivým hospodářským oblastem.	205
Obr. 15	Proces přistupování afrických, karibských a tichomořských zemí k ACP.	206
Obr. 16	Země AKT – Afrika.	207
Obr. 17	Vzájemný obchod EHS/EU s AKT.	207
Obr. 18	Porovnání ekonomického růstu v 60. a 70. letech v rozvinutých i rozvojových zemích.	208

Seznam tabulek

Tab. 1	Seznam zkratek	194
---------------	-----------------------	------------

1 ÚVOD

Rozvojová spolupráce Evropského hospodářského společenství s rozvojovými zeměmi byla pevnou součástí jeho vnějších vztahů. Počátky této vzájemné kooperace spadají do roku 1957, kdy byla podepsána Smlouva o založení EHS¹. Samotná rozvojová spolupráce byla zakotvena v Části IV. dohody o ustanovení EHS a v tzv. Prováděcí dohodě. Cílem spolupráce byla podpora hospodářského a sociálního rozvoje a boj proti chudobě. V té době se rozvojová spolupráce týkala pouze bývalých kolonií šesti zakládajících států EHS. Postupně byly vztahy mezi členy Společenství a rozvojovými státy upravovány a rozšiřovány. Nejdříve se tak stalo na základě první a druhé smlouvy z Yaoundé a následně byly podepsány čtyři konvence z Lomé, na základě kterých byla ustanovena spolupráce s tzv. skupinou zemí ACP. Tato skutečnost nastala až po tom, co byly do rozvojové pomoci EHS zahrnuty také rozvojové státy Spojeného království, které se stalo roku 1973 součástí ES. Vzájemná spolupráce mezi oběma skupinami zemí byla v budoucnu ještě znovu revidována, ale tyto dohody již nejsou součástí mé diplomové práce.

Prioritním partnerem rozvojové spolupráce EHS byla a je Afrika. Státy tohoto kontinentu jsou také největším příjemcem této pomoci, což souvisí s obrovskou zaostalostí tohoto regionu. Ze 49 zemí charakterizovaných jako nejméně rozvinuté země světa, jich připadá na Afriku 34. Nástrojem rozvojové pomoci EHS se stal Evropský rozvojový fond, z něhož největší část prostředků směřovala právě do rozvojových států Afriky. Obchod mezi Afrikou a členskými státy EHS byl charakteristický střídavými úspěchy a neúspěchy. Ne vždycky africké země dokázaly danou pomoc ze strany EHS využít správným způsobem. Afrika se potýkala a nadále potýká s řadou problémů, které nedokázaly odstranit ani finanční prostředky vyspělých států. Co se v jedné zemi projevilo jako účinné, se v druhé zemi setkal s naprostým fiaskem. Vliv na úspěšnost konkrétních reforem v jednotlivých afrických zemích mělo mnoho faktorů, jako jsou geogra-

¹ Římské smlouvy.

fické podmínky, ekonomická, sociální, environmentální a politická situace, způsob použití získané podpory, využívání přírodních, nerostných, lidských a materiálních zdrojů a samozřejmě také to, jak příslušná země produkuje a vyváží. Z hlediska všech těchto faktorů se většina afrických států nacházela v negativním postavení a své přednosti a výhody nedokázala dostatečně uplatnit.

Cílem mé diplomové práce je charakterizovat a analyzovat rozvojovou politiku EHS v období 60. a 70. let 20. století. Záměrem této práce je vymezit problematiku rozvojové spolupráce EHS ve vztahu ke státům třetího světa se zaměřením na rozvojové státy v Africe. Zároveň se pokusím objasnit důvody, příčiny a následky, které z vzájemných vztahů mezi EHS a Afrikou vyplývaly. Dále je má práce zaměřena na to, jakým způsobem se členské státy podílely na nastolení hospodářské a sociální stability v rozvojových zemích, především na africkém kontinentě. Účelem této diplomové práce je také objasnění principů rozvojové spolupráce, stejně jako vymezení prostředků, skrze které je tato forma pomoci uskutečňována. Smyslem práce byl rovněž rozbor podílu jednotlivých států Evropského hospodářského společenství na financování a podpoře rozvojových zemí a následně to, jakým způsobem byla tato pomoc ze strany států třetího světa využita. V neposlední řadě se v rámci mé diplomové práce zaměřím na to, jakým význam měl vstup Velké Británie do Společenství, a co samotnému přičlenění Velké Británie do EHS předcházelo.

Má diplomová práce je strukturovaná do 11 kapitol, které se v rámci každé kapitoly ještě dále dělí na několik podkapitol, někdy též do podpodkapitol.

Úvodní část mé práce se věnuje stručné charakteristice Evropského hospodářského společenství. Zaměřuje se na ustavující smlouvy, hlavní cíle a instituce EHS. V závěru této části je popsáno, jakým způsobem bylo EHS přeměněno na ES.

Druhá kapitola se věnuje obecné charakteristice regionu ACP. Zároveň je zde zmíněn podíl skupiny ACP na světové ekonomice. V závěru této části jsou ve stručnosti zmíněny výhody a nevýhody tohoto uskupení.

V rámci třetí kapitoly se má práce zabývat problematikou rozvojové politiky EHS. Jsou zde vymezeny základní pojmy rozvojové spolupráce a následně charakterizována samotná rozvojová spolupráce Společenství a její vývoj od 60. do 70. let 20. století. Kapitola je také rozšířena o klíčové cíle a principy, na jejichž základě stojí rozvojová politika EHS. Tato kapitola tedy poslouží k uvedení do problematiky rozvojové spolupráce EHS.

Další kapitola mé práce se soustředí na obecný popis finančních a obchodních nástrojů, na základě kterých je uskutečňována rozvojová spolupráce EHS. V této kapitole nejsou popsány smluvní nástroje rozvojové politiky EHS, neboť tato problematika je detailněji rozebrána v kapitolách 6 a 7.

Následující obsáhlá kapitola analyzuje vývoj utváření vzájemných vztahů mezi zeměmi EHS a rozvojovými státy na základě IV. Části Římské smlouvy a na základě dohod z Yaoundé. Tato část se soustředí na postupnou přeměnu vztahů mezi vyspělými a rozvojovými státy od asociace ke vzájemným vztahům na základě rovnosti. Pátá kapitola analyzuje veškeré pozitivní i negativní ekonomické důsledky, které vznikly v návaznosti na vytvoření vzájemných vztahů mezi dvěma naprosto odlišnými ekonomickými subjekty. Převážná část této kapitoly je zaměřena na rozbor obchodní a finanční politiky se zaměřením na obě cílové skupiny.

Sedmá část práce navazuje na předchozí kapitolu, neboť pojednává o dohodách z Lomé, které navazovaly na dohody z Yaoundé. Konvence z Lomé znamenaly velký předěl v rámci euro-afrických vztahů, jelikož vzájemná spolupráce již nestála na pouhém přidružení, ale na principu rovnosti. Loméské smlouvy měly velký význam i z hlediska rozšíření EHS o Velkou Británii, protože na základě britského přistoupení do Společenství se asociované státy rozšířily o velkou skupinu zemí v Africe, Karibiku a Pacifiku. Přistoupením rozvojových zemí Commonwealthu vzniklo uskupení Afrika-Karibik-Pacifik. Tato kapitola se dále zabývá tím, jaké důsledky plynuly z přistoupení dalších států do EHS a jaké požadavky si smlouvy vydané ve sledovaném období kladly za svůj cíl.

V osmé kapitole jsou shrnuty hlavní instituce EHS zabývající se rozvojem spolupráci. Dále se tato kapitola zaměřila na vymezení společných institucí rozvojové spolupráce mezi EHS a ACP s popisem jejich klíčových kompetencí.

Další část analyzuje důvody britské neúčasti na evropské integraci z pohledu VB i EHS. Dále kapitola rozebírá vnitřní rozpory VB ohledně EHS vyplývající z neshod mezi dvěma nejsilnějšími britskými stranami i mezi členy jednotlivých stran navzájem. V závěru kapitoly je začleněno pojednání o významu britského vstupu do Společenství.

Další část je jakousi úvodní kapitolou pro kapitoly následující. Devátá část je zaměřena na obecnou charakteristiku afrického kontinentu, přičemž nejobsáhleji se věnuje ekonomickému a historickému vývoji rozvojové Afriky.

Desátá kapitola se zaměřuje na to, jak jednotlivé členské země EHS podporovaly rozvojové státy Afriky. Dochází zde k analýze toho, jakým způsobem byly dílčí pomoci africkým státům poskytovány, v čem tato podpora spočívala, která členská země EHS na rozvojovou pomoc Afriky přispívala nejvíce, a která nejméně.

Poslední kapitola navazuje na předchozí část, kdy naopak rozebírá to, jakým způsobem rozvojové země Afriky pomoc poskytovanou státy EHS využívaly. Protože největší část prostředků z EHS šlo na zemědělství a obchod, zabývá se kapitola především těmito odvětvími afrického hospodářství. Podstatnou součástí jedenácté kapitoly je rozbor toho, jaké hlavní komodity se v souvislosti s euro-africkým obchodem nejvíce dovážely a vyvážely. V závěru jsou vypsány hlavní nerostné suroviny rozvojových států Afriky, které hrají významnou polohu v rámci vzájemných obchodních vztahů mezi státy Společenství a rozvojovými státy Afriky.

V práci budou použity metody deskriptivní, komparativní a analytická. Všechny tři metody se budou v podstatě prolínat navzájem v rámci každé kapitoly, přičemž popisná metoda bude použita především v kapitolách zabývajících se vznikem EHS, ustanovením skupiny ACP, charakteristikou afrického kontinentu, institucionálním zajištěním rozvojové spolupráce a nástroji, prostřednictvím kterých je rozvojová pomoc uskutečňována. Komparativní metoda bude

více aplikována v kapitolách týkajících se rozvojovou politikou EHS a rozvojovou spolupráci mezi EHS a ACP. Analytická metoda bude upotřebena zvláště v částech zabývajících se poskytováním podpory státům třetího světa ze strany členských států EHS a její využití ze strany rozvojových států Afriky.

Primární zdroje k tématu této diplomové práce představují stěžejní dohody, a to zejména Článek IV. Římské smlouvy a v ní včleněná Prováděcí dohoda, dvě dohody z Yaoundé a první a druhá dohoda z Lomé. Další dohody upravující vztahy mezi EHS a ACP jsou již nad rámcem období, které zpracovávám.

Sekundární zdroje představují všechny odborné publikace a články, které se věnují rozvojové problematice, rozvojové politice a pomoci EHS, regionem ACP a rozvojovými státy Afriky a dohodám upravující vzájemné vztahy mezi EHS a státy třetího světa.

Významným zdrojem dokumentů a článků jsou také internetové stránky. Mezi nejdůležitější internetové zdroje patří oficiální stránky Evropské unie (europa.eu.int), Rozvojovka (www.rozvojovka.cz), Euractiv (www.euractiv.cz), a Euroskope (www.euroscope.cz).

Má práce je založena především na využití odborné literatury, které bylo poměrně dostatek. Jedná se především o publikace věnující se rozvojové spolupráci EHS (ADAMCOVÁ Lenka, AMORT Jiří, BAAR Vladimír, BARNES Gorell, CASSEN Robert, CIHELKOVÁ Eva, CREMONA Marise, GRANELL Francesc, HOEBINK Paul, HOFFMAN Paul, HOLLAND Martin, HOLUB Alois, JELÍNEK Petr, LANDA Vladimír, LIEBENSTEIN Harvey, LISTER Marjoire, PAYNE Anthony, SANFORD Jonathan, VINER Jacob). Tyto díla představují základ mé práce věnující se rozvoji, rozvojové spolupráce, rozvojové politice a utváření vzájemných vztahů mezi EHS a rozvojovými zeměmi. Další skupinu autorů tvoří odborná literatura zaměřena na vztahy a rozvojovou kooperaci mezi státy EHS a rozvojovou Afrikou (ADEBAJO Adekeye, BERTHELÉMY Jean-Claude, BROWN William, COSGROVE Twitchett, DIAO Xinshen, DJAMSON Eric, ENGEL Ulf, KIRSTEN Johan, LANCASTER Carol, PADAYACHEE Vishnu, SALVATORE Dominick, SIMBA Iddi a ZARTMAN William). Odborné publikace týkající se tématu mé práce bylo možné sehnat ve vědeckých i nevědeckých knihov-

nách na území České republiky, přičemž nejvíce literatury bylo k dostání v Moravské zemské knihovně v Brně a Národní knihovně v Praze.

Využití pramenů je velkou slabinou v rámci této práce. Z původních zdrojů bylo použito pouze minimum všech dostupných dohod (Smlouva o EHS, Úmluva o přidružení afrických států k EHS, Smlouva o ES z Maastrichtu, Dohoda z Cotonou a Amsterodamská smlouva). Ostatní prameny uvedené v práci již byly v podstatě zakomponovány v rámci nějaké odborné publikace (Úmluvy z Lomé zpracované v dokumentech pro studium na vysoké škole nebo Římské smlouvy – Evropská integrace v dokumentech). Originální prameny vztahující se k rozvojové spolupráci EHS nejsou na území ČR k sehnání, pouze v rámci přepracovaných vydání. Původní zdroje je možno sehnat v odborných knihovnách na území států, které byly zakládajícími členy EHS. Pro studium rozvojové problematiky je pro občany ČR nejdostupnější knihovna Vídeňské university.

Internetové stránky věnující se rozvojové spolupráci EHS jsou nejdostupnějším, nejrychlejším a nejlevnějším zdrojem pro zkoumání této problematiky. V současné době již existuje velké množství internetových zdrojů, které odkazují na téma rozvoje a rozvojové kooperace, ale většina z nich nemá odborný a kvalitní dohled. Proto za nejdůležitější internetové zdroje považuji ty, které jsem zmiňovala již výše, a které jsem v rámci internetových zdrojů využívala nejvíce.

2 EVROPSKÉ HOSPODÁŘSKÉ SPOLEČENSTVÍ

2.1 Vznik

Vzniku Evropského hospodářského společenství² předcházelo ustanovení řady mezinárodních organizací, které měly být nástrojem evropské integrace. Mezi tyto organizace patřila Organizace pro Evropskou ekonomickou spolupráci³, která se v roce 1960 transformovala na Organizaci pro ekonomickou spolupráci a rozvoj⁴, dále NATO⁵, Rada Evropy a Evropské sdružení uhlí a oceli⁶. Tyto instituce však nebyly schopny sehrát rozhodující roli v rámci evropské integrace.⁷

Roku 1954 se Francie v čele s Jeanem Monnetem⁸ pokusila prosadit rozšíření kompetencí ESUO na oblast dopravy a energetické zdroje. Nakonec přišel s nápadem oživit myšlenku evropské integrace prostřednictvím atomové energie, což mělo sloužit k mírovému využití atomové energie a zároveň podřídit v tomto směru kontrolu Spolkovou republiku Německo^{9,10}.

V roce 1955 se v Messině konala konference ministrů zahraničních věcí ESUO, kde bylo rozhodnuto o vytvoření mezivládního výboru v čele s belgickým ministrem zahraničí Spaakem, který měl vypracovat konkrétní návrhy na zřízení společného trhu, včetně oblasti jaderné energetiky. Roku 1957 byl Spaakův vý-

² EHS

³ OEEC

⁴ OECD

⁵ North Atlantic Treaty Organisation – Severoatlantická smlouva.

⁶ ESUO

⁷ KEŘKOVSKÝ Miloslav a KEŘKOVSKÁ Alena. *Evropská unie – historie, instituce, ekonomika a politiky*. Praha: Computer press, 1999. s. 10-12.

⁸ Jean Monnet byl francouzský politický a ekonomický poradce, který se zasloužil o vydání Schumanova plánu v květnu 1950. Tato deklarace vedla k vytvoření ESUO. V letech 1952 až 1955 byl prvním předsedou výkonného orgánu Evropské unie.

⁹ Spolková republika Německo - SRN

¹⁰ KOVÁŘ Martin a HORČIČKA Václav. *Dějiny evropské integrace*. Praha: Triton, 2005. s. 110 – 111.

bor přetvořen na konferenci a téhož roku se konalo v Paříži setkání ministrů zahraničních věcí Šestky.¹¹ Dne 25. března 1957 ministerští předsedové států Šestky podepsali v Římě smlouvy zřizující Evropské hospodářské společenství a Euratom.¹² Tyto smlouvy nabyly účinnosti k 1. lednu 1958.¹³

Římské smlouvy jsou společně s Pařížskou smlouvou¹⁴ základními právními a programovými dokumenty evropské integrace.

2.2 Cíle

Hlavním cílem EHS bylo vytvořit společný trh mezi členskými státy, kde budou uplatňována společná soutěžní pravidla, a kde mělo docházet k volnému pohybu osob, služeb, kapitálu a zboží. Smlouva o EHS si dala za cíl vytvořit celní unii ve čtyřech etapách, nejpozději do roku 1970. Celní unie byla zřízena už v roce 1968.¹⁵

Mezi hlavní cíle a zásady EHS patřilo:

- Vytvoření celní unie skrze odstranění celních poplatků a dalších poplatků, které omezují obchod mezi členskými státy a prostřednictvím zavedení společného celního sazebníku vůči nečlenským zemím.
- Vznik společného trhu odstraněním zábran volného pohybu osob, kapitálu a služeb mezi jednotlivými členy.
- Nastolení jednotných soutěžních pravidel, které by zaručily, že hospodářská soutěž nebude v rámci společného trhu ničím narušována.
- Zřízení společných politik v oblasti zahraničního obchodu, dopravy a zemědělství.

¹¹ Státy tzv. Šestky jsou zakládající státy EHS – Francie, Itálie, SRN, Belgie, Lucembursko, Nizozemí.

¹² Evropské společenství pro atomovou energii.

¹³ URWIN W. Derek. *The community of Europe: a history of European integration since 1945*. Londýn: Longman, 1991. s. 79-80.

¹⁴ Smlouva o ESUO

¹⁵ HAD Miloslav a URBAN Luděk. *Evropská společenství – první pilíř evropské unie*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2000. s. 17-18.

- Spolupráce v oblasti hospodářské politiky všech členských států.
- Vytvoření institucí, které by byly zodpovědné za provádění úkolů uvedených ve smlouvě.
- Postupné sjednocování zákonodárství členských zemí, které by zaručilo řádné fungování společného trhu.¹⁶

V některých oblastech se členské státy EHS rozhodly přenést část rozhodovacích pravomocí na nadnárodní úroveň. V souvislosti s tímto rozhodnutím již nebyly vybrané politiky ve výhradní pravomoci vlád členských států. Členské státy se dohodly, že budou nastaveny zvláštní předpisy pro fungování a rozhodování u těchto politik:

- Hospodářská politika¹⁷
- Společná zemědělská politika
- Politika rybolovu
- Sociální politika¹⁸
- Společná dopravní politika
- Politika ochrany hospodářské soutěže, daňová ustanovení a sbližování právních předpisů¹⁹

V preambuli Smlouvy o založení EHS bylo také stanoveno, že bude vytvořen příspěvek, který povede ke zmenšování rozdílů mezi stupněm hospodářské vyspělosti jednotlivých oblastí členských států a k likvidaci zaostalosti nejvíce zaostalých regionů. K financování těchto aktivit byla Smlouvou o EHS zřízena Evropská investiční banka²⁰.

¹⁶ *Římské smlouvy – Evropská integrace v dokumentech*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1993. s. 75-78.

¹⁷ Tam byla zahrnuta politika konjunktury, obchodní politika vycházející z celní unie a platební bilance.

¹⁸ Sociální politika byla financována z Evropského sociálního fondu.

¹⁹ Tyto nařízení měly zajistit úspěšné fungování společného trhu.

²⁰ EIB – Evropská investiční banka

Co se týká financování společného rozpočtu EHS, tak jeho příjem tvořily finanční příspěvky jednotlivých členských států EHS. Výše příspěvku byla daná velikostí každé členské země. Největší dotace směřovaly od Německa, Francie a Itálie²¹, menším dílem přispívaly Belgie a Nizozemsko²² a nejmenším dílem přispívalo Lucembursko²³. Tato forma příspěvku do společného rozpočtu byla neobvyklá, protože charakter příjmů z rozpočtu EHS měl podobu příspěvkového financování, nikoliv financování, které by bylo založeno na daních. Z toho důvodu byl do Smlouvy o založení EHS vložen dodatek, na základě kterého musela Komise přezkoumat podmínky, které by umožnily přejít z příspěvkového systému na systém vlastních zdrojů. To by vytvořilo vhodné podmínky pro nezávislost EHS na přesunech příspěvků z členských států.²⁴

2.3 Institucionální rámec

Institucionální rámec EHS byl vytvořen na základě Pařížské a Římské smlouvy a jeho cílem bylo usnadnit spolupráci mezi členskými státy v rámci daných politik. Nejednalo se o federalistickou strukturu, neboť zakladatelé EHS doufali, že tak dojde k vytvoření užší spolupráce.²⁵

Institucionální rámec EHS tvořily orgány Komise EHS, Rada ministrů EHS, Parlamentní shromáždění EHS a Soudní dvůr.

Komise EHS byla politicky nezávislá nadnárodní instituce, jejímž primárním posláním bylo hájit zájmy Společenství jako celku. Z toho důvodu nesměla Komise přijmout instrukce žádné vlády nebo členského státu Společenství.²⁶ Sídlem Komise EHS byl Brusel. Komise zajišťovala výkonnou část Společenství. Bylo tam 17 komisařů, z toho po dvou z pěti největších států²⁷, z ostatních států

²¹ Každý z těchto států přispíval 28% z celkové velikosti rozpočtu.

²² Belgie a Nizozemí přispívaly po 7,9%.

²³ Lucembursko se podílelo na financování příspěvků 0,2%.

²⁴ URWIN W. Derek. Tamtéž, s. 79 - 81.

²⁵ LINTNER Valerio and MAZEY Sonia. *European Community: Economic and Political Aspects*. England: McGRAW-HILL Book Company Europe, 1991. s. 12.

²⁶ URWIN W. Derek. Tamtéž, s. 81.

po jednom. Každý komisař byl jmenován do Komise vlastní vládou na dobu čtyř let.²⁸

Komise odpovídala za to, že do Evropského soudního dvora nebudou přijaty žádné osoby, organizace ani vlády, které by byly v rozporu se Smlouvami, regulacemi nebo rozhodnutími přijatými Společenstvím. Komise dále ukládala pokuty všem těm, kdo byli shledáni v neshodě s pravidly hospodářské soutěže Společenství.²⁹

V rámci exekutivy byla Komise odpovědná za zajištění provedení politik Společenství, ať už na základě rozhodnutí Rady Ministrů nebo na základě Smluv.

Komise prováděla politiky EHS na každodenní bázi a řídila strukturální fondy, jako je Evropský zemědělský garanční a podpůrný fond³⁰, Evropský rozvojový a regionální fond³¹, Evropský rozvojový fond³² a Evropský sociální fond^{33,34}

Komise byla dále zodpovědná za zahájení politiky Společenství. Všechny návrhy a právní předpisy musely vycházet z Komise. Každý vypracovaný návrh byl předán Evropskému Parlamentu a Výboru pro ekonomický a sociální dialog a následně Radě Ministrů, která ho musela nebo nemusela přijmout.³⁵

²⁷ Velká Británie, Francie, Itálie, Španělsko a Západní Německo.

²⁸ LINTNER Valerio and MAZEY Sonia. Tamtéž, s. 13.

²⁹ LINTNER Valerio and MAZEY Sonia. Tamtéž, s. 13.

³⁰ EAGGF

³¹ ERDF

³² EDF

³³ ESF

³⁴ LINTNER Valerio and MAZEY Sonia. Tamtéž, s. 13.

³⁵ LINTNER Valerio and MAZEY Sonia. Tamtéž s. 12.

V roce 1966 byly na základě Slučovací smlouvy sjednoceny Komise EHS, Komise Euratomu a Vysoký úřad ESUO v jeden orgán s názvem Komise Evropských společenství.³⁶

Rada ministrů byla zákonodárným článkem Společenství. Její hlavní funkcí bylo přijímání nebo odmítání návrhů, které jí byly předány Komisí, s ohledem na stanovisko Parlamentu a Hospodářský a Sociální výbor³⁷. V Radě nebyli stálí členové, účastníci se měnili v závislosti na předmětu jednání a účasten byl vždy jeden ministr z každého členského státu. Předsednictví v Radě Ministrů se střídalo mezi členskými státy každých šest měsíců podle abecedního pořádku.³⁸ Převážná část prací v rámci Rady nebyla prováděna samotnými ministry, ale Výborem stálých zástupců³⁹, který byl založen v roce 1958.

V roce 1964 byly tři Rady ministrů jednotlivých společenství, čili EHS, EUROATOM a ESUO, sjednoceny v jednu Radu ministrů. V roce 1993 byl název Rada ministrů změněn na Rada EU.⁴⁰

Shromáždění bylo nadnárodním orgánem fungujícím v rámci EHS, kde jednou za rok zasedali zástupci národních parlamentů. Počet členů byl stanoven na 142. Hlavním posláním Shromáždění byla kontrola nad činností Komise i Rady, projednávání poslední výroční zprávy a muselo dbát na plnění ročního rozpočtu. Společně s Radou ministrů tvořila rozpočtový orgán, i když jeho pravomoci byly hodně omezené. Na základě Římských smluv bylo vytvořeno jedno Shromáždění⁴¹, které bylo společné pro Euratom, EHS i ESUO.⁴²

Soudní dvůr EHS byl vytvořen jako nadnárodní orgán, kde jednou za rok zasedal jeden zástupce národního parlamentu z každého členského státu EHS.

³⁶ KÖNIG Petr a kolektiv. *Učebnice evropské integrace*. Brno: Barrister & Principal, 2006. s. 40.

³⁷ Pouze poradním orgánem.

³⁸ KÖNIG Petr a kolektiv. Tamtéž, s. 40.

³⁹ COREPER

⁴⁰ *Římské smlouvy – Evropská integrace v dokumentech*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1993. s. 129-130.

⁴¹ Později z tohoto Shromáždění vznikl Evropský parlament.

⁴² URWIN W. Derek. Tamtéž, s. 83.

Soudní dvůr EHS není to samé jako Evropský soud pro lidská práva. Soudní dvůr má sídlo ve Štrasburku. Cílem Soudního dvora bylo dbát na zachování práva při výkladu a realizaci smlouvy, stejně jako prováděcích předpisů. Soudní dvůr dále řešil případné spory mezi institucemi samotnými nebo mezi institucemi a členskými státy EHS.

Soudní dvůr EHS sestával ze 7 soudců, jeden z každého členského státu a jeden, který byl zvolen Radou ministrů. Jejich funkční období bylo šest let. Soudní dvůr v rozhodování o vyřešení sporu rozhodoval většinovým hlasováním a jeho verdikt byl konečný. Tento orgán byl opět zřízen jako společná instituce pro všechna tři společenství.⁴³

2.4 Přeměna v ES

Evropské hospodářské společenství, Evropské společenství uhlí a oceli a Evropské společenství pro atomovou energii byla tři evropská společenství a každé z nich bylo řízeno vlastními samostatnými výkonnými a legislativními orgány představované komisí a radou. Každé z těchto institucí disponovalo vlastní komisí a vlastní radou.

Společnými orgány pro všechna tři společenství bylo Shromáždění a Soudní dvůr. To vytvářelo nevýhodné podmínky pro nalezení kooperace mezi všemi institucemi. V rámci zvýšení efektivnosti rozhodování byly nakonec všechny tři rady a tři komise sjednoceny do jedné Komise Evropských společenství a jedné Rady Evropských společenství.

Tato Slučovací smlouva, která vstoupila v platnost v červenci 1967, usnadnila fungování Evropských společenství⁴⁴ v rámci byrokracie, ale v rámci mezinárodního práva zůstala jednotlivá společenství oddělena, a to na základě svých zakládajících smluv.⁴⁵

⁴³ URWIN W. Derek. Tamtéž, s. 83

⁴⁴ Evropská společenství - ES

⁴⁵ KÖNIG Petr a kolektiv. *Učebnice evropské integrace*. Brno: Barrister & Principal, 2006. s. 47.

3 CHARAKTERISTIKA REGIONU ACP

Zkratka ACP vyjadřuje název skupiny afrických, karibských a pacifických států, které spolu v roce 1975 uzavřely dohodu o spolupráci v Georgetownu. Stalo se tak v době, kdy vstoupila v platnost Dohoda z Lomé I. Dohodou z Georgetownu stanovila pravidla pro spolupráci mezi státy tří kontinentů, kde je hlavním podporovatelem pomoci ES.

Tato skupina je tvořena sedmdesáti devíti státy z Afriky, Karibiku a Pacifiku. Vzájemná spolupráce mezi státy ACP, mimo Kuby, a státy ES byla naposledy upravena na základě Dohody z Cotonou neboli ACP-EC Dohody o Partnerství. Kuba se členem ACP stala až v roce 2000 a k této Dohodě se zatím nepřidala.⁴⁶

Státy ACP si vytvořily vlastní rozhodovací instituce a procesy a se státy ES/EU jsou v kontaktu prostřednictvím společných orgánů DC. Nejvýznamnějšími institucemi ACP jsou sekretariát ACP, jehož sídlem je Brusel a Výbor Velvyslanců AKT, který pracuje za součinnosti s Radou AKT.⁴⁷

Skupina ACP je tvořena čtyřiceti osmi státy ze subsaharské Afriky, šestnácti státy s Karibiku a patnácti státy s Pacifiku.⁴⁸

Cílem ACP států je:

- Jejich trvalý udržitelný rozvoj,
- Jejich postupné zapojování do světové ekonomiky za předpokladu snižování chudoby a vytvoření nového a spravedlivějšího světového pořádku,
- Koordinace činností jednotlivých ACP států prostřednictvím realizace Dohody z Cotonu,

⁴⁶ CANTERBURY C. Dennis. *European bloc imperialism*. Boston: Brill Academic Publishers, 2010, s. 81.

⁴⁷ Rozvojovka.cz. – Dohoda z Cotonou [online]. Concorde: podkladová studie k diskusi [cit. 20-2-2013]. Dostupné z [www: <http://www.rozvojovka.cz/download/pdf/pdfs_176.pdf>](http://www.rozvojovka.cz/download/pdf/pdfs_176.pdf).

⁴⁸ African, Caribbean and Pacific Group of States. Org. The Secretariat ACP [online]. [cit. 15-05-2012]. Dostupné z: <http://www.acpsec.org/node/7>.

- Upevňování jednoty a solidarity mezi členy skupiny ACP, stejně jako snaha o porozumění mezi jednotlivými národy států ACP,
- Usilovat o ekonomický, hospodářský, sociální a kulturní rozvoj mezi rozvojovými státy a mezi sebou rozvíjet vzájemnou spolupráci v oblasti obchodu, vědy a techniky, průmyslu, dopravy, vzdělávání, odborné přípravy a výzkumu, informací a komunikace, životního prostředí, demografie a lidských zdrojů,
- Přispívat k regionální, meziregionální a efektivní spolupráci v rámci skupin ACP, stejně jako mezi ostatními rozvojovými zeměmi,
- Zvýšení významu a spolupráce s regionálními organizacemi, jejichž jsou členy,
- Demonstrace společného postoje zemí ACP vůči zemím EHS v oblastech vymezených Loméskými dohodami,
- Dosažení cílů zakotvených v Dohodě z Lomé a koordinace činností ACP států prostřednictvím realizace Dohody z Lomé,
- Upevnění míru a stability a vytvoření svobodné a demokratické společnosti.⁴⁹
- Podpora soukromého sektoru, snížení nezaměstnanosti a zlepšení postoje ve vztahu k výrobním prostředkům,
- Zvýšení respektu vůči právu jednotlivce a uspokojování jeho základních potřeb,
- Vytváření kapacit účastníků v rámci rozvoje a budování a zdokonalování institucionálního zabezpečení vzájemných vztahů,
- Rovnost mužů a žen ve všech oblastech života,
- Udržitelný rozvoj přírodních zdrojů a životního prostředí.⁵⁰

⁴⁹ African, Caribbean and Pacific Group of States. Org. The Secretariat ACP [online]. [cit. 15-05-2012]. Dostupné z: < <http://www.acpsec.org/node/7>>.

⁵⁰ *Dohoda z Cotonou*. Preambule část 1: Obecná ustanovení. Hlava 1, kapitola 1. Cíle a zásady.

Dennis Canterbury spatřuje hlavní cíle skupiny ACP v udržitelném rozvoji členů ACP a jejich postupném zapojování do světové ekonomiky, což by s sebou mělo přinášet prioritně postupné snižování chudoby a ustanovení nového spravedlivějšího a rovnějšího světového systému. Mezi dalšími záměry ACP států uvádí koordinaci aktivit ACP skupiny v rámci prováděných vzájemných ACP-ES dohod o partnerství, konsolidace jednoty a solidarity mezi státy ACP, stejně jako vzájemné porozumění mezi lidmi a zřízení a konsolidace míru a stability, které by vedlo k vytvoření společnosti založené na principech svobody a demokracie.⁵¹

Vzájemná spolupráce zemí ACP a zemí ES byla založena na právně závazném systému a existenci společných orgánů. Hlavní zásady, které si obě strany stanovily, patří především rovnost obou partnerů a vlastní rozhodování v oblasti rozvojové strategie, dále je to možnost účasti různým účastníkům ve snaze podpořit sjednocení všech částí společnosti. Ve smlouvě byla zakotvena také klíčová úloha dialogu a nutnost realizace daných závazků. V neposlední řadě byl mezi hlavní zásady vzájemné kooperace těchto států ustanoven princip diferenciacce a regionalizace.⁵²

Dle Dennise Canterburyho je skupina ACP pouze institucionálním prostředníkem, který koordinuje a reprezentuje požadavky ze strany zámořských zemí a teritorií, v rámci vzájemných dohod s ES. Potom, co získaly bývalé evropské kolonie nezávislost, se evropským státům opět naskytla možnost, jak je opět nepřímou ovládat. Bývalé kolonie byly hospodářsky a ekonomicky nesoběstačné, a tak jim členské státy ES nabídly přidružení na základě hospodářských a ekonomických dohod o partnerství. Ve skutečnosti se jedná o opětovné ovládnutí hospodářsky slabších zemí ekonomicky silnějším uskupením, tedy o jakousi novou formu kolonialismu.⁵³

Skupina zemí ACP je heterogenní oblastí s rozdílnou geografickou polohou, ekonomickou úrovní, politickou stabilitou, infrastrukturou, mírou dosaženého

⁵¹ CANTERBURY C. Dennis. Tamtéž, s. 82.

⁵² *Dohoda z Cotonou*. Preambule část 1: Obecná ustanovení. Hlava 1, kapitola 1. Cíle a zásady.

⁵³ CANTERBURY C. Dennis. Tamtéž, s. 83.

vzdělání, historií a kulturou, ale s velmi podobnou strukturou hospodářství. Teritoriálně jde o velmi rozsáhlou oblast s bohatými přírodními zdroji, čímž jsou země ACP velmi žádanou oblastí z hlediska surovin, paliva a energie. Státy ACP představují také velmi významný lidský potenciál, jelikož celkový počet obyvatel dosahuje téměř 750 milionů.⁵⁴

ACP státy se podílejí na světové ekonomice jen nepatrnou měrou. Jejich podíl na světovém HDP je přibližně dvou procentní. Jedná se o průmyslově málo rozvinuté země, z nichž některé⁵⁵ jsou zařazeny mezi nejméně rozvinuté země světa⁵⁶. Také účast zemí ACP na světovém obchodu je minimální. Jejich podíl se pohybuje pod dvě procenta jak na světovém exportu, tak na importu. Nejvíce jsou na pomoc ES/EU závislé africké státy, pro které ES/EU představuje největšího obchodního partnera.⁵⁷

Země ACP jsou orientovány převážně na zemědělství, kde je také zaměstnáno nejvíce obyvatel. Skladbou pěstovaných plodin jsou tyto státy velmi podobné, jakož i nevyužitím jejich přírodních zdrojů. Průmysl těchto států je soustředěn na zpracování a těžbu zemědělských surovin.⁵⁸

V zemích ACP převládá nízká životní úroveň obyvatelstva a vysoké procento nezaměstnaných a negramotných lidí. Skoro polovina obyvatel celé skupiny ACP žije v absolutní chudobě, kdy se jejich příjem pohybuje pod jedním USD na osobu na den.⁵⁹

⁵⁴ KAPPEL Robert. *Africa's marginalisation in World trade: A reset of the Uruguay Round agreements*. Berlín: Springer – Intereconomics: Review of European economic policy. 1996, s. 33-42, Svazek 31, číslo 1.

⁵⁵ Jedná se o 39 zemí subsaharské Afriky.

⁵⁶ LDC.

⁵⁷ KAPPEL Robert. Tamtéž, s. 33-42.

⁵⁸ CIHELKOVÁ Eva. Tamtéž, s. 275-283.

⁵⁹ CIHELKOVÁ Eva. Tamtéž, s. 275-283.

3.1 Nevýhody skupiny ACP

- Různorodost uvnitř skupiny z hlediska hospodářských zájmů, historických vazeb vůči členským státům, statutu rozvoje, politické důležitosti na pozici regionálních a mezinárodních kruhů, míry regionální spolupráce,
- Malý význam skupiny ACP na mezinárodní scéně,
- Absence soudržnosti a společných institucí v rámci občanské společnosti,
- Vysoká závislost států ACP na finančních prostředcích z EDF, což znehodnocuje postavení jednotlivých vlád z hlediska vzájemného politického a obchodního dialogu s ES/EU,
- Slabý mandát a neexistence demokratické zodpovědnosti politických představitelů jednotlivých zemí ACP, kteří zastupují své země na jednání s ES/EU,
- Absence společného přesvědčení o přidané hodnotě skupiny ACP,
- Ačkoliv jsou státy ACP členy mnoha regionálních uskupení, tak existují pouze malé možnosti pro vyjednávání.⁶⁰

3.2 Výhody skupiny ACP

- Dlouhodobý vzájemný vztah mezi třemi rozvojovými oblastmi, který není dán společnými hranicemi,
- Stanovení základních principů a cílů, z nichž nejdůležitější je dodržování lidských práv a nastolení demokracie,
- Jedná se o největší skupinu rozvojových zemí, která disponuje společnými orgány,
- DC dává skupině ACP možnost spojení s EU v rámci debat a jednání na mezinárodní úrovni,
- Skupina ACP se má potenciál stát se mocným uskupením, pokud bude chtít,

⁶⁰ Rozvojovka.cz. – Dohoda z Cotonou [online]. Concorde: podkladová studie k diskusi [cit. 20-2-2013]. Dostupné z www: <http://www.rozvojovka.cz/download/pdf/pdfs_176.pdf>.

-
- Možnost ovlivňovat vývoj v samém centru rozhodování – v Bruselu.⁶¹

⁶¹ Rozvojovka.cz. – Dohoda z Cotonou [online]. Concorde: podkladová studie k diskusi [cit. 20-2-2013]. Dostupné z www: <http://www.rozvojovka.cz/download/pdf/pdfs_176.pdf>.

4 ROZVOJOVÁ POLITIKA EHS

4.1 Vymezení pojmu rozvoj

V 50. a 60. letech byl rozvoj charakterizován především ekonomickým růstem. Toho dosáhly hlavně země v západní Evropě. Podle jejich vzoru měl probíhat ekonomický rozvoj i v dalších zemích. Země, kterým se podařilo dosáhnout určitého ekonomického růstu, byly označovány jako rozvinuté, ostatní nesly přídomek rozvojové.⁶²

V rozvojových zemích byl kladen důraz hlavně na používání vědeckých a technologických vymožeností, které urychlí pomalý rozvoj v těchto státech. Přesto, že se aplikace těchto novinek podařila v mnohých rozvojových státech uskutečnit, nedošlo ke zvýšení životní úrovně, jak bylo předpokládáno.⁶³

V 70. letech se začalo ukazovat, že namísto rychlého rozmachu rozvojových zemí se mezi chudými a rozvinutými státy propast akorát prohloubila. Tím se také zvětšila závislost rozvojových zemí na bohatých státech.⁶⁴

H. W. Arndt napsal v roce 1987 studii, kde na základě vlastního průzkumu v rozvinutých a rozvojových zemích sestavil výčet indicií, které oslovení lidé označili pod pojmem rozvoj.

Nejčastěji se Arndt setkal s odpovědí jako zvýšení životní úrovně obyvatel, rozšíření výrobních kapacit, zvýšení příjmu na jednoho obyvatele, osvojení přírodních zdrojů, ochrana životního prostředí, hospodářský růst, růst vlastního kapitálu, uspokojení základních potřeb obyvatel, dosažení stejné technologické, ekonomické, mocenské a vládnoucí úrovně jako vyspělé země, soběstačnost

⁶² Rozvojovka.cz – Rozvoj [online]. Praha: Rozvojovka [cit. 15-10-2012]. Dostupné z [www: <http://www.rozvojovka.cz/rozvoj>](http://www.rozvojovka.cz/rozvoj).

⁶³ Rozvojovka.cz – Rozvoj [online]. Praha: Rozvojovka [cit. 15-10-2012]. Dostupné z [www: <http://www.rozvojovka.cz/rozvoj>](http://www.rozvojovka.cz/rozvoj).

⁶⁴ Rozvojovka.cz – Rozvoj [online]. Praha: Rozvojovka [cit. 15-10-2012]. Dostupné z [www: <http://www.rozvojovka.cz/rozvoj>](http://www.rozvojovka.cz/rozvoj).

a nezávislost, vytvoření vhodných podmínek pro seberealizaci pro každého jedince a liberalizace.⁶⁵

Podle Amartya Sena, teoretika rozvoje a nositele Nobelovy ceny, je rozvoj proces rozšiřování možností lidí, jak žít svůj život. Tyto možnosti mohou být neomezené a měnit se v čase. Mezi nejdůležitější možnosti podle něj patří možnost žít dlouhý a zdravý život, možnost získávat vědění a v neposlední řadě mít možnost přístupu ke zdrojům, které jsou nutné k zajištění důstojného života.

Rozvoj, o kterém mluví Sena, se děje v rovině ekonomické, osobní, potravinové, zdravotní, komunitní, environmentální a politické.⁶⁶

Nejběžněji užívanými ukazateli rozvoje je hrubý domácí produkt⁶⁷ a hrubý národní produkt⁶⁸. Pro srovnání zemí se HDP a HNP uvádí v hodnotě na jednu osobu po tom, co byla zohledněna kupní síla. Tyto ukazatele ale nelze brát jako jediné směrnice rozvoje. Vždy musí být v součinnosti s dalšími aspekty⁶⁹ každého státu.

4.2 Vymezení pojmu rozvojová ekonomika

Na začátek je třeba upozornit na rozdíl mezi rozvojovou spoluprací EU a rozvojovou spoluprací ES. Rozvojová spolupráce EU se týká jak spolupráce v oblasti rozvoje Evropského společenství jako celku, tak rozvojové spolupráce jednotlivých členů EU.

Oproti tomu rozvojová spolupráce ES zahrnuje pouze společné aktivity ES, což jsou aktivity odehrávající se na unijní úrovni.⁷⁰

⁶⁵ PAYNE Anthony and PHILLIPS Nicola. *Development*. Cambridge: Polity Press, 2010, s. 7.

⁶⁶ SEN Amartya. *Development as Freedom*. London: Oxford University Press, 1999. s. 7-30.

⁶⁷ HDP – ukazuje hodnotu veškerého zboží a veškerých služeb vyprodukovaných na území daného státu za příslušný rok. Je složen ze spotřeby, čistého vývozu a investic.

⁶⁸ HNP – ukazuje hodnotu zboží a služeb, které byly vyrobeny občany daného státu bez ohledu na území. Je složen z HDP mínus příjmy cizinců plus příjmy občanů daného státu v zahraničí.

⁶⁹ Sociální, kulturní, environmentální aspekty rozvoje.

⁷⁰ Enviwiki.cz – Rozvojová politika EU [online]. Praha: Enviwiki [cit. 10-2-2013] Dostupné z www: <http://www.enviwiki.cz/wiki/Rozvojov%C3%A1_politika_EU>.

Termín rozvojová ekonomika se začal užívat po roce 1964 v souvislosti s konáním Konference OSN pro obchod a rozvoj⁷¹. Pro rozvojové země a jejich ekonomiku je typická zaostalost daná pomalým růstem a rozvojem. Jedná se především o státy, které byly dříve koloniálně závislé na státech vyspělých. Veškeré přírodní a materiální bohatství kolonií bylo využíváno a přesunováno mateřskými zeměmi pro jejich vlastní užitek. Právě koloniální vztahy byly příčinou zaostalosti těchto států.

V té době byly méně rozvinuté státy nazývány jako zaostalé země. Potom, co zaostalé země získaly nezávislost, byly tyto země pojmenovány jako rozvojové země. Toto označení v sobě zahrnovalo stádium, které předcházelo rozvoji. Ale nejedná se o příliš přesnou charakteristiku, jelikož pojem rozvoj není příznačný pouze pro rozvojové země, ale také pro rozvinuté. Mnoho rozvojových zemí se navíc ani příliš nerozvíjí, naopak jejich rozvoj stagnuje. To je příklad řady zemí subsaharské Afriky.⁷²

Arndt vysvětluje rozvojovou ekonomiku jako složitý komplex pohledů, které se utváří v závislosti na politice dané země. Mezi hlavní ukazatele ekonomického a hospodářského růstu řadí především vzdělání, technický pokrok a začlenění se do světového tržního systému. V souvislosti s rozvojovými zeměmi po roce 1960 klade Arndt důraz na ukazatele jako chudoba, nezaměstnanost a rovnost.⁷³

Pro ekonomickou zaostalost neboli nerozvinutost je příznačná především velmi nízká produkce světového HDP, nízký podíl na světových exportech, velká míra negramotnosti u dospělých jedinců, poměrně nízká průměrná doba úmrtí a velmi malé HDP na jednoho obyvatele. Oproti tomu celková populace a rozloha rozvojových zemí mnohonásobně převyšuje stejné ukazatele u zemí rozvinutých.⁷⁴

⁷¹ UNCTAD.

⁷² HOLUB Alois, FOLTÝN Jaroslav a ORDUNUNG Nikolaj. *Rozvojová ekonomika*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1997. s. 7-8.

⁷³ ARNDT H. W. *Economic Development. The History of an Idea*. Chicago: The University of Chicago Press, 1989, s. 3-4.

⁷⁴ HOLUB Alois, FOLTÝN Jaroslav a ORDUNUNG Nikolaj. *Tamtéž*, s. 7-8.

Ekonomická zaostalost je dále charakteristická nízkou ekonomickou úrovní měřenou ukazatelem HNP⁷⁵, dále nedostatkem kapitálu, vysokou úrokovou mírou, malým podílem průmyslu na výrobě či zaměstnanosti. Tyto kritéria ale byla před lety kritizována J. Vinerem, který tvrdil, že na základě těchto ukazatelů nelze určit, která země je rozvinutá, a která nikoliv.⁷⁶

Nejrozšířenější výčet znaků definující zaostalost vypracoval H. Leibenstein v podobě 35 znaků. Tyto znaky rozdělil do čtyř skupin na ekonomické, demografické, kulturní a politické a technické a ostatní znaky. Příkladem těchto znaků může být nízký důchod na obyvatele, chudé bydlení, nízká úroveň techniky, nízké ha výnosy, populační tlak, skrytá nezaměstnanost, neekonomické využití kapitálu atd.⁷⁷

Také Leibenstein byl za toto schéma kritizován, neboť se jedná pouze o statistická fakta, pozorování a závěry z analýz.

Jelikož je rozvojový svět heterogenní⁷⁸, lze u dvou a více zemí shledat minimální počet shodných znaků. Jejich vývoj se diferencuje, a proto se přešlo od hledání vymezení pojmu zaostalosti k důrazu na stupně či skupiny zaostalosti.

P. Hoffman rozčlenil rozvojové země podle výše HNP na obyvatele v USD do čtyř skupin. V první skupině jsou státy s HNP do 100 USD/obyvatele, v druhé skupině jsou země s HNP od 100 do 200 USD/obyvatele, ve třetí skupině jsou to ekonomiky s HNP od 200 do 300 USD/obyvatele a v poslední skupině jsou státy s HNP v rozmezí mezi 300 a 700 USD/obyvatele.

Mezi další kritéria vymezující klasifikace rozvojových zemí patří například srovnání dynamiky růstu národního důchodu s bohatstvím a stupněm využití zdrojů a různá politická a sociálně ekonomická kritéria.⁷⁹

⁷⁵ Hrubý národní produkt.

⁷⁶ VINER Jacob. *International trade and economic development: Lectures delivered at the National University of Brazil*. London: Clarendon Press, 1957. s. 105-110.

⁷⁷ LEIBENSTEIN Harvey. *Economic backwardness and economic growth: studies in the theory of economic development*. New York: Wiley, 1967. s. 25.

⁷⁸ Různorodý, různotvárný. REJMAN Ladislav. *Slovník cizích slov*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, s. 170.

Později se ustálily dvě definice rozvojových zemí. První vychází z ukazatele HNP na obyvatele v přepočtu na USD a druhá vychází z několika podstatných charakteristik. Oba dva přístupy se staly velmi rozšířenými, o čemž svědčí také jejich užívání významnými mezinárodními organizacemi jako Světová banka, Mezinárodní měnový fond a OSN.⁸⁰

První definice označuje za rozvojové země ty státy, které mají nízký a střední důchod. Hlavní výhodou tohoto ukazatele spočívá v tom, že je relativně snadno připočítatelný a na jeho základě lze zařadit či vyřadit země z označení jako rozvojové. Ovšem tento přístup má i své nevýhody. HNP/ob. nemusí odrážet skutečnou ekonomickou vyspělost. Ukazatel HNP je silně závislý na ekonomickém a populačním růstu, stejně jako na měnovém kursu.⁸¹

Druhá definice, kterou používá UNCTAD, se opírá o skutečnost, že rozvojové země jsou nejčastěji ty státy, které byly dříve kolonie, polokolonie či jinak závislé země, které se později osamostatnily a získaly politickou nezávislost a zachovaly si tržní ekonomiky. Dalším příkladem tohoto pojetí rozvojové ekonomiky jsou čtyři převládající znaky v podobě nízké ekonomické úrovně stanovené na základě HNP/ob. v USD, rozdíl mezi odvětvovou strukturou HDP a pracovní síly, trvající mezinárodní závislost na RTE⁸² a sociálně ekonomický dualismus⁸³ nebo pluralismus⁸⁴.

⁷⁹ HOFFMAN GRAY PAUL. *One hundred countries, One Quarter Billion People: How to speed their economic growth, and ours, in the 1960's*. Michigan: Albert D. and Mary Lasker Foundation, 1960, s. 30.

⁸⁰ World Development Report 1991 – *The Challenge of Development*. World Bank: Oxford University Press. 1991.

⁸¹ World Development Report 1991 – *The Challenge of Development*. World Bank: Oxford University Press. 1991.

⁸² Rozvinuté tržní ekonomiky.

⁸³ Dvojitost, dualita. REJMAN Ladislav. Tamtéž, s. 100.

⁸⁴ Rozmanitost, mnohost. REJMAN Ladislav. Tamtéž, s. 409.

Důležité je tady slovo převládající, neboť rozvojové země jsou heterogenním celkem a je zde velká diferenciacie. Soubor čtyř znaků je statickým přístupem, který se používá na rozvojové země, ale který se mění. Z toho vyplývá, že princip převládajících čtyř znaků jako soubor platí pro většinu rozvojových zemí, ale ne pro všechny.

Týká se rozvojových zemí jako celku, ale neplatí pro každou jednotlivou rozvojovou zemi. Tento přístup je užitečným ve srovnávací analýze, kdy ve srovnání rozvojových ekonomik s rozvinutými tržními ekonomikami lze vzájemné rozdíly mezi oběma ekonomikami přesvědčivě ukázat.⁸⁵

Dle Sanforda je svět rozdělen na dvě skupiny. Do první skupiny patří Severní Amerika, Evropa, některé bývalé státy SSSR, Japonsko, Austrálie a Nový Zéland. Tyto státy označuje jako rozvinuté. Všechny ostatní státy nazývá jako rozvojové. Tento systém rozdělení světa na dva bloky s sebou však přináší problém potírání rozdílu mezi jednotlivými státy v rámci jedné skupiny i mezi oběma skupinami navzájem.⁸⁶

Jonathan Sanford⁸⁷ rozděluje rozvojové země podle jejich příjmu na obyvatele za rok do 5 skupin. První skupinu označuje jako „Nejméně rozvinuté země“⁸⁸ s velmi nízkými příjmy, kde hodnota HDP na obyvatele nepřesahuje 761 dolarů. Hlavním problémem těchto států je neschopnost ekonomické diverzifikace⁸⁹ a sociálního rozvoje.

⁸⁵ HOLUB Alois, FOLTÝN Jaroslav a ORDUNUNG Nikolaj. Tamtéž, s. 43.

⁸⁶ SANFORD E. Jonathan and SANDHU Anjula. *Developing Countries: Definitions, Concepts and Comparisons*. New York: Nova Science Publishers, 2003, s. 8.

⁸⁷ Dle The United Nations.

⁸⁸ The Least Developed Countries = „LDC“.

⁸⁹ Rozčlenění, rozrůžňování. ABC.cz – Slovník cizích slov [online]. Radek Kučera & daughter [cit. 20-3-2013]. Dostupné z www.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&cizi_slovo=diversifikace.

Druhou skupinu představují tzv. „Země s nízkými příjmy“⁹⁰, které mají stejnou hodnotu HDP, ale nemají stejně špatné místní podmínky jako předchozí skupina.

Třetí skupina nese název jako „Země se středně nízkými příjmy“⁹¹, jejichž hodnota HDP se pohybuje mezi 761 a 3,030 dolary na obyvatele. Čtvrtou skupinou jsou „Země se středně vysokými příjmy“⁹², u kterých se hodnota HDP nachází mezi 3,030 a 9,360 dolarů na obyvatele. Do poslední skupiny patří „Země s vysokými příjmy“⁹³, ve kterých hodnota HDP přesahuje 9,360 dolarů na obyvatele.⁹⁴

4.3 Diferenciace a soudržnost rozvojového světa

Rozvojové státy jsou heterogenním celkem, ale mají mnoho společných znaků a zájmů. Základní charakteristikou rozvojových ekonomik je diferenciace⁹⁵. Ta je chápána jako ekonomické, sociální a politické rozdíly, jež jsou spatřovány v tom, že každá rozvojová země má ve světovém hospodářství odlišné postavení a zároveň si sama určuje svůj další politický, ekonomický a sociální směr při zachování hlavních znaků příslušnosti k rozvojovým zemím.⁹⁶

K největšímu prohlubování diferenciace dochází v oblasti ekonomiky. Vlivem rozdílné míry ekonomického růstu a jeho následného vývoje se ekonomický potenciál jednotlivých rozvojových zemí vyvíjel velmi nerovnoměrně. V 60. a 70. letech se vytvořily dvě protichůdné skupiny v rámci všech rozvojových zemí. Pro jednu skupinu byla příznačná úplná stagnace a druhý celek se vyznačoval rychlým ekonomickým růstem.

⁹⁰ Low-income countries = „LICs“.

⁹¹ Lower Middle-Income Countries = „LMICs“.

⁹² Upper Middle-Income Countries = „UMICs“.

⁹³ High-Income Countries = „HIC“.

⁹⁴ SANFORD E. Jonathan and SANDHU Anjula. Tamtéž, s. 8-9.

⁹⁵ Rozlišení, rozrůznění. REJMAN Ladislav. Tamtéž, s. 89.

⁹⁶ HOLUB Alois, FOLTÝN Jaroslav a ORDUNUNG Nikolaj. Tamtéž, s. 7-8.

V 70. letech se velká část rozvojových zemí propadla do nižších skupin a menší část přešla do vyšších skupin. V tomto období většina zemí subsaharské Afriky začala ekonomicky stagnovat a severní Afrika a Střední východ začaly ekonomicky růst.

Od 80. let až do dnes trvá fáze nízkého ekonomického růstu, kdy se globální tempo růstu ekonomické úrovně rozvojových zemí zmenšilo na jednu třetinu oproti předešlým rokům. Velký vliv na tento stav měla ropná a surovinová krize ze 70. let, a dále schopnosti jednotlivých rozvojových států reagovat na inovační a strukturální změny, které probíhaly v celé světové ekonomice. To vše za přispění dalších faktorů ovlivnilo postavení konkrétní rozvojové země.⁹⁷

Koheze neboli soudržnost rozvojových zemí byla na svém vrcholu v polovině 70. let v souvislosti s akcí zemí OPEC⁹⁸ v rámci ropné krize. V té době došlo k přijetí požadavků rozvojových zemí na emancipaci svého postavení. Tyto nároky byly podporovány celou řadou organizací jako Hnutí nezúčastněných zemí⁹⁹, Skupina 77¹⁰⁰, UNCTAD, UNIDO¹⁰¹ a další.

V 80. letech začal proces koheze mezi rozvojovými státy vlivem vzájemných rozporů slábnout. To bylo ještě urychleno rozpadem SSSR¹⁰² a RVHP¹⁰³, jelikož rozvojový svět se považoval za třetí vyvažující sílu mezi Východem a Západem.¹⁰⁴

⁹⁷ HOLUB Alois, FOLTÝN Jaroslav a ORDUNUNG Nikolaj. Tamtéž, s. 44-46.

⁹⁸ Organizace zemí vyvážejících ropu.

⁹⁹ HNZ – Mezinárodní organizace, jejíž signatáři nejsou zapojeni do žádného mocenského bloku.

¹⁰⁰ Neformální uskupení rozvojových zemí v rámci OSN, jehož cílem bylo zvýšit hospodářskou, politickou a ekonomickou úroveň rozvojových zemí. Cojeco.cz – Skupina 77 [online]. OPTIMUS s.r.o. – Encyklopedie CoJE CO [cit. 25-2-2013]. Dostupné z [www: <http://www.cojeco.cz/index.php?id_desc=87615&s_lang=2&detail=1&title=Skupina%2077>](http://www.cojeco.cz/index.php?id_desc=87615&s_lang=2&detail=1&title=Skupina%2077).

¹⁰¹ Organizace OSN pro průmyslový rozvoj.

¹⁰² Svaz sovětských socialistických republik.

¹⁰³ Rada vzájemné hospodářské pomoci.

¹⁰⁴ HOLUB Alois, FOLTÝN Jaroslav a ORDUNUNG Nikolaj. Tamtéž, s. 47.

4.4 Vymezení problematiky rozvojové spolupráce EHS

Rozvojová politika EHS spadá do vnějších ekonomických vztahů EU. Její součástí jsou hlavně ekonomické, z malé části také politické vztahy států, které v roce 1952 založily Evropské společenství uhlí a oceli, Euroatom a Evropské hospodářské společenství, které se později změnilo na Evropská společenství (ES) a dnešní EU s rozvojovými státy. Jedná se o státy, které od roku 1955 až do počátku 90. let, jako nově vzniklé subjekty vytvářely mezinárodní ekonomické vztahy.¹⁰⁵

Pojem rozvojová politika se ve Smlouvě o EHS neobjevuje. Vedle vymezení vztahu přidružení je v této Smlouvě obsažen termín rozvojová spolupráce. Spojení rozvojová politika se začal v rámci Evropské komise používat až od počátku 90. let a v Maastrichtské smlouvě. Na místo rozvojové politiky se používalo jako synonymum spojení rozvojová spolupráce, která měla ale široké pole působnosti. Patřila tam obchodní výměna, finanční a technická spolupráce a všechny formy rozvojové pomoci. Rozvojová spolupráce se vztahovala na vzájemné ekonomicko-politické vztahy zemí EHS se rozvojovými zeměmi subsaharské Afriky, Latinské Ameriky a Karibiku a Pacifiku.¹⁰⁶

Od počátku vzniku EHS se v jimi vydaných dokumentech rozlišuje mezi několika termíny. Jednak je to rozvojová politika¹⁰⁷, dále rozvojová spolupráce¹⁰⁸ a rozvojová pomoc¹⁰⁹, někdy též užívané jako synonymum rozvojové spolupráce. V některých dokumentech ES se namísto termínu rozvojová pomoc objevuje pojem zahraniční pomoc ES jako synonymum pro zahraniční spolupráci ES¹¹⁰. V rámci zahraniční pomoci ES se jedná o nevratné finanční příspěvky do zemí mimo ES. Do 90. let v rámci terminologie OECD¹¹¹ existovala pouze oficiální

¹⁰⁵ Smlouva o EHS, část IV, článek 131.

¹⁰⁶ Smlouva o založení Evropských společenství, část IV, článek 182 – 188.

¹⁰⁷ Development policy.

¹⁰⁸ Development cooperation.

¹⁰⁹ Development assistance.

¹¹⁰ EC External Cooperation.

¹¹¹ Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj.

rozvojová pomoc¹¹², na počátku 90. let se z ní vydělila také oficiální pomoc¹¹³. V předešlém období se setkáváme pouze s termínem pod zkratkou ODA. Oficiální pomoc je od oficiální rozvojové pomoci odlišena skrze teritoriální rozdělení přijímacích zemí, které jsou používány Výborem pro rozvojovou pomoc DAC¹¹⁴, jenž je institucionální součástí OECD. Tímto způsobem poskytovaná zahraniční pomoc ES je multilaterální¹¹⁵. Současně s ní existuje její bilaterální¹¹⁶ forma, což je pomoc, kterou poskytují jednotlivé státy nebo nevládní organizace. Z hlediska zaměření rozlišujeme pomoc rozvojovou, tedy podpora rozvojových projektů, a pomoc potravinovou a humanitární.¹¹⁷

Rozvojová politika ES byla jedna z prvních společných politik ES a od roku 1950 do roku 1980 také základním kamenem evropské integrace. V porovnání s nedostatečnou koordinací a nezávislostí zahraniční politiky ES, je rozvojová politika poměrně dobře organizovaná a stanovená. Část IV. Římské smlouvy se věnovala závislým zámořským územím Evropy a tvořila podstatnou část Římské smlouvy. Rozvojová politika od samého počátku formulovala své principy a byl vytvořen soubor nástrojů pro snadnější použití. Hlavní zásady rozvojové politiky byly stanoveny v Úmluvách z Lomé. Tyto úmluvy nenahradily bilaterální politiky pomoci členských států, ale staly se zcela nezávislým a důležitým souborem politik.¹¹⁸

Rozvojová politika je pevnou součástí vnějších ekonomických vztahů ES. Má komplementární¹¹⁹ povahu a zároveň doplňuje ostatní společné a koordinované politiky vykonávané členskými státy ES v oblasti rozvojové spo-

¹¹² Official Development Assistance – ODA.

¹¹³ Official Aid – OA.

¹¹⁴ Development Assistance Committee.

¹¹⁵ Mnohostranný. REJMAN Ladislav. Tamtéž, s. 336.

¹¹⁶ Dvoustranný. REJMAN Ladislav. Tamtéž, s. 54.

¹¹⁷ ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. *Úvod do rozvojových studií*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2006. 1. vydání. s. 82.

¹¹⁸ LISTER Marjorie. *The European Union and the South: Relations With Developing Countries*. New York: Rotledge, 1997, s. 22.

¹¹⁹ Doplňující, doplňková. REJMAN Ladislav. Tamtéž, s. 249.

lupráce, především ve vztazích zaměřující se na země třetího světa. Rozvojová politika je pomocí různých nástrojů prostoupěna také ve společné obchodní politice. Existují také další politiky, které jsou právně zakotveny až ve Smlouvě o založení ES, ale které upravují ustanovení Římské smlouvy, a které se zabývají úpravou vztahů EU se zeměmi třetího světa, tedy také s rozvojovými státy. Mezi tyto politiky patří asociační politika, dohody o spolupráci¹²⁰ a jednotlivé vnější aspekty sektorových politik.¹²¹

Společná obchodní politika je jednou z nejdůležitějších součástí vnějších ekonomických vztahů členských zemí EU, tedy vztahů se státy třetího světa. Od samého počátku evropské integrace náleží k nejsilněji integrovaným sektorům EHS/ES. Mezi hlavní cíle společné obchodní politiky patří její přispění k postupnému odstranění omezení mezinárodního obchodu, k harmonickému rozvoji světového obchodu a snižování celních překážek. K uskutečnění těchto cílů je využívána autonomní obchodní politika a smluvní obchodní politika. Hlavními nástroji autonomní politiky jsou společný vnější tarif, antidumpingová¹²² politika, exportní politika a antisubvenční¹²³ politika. Smluvní obchodní politika obsahuje uzavírání bilaterálních a multilaterálních obchodních smluv mezi Evropským společenstvím na jedné straně a jedním nebo více státy na straně druhé. Uzavírání dohod mezi ES a státy třetího světa, popřípadě mezinárodními organizacemi, je zakotveno v čl. 228 Smlouvy o založení ES.¹²⁴

Asociační politika patří do společné obchodní politiky a společné zahraniční politiky EU a jedná se o speciální formu vztahů EU se státy třetího světa, kterou

¹²⁰ Kooperační politika.

¹²¹ ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 82-83.

¹²² Dumping = nepoctivá obchodní praxe, kdy dovozce prodává ten samý výrobek za odlišnou cenu na domácím a zahraničním trhu. Pokud se domácí výrobce díky tomu dostane do špatné hospodářské situace, může požádat o antidumpingové řízení. Businessinfo.cz – Antidumping v Evropské unii [online]. Praha: Ministerstvo obchodu a průmyslu [cit. 10-3-2013]. Dostupné z [www: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/antidumping-v-evropske-unii-4458.html>](http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/antidumping-v-evropske-unii-4458.html).

¹²³ Nezaměřující se na hmotnou podporu a pomoc. REJMAN Ladislav. Tamtéž, s. 518.

¹²⁴ *Smlouva o založení ES*. Maastricht, 1992, hlava XVIII, článek 130X.

upravují asociační dohody, respektive dohody o přidružení. Asociační dohody se vztahují k rozvojovým a transformujícím se ekonomikám mimo Evropu a mají podobu individuálních nebo skupinových dohod. U rozvojových přidružených zemí se nepředpokládá jejich začlenění do Evropské unie. Tyto dohody jsou nebo nejsou časově omezeny a velmi často řeší problematiku institucionálního uspořádání, tedy tvorbu společných orgánů. Z hlediska cílového zaměření se dohody dělí na ustanovení o spolupráci hospodářské, finanční, obchodní, kulturní a technické. Podle časového aspektu dohody rozlišujeme na dohody I. generace (60. léta), II. generace (70. a 80. léta) a III. generace (90. léta).¹²⁵

Kooperační politika je právně ustavena ve Smlouvě o založení ES¹²⁶ a obsahově se jedná o dohody a smlouvy, které ES uzavřela se zeměmi třetího světa či mezinárodními organizacemi nebo regionálními institucemi. Z pohledu institucionálního rámce se jedná o utřídění smluv z předešlého období.¹²⁷

Rozvojová politika ztělesňuje soubor nástrojů a forem, skrze které se budují vzájemné ekonomické vztahy zemí ES a rozvojových zemí. Tyto vztahy jsou ovlivňovány vývojem ve světovém hospodářství, především procesem regionalizace¹²⁸ a globalizace¹²⁹.

Rozvojová politika prodělala dlouhý vývoj právních úprav. První smlouva upravující vztahy mezi zeměmi EHS a jejich bývalými koloniemi je právně obsažena v Římské smlouvě, části IV, čl. 131 – 136, kam spadá také Protokol č. IV. Prováděcí dohoda o přidružení zámořských a výsostných území ke Společenství. Tato dohoda dala vzniknout speciální mezinárodní ekonomické integraci mezi rozvinutými a rozvojovými státy. Na samém začátku evropské integrace se jednalo o snahu ekonomického propojení skupin zemí s rozdílnou úrovní ekonomiky a geograficky hodně vzdálenými, ale skutečným motivem tohoto kroku byla

¹²⁵ *Smlouva o založení ES*. Maastricht, 1992, část IV., ustanovení všeobecná a závěrečná, článek 238.

¹²⁶ Maastrichtská smlouva.

¹²⁷ ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 85.

¹²⁸ Členění na celky různého řádu. REJMAN Ladislav. Tamtéž, s. 453.

¹²⁹ Propojování světa v jednu velkou společnost. REJMAN Ladislav. Tamtéž, s. 155.

snaha o udržení si politického a ekonomického vlivu ve svých koloniálních zámořských územích. Na základě požadavku Francie bylo do Římské smlouvy včleněno přidružení těchto zemí. Jednalo se o jiný typ dohod přidružení, než jaký byl uzavírán v 90. letech v rámci asociačních dohod. V období od Římských dohod po Maastrichtskou smlouvu, si země Evropského společenství vytvořily soubor nástrojů pro rozvojovou politiku, stejně jako finanční zajištění jejich fungování. Nástrojem procesu přidružení se stala rozvojová politika EHS, financování probíhalo skrze Fond pro rozvoj zámořských zemí a území¹³⁰.¹³¹

Od 60. let se rozvíjely další nástroje multilaterální spolupráce v podobě humanitární a potravinové pomoci. Vliv na tuto skutečnost mělo zahájení činnosti DAC, jehož je Evropská komise kolektivním členem, ale také účast členů EHS/ES na mezinárodní multilaterální rozvojové pomoci v návaznosti na specializované agencie OSN.¹³²

EHS/ES měla s rozvojovými státy regionálně odlišné ekonomické vztahy, což je dáno historickými skutečnostmi v době kolonialismu a v procesu dekolonizace, v poválečném mezinárodně politickém a ekonomickém vývoji a západoevropskou integrací. Základní podobu vznikající vzájemné spolupráce mezi západoevropskými státy a jejich koloniemi byly ovlivněny samotnou evropskou integrací, stejně jako vzájemnými vazbami v koloniálním období, kdy si některé průmyslově vyspělé evropské státy ekonomicky a politicky podřídily velkou část území Asie, Afriky a Latinské Ameriky. To mělo za důsledek ekonomickou zaostalost podmaněných států v době, kdy začaly vyhlášovat svou nezávislost. Zároveň tím bylo ovlivněno jejich postavení ve světovém hospodářství a jejich začlenění do mezinárodních ekonomických vztahů.¹³³

¹³⁰ Dnes Evropský rozvojový fond.

¹³¹ FOJTÍKOVÁ Lenka, LEBIEDZIK Marian. *Společné politiky Evropské unie. Historie a současnost se zaměřením na Českou republiku*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 87.

¹³² ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 86-87.

¹³³ COSGROVE C. Twitchett. *Europe and Africa. From Association to Partnership*. Saxon House: Westmead, 1978. s. 2-6

Evropské státy v 50. a 60. letech sice uznaly politickou nezávislost svých bývalých kolonií, ale zároveň si skrze dohody o spolupráci v obchodní, politické, hospodářské, kulturní a vojenské sféře zaručily udržení přímého i nepřímého zasahování do jejich dalšího vývoje. Tak byly vytvořeny vhodné podmínky pro politiku spolupráce a asociační politiku orientující se na rozvojové země.¹³⁴

Dohody o přidružení mezi státy EHS s nově nezávislost získanými státy se lišily regionální působností, obsahovým zaměřením a časovým obdobím, kdy byly uzavřeny. Státy EHS uzavíraly dohody buď s jednou zemí, v tomto případě mluvíme o bilaterální dohodě, nebo EHS podepisovala smlouvy na jedné straně se skupinou rozvojových států a na straně druhé s regionálním integračním uskupením¹³⁵, což mluvíme multilaterální smlouvě. EHS/ES uzavírala také smlouvy s rozvojovými zeměmi, se kterými nebyla v asociačním vztahu na základě dohod o přidružení. Jednalo se o dohody o finanční pomoci či politické spolupráci.¹³⁶

Roku 2000 byl přijat dokument s názvem Rozvojová politika ES.

4.5 Cíle rozvojové politiky

EHS se rozvojovou politikou zabývá už od 50 let. 21. století, ale její cíle byly jasně definovány až v roce 1992 v rámci Smlouvy o založení ES. Na základě této smlouvy bylo ustaveno, že cílem rozvojové spolupráce ES je podpora trvalého hospodářského a sociálního rozvoje rozvojových zemí, jejich postupné začlenění do světové ekonomiky a boj proti chudobě. Mezi dalšími cíly byly formulovány požadavky na rozvoj a upevnění demokracie a právního státu a respektování základních lidských práv a svobod. Ve smlouvě bylo také uvedeno, že rozvojová spolupráce ES doplňuje politiky ostatních členských států. Na základě toho musí

¹³⁴ ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 87.

¹³⁵ Například ACP, MERCOSUR.

¹³⁶ ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 88.

všechny státy EHS své politiky v oblasti rozvojové spolupráce koordinovat.¹³⁷ Hlavním cílem rozvojové politiky je však snaha umožnit znevýhodněným osobám ve třetím světě, aby sami pracovali na svém rozvoji. To znamená zajistit jejich základní potřeby a bezpečnost.¹³⁸

Základní cíle rozvojové politiky byly poprvé přesně vymezeny v tzv. Pisaniho memorandu z roku 1982. Mezi tyto cíle patří podpora rozvojových zemí v zajišťování potravinové soběstačnosti s důrazem na rozvoj zemědělství, podpora vlastního úsilí rozvojových zemí při samotném rozvoji, vývoj vlastních výzkumných a vědeckých kapacit, rozkvet lidských zdrojů a respektování kulturních odlišností, systematické využívání existujících přírodních zdrojů a obnovení a udržování ekologické rovnováhy.¹³⁹

Cíle rozvojové politiky byly nadále upraveny a zpřesněny ve Smlouvě o založení EU v Maastrichtské smlouvě a následně byly novelizovány v Amsterodamské smlouvě. Na základě těchto smluv již není rozvojová politika součástí společných politik, ale je politikou doplňující, která se řadí mezi komunitární politiky EU. To znamená, že státy EU koordinují své národní rozvojové politiky s rozvojovými zeměmi a volí společný postup v jednáních v mezinárodních organizacích nebo mezinárodních fórech.¹⁴⁰

Na základě Smlouvy a založení EU je hlavním cílem rozvojové politiky EU podpora trvalého hospodářského a sociálního rozvoje rozvojových zemí a především těch, které jsou v nevýhodné situaci, dále harmonické zapojení rozvojových zemí do světové ekonomiky a boj proti chudobě. Naplnění těchto cílů je závislé na respektování vymezených politických a sociálních podmínek ze

¹³⁷ Rozvojovka.cz – Rozvojová politika ES [online]. Praha: Rozvojovka [cit. 15-10-2012]. Dostupné z www: <http://www.rozvojovka.cz/rozvojova-politika-evropskeho-spolecenstvi_228_5.htm>.

¹³⁸ Europa.eu – Cíle rozvojové politiky [online]. European Union [cit. 20-1-2012]. Dostupné z www: <http://europa.eu/pol/dev/index_cs.htm>.

¹³⁹ WEIDENFELD Werner and WESSELS Wolfgang. *Europe from A to Z: Guide to European integration*. Luxembourg, 1997. s. 69.

¹⁴⁰ *Vertrag von Amsterdam*. Bonn: Europa union Vertrag, 1998. Hlava XX, čl. 180, s. 151.

strany rozvojových států, stejně jako respektování základních lidských práv a základních svobod, které jsou obsaženy v základních dokumentech OSN.¹⁴¹

4.6 Princip 3C

Princip 3C byl v rozvojové politice definován v 90. letech, v rámci Smlouvy o založení EU v Maastrichtu, v kapitole XVII. Novinka pod názvem přístup 3C obsahovala 3 základní principy rozvojové politiky. Jednalo se o koordinaci, komplementaritu a koherenci. Důsledné dodržování zásad 3C by mělo mít za cíl zvýšení efektivity rozvojové spolupráce, ve smyslu zvýšení ekonomického a sociálního rozvoje rozvojových zemí, postupné sjednocení a zapojení rozvojových ekonomik do světového obchodu a boj proti chudobě.¹⁴²

4.6.1 Koordinace

Zásada koordinace patří k nejdříve ustanoveným principům z 3C přístupu. Dle Cassena se jedná o nejstarší problém rozvojové spolupráce.¹⁴³ Pravidlo koordinace bylo poprvé zakotveno ve Smlouvě o založení EU z Maastrichtu v roce 1992. V článku 130x je uvedeno, že členské státy a Společenství mají koordinovat své politiky v oblasti rozvojové spolupráce, stejně jako vzájemně konzultovat jednotlivé programy rozvojové pomoci. To se týká také jejich činnosti na mezinárodních konferencích a v mezinárodních organizacích. Členské státy by měly zároveň přispívat k naplnění cílů rozvojové pomoci.¹⁴⁴

Koordinace tedy znamená spolupráci všech členů, kteří se podílejí na rozvojové politice. Vzájemnou spolupráci je potřeba zvýšit nejen mezi členskými členy EU a Evropskou komisí, ale také mezi Evropskou unií a ostatními donory. EU

¹⁴¹ *Smlouva o založení ES*. Praha: Victoria publishing, 1994. Hlava XVII, čl. 130u, s. 126.

¹⁴² *Smlouva o založení EU*. Maastricht, 1992, Kapitola XVIII – Rozvojová spolupráce, článek 130u.

¹⁴³ CASSEN H. Robert. *Does Aid Work?* Oxford and New York: Oxford University Press, 1986, s. 230.

¹⁴⁴ *Smlouva o založení EU*. Maastricht, 1992. Kapitola XVII. – Rozvojová spolupráce, článek 130x.

má za cíl přenést větší zodpovědnost za koordinaci rozvojové spolupráce na partnerské státy.¹⁴⁵

V důsledku různých představ o formě, obsahu a nástrojích kooperace přišla Světová banka s její přesnější definicí. Dle Světové banky je princip kooperace vymezen činností dvou a více států, jejichž úmyslem je uvedení do pohybu všechny své zdroje a sladit své politiky, programy a praktiky s cílem co největšího využití vynaložených prostředků.¹⁴⁶

4.6.2 Komplementarita

V případě komplementarity jde o to, že rozvojová politika EU doplňuje politiky členských států. Zároveň by se nemělo stát, že by došlo k překrytí programů pomoci. V rámci komplementarity je třeba analyzovat komparativní výhody jednotlivých členských států a Evropské komise a na základě jejich vyhodnocení zacílit další směr rozvojové spolupráce.¹⁴⁷ Komplementarita má zároveň udržovat plynulý chod rozvojové politiky na úrovni EU s politikami rozvojových členských států takovým způsobem, aby docházelo k maximální efektivitě a soudržnosti. Cílem tohoto principu je vyvarovat se situacím, kdy je tentýž program pomoci uskutečňován Evropskou unií i členskými státy zároveň.¹⁴⁸

Smlouva o EU z Nice v Článku 181a uvádí, že Evropská unie by měla v rámci svých pravomocí poskytovat technickou, hospodářskou a finanční pomoc rozvo-

¹⁴⁵ European Community's Development Policy. Brussels: The Council and the Commission, 2005, s. 2.

¹⁴⁶ Review of Aid Co-ordination and the Role of the World Bank. Washington: Světová banka, listopad 1999, s. 3.

¹⁴⁷ European Community's Development Policy. Brussels: The Council and the Commission, 2005, s. 2.

¹⁴⁸ Businessinfo.cz – Politiky EU [online]. Praha: Ministerstvo obchodu a průmyslu [cit. 10-1-2012]. Dostupné z [www: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/politiky-eu/institute-evropske-unie-a-politika/1000521/20070/>](http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/politiky-eu/institute-evropske-unie-a-politika/1000521/20070/).

jovým zemím. Přičemž tato opatření by měly být zároveň doplňková k politikám členských států a soudržná se stanovami rozvojové politiky EU.¹⁴⁹

Základem principu komplementarity v rámci rozvojové politiky je ujasnění a vymezení kompetencí mezi Evropskou komisí¹⁵⁰ a členskými státy, stejně jako rozdělení oblastí jejich zájmu, používaných nástrojů a zodpovědnost za provedení. Předpokladem pro úspěšné provedení tohoto principu je dle EK především účinná spolupráce a koordinace v oblasti národních rozvojových programů.¹⁵¹

4.6.3 Koherence

Princip koherence byl zakotven v článku 130v Smlouvy o založení EU z Maastrichtu, kde bylo jasně řečeno, že Evropská unie musí brát zřetel na všechny záměry uvedené v tomto článku v rámci těch politik, které budou mít s největší pravděpodobností vliv na rozvojové země.¹⁵²

Koherence znamená sladění ostatních politik EU s cíli rozvojové pomoci a s ostatními politikami, které souvisí se vztahy s rozvojovými zeměmi. Všechny kroky EU, které vedou k uskutečnění cíle omezení chudoby, musejí být koordinovány takovým způsobem, aby to vedlo ke zvýšení ekonomického, politického, institucionálního, obchodního, kulturního a sociálního rozvoje a zároveň také k rozvoji a ochraně životního prostředí.¹⁵³

¹⁴⁹ Smlouva o EU a smlouva zakládající Evropská společenství. 2002C 325/01. Kapitola XXI – Hospodářská, finanční a technická spolupráce s třetími zeměmi, článek 181a.

¹⁵⁰ EK

¹⁵¹ Complementarity between community and member state policies on development co-operation. COM, 218 final. Brusel: Evropská komise, 1999, s. 5 - 6.

¹⁵² Smlouva o založení EU z Maastrichtu z roku 1992. Kapitola XVIII. – Rozvojová spolupráce, článek 130v.

¹⁵³ European Community's Development Policy. Brussels: The Council and the Commission, 2005. s. 2.

DAC vymezila pojem koherence jako politiku, jejímž úkolem je zajistit, aby realizování cílů rozvojové politiky nebylo narušováno činností ostatních politik a zároveň aby tyto politiky podporovaly naplňovat úmysl rozvojové politiky.¹⁵⁴

Hoebink chápe koherenci v užším a širším smyslu slova. V užším významu je koherence představena jako úsilí zajistit, aby cíle v rámci dané politiky nebyly narušovány dalšími aktivitami prováděnými v té samé oblasti. V širším vymezení je koherence snaha o zabezpečení cílů v oblasti dané politiky bez narušení aktivitami v oblasti jiné politiky. Užší koherence se pak nazývá vnitřní a širší vnější.¹⁵⁵

¹⁵⁴ Policy Coherence for Development: Accelerating progress towards attaining the Millenium Development Goals. Evropská komise, COM, 2005, 134 final, s. 3.

¹⁵⁵ HOEBINK Paul. *Coherence and Development Policy: An autopsy with some European examples*. In: Österreichische Forschungsstiftung für Entwicklungshilfe – ÖFSE: Österreichische Entwicklungspolitik – Analysen. Informationen 2004. EU – Entwicklungspolitik – Quo vadis?, Vídeň, s. 38-39.

5 NÁSTROJE ROZVOJOVÉ POLITIKY

5.1 Smluvní nástroje

Smluvní nástroje představují právní zakotvení rozvojové spolupráce mezi členskými státy EHS a přidruženými rozvojovými státy. V 60. a 70. letech se jedná o několik dokumentů, které se staly základem a východiskem pro dnešní úpravu rozvojové politiky. Smluvně byla rozvojová pomoc mezi EHS a asociovanými státy ukotvena v Části IV. Římské smlouvy a v ní včleněné Prováděcí dohodě, v první a druhé dohodě z Yaoundé a v první dohodě z Lomé. Detailní popisání těchto smluvních nástrojů je rozebráno v kapitole 6 a 7.

5.2 Finanční nástroje

5.2.1 Rozpočet ES

Potřeba vzniku společného rozpočtu EHS vystala z důvodu přenášení pravomocí jednotlivých států v různých oblastech na nadnárodní orgány EHS. Každé z těchto tří Společenství disponovalo do vzniku Evropského společenství samostatným rozpočtem, který podléhal pravidlům daného státu. Od roku 1967, kdy byla všechna tři Společenství sjednocena tzv. Slučovací smlouvou do jednoho Společenství, existoval pouze jeden společný rozpočet ES.¹⁵⁶

Rozpočet ES je hlavním nástrojem financování velké spousty programů rozvojové pomoci a spolupráce zaměřující se na rozvojové země. Ačkoliv peníze z rozpočtu ES plynou také zemím Středomoří a Blízkého a Středního Východu, největší část příspěvku je vyčleněna na pomoc státům ACP.¹⁵⁷

Do celkové částky rozpočtu ES¹⁵⁸ je začleněna také předvstupní pomoc regionu střední a východní Evropy, ale nejsou v ní zahrnuty příspěvky mezinárodním organizacím. Do rozpočtu ES se také nepočítají výdaje na společnou zahra-

¹⁵⁶ KÖNIG Petr a kolektiv. *Rozpočet a politiky Evropské unie – Příležitost pro změnu*. 2. aktualizované vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 7.

¹⁵⁷ ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. *Tamtéž*, s. 139.

¹⁵⁸ Nyní EU

niční a bezpečnostní politiku a vnější aspekty zvolených koordinovaných politik EU.¹⁵⁹

Rozpočet ES/EU má stále příspěvkový charakter, i když byl roku 1970 stanoven cíl, aby byl vytvořen systém vlastních zdrojů Společenství. Jednotlivé instituce Společenství neměly možnost svobodně rozhodnout o výši daných příspěvků a jejich struktuře.¹⁶⁰

5.2.2 Evropský rozvojový fond

Evropský rozvojový fond neboli EDF byl zřízen pro financování spolupráce se státy ACP v rámci Římských dohod. EDF je samostatným finančním a zejména hlavním nástrojem pro státy ACP a zámořská území.¹⁶¹

Smyslem EDF bylo podporovat hospodářský a sociální rozvoj asociovaných zemí. Do EDF dávaly členské země každoroční příspěvky a prostředky z tohoto fondu byly určeny především na hospodářské¹⁶² a sociální investice¹⁶³. Orgány, které byly odpovědné za správu přidružených území, předkládaly Komisi jednotlivé projekty. Každý rok předložila Rada ministrů za součinnosti s Komisí částku, která měla financovat EDF. Samotná Komise pak určovala, kteří zájemci částku dostanou. EDF byl významným krokem, který zakládal vztah pomoci a určil způsoby, které následně formovaly rozvojovou spolupráci EHS. Po podepsání dohod z Yaoundé a Lomé zůstaly postupy EDF téměř zachovány, pouze se zvětšil rozsah prostředků a počet zdrojů.¹⁶⁴

¹⁵⁹ ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 137-139.

¹⁶⁰ KÖNIG Petr a kolektiv. Tamtéž, s. 7.

¹⁶¹ ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 139.

¹⁶² Všeobecný význam hospodářských investic.

¹⁶³ Nemocnice, vzdělávací zařízení.

¹⁶⁴ ZARTMAN I. William. *Europe and Africa. Decolonization or Dependency?* In: Foreign Affairs, January, 54. svazek, č. 2, 1976, s. 325-330.

První EDF byl schválen v roce 1957 na dobu 5 let. Peníze z tohoto fondu šly především na technickou a finanční pomoc. Založení každého následujícího EDF byl závislý na podepsání další dohody se státy ACP.¹⁶⁵

Jednotlivé členské státy přispívaly do EDF, který neodpovídal poměru jejich celkových příspěvků do obecného rozpočtu EHS. Největšími přispívajícími rozvojových zemí tak byla Francie a SRN.¹⁶⁶

Nejvíce prostředků z I. EDF bylo určeno na rozvoj infrastruktur (44 %) a na rozvoj zemědělství (1/4).¹⁶⁷ Velká část I. EDF byla určena na modernizace venkova, na zvýšení výnosů a diverzifikaci pěstovaných plodin. Zbývající část fondu byla rozdělena na projekty rozvoje v oblasti vzdělávání, odborného školení a zdravotnictví.¹⁶⁸

Prostředky EDF jsou tvořeny příspěvky jednotlivých členských států. Jedná se o tzv. ad hoc příspěvky, neboť jejich výše neodpovídá příspěvku jednotlivých států do rozpočtu EU, ale každý člen si sám zvolí částku, kterou chce do EDF přispět. Od toho se pak také odvíjí to, jakou váhu bude mít jejich hlas při rozhodování o využití prostředků. Výše příspěvků za jednotlivé státy jsou určovány v době vytváření smlouvy o novém EDF.¹⁶⁹

¹⁶⁵ ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 139.

¹⁶⁶ Europa.eu – Evropský rozvojový fond [online]. Europa – přehledy právních předpisů [cit. 20-10-2012]. Dostupné z [www: <http://europa.eu/legislation_summaries/development/general_development_framework/r12102_cs.htm>](http://europa.eu/legislation_summaries/development/general_development_framework/r12102_cs.htm).

¹⁶⁷ Rozvojovka.cz – Rozvojová politika EHS [online]. Praha: Rozvojovka [cit. 21-10-2012]. Dostupné z [www: <http://www.rozvojovka.cz/rozvojova-politika-evropskeho-spolecenstvi_228_5.htm>](http://www.rozvojovka.cz/rozvojova-politika-evropskeho-spolecenstvi_228_5.htm).

¹⁶⁸ JELÍNEK Petr. *Rozvojová politika Evropské unie*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2003, s. 9.

¹⁶⁹ ZARTMAN I. William. *Europe and Africa. Decolonization or Dependency?* In: Foreign Affairs, January, 54. svazek, č. 2, 1976, s. 325-330.

5.2.3 Evropská investiční banka

V 60. letech vznikla Světová banka, která se stala inspirací pro vznik mnoha dalších bank, které se soustřeďují na rozvojovou problematiku. Tyto banky se orientují na regionální měřítko, v jehož rámci hrají mnohdy klíčovou roli. Jednou z takových bank je Evropská investiční banka.¹⁷⁰

EIB byla založena v roce 1957 na základě Římských smluv jako nástroj pro financování kapitálových investic, které měly vést k podpoře vyváženého vývoje Společenství. Sídlem EIB je Lucemburk a jejími orgány jsou Rada guvernérů, Rada ředitelů a v čele stojí prezident EIB za součinnosti šesti viceprezidentů.¹⁷¹

Rada guvernérů je složena ministry, kteří jsou vybráni členskými státy. Úkolem Rady guvernérů je navrhnout a formulovat obecné direktivy úvěrové politiky banky.

Radu ředitelů představuje 22 administrátorů a 15 zástupců, kteří jsou jmenováni na období 5 let ze strany Rady guvernérů. Rada guvernérů tak činí na základě doporučení ze strany členských států a Evropské komise. Rada ředitelů má za povinnost spravovat všeobecnou administrativu banky a je hlavním orgánem při rozhodování o udělování úvěrů, fixování úrokových sazeb z úvěrů a jiné.¹⁷²

Prezident EIB a jeho 6 viceprezidentů tvoří Řídící výbor EIB. Členové výborů jsou jmenováni na šestileté obnovitelné období ze strany Rady guvernérů. ŘV

¹⁷⁰ Rozvojovka.cz – Rozvojová spolupráce [online]. Praha: Člověk v tísni [cit. 25-10-2012]. Dostupné z www: < http://www.rozvojovka.cz/download/docs/16_manual-globalni-problemy-a-rozvojova-spoluprace.pdf >.

¹⁷¹ Rozvojovka.cz – Rozvojová spolupráce [online]. Praha: Člověk v tísni [cit. 25-10-2012]. Dostupné z www: < http://www.rozvojovka.cz/download/docs/16_manual-globalni-problemy-a-rozvojova-spoluprace.pdf >.

¹⁷² ZAHRADNÍK Petr. *Vstup do Evropské unie. Přínosy a náklady konvergence*. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 39

se stará o veškeré běžné bankovní operace, navrhuje úvěrové dohody a realizuje nařízení Rady ředitelů.¹⁷³

Evropská investiční banka je finanční institucí Evropské unie, které disponuje vlastní právní subjektivitou a nezávislostí v oblasti financí. Akcionáři EIB jsou členské státy EU. Každý rok je poskytována částka okolo 40 miliard eur na projekty spojené s rozvojovou politikou. Celkově EIB dává k dispozici více peněz než Světová banka.¹⁷⁴

EIB není institucí zabývající se rozvojovou politikou, ale jedná se o banku, jejímž hlavním úkolem je uskutečňovat cíle EU. Většina aktivit EIB se soustředí na evropský trh, jedna z jejích vnějších aktivit se zaměřuje na financování projektů rozvojové spolupráce¹⁷⁵. EIB získala od členských států plnou moc k financování projektů v kandidátských zemích, v zemích ACP, Středomoří, v Jižní Africe, na Balkáně, v Latinské Americe a v Asii. EIB na jednotlivé projekty přispívá pouze 50% z celkové částky, aby tím podnítila domácí instituce k vlastnímu investování. EIB se zaměřuje hlavně na projekty z oblasti dopravy, průmyslu, rozvodu vody, telekomunikací, elektřiny, cestovního ruchu a služeb.¹⁷⁶

Evropská investiční banka byla kritizována za nedostatek kontroly, poskytování veřejných prostředků a malou průhlednost rozhodování. Největší kritika vůči EIB je směřována k projektům v rozvojových zemích, během nichž jsou po-

¹⁷³ ZAHRADNÍK Petr. Tamtéž, s. 39.

¹⁷⁴ Rozvojovka.cz – Rozvojová spolupráce [online]. Praha: Člověk v tísni [cit. 25-10-2012]. Dostupné z www: < http://www.rozvojovka.cz/download/docs/16_manual-globalni-problemy-a-rozvojova-spoluprace.pdf >.

¹⁷⁵ Zhruba 8% z celkového objemu finančních aktivit EIB.

¹⁷⁶ GRANELL Francesc. *La coopération au développement de la Communauté Européenne*. Bruxelles: Éditions de l'Université de Bruxelles, 2005. s. 136-7.

rušována lidská práva. Dlouhodobým záměrem EIB by měla být její vnitřní reforma.¹⁷⁷

5.2.4 Africká rozvojová banka

Africká rozvojová banka vznikla v roce 1964 jako instituce zabývající se zrychlením ekonomického rozvoje a integrace afrických zemí do světové ekonomiky skrze rozvojové projekty. V roce 1972 byl zřízen Africký rozvojový fond, díky němuž měli mít vývozci kapitálu kontrolu nad poskytovanými prostředky. Sídlem AFDB byl do roku 2003 Abudžan v Pobřeží Slonoviny, poté přesídlila kvůli konfliktu do Tuniska. Až do roku 1998, kdy došlo ke změně managementu, byla banka nečinnou institucí.¹⁷⁸

5.3 Obchodní nástroje

Mezinárodní obchod je obecně přijímán jako hlavní nástroj podpory ekonomického rozvoje a boje proti chudobě v rozvojových zemích.

Primárními obchodními nástroji uplatňovaných v rámci rozvojové politiky EU jsou Všeobecný systém preferencí neboli GSP vzniklý v roce 1971 a režim „Všechno kromě zbraní“ neboli EBA, který byl zaveden v roce 2001. Obchodní režim zvýhodněných cel a preferencí, který vznikl na základě dohod z Lomé, je nyní přepracovávána a měl by být vytvořen nový obchodní režim, odvíjející se od dohod z Cotonou. Součástí těchto dohod jsou protokoly zabývající se dovozem strategických plodin a produktů do rozvojových zemí. Vyrovnávací mechanismy STABEX A SYSMIN byly zrušeny a byly nahrazeny novými. EU také podepisuje

¹⁷⁷ Rozvojovka.cz – Rozvojová spolupráce [online]. Praha: Člověk v tísni [cit. 25-10-2012]. Dostupné z www: < http://www.rozvojovka.cz/download/docs/16_manual-globalni-problemy-a-rozvojova-spoluprace.pdf

>.

¹⁷⁸ Rozvojovka.cz – Rozvojová spolupráce [online]. Praha: Člověk v tísni [cit. 25-10-2012]. Dostupné z www: < http://www.rozvojovka.cz/download/docs/16_manual-globalni-problemy-a-rozvojova-spoluprace.pdf

>.

bilaterální obchodní dohody s významnými rozvojovými státy, jako je například Jižní Afrika.¹⁷⁹

5.3.1 Všeobecný systém preferencí (GSP)

GSP patří mezi obchodní nástroje rozvojové politiky sloužící k podpoře exportu z rozvojových zemí a k jejich zapojování do světového obchodu, tedy ke snižování chudoby. První návrh GSP byl přijat ES v roce 1971 na dobu 10 let^{180,181}

Do roku 2004 panovala nerovnost mezi příjemci výhod z GSP. Nejvíce dotací z GSP směřovalo do Číny (33%), Indie (11,5%) a Indonésie (5%). V rámci GSP se také velmi málo dováželo.¹⁸²

Od počátku ustanovení EHS se vedly diskuze ohledně geografické uzavřenosti či otevřenosti rozvojové spolupráce. Francie zastávala v rámci rozvojové spolupráce regionální postoj, který byl uplatněn ve formě asociace států EA-MA¹⁸³ a EHS. Oproti tomu Nizozemí a Německo trvaly na rozšíření spolupráce i na další regiony a snažily se prosadit preferenční přístup na trh Společenství pro zboží z neasociovaných rozvojových zemí v podobě tzv. Všeobecného systému preferencí.¹⁸⁴

Všeobecný systém preferencí byl schválen EHS v souvislosti s jednáním Konference OSN o obchodě a rozvoji¹⁸⁵ a navázala na Všeobecnou dohodu

¹⁷⁹ ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 143.

¹⁸⁰ V letech 1981 až 1991 platilo druhé schéma GSP a po ukončení Uruguayského kola jednání GATT vešlo v platnost třetí schéma, upravené v roce 1994. Následující návrh GSP byl přijat v roce 2001, ale o tři roky později byl přepracován. BORMANN Axel a kolektiv. *The EC's generalized systém of preferences*. Netherlands: Tha Hague, 1981, s. 25-31.

¹⁸¹ BORRMANN Axel a kolektiv. *The EC's generalized systém of preferences*. Netherlands: Tha Hague, 1981, s. 25-31.

¹⁸² ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 143-144.

¹⁸³ Asociované africké a malgašské státy. Rozvojovka.cz – Rozvojová politika Evropského společenství [online]. Praha: Člověk v tísni [cit. 20-3-2013]. Dostupné z [www: <http://www.rozvojovka.cz/rozvojova-politika-evropskeho-spolecenstvi>](http://www.rozvojovka.cz/rozvojova-politika-evropskeho-spolecenstvi).

¹⁸⁴ BORRMANN Axel a kolektiv. Tamtéž, s. 25-31.

¹⁸⁵ UNCTAD

o clech a obchodu¹⁸⁶, která stanovila nerekiproční preference. Systém GSP ustanovil nerekiproční¹⁸⁷ preference pro výrobky z rozvojových států, vymezil pravidla pro textilní, zemědělské a průmyslové výrobky a určil kvóty pro jednotlivé země. V současnosti v rámci GSP neexistuje kvantitativní omezení, ale přináší celní preference, které se odvozují u míry senzitivity produktu na trhu EU.¹⁸⁸

Všeobecný systém preferencí byl vždy nejvýhodnější pro více rozvinuté země. Proto se EU snaží pozastavením preferencí pro země, které dosáhnou úrovně rozvinutých zemí, aby z výhod GSP čerpaly hlavně nejméně rozvinuté státy. Rozvojové státy nemusí dosáhnout celkové úrovně rozvinuté země, ale v určitém sektoru jsou schopni konkurence. V takovém případě je na toto odvětví použit mechanismus tzv. graduace¹⁸⁹, na jehož základě je dané odvětví z výhod GSP vyloučeno.

Dohody podle GSP nejsou bilaterální, ale jsou poskytnuty jednostranně, a proto mohou být i jednostranně zrušeny.¹⁹⁰

5.3.2 Ostatní obchodní nástroje ustanovené po roce 1979

Do obchodních nástrojů patří ještě mnohá další opatření, která byla zřízena až po roce 1979. Jelikož se již tímto obdobím má práce nezabývá, alespoň zmíním nejdůležitější z nich. Mezi významné nástroje obchodní politiky patřily projekty jako Všechno kromě zbraní¹⁹¹, Protokoly a cukru, banánech a hovězím masem¹⁹²,

¹⁸⁶ GATT

¹⁸⁷ Není založena na vzájemnosti. REJMAN Ladislav. Tamtéž, s. 449.

¹⁸⁸ BORRMANN Axel a kolektiv. Tamtéž, s. 25-31.

¹⁸⁹ Zakončení. REJMAN Ladislav. Tamtéž, s. 158.

¹⁹⁰ BORRMANN Axel a kolektiv. Tamtéž, s. 25-31.

¹⁹¹ Jedná se o opatření přijaté roku 2001 v rámci principu koherence. Na základě tohoto ustanovení mohly nejméně rozvinuté země světa bezcelně vyvážet všechno, kromě zbraní. Rozvojové státy si myslely, že tak získají lepší možnosti přístupu na jiné trhy, ale neuvědomily si, že původní pravidla a netarifní omezení mohla více chránit jejich obchodní perspektivy. MACRORY F. J. Patric atc. *The World Trade organisation. Legal, Economic and Political Analysis*. New York: Springer, 2005, číslo 1, s. 362.

systém STABEX¹⁹³, SYSMIN¹⁹⁴ a FLEX¹⁹⁵, a Dohoda o obchodu a rozvojové spolupráce s Jižní Afrikou¹⁹⁶.

¹⁹² První protokol o cukru vešel v platnost roku 1975 v rámci dohody z Lomé I. Ten byl nahrazen v roce 2000 na základě Dohody z Cotonou. EU se na jejím základě zavázala dovést každý rok určité množství cukru z vybraných zemí a za před stanovené ceny. Státy ACP se zaručily určené množství dodat. Protokol o hovězím mase vznikl na základě Dohody z Cotonou a zajišťuje jednotlivým státům ACP dovážet stanovené množství hovězího masa za zvýhodněnou cenu. Tím je zabezpečena jejich pozice na evropském trhu a udržení příjmů z vývozu. Protokol o banánech umožňuje tradičním vývozcům dovážet banány za bezcelní kvóty a zároveň získat dotaci na pěstování banánů. Cílem tohoto protokolu je zvýšení produkce a kvality banánů, vytvoření sdružení domácích producentů a zlepšení jejich konkurenceschopnosti na světovém trhu. Roku 2006 byly sníženy preferenční dovozní kvóty pro státy ACP a zvýšeny cla na banány vyvážených z Latinské Ameriky. ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 145-146.

¹⁹³ STABEX byl systém stabilizace vývozních příjmů, financovaný z EHS. Více je o něm rozepsáno v kapitole 7.

¹⁹⁴ SYSMIN byl nový stabilizační mechanismus, jehož cílem byla podpora těžby vybraných nerostných surovin. ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 99.

¹⁹⁵ FLEX byl nástupcem STABEXU, aplikovaný roku 2004.

¹⁹⁶ Dohoda z Cotonou se nevztahuje na Jižní Afriku, proto byla mezi EU a touto africkou zemí podepsána v roce 1999 vlastní dohoda o rozvojové spolupráci. Jižní Afrika nepřijímá dotace z EDF, ale z rozpočtu EU. Mezi oběma stranami byla také vytvořena zóna volného obchodu. ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 147-148.

5.4 Nástroje na podporu rozvoje soukromého sektoru¹⁹⁷

5.5 Nástroje na podporu činností nevládních organizací (NGOs)

V roce 1976 byla z rozpočtu EU vymezena částka 2,5 mil ECU na spolufinancování projektů evropských nevládních organizací (NGOs), které působí v rozvojových zemích. Téhož roku vznikla v ES platforma evropských nevládních organizací s názvem CLONG¹⁹⁸. Cílem této platformy bylo zprostředkovávat dialog mezi orgány ES a evropskými NGOs. V roce 1998 na základě nařízení Rady EU byl vytvořen legislativní rámec finanční podpory NGOs.¹⁹⁹

5.6 Nástroje na podporu rybolovu²⁰⁰

¹⁹⁷ Nástroje na podporu soukromého sektoru se na základě Dohody z Cotonou staly programy DIAGNOS (zkoumá příčiny omezení obchodního a investičního rozvoje v dané zemi) a PROINVEST (cílem je podpora soukromého sektoru v ACP zemích). ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 148.

¹⁹⁸ V roce 2003 CLONG nahrazen platformou CONCORD.

¹⁹⁹ ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 149.

²⁰⁰ V roce 2005 byla vyčleněna z rozpočtu EU částka 165 mil. EUR na podporu rybolovu. Rybáři z celé Evropy by tak měli mít možnost svobodně lovit ve vodách všech členských zemí. ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 149.

6 ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE EHS SE ZEMĚMI ACP

Rozvojová spolupráce zemí EHS se rozvojovými zeměmi spadá do komunitární politiky od počátku evropské integrace. Zpočátku byla rozvojová spolupráce orientována na kolonie šesti zakládajících členů. Zamořské země a území byly ke Společenství přidruženy, přičemž tento vztah byl zakotven v Části IV. smlouvy o ustavení EHS z roku 1957 a přiložené Prováděcí dohody.²⁰¹ V 60. letech většina kolonií získala nezávislost, ale většina z nich měla dále zájem na spolupráci s ES.

6.1 Asociace podle IV. Části Římské smlouvy

Rozvojová pomoc je od samého vzniku myšlenky evropské integrace její trvalou a pevnou součástí. Myšlenka poskytování pomoci hospodářsky a sociálně slabším koloniálním zemím se objevila už ve 30. letech 20. století, ale naplno došlo k jejímu uplatnění až během druhé světové války, kdy byl vydán britský zákon o koloniálním blahobytu a rozvoji.²⁰²

V době jednání ohledně ustanovení EHS se naskytla také otázka přírodního bohatství, které jakákoliv ekonomická a politická unie nutně k svému fungování potřebuje. Přísun nerostných surovin je totiž důležitý pro ekonomický rozvoj každé země. Členské země EHS toto nerostné bohatství vždycky čerpalo ze svých kolonií, což nyní nebylo možné, jelikož většina jejich bývalých kolonií vyhlásila nezávislost. Bylo jasné, že rozvojové země se nyní nenechají jen tak využívat. Proto musela být vytvořena nějaká dohoda, která by stanovila další vzájemné vztahy mezi evropskými státy a třetím světem. Jelikož byl třetí svět v mnoha oblastech zaostalý, měla se stát výměnou za využívání jejich přírodního bohat-

²⁰¹Rozvojovka.cz. – Rozvojová politika EHS [online]. Praha: Rozvojovka [cit. 20-03-2013]. Dostupné z [www: <http://www.rozvojovka.cz/rozvojova-politika-evropskeho-spolecenstvi_228_5.htm>](http://www.rozvojovka.cz/rozvojova-politika-evropskeho-spolecenstvi_228_5.htm).

²⁰² COSGROVE C. *Twitchett*. Tamtéž, s. 2-6.

ství, podpora v oblasti průmyslu, infrastruktury, vzdělání, zdravotnictví a jiné. Ze všech jednání mezi oběma stranami jasně vyplývalo, že státy rozvojového světa sebe samy nepovažují jako producenty surovin pro Evropu.²⁰³

Evropská integrace si dala za cíl specifikovat vzájemné ekonomické a politické vztahy mezi západoevropskými státy a jejich koloniemi. Během diskuzí o EHS nebyl problém přidružení zámořských území k EHS vůbec zmiňován. Přestože byla pro Francii asociace zámořských území ke Společenství prioritou, požadavek na přidružení koloniálních území podala až úplně na závěr jednání. Francie tím taktizovala, neboť usilovala o to, aby se jednání o EHS dostalo tak daleko, aby jednotlivé vlády Evropského společenství uhlí a oceli nenechaly myšlenku EHS ztroskotat kvůli záležitosti asociační politiky.²⁰⁴ Francie předpokládala, že asociací zvýší vývozy z francouzských zámořských území do ostatních členských států EHS, a že dojde ke sdílení nákladů na rozvojovou pomoc.²⁰⁵

Nizozemsko a Spolková republika Německo se k otázce přidružení zámořských území postavily zdrženlivě, neboť se obávaly, že by tak v obchodních vztazích diskriminovaly své partnery v Latinské Americe, Asii a anglofonní Africe. Navíc se nechtěly účastnit ničeho, co by mohlo být vykládáno jako kolonialismus. Jelikož se ale jednalo o poslední problém, který rozděloval členské státy, Nizozemsko a SRN nakonec na návrh Francie přistoupily. Problém byl ten, že pouze Francie asociaci zámořských území přikládala zásadní význam.²⁰⁶

Ekonomický a politický vývoj v bývalých francouzských koloniích byl důvodem, proč s nimi členské státy EHS nejednaly na základě rovnosti, i když to formálně prezentovaly naopak. Důležitým faktorem, který stojí za zmínku je ten fakt, že ekonomika Francie byla nerozlučně spojena s ekonomikou jejích zámořských území. Pro Francii představovalo členství v jakémkoliv ekonomickém spo-

²⁰³ DJAMSON C. Eric. *The Dynamics of Euro-African Co-operation*. The Hague: Martinus Nijhoff, 1976, s. 3-4.

²⁰⁴ HOLLAND Martin. Tamtéž, s. 25.

²⁰⁵ COSGROVE C. Twitchett. Tamtéž, s. 8-10.

²⁰⁶ COSGROVE C. Twitchett. Tamtéž, s. 12-15.

lečenství bez nějakých speciálních opatření pro její zámořská teritoria opravdový problém. Kdyby Francie vyžadovala plné členství pro její zámořské území jako nezbytnou podmínku její samotné účasti na Společenství, jistě by to vedlo k ekonomickému přiškrcení těch území, které se snažila chránit.²⁰⁷

Počáteční forma přidružení se opírala o zásady, které byly formulovány v tzv. Štrassburském plánu v roce 1952. Tento plán byl vypracován Evropskou radou a jeho hlavní body se staly vzorem pro tu část Smlouvy o EHS, které se týkaly úpravy vztahů mezi členskými státy EHS a přidruženými zámořskými zeměmi a výsostnými územími.²⁰⁸

Proces přidružení měl probíhat ve třech hlavních oblastech – v pohybu zboží, v pohybu pracovních sil a v pohybu kapitálu. K uskutečnění těchto plánů měly být používány nástroje hospodářské politiky, které budou odpovídat za rozvíjení západoevropské integrace.²⁰⁹

Dodatek o založení asociace neevropských zemí a území, jež měly zvláštní vztahy k Belgii, Francii, Nizozemsku a Itálii, byl včleněn do Smlouvy o založení EHS jako její Část IV. Cílem asociace bylo zvýšit hospodářský a sociální rozvoj těchto zemí a vytvoření úzkých hospodářských vztahů mezi nimi a EHS jako celkem. Asociace měla sloužit k podpoře zájmů a prosperity obyvatel, kteří měli sami usilovat o hospodářský, sociální a kulturní rozvoj svých zemí.²¹⁰

V článku 131 Části IV. Římské smlouvy je přímo napsáno, že členské státy souhlasí s asociací Společenství s neevropskými zeměmi a územími, které mají zvláštní vztahy k Belgii, Francii, Itálii a Nizozemsku. Cílem asociace je podpora ekonomického a sociálního rozvoje těchto zemí a území a vytvoření ekonomických vztahů mezi nimi a Společenstvím jako celkem.²¹¹

²⁰⁷ DJAMSON C. Eric. Tamtéž, s. 6.

²⁰⁸ LANDA Vladimír. *Přidružení rozvojových zemí k Evropskému hospodářskému společenství*. Praha, 1977. str. 28 – 29.

²⁰⁹ *Smlouva o EHS*, část IV, článek 131.

²¹⁰ HOLLAND Martin. Tamtéž, s. 26.

²¹¹ DJAMSON C. Eric. Tamtéž, s. 4.

Dohoda o založení EHS a její dodatek o přidružení zámořských zemí a území byla také předlohou pro přidružení dalších rozvojových zemí. Další rozvojové země mohly přistoupit na základě schválení Rady přidružení, kde byly zastoupeny také přidružené africké země. Možnost přidružení k EHS měly také bývalé africké a karibské kolonie Velké Británie, ale většina těchto zemí nabídku přidružení pod vlivem neúspěšného jednání Velké Británie o vstup do EHS, odmítla. Tato situace byla také nepříznivá pro členy Britského společenství, které by vstupem do EHS získaly řadu výhod. Velká Británie pro ně totiž byla hlavním odběratelem jejich produktů, takže ztráta vzniklá omezením či zrušením preferencí by nemohla být nahrazena EHS, jelikož by nebyla hlavním odběratelem jejich zboží.²¹²

Členské státy EHS slíbily, že postupně odstraní cla a kvantitativní omezení na zboží z asociovaných zemí a území, bývalé kolonie se zase zavázaly spravovat svůj obchod s členskými státy i s jinými přidruženými státy podle režimu, který uplatňovaly vůči své koloniální metropoli. Záměrem bylo postupně zrušit dovozní cla do přidružených zemí a území na zboží, které bylo dováženo z členských států a z jiných přidružených území. Státy EHS měly přispívat na investice pro rozvoj asociovaných území a u investic financovaných EHS byl podíl na soutěžích a dodávkách deklarován za stejných podmínek všem fyzickým i právnickým osobám z členských států a asociovaných území. Bylo také stanoveno, že občané a společnosti z členských států mají právo zakládat podniky v asociovaných územích na základě nediskriminace. V této smlouvě se objevuje i myšlenka volného pohybu pracovníků mezi členskými státy a přidruženými územími.²¹³

Celní preference pro asociované země ovlivnilo ustanovení Společného vnějšího celního sazebníku na zboží ze zemí třetího světa. Nejednalo se pouze o aritmetický průměr dosavadních cel, které vybíraly členské státy, ale celní sa-

²¹² AMORT Jiří. *Některé problémy západoevropské integrace – Vztahy EHS k rozvojovým zemím*. Praha: Výzkumný ústav pro zahraniční obchod, 1964. s. 23.

²¹³ *Římské smlouvy – Evropská integrace v dokumentech*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1993. s. 124-125.

zebník byl výsledkem dlouhých a složitých jednání. Elementární produkty podléhaly nulovému nebo velmi nízkému clu, existovaly však výjimky ve prospěch přidružených zemí, hlavně u tropických produktů a polozpracovaných výrobků.²¹⁴

Problémem v rámci jednání ohledně dohody byly podobné zájmy jednotlivých členských států ve stejných oblastech rozvojových zemí. Například Francie považovala za svoji výsadní oblast její bývalé kolonie v Africe, na jejíž trhy nebyla ochotna pustit ostatní členské státy EHS. Postupně ale byla Francie nucena otevřít africké trhy SRN, kdežto západní Německo své zájmové oblasti v rozvojových zemích ochotno zpřístupnit nebylo.²¹⁵

Za asociované země a území podepsaly Část IV Římské smlouvy a Prováděcí konvenci vlády metropolitních zemí, které disponovaly suverenitou. Do roku 1962 všechny africké asociované země kromě Francouzského Somálska získaly nezávislost. Ze všech devatenácti nezávislých přidružených států asociaci odmítla pouze Guinea. Asociace těmto zemím přinášela značné výhody, nehledě na to, že platnost Prováděcí konvence měla skončit roku 1962. Členské státy EHS se shodly na tom, že nová ustanovení mezi nimi a přidruženými zeměmi budou stát na principu rovnosti.²¹⁶

Prováděcí dohoda byla účinná v době mezi léty 1958 až 1962. Státy EHS přijaly odpovědnost za správné provedení ustanovení Prováděcí dohody v rámci dané závislosti. Členské státy EHS se zde zavázaly k posílení rozvojových snah, konkrétně finanční a technické spolupráci se zámořskými územími.²¹⁷

Velkou nevýhodou a problémem Části IV Římské smlouvy byla absence podpory technického rozvoje, za jehož rozvoj nadále rozhodovala koloniální správa.

²¹⁴ COSGROVE C. Twitchett. Tamtéž, s. 20.

²¹⁵ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 31-32.

²¹⁶ BARNES W. Gorell. *Europe and the Developing World. Association under Part IV of the Treaty of Rome*. London: Chatham House, 1967. s. 14.

²¹⁷ DJAMSON C. Eric. Tamtéž, s. 5.

V důsledku rozdílné ekonomické úrovně a odlišné ekonomické rozvinutosti států EHS na straně jedné a přidruženými státy na straně druhé, bylo patrné, že státy EHS budou klást hlavní důraz na otázky obchodních preferencí, zavedení společného vnějšího tarifu a vytvoření jednotného vnitřního trhu. Tyto záležitosti zakotvené v Římské smlouvě znamenaly zásadní změnu ve významu ekonomických vztahů zemí EHS s bývalými koloniemi se záměrem zachování si v nich významné ekonomické postavení a vliv na jejich další ekonomický vývoj.²¹⁸

Politika členských zemí EHS vůči rozvojovým zemím měla za úkol především podporovat rozvoj výměny zboží bez nemorální konkurence. V důsledku tohoto prohlášení byl vypracován návrh plánu, který upravoval vztahy Evropského hospodářského společenství k rozvojovým zemím. Na základě daného návrhu měly všechny rozvojové země své plány související s rozvojem nových průmyslových odvětví nejprve prodiskutovat v EHS, které mohlo na základě svých zkušeností rozhodnout o tom, jestli se jedná o projekt realizovatelný či nikoliv.²¹⁹

Společná obchodní politika EHS měla být na základě Smlouvy o EHS řízena orgány Společenství, jednotlivé dohody měla uzavírat Rada ministrů.

Vývozní režim členských států Společenství měl být sjednocen především v oblasti podpory vývozu. To znamenalo ze strany EHS pro rozvojové země poskytování a pojišťování vývozních úvěrů, nahrazování výdajů cel z vyvezeného zboží, poskytování technické pomoci, podporování a zaručení kapitálových investic a poskytování prémie za vývoz. Členské země EHS se zároveň měly snažit co nejvíce podněcovat investice v zahraničí, především v rozvojových zemích.²²⁰

Pro svůj vliv v rozvojových zemích využívaly členské státy EHS mimo obchodní politiku také nedostatek zkušeností RZ v oblasti techniky a nedostatku kapitálu. Evropské hospodářské společenství do rozvojových států exportovalo kapitál, poskytovaly technickou pomoc a uzavíraly bilaterální a multilaterální

²¹⁸ *Smlouva o EHS*, část IV, článek 131.

²¹⁹ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 22.

²²⁰ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 18.

finanční smlouvy. Tím vším si státy EHS zajistily vhodné podmínky pro svoji vývozní politiku a ve velké míře ovlivnily strukturu a kvalitu výrobků.²²¹

Cílem dovozního režimu EHS byly především liberalizační snahy vůči státům třetího světa. Dovozní kvóty měly být postupně zrušeny nebo sjednoceny. Produkty z asociovaných zemí měly být dováženy na trh EHS bezcelně, ale přidružené státy si chtěly zachovat právo ukládat dovozní cla na výrobky ze Společenství.²²²

Evropské hospodářské společenství zaujímalo dlouhou dobu negativní postoj k požadavkům rozvojových zemí ohledně umožnění přístupu zboží od nich na trh Společenství. Postupně byl tento názor revidován s cílem zvýšení importu ze Společenství do rozvojových zemí. Tím také docházelo k narůstání dovozu z rozvojových zemí. Tyto ústupky vůči rozvojovým zemím byly pro státy EHS zároveň výborným prostředkem pro vytváření výhodných podmínek pro jejich vlastní expanzi na rozvojové trhy. To vše s sebou přináší také nemalý vliv států EHS na hospodářskou a obchodní politiku jednotlivých rozvojových zemí.²²³

Problémem celní politiky byla otázka diskriminace pro nepřidružené rozvojové státy související s odstraněním vnitřních cel uvnitř Společenství. Přímá celní politika se týkala především průmyslových výrobků a surovin, ale zároveň byla zavedena společná zemědělská politika uplatňující se zejména u tropických plodin. Zde bylo provedeno zvýhodnění pro africké přidružené země oproti ostatním rozvojovým producentům. Nepřidružené rozvojové země proti této diskriminaci vystoupily, na což se Společenství bránilo tím, že největší část vývozu rozvojových zemí do EHS jsou suroviny, které budou bezcelné. Potíž byla ovšem v tom, že v připravovaném celním tarifu EHS bylo mnoho vývozních produktů zatíženo clem. Jednalo se například o rafinovaný cukr, kožešinové výrobky, železné a ocelové výrobky, pytle na balení, rafinovaný cukr, potřeby pro domácnost, pepř, paprika, konzervovaná zelenina, tkaniny z vlny, cukrová řepa,

²²¹ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 31

²²² DJAMSON C. Eric. Tamtéž, s. 4.

²²³ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 24.

rybí tuk, ovoce a luštěniny, tabák surový, textilní stroje, kompresory, ventilátory, loupaná rýže, hedvábí, rostlinné oleje, konzervovaný kaviár, hovězí maso, prádlo všeho druhu, telecí a skopové maso, šicí stroje, hliník, olovo, zinek, spalovací motory a mnoho dalších.²²⁴

Situace se zavedením společné zemědělské politiky se měla ještě dále pro rozvojové země komplikovat, neboť výrobky, které se v rámci prvního opatření cly vyhnuly, v rámci druhé fáze byly cly postihnuty. EHS se v rámci zmírňování následků společné zemědělské politiky snažilo poskytovat rozvojovým zemím určité ústupky a zvýhodnění. EHS se snažila dokázat liberální charakter své obchodní politiky tím, že nabídla všem členům GATTu lineární snížení cel o 20%. Tyto slevy ale měly platit pouze u těch obchodních vztahů, které byly kryty protikoncesemi v rámci dvoustranných dohod.²²⁵

Ze zámořských přidružených zemí EHS měly být cla zejména na čaj, kakao a kávu odstraněna ihned po nabytí platnosti nové dohody o přidružení. Z ostatních rozvojových zemí byla cla na tyto produkty snížena o 40%. Pouze u čaje byla cla ze všech rozvojových zemí téměř zrušena.²²⁶

Společná zemědělská politika byla do Prováděcí dohody začleněna z důvodu ochrany zemědělského obyvatelstva Společenství před vnější hrozbou. Ochrannářské hledisko Společné zemědělské politiky bylo zaměřeno proti dovozu zemědělských výrobků do EHS ze Severní Ameriky, Nového Zélandu a Austrálie, jejichž zemědělství bylo mnohem lépe organizované než zemědělství v rámci Společenství. Asociované státy byly převážně zemědělské země, a tak každá politika, která by jim znemožnila vstup jejich výrobků na trh EHS, by zmařila celý koncept Asociace.²²⁷

Komplikace způsobily také odlišné zaměření zahraničního obchodu jednotlivých členských států Společenství stejně jako jejich rozdílné praxe ve vztahu

²²⁴ AMORT Jiří. *Tamtéž*, s 19-20.

²²⁵ CREMONA Marise. *Developments in EU – External relations law*. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 136.

²²⁶ AMORT Jiří. *Tamtéž*, s. 21.

²²⁷ DJAMSON C. Eric. *Tamtéž*, s. 5.

k jednotlivým rozvojovým zemím. Německá spolková republika, Itálie a Nizozemí měly svůj zahraniční obchod zaměřený na Asii a Latinskou Ameriku, kdežto Belgie a Francie se orientovaly především na své bývalé kolonie v Africe.²²⁸

Asociace nijak významně neovlivnila vzájemný obchod mezi EHS a přidruženými zeměmi. Vývozy z asociovaných zemí do EHS vzrostly mezi léty 1958 až 1963 zhruba o 10 %, oproti tomu dovozy EHS z asociovaných zemí vzrostly v tomto období o 29 %. Dovozy asociovaných zemí ze Společenství během této doby vzrostly o 3 %. Francie zaujímal stále dominantní postavení v obchodu zemí francouzské západní a rovníkové Afriky a Belgie zase v oblasti Belgického Konga.²²⁹

Dle Hollanda byla Římská smlouva dokumentem, který zpochybnil již existující předpoklady státní suverenity. Tyto předpoklady se netýkaly pouze vnitřních věcí, ale také zahraničních. Vnitřní integrace evropského trhu měla závažné důsledky pro státy třetího světa a v zakládající smlouvě byla také stanovena pozice rozvojového světa. Samozřejmě bilaterální vztahy nadále přetrvávaly, ale měly pouze doplňovat vzájemné vztahy mezi ES a rozvojovými zeměmi. Nicméně rozsah vzájemných bilaterálních vztahů se postupně měnil. V Římské smlouvě se ukazuje její krátkozrakost v definici třetího světa a představuje rozdílný přístup Evropy k rozvojovým zemím.²³⁰

Postup a jednání Evropského hospodářského společenství týkající se obchodní a celní politiky vůči rozvojovým nepřidruženým státům vytvořila zejména u asijských a afrických rozvojových zemí názor, že prosazování integrační politiky EHS vede k poškození jejich zájmů. Většina těchto rozvojových států spatřovaly v EHS nástroj neokolonialismu.²³¹

²²⁸ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 21-22.

²²⁹ *Der Warenverkehr der EWG mit den assoziierten afrikanischen Staaten und Madagaskar 1958 bis 1966/7*. Brusel: Kommission der Europäischen Gemeinschaften, 1969. Tabulky č. 19, 25, 31, příloha V.

²³⁰ HOLLAND Martin. Tamtéž, s. 25.

²³¹ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 25-26.

Nepřidružené rozvojové země tak vystupovaly proti obchodní politice EHS a zvláště proti diskriminaci, která byla ze strany Společenství zvyšována různými zemědělskými omezeními, vysokými vnějšími cly a dalšími nástroji, kterými podporovalo vzájemný obchod mezi EHS přidruženými zeměmi na úkor obchodu s třetími rozvojovými státy. To bylo ještě více prohloubeno přidružením rozvojových afrických zemí k EHS, což změnilo odběrovou orientaci tropických plodin a negativně tak ovlivnilo vývoz čaje, dřeva, koření a rostlinných olejů z Asie a vlny, kakaa, masa a kávy z Latinské Ameriky.²³²

Jediná shoda mezi členskými státy EHS padla v otázce zřízení Evropského rozvojového fondu, ze kterého by byla poskytnuta finanční pomoc pro 18 přidružených afrických zemí.²³³ Do EDF měly členské státy EHS přispívat v rámci pětiletého období ročním příspěvkem, jehož celková částka měla dosáhnout 581 mil. dolarů. Z toho Francie a SRN přispělo 200 mil. dolarů, Belgie a Holandsko 70 mil. dolarů, Itálie 40 mil. dolarů a Lucembursko 1,25 mil. dolarů.²³⁴

Vůči ostatním rozvojovým zemím zatím nebyl vypracován jednotný postup, ale na začátku 60. let se objevily určité náznaky směřující ke společné politice EHS ve vztahu k nepřidruženým rozvojovým zemím. Od roku 1961 byla dohodnuta kooperace mezi Komisí EHS a americkou AID²³⁵, s FAO²³⁶, ILO²³⁷, s Úřadem pro technickou pomoc při OSN, se Zvláštním fondem OSN a jinými mezinárodními organizacemi. Mezi některými členskými státy EHS byly uzavřeny dvou či vícestranné dohody o spolupráci. Evropské hospodářské společenství se také podílelo na spolupráci v rámci OECD. Tady se EHS účastnilo koordinace s rozvojovými zeměmi skrze Výbor pro rozvojovou pomoc – DAC. Dále

²³² AMORT Jiří. Tamtéž, s. 30.

²³³ LEBIEDZIK Marian a TVRDOŇ Michal. *Hospodářské politiky Evropských společenství – vznik, vývoj a současnost*. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné, 2007. S. 150.

²³⁴ DJAMSON C. Eric. Tamtéž, s. 5.

²³⁵ Agentura Spojených států pro mezinárodní rozvoj.

²³⁶ Organizace pro výživu a zemědělství při OSN.

²³⁷ Mezinárodní organizace práce při OSN.

byly sestavovány skupiny pracovníků, které zajišťovaly spolupráci v oblasti pojišťování a zajišťování finančních a vývozních úvěrů a záruk investic a kteří se zabývaly technickou pomocí.²³⁸

6.2 První smlouva z Yaoundé

Jen několik let po podepsání Římské smlouvy, vyhlásila většina afrických států, na které se vztahovala část IV., nezávislost. Jako první tak učinila v roce 1958 Guinea, roku 1959 ji následovaly Senegal a Mali a do roku 1962 tak učinily i další africké přidružené státy.²³⁹ Dekolonizace afrických asociovaných území nastolila požadavek přizpůsobit jejich vztah k EHS na nové podmínky. Záležitost ohledně obnovení režimu asociace na období po skončení platnosti Prováděcí dohody vedla k rozdílným názorům, jak mezi přidruženými státy navzájem, tak mezi členskými státy Společenství. Nově nezávislé africké státy měly realizovat své zakotvení v mezinárodním společenství a problém asociace k EHS byl vnímán jako paralela vztahů k bývalým koloniálním metropolím. Radikální kritici označovali pokračování intenzivních vztahů k bývalým koloniálním metropolím jako neokolonialismus. Pro obnovení asociace byla zejména Komise a Evropský parlament, neboť v tom viděli způsob, jak posílit identitu EHS. Největším zastáncem přidružení byla Francie, naopak nejméně s touto myšlenkou souhlasily Nizozemsko a SRN.²⁴⁰

Bývalé francouzské kolonie se vyjádřily pro pokračování asociace podle IV. části Římské smlouvy, což se nesetkalo s kladnou odezvou u všech členů Společenství. Francie těmto státům vysvětlila, že skrze francouzské společenství a bilaterální dohody o spolupráci s novými nezávislými státy, byly prostřednictvím části IV. Římské smlouvy ustanoveny velmi speciální vztahy mezi oběma stranami. Zejména Nizozemsko a SRN nebyly ochotny dále přispívat do společ-

²³⁸ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 32.

²³⁹ CREMONA Marise. Tamtéž, s. 135.

²⁴⁰ ZARTMAN I. William. *Europe and Africa. Decolonization or Dependency?* In: Foreign Affairs, January 1976. s. 329.

ného rozpočtu, skrze který byly podporovány asociované země. Nakonec byl spor mezi všemi členy vyřešen, a tak mohlo dojít mezi členskými státy EHS na jedné straně a 18 nezávislými africkými a malgašskými státy na straně druhé, k podepsání první dohody z Yaoundé.²⁴¹ Základem této dohody bylo uznání národní suverenity zúčastněných států.²⁴²

Během diskuzí o obnovení asociace byl hlavní otázkou preferenční přístup zboží z Asociovaných afrických států a Madagaskaru²⁴³ na trh EHS, dále pak jaká bude stanovena výše Společného vnějšího celního sazebníku na tropické produkty a ukončení francouzského systému podpory cen, stanovení celkového objemu finančních prostředků, které by EHS připustilo použít na hospodářský rozvoj států EAMA a v návaznosti na žádost Velké Británie o vstup do EHS i záležitost otevřenosti a exkluzivity asociační struktury. Institucionální zajištění nebylo nikdy vážným problémem, neboť přidružené státy samy usilovaly o vytvoření řady institucí, což EHS podporovalo.²⁴⁴

Asociované země měly jen malou možnost na konečném ujednání mezi nimi a EHS. Usnesení o obchodních preferencích tropických výrobků, stejně jako konečná výše finanční pomoci stanovená na rozvojovou pomoc EAMA, byly dohodnuty mezi členskými státy EHS. Společenství zachovalo zónu volného obchodu a určitý stupeň preferencí, ale na druhou stranu snížilo tarify Společného vnějšího celního sazebníku na nějaké tropické produkty o 25-50 % a na některé produkty cla úplně zrušilo. V rámci finanční pomoci EHS podalo státům EAMA návrh na udělení 730 milionů zúčtovacích jednotek skrze 2. EDF a dalších 50 milionů jako půjčky od Evropské investiční banky²⁴⁵. Státy EAMA nabídku 780

²⁴¹ WORTLEY A. Ben. *The law of the common market*. Manchester: Manchester University Press, 1974, s. 205.

²⁴² HOLLAND Martin. Tamtéž, s. 27.

²⁴³ EAMA

²⁴⁴ COSGROVE C. Twitchett. Tamtéž, s. 83-85.

²⁴⁵ EIB

milionů zúčtovacích jednotek jednomyslně odmítly, tak EHS zvýšilo výši půjčky EIB na 70 milionů, což už přidružené země nemohly odmítnout.²⁴⁶

S iniciativou Velké Británie o vstup do EHS se objevila otázka otevřenosti asociačního režimu. Velká Británie usilovala o zachování volného přístupu produktů rozvojových zemí Commonwealthu na britský trh i po přistoupení Velké Británie ke Společenství. Velkými odpůrci exkluzivity asociace byly Nizozemsko a SRN. Nakonec EHS dosáhlo jednoty v názoru, že přidružení budou moci využít země, které mají podobnou strukturu hospodářství a produkce jako asociované státy, ale za předpokladu, že by jejich přistoupení neohrozilo zájmy dosavadních asociovaných států. I když byla britská žádost o vstup do EHS Francií vetována, jednání o otevřenosti asociační struktury nadále pokračovaly a zemím, které byly srovnatelné se zeměmi již přidruženými, byla nabídnuta možnost asociace.²⁴⁷

První kodifikace procesu přidružení mezi šesti členskými státy EHS a osmnácti frankofonními africkými státy a Madagaskarem byla zakotvena v Dohodě o přidružení 18 afrických států a Madagaskaru, která byla podepsána dne 20. července 1963 v kamerunském hlavním městě Yaoundé. Tyto přidružené státy byly do roku 1960 součástí francouzské nebo belgické koloniální říše. Smlouva z Yaoundé vešla v platnost 1. června 1964, a její platnost byla prodloužena až do roku 1971, kdy vstoupila v platnost druhá dohoda z Yaoundé, jež byla podepsána roku 1969.²⁴⁸ Dohoda mohla být vypovězena ze strany Společenství vůči přidruženým zemím EHS i naopak kdykoliv. Výpovědní lhůta byla stanovena na 6 měsíců.²⁴⁹

²⁴⁶ COSGROVE C. Twitchett. Tamtéž, s. 87-89.

²⁴⁷ BARNES W. Gorell. *Europe and the Developing World. Association under Part IV of the Treaty of Rome*. London: Chatham House, 1967. s. 27.

²⁴⁸ ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 94.

²⁴⁹ JONES Alistair. *A glossary of the European Union*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2008, s. 162-163.

Dohoda o přidružení byla tvořena preambulí, 5 oddíly, 62 články, 7 protokoly o provádění dohody a vyjádření jednotlivých smluvních stran.²⁵⁰

Na základě první dohody z Yaoundé se přidruženými členy EHS stalo 18 afrických zemí, což byly tyto země: Kongo (Brazzaville), Kongo (Leopoldville), Kamerun, Mali, Niger, Středoafriická republika, Malgašská republika, Dahomé, Gabun, Senegal, Horní Volta, Somálsko, Burundi, Mauretánie, Rwanda, Čad, Togo, Pobřeží slonoviny. Kromě toho zůstaly dle rozhodnutí Rady ministrů a po schválení Evropského parlamentu přidruženými státy také zámořská území Francie, Nizozemské Antily a Surinam.²⁵¹

Cílem dohody bylo podporovat hospodářské vztahy mezi Evropským hospodářským společenstvím a přidruženými státy spočívající na rovnoprávnosti a přátelských vztazích.²⁵²

Hned v Příloze číslo 1 bylo uvedeno datum vstupu dohody v platnost, které odpovídalo 17 měsícům po jejím podepsání. Dále zde bylo prohlášení mezi členskými státy EHS a asociovanými státy týkající se předchozích ustanovení vztahující se na období mezi lednem 1961 a červnem 1964, kdy vstoupila první dohoda z Yaoundé v platnost. Mezi dalšími body dohody je začleněn závazek obou stran týkající se pokračujícího vzájemného rušení cel na základě systému, který vešel v platnost v prosinci 1962. Dovozní kvóty na výrobky z asociovaných zemí, stejně jako výrobky ze zemí EHS, byly členskými státy EHS garantovány v podobě, jaká byla ustanovena v roce 1962.²⁵³

Na základě této dohody došlo ke zvýšení finanční pomoci ze strany EHS asociovaným zemím, přidružené země Afriky dostaly zastoupení v orgánech přidružení a nastaly také některé změny v oblasti obchodní politiky. V rámci tohoto nového ujednání byly upraveny ekonomické vztahy mezi členskými státy EHS a asociovanými africkými státy. Nové hospodářské vztahy upravovaly především

²⁵⁰ LANDA Vladimír. Tamtéž, s. 34.

²⁵¹ JONES Alistair. Tamtéž, s. 162-163.

²⁵² LANDA Vladimír. Tamtéž, s. 34.

²⁵³ DJAMSON C. Eric. Tamtéž, s. 6-7.

obchodní styky, technické a finanční pomoci a spolupráce, práva zřizovat podniky, pohyby platů a kapitálu a práva poskytovat služby.²⁵⁴

Francie chtěla touto smlouvou upravit vzájemné ekonomické vztahy se svými bývalými koloniemi a teprve následně je zpřístupnit ostatním členům EHS. V roce 1968 měla být podepsána tzv. Arushská dohoda I.²⁵⁵, na jejímž základě mělo být přidružení rozšířeno o tři východoafrické anglofonní státy²⁵⁶. Arushská dohoda I. nevstoupila v platnost, jelikož nebyla ratifikována.²⁵⁷

Yaoundé I. byla význačná tím, že obsahovala tři důležité a zcela odlišné novinky ode všech ostatních asociačních smluv. Jednak to byl komplexní charakter vzájemných vztahů, dále to, že smlouva byla postavena na dialogu mezi dvěma skupinami států, nikoliv mezi jednotlivými státy a třetí novinkou bylo zřízení společných institucí mezi oběma uskupeními. V rámci první novinky byly spojeny všechny jednotlivé rozvojové politiky do jednoho integrovaného celku. Tento celek zahrnoval finanční pomoc, technickou pomoc a školení, obchodní preference a investice a pohyb kapitálu. Za druhé, smlouva z Yaoundé I. byla prvním příkladem společného smluvního základu pro vztahy mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi. Tento multilaterální charakter zjednodušil osvojení regionálního přístupu týkajícího se problematiky a podpory regionální spolupráce mezi státy EAMA. Třetí novinka se týkala vytvoření tří společných institucí Asociace, a to Rady, Parlamentní Konference a Rozhodčího soudu.²⁵⁸

Hlavním rozdílem mezi asociačním režimem podle Části IV. Římské smlouvy a režimem podle dohody z Yaoundé byla skutečnost, že nový asociační režim

²⁵⁴ DJAMSON C. Eric. Tamtéž, s. 10.

²⁵⁵ Arushská dohoda I. byla podepsaná roku 1968 v hlavním městě Tanzanie s názvem Arusha. Na základě této dohody měly být k EHS přidruženy 3 východoafrické země Uganda, Keňa a Tanzanie. Cílem dohody bylo podporovat hospodářský rozvoj těchto zemí ze strany států EHS na principu rovnoprávnosti. Arushská dohoda platila pouze 14 měsíců. Následně byla v roce 1969 podepsána Arushská dohoda II., která nebyla nikdy ratifikována. Adamcová Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 95.

²⁵⁶ Keňa, Tanzanie a Uganda.

²⁵⁷ ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 94.

²⁵⁸ HOLLAND Martin. Tamtéž, s. 28.

nestál na jedné zóně volného obchodu, ale na osmnácti samostatných zónách obchodu.²⁵⁹

Yaoundská dohoda byla dokladem rozpadu koloniální soustavy a postupného získávání politické nezávislosti přidružených států. To se projevilo především v tom, že byly vytvořeny orgány přidružení. Byly vytvořeny tyto instituce asociace v podobě Rady asociace, Výbor asociace, Parlamentní konference asociace a Rozhodčí soudní dvůr asociace. Radu asociace tvořili na jedné straně členové Rady EHS a členové Komise EHS a na straně druhé jeden člen vlády z každé přidružené země. V předsednictví se obě strany střídaly a rozhodnutí Rada přijímala na základě dohody mezi členy EHS a členy asociovaných států. Rada se scházela minimálně jednou za rok a zabývala se otázkami spojenými s realizací dohody. Dále Rada asociace zajišťovala kontakt mezi vládami přidružených zemí a orgány Společenství. Výbor asociace měl za úkol pomáhat s plněním plánů Radě asociace a ve Výboru byl zastoupen vždy jeden představitel každého členského státu, jeden představitel Komise EHS a jeden představitel každého přidruženého státu. Výboru předsedal vždy ten zástupce země, který byl zároveň předsedou Rady asociace. Hlavním úkolem Výboru asociace bylo zabezpečit kontinuitu spolupráce mezi zasedáními Rady asociace. Parlamentní konference asociace se skládala ze členů Evropského parlamentu a členů parlamentů přidružených zemí, a to na paritním základě. Parlamentní konference měla být svolávána jednou za rok a zabývala se výroční zprávou o činnosti, kterou předkládala Rada asociace. Tato konference nedisponovala žádnými rozhodujícími pravomocemi. Případné spory ohledně výkladu nebo použití úmluvy měla řešit Rada asociace, pokud by se tak nestalo, měl neshody vyřešit Rozhodčí soudní dvůr asociace. K tomu ale nikdy nedošlo díky institučnímu rámci stojící na principu parity a rovnosti, který dal státům EAMA najevo, co považují za prioritní. Rozhodčí soud sestával z prezidenta a čtyř soudců, kteří byly dosazováni Radou asociace. Dva soudce navrhovaly přidružené země a dva soudce Rada

²⁵⁹ *Úmluva o přidružení afrických států k EHS*. Praha: MZV, 1963. Článek 8 a 9, s. 6.

EHS. Rozhodčí soud rozhodoval většinou hlasů a daná rozhodnutí soudu byla platná a závazná.²⁶⁰

Praktický význam orgánů přidružení byl velice malý. Samotné vytvoření těchto orgánů bylo přidruženými státy těžce prosazováno. Problém spočíval v tom, že Parlamentní konference asociace neměla oprávnění k vykonávání konkrétní činnosti nebo k vyslovení nedůvěry. Všechny důležité kroky projednávaly a následně o nich rozhodovaly pouze orgány EHS.²⁶¹

V rámci asociace byla respektována naprostá suverenita států EAMA, tudíž v dohodě nebyl uváděn politický aspekt asociace, pouze vláda SRN vymezila pojem německých státních příslušníků a stanovila použití úmluvy pro Berlín.²⁶²

Dohoda z Yaoundé byla kompromisem, který udržovala určité euro-africké vztahy, ale na nižším stupni, než jaké bývají na stupni exkluzivních privilegií. Vlády suverénních států se samy svobodně rozhodly pro asociaci, která stojí na principu parity a rovnosti mezi dvěma skupinami států. Ovšem už během jednání o asociační dohodě se jasně ukázal rozdíl mezi rovností statutu a rovností moci. Všechna klíčová rozhodnutí vycházela od Rady ministrů EHS, dohody z Yaoundé pouze odrážely její závěry. Nerovnost moci mezi státy EHS a EAMA se projevila v tom, že státy EAMA musely přijmout nabídku EHS. Státy EAMA se dovolávaly morálních závazků Společenství. Ke konci vyjednávání asociované státy kladly důraz na smír a kladné výsledky, ale celkově pro ně bylo jednání negativní zkušeností, které je připravilo o iluze.²⁶³

Asociace států EAMA podle dohody z Yaoundé byla nejvýznamnější částí rozvojové politiky EHS v 60. letech a první polovině 70. let. Následný druhý EDF sehrál pouze doplňkovou úlohu, nenahrazoval dvoustranné proudění pomoci. Z celkové části druhého EDF spadalo 40 % prostředků na rozvoj a modernizaci zemědělství, přes 30 % zdrojů směřovalo na rozvoj dopravy

²⁶⁰ *Úmluva o přidružení afrických států k EHS*. Praha: MZV, 1963. Článek 37–49, s. 15–17.

²⁶¹ LANDA Vladimír. Tamtéž, str. 37–39.

²⁶² *Úmluva o přidružení afrických států k EHS*. Praha: MZV, 1963, s. 43.

²⁶³ COSGROVE C. Twitchett. Tamtéž, s. 81–82.

a komunikací, dalších 7 % na další infrastruktury, 10 % na vzdělání a 5 % na industrializaci.²⁶⁴

Výbor EDF měl za úkol vybírat projekty, které budou financované z EDF a tento Výbor byl tvořen členskými státy Společenství, kterému předsedal zástupce Komise. Konečné slovo měla ale Komise EHS.²⁶⁵

K dohodě byla také přičleněna pasáž, která se týkala přidružení dalších rozvojových zemí. Podle ustanovení v této konvenci bylo stanoveno, že přistoupení každé další země se bude odvíjet od schválení Rady ministrů, kde jsou zastoupeny i asociované africké země. Požádat o přidružení mohl každý stát, který měl podobnou výrobní a hospodářskou strukturu jako přidružené země. Každý nový člen nabýval stejných práv a povinností přidružené země. Přijetí dalších členů nemělo být kráceno finanční pomocí stávajících členů a nesmělo být z uvedené částky poskytnuta pomoc Alžírsku.²⁶⁶

Smlouva se dále zabývá problémem převodů kapitálu, služeb a práva usazování. Fyzickým i právnickým osobám z jakéhokoli přidruženého státu byla dána možnost v průběhu 3 let aplikovat stejná práva k usazení a poskytování služeb jako mají členské státy EHS. To se týkalo především provádění samostatné činnosti, zakládání a vedení podniků, agentur, poboček a sesterských společností. Kdyby se stalo, že by byly uděleny osobě nebo společnosti ze třetí země větší výhody, znamenalo by to, že by tyto výhody musely být poskytnuty také fyzickým či právnickým osobám z členských států EHS a přidružených zemí. Tato ustanovení byla proto platná pouze za podmínky vzájemnosti mezi státy EHS a asociovanými státy.²⁶⁷

Další ujednání v této oblasti nebyla detailněji diskutována, jelikož se rozvojové země obávaly, že větší liberalizace by přispěla k nárůstu konkurence v oblasti řemesel a služeb, což by mělo negativní vliv na rozvoj hospodářství přidružených zemí.

²⁶⁴ COSGROVE C. Twitchett. Tamtéž, s. 134.

²⁶⁵ COSGROVE C. Twitchett. Tamtéž, s. 134.

²⁶⁶ CREMONA Marise. Tamtéž, s. 141.

²⁶⁷ DJAMSON C. Eric. Tamtéž, s. 11-12.

6.2.1 Obchodní politika

Podle nové smlouvy bylo stanoveno, že obchodní politiku mohou obě strany vést svobodně pod podmínkou, že obě smluvní strany musí konzultovat a vzájemně se informovat v otázkách týkající se právě obchodní politiky. Vzájemné porady byly zaměřeny především na ta obchodní opatření se třetími státy, které se týkaly poskytování celních kontingentů, změny cel a změny kvantitativních omezení.²⁶⁸

V rámci obchodních styků byly především upraveny cla a kvantitativní omezení. V oblasti pohybu zboží bylo stanoveno, že při importu zboží z přidružených zemí do Společenství budou postupně snižována cla, rušeny kvantitativní omezení, a to vše stejnou rychlostí jako se dělo ve členských státech EHS. Stejný postup byl určen také přidruženým zemím, které musely taktéž snižovat cla, odstraňovat kvantitativní omezení a dávky.²⁶⁹ Na základě první dohody z Yaoundé bylo stanoveno, že do 6 měsíců od jejího vstupu v platnost, musely být upravena cla všech asociovaných zemí vůči EHS na úroveň preferenčních cel. Po těchto 6 měsících musela být dovozní cla všech přidružených států každoročně vůči EHS snižována o 15%. To by mělo za důsledek, že po několika letech by měly státy EHS volný přístup na trhy asociovaných států. Přidružené země poukazovaly na tuto skutečnost, která by ohrozila jejich obchodní bilanci a celkový rozvoj průmyslu. Nakonec byla tato smlouva upravena tak, že si přidružené země nechaly svá ochranná cla a fiskální cla. Tyto kroky nesměly vést k diskriminaci členských států Společenství, a proto musely být veškeré další změny týkající se cel nejdříve schváleny Radou přidružení.²⁷⁰

Nejdůležitějším rysem obchodní politiky dané první dohodou z Yaoundé byla vzájemnost v rámci liberalizace obchodu. Vzájemnost v obchodních vztazích se dnes zakládá na ekonomických a politických důvodech. Poskytuje to zemím obchodní výsady, z nichž mohou těžit i jiné strany. Nicméně, v době Ya-

²⁶⁸ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 57.

²⁶⁹ CREMONA Marise. Tamtéž, s. 136-137.

²⁷⁰ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 54.

oundské dohody byla hlavním důvodem vzájemnosti ideologie. Pouze vzájemné závazky mohly vést k tomu, že budou evropské státy jednat s Afrikou jako se sobě rovným. Navíc byly tyto závazky ustanoveny nad rámec pouhých smluvních vztahů a v neposlední řadě bylo třeba zajistit, aby se přidružené země nedostaly pod nadvládu nějaké ekonomické mocnosti.²⁷¹

Tyto argumenty nebyly prosazovány pouze Francií, ale také frankofonní Afrikou v čele se Senegalem. Ovšem praktickým dopadem těchto preferencí byla podpora francouzského exportu, který inklinoval k tomu, aby se stal monopolním. Proto si Francie udržela poměrně vysoké ceny navzdory jejich nízkým vývozním nákladům. Dokonce se stalo, že ceny asociovaných zemí byly v průměru podstatně vyšší než u hospodářsky srovnatelných zemí, které ale neposkytovaly obchodní preference evropským výrobcům. Kromě Francie a frankofonní Afriky nebyl koncept vzájemnosti u dalších členských zemí populární.²⁷²

Problém afrických zemí spočíval v tom, že jejich domácí průmysl nemohl v ceně ani kvalitě zboží konkurovat vyspělým zemím a zároveň nemohly poskytovat tak výhodné úvěrové podmínky, jaké byly poskytovány od zahraniční konkurence.²⁷³

Základní zásadou, kterou se musely z hlediska vývozních cel řídit státy EHS je, že žádné přidružené zemi nesmí být poskytnuty výhodnější podmínky než zemi druhé.²⁷⁴ To platilo také pro regionální uskupení v Africe. To znamenalo, že zde nebyly umožněny žádné příznivé podmínky pro koordinaci průmyslu mezi zeměmi v Africe. Přidružené země tak nesměly udělit třetím zemím větší výhody, než jaké poskytly členským státům EHS. Výměna zboží se tak stala nevýhodnou jak pro celní unie, tak pro odbyt výrobků směřujících z nepřidružených afrických zemí do asociovaných afrických zemí. Ve chvíli, kdy by první dohoda z Yaoundé vstoupila v platnost, mohly by členské země EHS bezcelně z asociovaných afrických zemí dovážet vanilku, kakao, hřebíček, pepř, kávu,

²⁷¹ CREMONA Marise. Tamtéž, s. 137.

²⁷² CREMONA Marise. Tamtéž, s. 137.

²⁷³ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 54-55.

²⁷⁴ DJAMSON C. Eric. Tamtéž, s. 11.

muškátový ořech, ananasy, čaj a kokosové ořechy. Kvůli protestům ze strany vývozců těchto produktů ze zemí neasociovaných, bylo sníženo clo na dané výrobky ve společném celním tarifu EHS.²⁷⁵

Asociovaným státům byla dána možnost uplatnění kvantitativních omezení a opatření, stejně jako tarifní omezení s rovnocenným účinkem za předpokladu, že by jim to pomohlo splnit jejich rozvojové potřeby. Tato opatření mohla být použita v rámci dovozu ze členských zemí EHS k vyrovnání platební bilance asociovaných států.²⁷⁶

S malými výjimkami se dá říci, že obchod mezi ES a asociovanými státy nezahrnoval výrobky, které byly konkurenceschopné na jejich trzích. Obě strany tak mohly ukládat vysoké nediskriminační daně na produkty, aniž by poškodily domácí výrobu. Asociované státy v praxi přijímaly cla na dovoz ze všech zdrojů, včetně výrobků ze Společenství, státy ES zase uvalila vysoká cla na tropické produkty. Dokud byly daně nediskriminační, tak byly tyto daně legální. Společenství bylo relativně spokojené s příjmovými cly, které jim udělily asociované státy, ale tento pocit nebyl vzájemný.²⁷⁷

Určitou výhodu získaly oproti ostatním rozvojovým zemím přidružené africké země. Na všechny dovozy surovin, které vytvářely významnou část veškerých dovozů EHS ze zemí přidružených, byly cla EHS velmi nízká, nebo vůbec žádná. Bezcelní dovoz byl udělen na dovoz dřeva, bavlny a olejnin.²⁷⁸

Oproti předchozí dohodě bylo v nové smlouvě stanoveno rychlé odstraňování kontingentů vůči členským zemím EHS. Zvyšování mělo probíhat tak, že v prvních 2 letech od data platnosti této dohody, bude kontingent zvýšen o 20%, v dalším roce o 30% a v dalším o 40%. Některé kontingenty bylo možné ponechat, pokud to bude důležité pro průmysl přidružených zemí. Celkově to ale znamená, že po 4 letech od platnosti smlouvy o přidružení, bude postup vůči všem členským zemím EHS stejný. Přidružené země si mohly také nechat kon-

²⁷⁵ HOLLAND Martin. Tamtéž, s. 29.

²⁷⁶ DJAMSON C. Eric. Tamtéž, s. 12.

²⁷⁷ CREMONA Marise. Tamtéž, s. 138.

²⁷⁸ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 56.

tingenty na ty zemědělské produkty, které jsou směňovány mezi přidruženými státy navzájem, ale pouze za předpokladu, že by jim ty samé zemědělské plodiny zemí EHS konkurovaly.²⁷⁹

Každá členská země EHS musela od přijetí nové konvence uplatňovat při dovozu z asociovaných zemí stejné předpisy dovozních omezení, jako v rámci Společenství.

V rámci obchodní politiky byly upraveny také ceny zemědělských výrobků asociovaných zemí. Nejvyšší výkupní ceny v koloniích a závislých územích měla Francie. Tyto výkupní ceny, jak už bylo řečeno výše, byly dokonce vyšší než světové ceny výkupu, což je v rozporu s obecnou hospodářskou politikou EHS. Proto bylo třeba tyto ceny snížit tak, aby se dostaly na úroveň cen světových. Snižování cen výkupu se týkalo především kokosu, cukru, pepře, palmového oleje, kaučuku, rýže, olejnin a kávy. Snižování mělo tvořit 15 – 35% rozdílu mezi světovou a současnou cenou ročně.²⁸⁰

Na základě Dohody o přidružení mohly přidružené země importovat do členských států EHS bezcelně tropické produkty jako je čaj, káva, boby, ananas, vanilku, hřebíček, kokosové ořechy, nemletý pepř a muškátový ořech. Na žádost rozvojových zemí snížilo EHS dodatečně cla dalších produktů, které byly dováženy z třetích zemí. Mezi těmito produkty bylo kakao a káva²⁸¹, dále kokosové ořechy, ananas, vanilka, čaj, muškátový ořech, hřebíček a pepř²⁸².²⁸³

Na základě všech obchodních ustanovení je patrné, že členské státy Společenství a asociované země měly za cíl upustit od dovozu z asociovaných států, který probíhá na základě jednoho zdroje k dodávkám z více zdrojů. Bylo to zaměřeno především proti výměně veškerých dodávek mezi bývalou mateřskou zemí a její kolonií.²⁸⁴

²⁷⁹ CREMONA Marise. Tamtéž, s. 136.

²⁸⁰ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 57.

²⁸¹ Snížení cla o 40%.

²⁸² Snížení cla v rozpětí od 25 – 40%.

²⁸³ DJAMSON C. Eric. Tamtéž, s. 15.

²⁸⁴ DJAMSON C. Eric. Tamtéž, s. 15-16.

6.2.2 Finanční politika

Na základě dohody z Yaoundé byl vytvořen Evropský rozvojový fond řízený Komisí EHS. Evropský rozvojový fond byl jedním z hlavních cílů asociace, skrze něhož měly být vypláceny peníze zámořským zemím a teritoriím. Z tohoto fondu měly směřovat finance na veřejné investice, především na nemocniční a vzdělávací zařízení, na vybudování sociálních zařízení a různých investic v oblasti hospodářství v asociovaných zemích. Pouze 18% investic mělo směřovat na zemědělskou produkci.²⁸⁵ V dohodě vztahující se k EDF bylo zakotveno, že jakékoliv sociální a hospodářské plány, které mají být financovány z EDF, musí být schváleny jak příslušnými orgány dané přidružené země, tak Komisí EHS. Rozvojové země musely požádat Komisi EHS o vydání finančních prostředků na předem vypracovaný a konkrétní projekt a zároveň k němu předložit všechny potřebné dokumenty, doklady a podklady. Realita však byla taková, že všechny návrhy vypracovávala pouze Komise EHS a konečné rozhodnutí stanovila Rada ministrů EHS. Orgány Evropského hospodářského společenství tak měly možnost vměšovat se do hospodářské politiky rozvojových zemí. To bylo ještě zesíleno nařízením, na jehož základě docházelo ke kontrole čerpání a následného využívání uvolněných prostředků.²⁸⁶

Výše prvního prostředku z EDF byla stanovena na 581 mil. dolarů, z nichž největší částku získala zámořská území Francie, pak Belgie, Nizozemsko a nejméně Itálie.²⁸⁷ Tato částka měla být vyplacena během 5 let, s tím že každý rok se měla vyplacená částka zvyšovat.²⁸⁸

Africké země žádaly zvýšení finanční pomoci na 1700 mil. dolarů na dalších 5 let, ale členské státy EHS byly ochotny uvolnit částku 730 mil. dolarů. To vychází v průměru 8 mil. dolarů ročně na jednu přidruženou zemi. Dalších 70 mil. dolarů mělo připadnout přidruženým zámořským územím, takže celková částka

²⁸⁵ CREMONA Marise. Tamtéž, s. 139.

²⁸⁶ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 58.

²⁸⁷ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 58.

²⁸⁸ DJAMSON C. Eric. Tamtéž, s. 4.

finanční pomoci činila 800 mil. dolarů. Další formou finanční pomoci pro asociované africké země byly výhodné úvěry poskytované Evropskou investiční bankou.²⁸⁹

Z celkové částky 800 mil. dolarů bylo 620 mil. dolarů poskytnuto ve formě nevratných půjček, dalších 46 mil. dolarů ve formě úvěrů, které mají být použity pro hospodářské projekty a zbylých 70 mil. dolarů, které poskytla EIB jako úvěry.²⁹⁰ Úvěry od EIB byly poskytovány za stejných podmínek jako členským státům Společenství, takže délka půjčky činila maximálně 25 let a úroková sazba 5/8 %. Zároveň byly asociovaným africkým zemím poskytnuty zálohy do výše 50 mil. dolarů, které měly směřovat pro stabilizační fondy a musely být splaceny v době platnosti dohody. Pokud by se tak nestalo, byly by zálohy odečteny z prostředků určených na dary.²⁹¹

Na základě první dohody bylo rozhodnuto, že finanční pomoc bude směřovat výhradně na projekty sociálních zařízení, jako jsou školy a nemocnice a na projekty hospodářského charakteru. Projekty ekonomického charakteru měly být financovány 2/3 z celkových poskytovaných prostředků. To bylo také provedeno, neboť skoro polovina předložených plánů se týkala stavby mostů, silnic a přístavů, dalších 18 % projektů se zaměřovalo na zvýšení zemědělské produkce a zbylá část byla rozdělena na stavbu nemocnic, škola a jiných sociálních zařízení.²⁹²

Na sociální zařízení a investice v hospodářství byla uvolněna celková částka 500 mil. dolarů ze 730 mil. dolarů, které směřovaly pro přidružené africké země. Speciální zaměření finanční pomoci směřovalo k budování ekonomické a sociální infrastruktury a technické pomoci, jako je například vypracování speciálních a regionálních projektů na podporu rozvoje nebo technická kontrola při realizování projektů. Dále na diverzifikaci produktivity Asociovaných zemí, podporu průmyslového a zemědělského rozvoje, na podporu zvýšení prodeje

²⁸⁹ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 58-59.

²⁹⁰ DJAMSON C. Eric. Tamtéž, s. 5.

²⁹¹ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 59.

²⁹² AMORT Jiří. Tamtéž, s. 60.

výrobků z Asociovaných zemí, stejně jako na pomoc integračních programů zaměřených na rozvojové problémy.²⁹³

Tyto prostředky nebyly rozděleny pro jednotlivé přidružené země, ale přísun financí byl rozdělován na základě předložených a následně schválených projektů. Právo iniciativy měly asociované země, členské země EHS mohly předkládat návrhy vztahující se na technickou spolupráci.²⁹⁴

Zbylých 230 mil. dolarů bylo přiděleno na rozvoj výroby. Tato suma měla hlavně nahrazovat cenové zvýhodnění bývalých kolonií Francie při vývozu tropických plodin. Nejvíce peněz tedy dostaly ty státy, které musely v následujících letech snižovat své vývozní ceny. Tato finanční pomoc byla tedy určena především k částečnému vyrovnání rozdílů v cenách.²⁹⁵

Oblast platebních styků, která souvisela s pohybem služeb, zboží, mezd, výdělků, kapitálů atd., se na základě dohody z Yaoundé musela řídit liberálními zásadami. Důležitým opatřením bylo nařízení, že rozvojové státy nesmějí zavádět nové devizová opatření, nebo zvyšovat ty, co už jsou daná. Důvodem těchto kroků byla snaha uvolnit volný kapitál ze Společenství do rozvojových zemí a volný odliv vydělaného zisku a návratu kapitálu z rozvojových zemí do Evropského hospodářského společenství.²⁹⁶

6.2.3 Úspěšnost první dohody z Yaoundé

První dohoda z Yaoundé a její realizace poukázala na nedostatky týkající se přidružení afrických zemí k Evropskému hospodářskému společenství. Mnozí z těch, kdo byli zainteresováni na této dohodě, nesouhlasili s dočasným charakterem přidružení a dožadovali se detailnějšího a hlubšího propracování dílčích částí dohody. Zároveň ze strany přidružených států vyvstal požadavek, aby byly asociovaným státům zvýšeny jejich kompetence v procesu rozhodování a účasti na samotném přidružení. Největší oblastí sporu mezi členskými státy EHS

²⁹³ DJAMSON C. Eric. Tamtéž, s. 16.

²⁹⁴ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 60.

²⁹⁵ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 60.

²⁹⁶ LANDA Vladimír. Tamtéž, str. 37.

a přidruženými zeměmi byla otázka obchodních a celních preferencí. Měly být buď zachovány, nebo úplně odstraněny, ale v tom případě by musely být nahrazeny plnohodnotnými výhodami. Přidružené země se navíc dožadovaly změny daní, které byly udělovány v některých členských státech Společenství na produkty vyvezené z asociovaných států, a které tam účinkovali jako hodnotové clo. Mezi dalšími nároky ze strany přidružených států se objevil požadavek záruky u cen na výrobky pocházející z Afriky v rámci společného trhu EHS. Tento návrh byl předložen na základě poklesu cen některých afrických produktů, které byly dováženy do Společenství a také ze zvýšení cen průmyslových výrobků EHS importovaných do přidružených zemí. To vše mělo za důsledek snížení kupeschopnosti přidružených států, problémy v oblasti platební bilance a negativní dopad na hospodářství. Nepříznivý vliv na celkovou situaci měla také společná zemědělská politika EHS, neboť tak došlo ke zhoršení konkurenčních podmínek, na které musely reagovat zemědělské produkty pocházející z přidružených zemí na společném trhu EHS. Výsledek společné zemědělské politiky byl ten, že došlo ke snížení dovozu zemědělských výrobků z přidružených států do Společenství. Přidružené země přišly s návrhem vytvoření stabilizačního fondu tropických plodin, na jehož základě, by byly na nějakou dobu kryty zájmy přidružených států, a to především v situaci, kdy by došlo ke kolísání cen a poptávky po těchto druzích produktů dovážených do Společenství.²⁹⁷

Přidružené africké země se dovolávaly poskytnutí opravdové hospodářské pomoci a žádaly zvýšení výše finančních prostředků, jejíž význam stále upadal ve srovnání se zvyšujícím se počtem obyvatelstva, snižováním vývozních příjmů, zvyšujícím se cen investičních celků, růstu správních nákladů a zvyšujícím se zadlužením.²⁹⁸

²⁹⁷ LANDA Vladimír. Tamtéž, s. 39-40.

²⁹⁸ LANDA Vladimír. Tamtéž, s. 40.

6.3 Druhá smlouva z Yaoundé

Závazky dané dohodou z Yaoundé byly naplňovány téměř bez problémů. V roce 1968 státy EAMA vyjádřily odhodlání pokračovat nadále v asociačním vztahu. Roku 1968 tak započala jednání, která měla vést k nové dohodě o asociaci pro další období. Před podepsáním samotné dohody předcházelo dne 28. června 1969 setkání představitelů všech zainteresovaných zemí v Lucemburku, kde byl parafován text této nové dohody. Druhá dohoda z Yaoundé byla podepsána 29. července 1968 a vstoupila v platnost 1. ledna 1971. Dohoda měla vstoupit v platnost již v červnu 1970, ale ratifikace proběhla pouze ze strany 15 afrických států a Francie.²⁹⁹

Yaoundská dohoda II. obsahuje 10 protokolů, dále úmluvu o výrobcích Evropského společenství uhlí a oceli a 14 dodatečných prohlášení.³⁰⁰

Během doby platnosti této dohody došlo k prvnímu rozšíření Společenství. Členství UK a otázka připojení Commonwelathu ke Společenství si vyžádala další úpravu vnějších vztahů. Vzájemné vztahy mezi Evropou a rozvojovým světem tak začaly směřovat k nové úpravě, které byly zakotveny v dohodě z Lomé.³⁰¹

V konceptu druhé dohody se jasně mluví o vzájemné spolupráci mezi rozvinutými a rozvojovými státy, která by měla vést ke zvýšení životní úrovně všech signatářů dohody. V článku 1 této dohody se píše, že ustanovení Yaoundské dohody II. mají za cíl podporovat spolupráci mezi smluvními stranami, stejně jako zvýšení ekonomického a sociálního rozvoje asociovaných států prostřednictvím rostoucího obchodu a vytvořením opatření finančního rázu a technické spolupráce.³⁰²

Hlavní cíle dohody byly rozděleny do 5 hlavních sekcí, kde do první skupiny byl začleněn Obchod, do druhé Technická a Finanční spolupráce, do třetí Právo

²⁹⁹ WORTLEY A. Ben. *The law of the common market*. Manchester: Manchester University Press, 1974, s. 205.

³⁰⁰ LANDA Vladimír. Tamtéž, s. 40.

³⁰¹ HOLLAND Martin. Tamtéž, s. 28.

³⁰² DJAMSON C. Eric. Tamtéž, s. 10.

usazování, Služby, Platby a Kapitál, do předposlední Instituce asociace a v poslední sekci byly stanoveny Všeobecná a Závěrečná ustanovení.³⁰³

Tato dohoda neznamenal žádný výrazný posun v asociačním vztahu. K EHS bylo nadále přidruženo osmnáct afrických států a hlavní slovo v jednání mělo stále EHS. Z 64 článků, které obsahovala Yaoundská dohoda I., zůstalo beze změn zachováno 27 článků. Hodně článků se změnilo jen minimálně kvůli automatickému přizpůsobení určitým změnám. Téměř beze změny zůstaly zachovány články týkající se institucí a postupů realizace dohody. Výjimku tvořily články a vypršení platnosti dohody k pevnému datu 31. 1. 1975 a dále byl stanoven nový termín, kdy by se jednalo o nové úpravě vzájemných vztahů po vypršení druhé dohody z Yaoundé.³⁰⁴

Jediným problémem byl stále spor mezi Francií na jedné straně a Nizozemskem a SRN na straně druhé v záležitosti míry preferencí a otevřenosti asociačního režimu. Od 1. ledna 1971 bylo stanoveno, že nadále budou pokračovat obchodní preference ve prospěch asociovaných států, ale SRN a Nizozemsko souhlasily pouze za předpokladu, že bude snížen tarif Společného vnějšího celního sazebníku na tropické produkty. Dohoda stanovila, že Společný vnější celní sazebník na tropické produkty bude vymezen na nulové clo. Produkty, které patřily pod Společnou zemědělskou politiku, byly v rámci asociovaných států preferovány pouze mírně. Zemědělské produkty měly výhodnější postavení než produkty ve třetích zemích, ale nejednalo se o totožné podmínky, jako měli dodavatelé z členských států.³⁰⁵

V rámci celních preferencí EHS byl dne 1. července 1971 přijat Všeobecný systém preferencí³⁰⁶. Společenství usnadnilo rozvojovým zemím a členům Skupiny 77 na Konferenci OSN o obchodě a rozvoji³⁰⁷ přístup na svůj trh pro zpracované výrobky, zcela byly zrušeny cla na průmyslové výrobky a došlo ke snížení

³⁰³ DJAMSON C. Eric. Tamtéž, s.

³⁰⁴ LANDA Vladimír. Tamtéž, s. 41.

³⁰⁵ COSGROVE C. Twitchett. Tamtéž, s. 129.

³⁰⁶ GSP – Generalize System Of Preferences

³⁰⁷ UNCTAD

cel pro zemědělské výrobky, a to jednostranně, bez požadavku na reciprocitu. Přijetí Všeobecného systému preferencí výrazně omezilo suverenitu EAMA a ovlivnilo další euro-africké vzájemné vztahy. Společenství poprvé odsouhlasilo formální nereciprocitu v obchodních vztazích s rozvojovými zeměmi. Reciproční preference, které byly udělovány asociovanými státy na všechny dovozy z EHS podle dohod z Yaoundé měly zřetelně menší ekonomický význam než preference, které poskytovaly státy EHS přidruženým zemím. Ekonomický rozměr měl větší váhu než ekonomický význam.³⁰⁸

V dohodě bylo dále stanoveno, že přidružené země mají právo spolupracovat i s jinými zeměmi v určitých směrech v rámci pásma volného obchodu, celní unie a různých dohod. Státy EHS si však vynutilo právo odsouhlasit určité výkyvy od principu volného pohybu zboží mezi státy EAMA a EHS, které by mohly být důsledkem této spolupráce.

Přidruženým státům byla dána na základě této dohody větší možnost chránit jejich průmysl, především nově vznikající odvětví. Řada kroků se zaměřovala na podporu odbytu. Jednalo se hlavně o různé formy technické spolupráce, účasti na výstavách a veletrzích a studií.³⁰⁹

Významným prvkem v asociačním vztahu podle druhé dohody z Yaoundé bylo nastolení omezeného programu stabilizace cen. Přidružené země se snažily o to, aby byly zaručeny vývozní příjmy skrze garanci minimální ceny pro jejich vývozy tropických výrobků do Společenství. Nakonec bylo stanoveno, že až osm miliónů zúčtovacích jednotek ze třetího EDF může být použito na stabilizaci cen a to za předpokladu, že by vznikly nevýhodné podmínky na světových trzích.³¹⁰

Evropské hospodářské společenství se dále v rámci této dohody zavázalo, že bude v oblasti společné zemědělské politiky vlídnější vůči zemědělským výrob-

³⁰⁸ LANGHAMMER J. Rolf. *Die Allgemeine Zollpräferenzen der Europäischen Gemeinschaft für Entwicklungsländer. Fehlschlag oder Erfolg? Eine kritische Bewertung der ersten Dekade.* Kiel, 1983, s. 1.

³⁰⁹ LANDA Vladimír. Tamtéž, s. 41.

³¹⁰ COSGROVE C. Twitchett. Tamtéž, s. 129.

kům pocházející z přidružených zemí, oproti zemědělským produktům z třetího světa, které jim na trhu Společenství konkurují.³¹¹

Základní principy dohod z Yaoundé navazovaly na ty, které byly definovány v Římské smlouvě a zároveň předznamenávaly základní prvky dohody z Cotonou. V této době se předpokládalo, že budou zrušeny celní bariéry, bude zaveden reciproční bezcelní přístup, dojde k odstranění kvantitativních kvót na vývoz a bude rozšířena doložka nejvyšších výhod na členské státy ES. Dohody, v rámci obchodních ujednání, osvobodily dovoz států EAMA do Společenství od cel a kvót na zemědělské a průmyslové výrobky s výjimkou těch, které byly v přímé konkurenci s evropskými producenty. Státy EAMA tak získaly preferenční přístup na trhy ES před neasociovanými státy třetího světa.³¹²

Nejdůležitější součástí dohod z Yaoundé byla rozvojová pomoc. Členské státy nesnížily rozsah pomoci zprostředkovaný dvoustrannými smlouvami ani po přijetí finančních závazků k EDF a to mělo za důsledek celkový nárůst objemu pomoci.³¹³ Celková částka druhého EDF byla v rámci dohody z Yaoundé II. zvýšena na 730 mil. dolarů. Zvýšené množství příspěvku bylo chápáno jako kompenzace za klesající preferenční marži na clo a zrušení finanční podpory ze strany Francie. Jedna třetina z tohoto fondu nyní směřovala na podporu zemědělské produkce.³¹⁴ Přidružené země dosáhly zvýšení finančních prostředků také v rámci třetího EDF na 900 mil. dolarů a další zvýšení pomoci od Evropské investiční banky na 100 mil. dolarů. Největší část těchto prostředků připadla na přidružené africké země a Madagaskar, menší částka byla určena zámořským zemím a územím. Členské státy přistupovaly k EDF jako k doplňkové pomoci, státy EAMA v něm viděli významný zdroj pomoci. Téměř 40 % zdrojů ze třetího EDF směřovalo na rozvoj dopravy a komunikací, 30 % prostředků bylo určeno na podporu zemědělské produkce, 7 % šlo na industrializaci, 10 % na vzdělání.³¹⁵

³¹¹ LANDA Vladimír. Tamtéž, s. 42.

³¹² HOLLAND Martin. Tamtéž, s. 29.

³¹³ COSGROVE C. Twitchett. Tamtéž, s. 136.

³¹⁴ CREMONA Marise. Tamtéž, s. 139.

³¹⁵ COSGROVE C. Twitchett. Tamtéž, s. 136.

Úvěry poskytované z Evropského rozvojového fondu a z Evropské rozvojové banky podléhal směrnici, na základě které mohly být peníze z těchto institucí použity pouze na rentabilní projekty. To znamenalo, že schválení půjčky pro rozvojové země se odvíjelo podle toho, jestli měly na daném projektu zájem členské země EHS.³¹⁶

Během první a druhé dohody z Yaoundé poskytlo Společenství přibližně 20 % celkové oficiální pomoci, která byla přijata 18 signatářskými státy. Třikrát byla tato částka poskytnuta prostřednictvím bilaterální pomoci od jednotlivých členských států ES. Kombinace finanční pomoci ze Společenství a bilaterální pomoci je charakteristickým znakem evropské minulosti a zároveň současných vztahů mezi EU a rozvojovými zeměmi. Pomoc ze strany Společenství tak doplňuje a podporuje veškeré bilaterální jednání, ale zároveň to bylo navrženo tak, aby nemohlo dojít k úplnému nahrazení jedné nebo druhé pomoci.³¹⁷

Druhou dohodou z Yaoundé byl stanoveno, že státy EAMA nesou hlavní odpovědnost za vlastní ekonomický rozvoj. Recipientské státy se měly více zapojovat do realizací projektů. Problém byl, že asociované státy často nedokázaly účelně využít prostředků z EDF.³¹⁸

Existovaly dva vážné problémy, které подрývaly skutečnou štedrost EDF. Prvním z nich bylo samotné vyplácení finančních prostředků z fondu a za druhé to byla velmi zúžená sektorová podpora. V letech 1957 až 1975, tedy v době životnosti obou smluv, byla úspěšně vyplacena pouhá 1/3 z celkových finančních prostředků z EDF. Co se týče úzkého sektorového zaměření pomoci, tak největší část podpory z EDF směřovala na rozvoj infrastruktury a průmyslu. Svou podstatou EDF připomínal bilaterální praktiky používané bývalými koloniálními státy.³¹⁹

Další novinkou v rámci Yaoundské dohody II. bylo připojení ostrova Mauritius k této dohodě. Jednání zabývající se přidružením Mauritiu k EHS se konala

³¹⁶ LANDA Vladimír. Tamtéž, s. 43.

³¹⁷ HOLLAND Martin. Tamtéž, s. 28-29.

³¹⁸ COSGROVE C. Twitchett. Tamtéž, s. 136.

³¹⁹ HOLLAND Martin. Tamtéž, s. 29.

v březnu 1972 v Bruselu a konečná smlouva byla podepsána dne 12. května 1972 v Port Louis. Dohoda o přidružení Mauritiu k přidruženým africkým státům a Madagaskaru a zároveň o přidružení k Evropskému hospodářskému společenství vstoupila v platnost k 1. červnu 1973 a Mauritius se tak stal 19. členem v rámci přidružených afrických států a Madagaskaru.³²⁰

Dohody z Yaoundé jsou velmi často interpretovány jako špatný pokus o skrývání pokračující francouzské koloniální politiky. U frankofonní Afriky se projevila nesporná závislost na Francii z hlediska pomoci a obchodu, která byla ovšem nezávislá na ES a nijak na pomoc ES nenavazovala. Neexistoval zde žádný politický rozměr. Vzájemný vztah byl dán historickými vazbami mezi Francií a jejími bývalými koloniemi a vyústil v začlenění anglicky mluvícího rozvojového světa.³²¹

V tomto období procesu přidružení se nedostavily téměř žádné výsledky. Jediným výsledkem bylo vytvoření společných orgánů – Rada přidružení, Výbor přidružení, Parlamentní konference a Rozhodčí soud. Vzájemná ekonomická spolupráce zemí EHS/ES a přidruženými státy se děla na základě pravidel, které si určovaly členské země EHS/ES.³²²

V rámci dohod z Yaoundé se projevila neúčinnost obchodních koncesí, stejně jako neefektivní využívání prostředků z EDF, koloniální základna pro vytvoření preferencí, důraz na podporu infrastruktury, otázka recipacity a rozhodující vliv Francie na rozvojovou agendu.³²³

Dohody z Yaoundé, z let 1963 a 1969, mezi EHS a spojenými africkými a malgašskými státy byl prvním omezeným pokusem EHS definovat

³²⁰ CREMONA Marise. Tamtéž, s. 141.

³²¹ HOLLAND Martin. Tamtéž, s. 31-32.

³²² ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. *Úvod do rozvojových studií*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2006. 1. vydání. s. 95.

³²³ HOLLAND Martin. *The European Union and the Third World*. New York: Palgrave, 2002, s. 32.

a formalizovat meziregionální vzájemné vztahy následující po získání nezávislosti afrických zemí.³²⁴

³²⁴ BROWN William. *The European Union and Africa: the restructuring of North-south relations*. London, New York: I.B. Tauris, 2002. s. 2.

7 DOHODY UPRAVUJÍCÍ VZTAHY MEZI ZEMĚMI EHS A ACP

Další jednání ohledně dohody, která by upravovala vzájemné vztahy mezi přidruženými zeměmi a ES byla ovlivněna řadou faktorů. V první řadě se jednalo o krizové skutečnosti představované potravinovou, surovinovou a energetickou krizí, což se výrazně dotklo, jak tržní ekonomiky rozvinutých zemí, tak rozvojové ekonomiky přidružených států. Na základě tohoto faktu rozvojové země vedly v roce 1974 společný postup během projednávání koncepce Nového mezinárodního ekonomického řádu³²⁵ na Valném shromáždění OSN. V reakci na tyto nepříznivé okolnosti se také rozvojové státy postavily na stranu členských států OPEC³²⁶ proti rozvinutým státům při jednání ohledně objemu těžby a cenách ropy na světových trzích.³²⁷

Dalším podstatným jevem ovlivňující jednání ohledně následné smlouvy byla ze strany Společenství v 60. letech nabídka členským státům Commonwealthu, aby přistoupily k dohodě z Yaoundé, nebo aby uzavřely separátní asociační dohodu, popřípadě, aby došlo k vystavení zvláštní obchodní dohody. EHS chtělo skrze rozšíření Společenství o Velkou Británii přejít k velkým změnám rozvojové politiky. Velká Británie se stala členem EHS na základě smlouvy o přistoupení podepsané roku 1972. Součástí této smlouvy byl i protokol č. 22, který zajistil daným zemím Commonwealthu z Afriky, Karibské oblasti, Pacifiku a Indického oceánu přístup jejich zboží na trh Velké Británie až do roku 1975. V tomto roce také končila platnost dohody z Yaoundé, a tak započala jednání, která měla za důsledek uzavření partnerství mezi zeměmi EHS a ACP.³²⁸ Rozšíření procesu přidružení o početné bývalé britské kolonie znamenalo přechod od regionálního

³²⁵ NMEŘ – Nový mezinárodní ekonomický řád.

³²⁶ OPEC – Organizace zemí vyvážejících ropu.

³²⁷ ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 96.

³²⁸ COSGROVE C. Tamtéž, s. 146-147.

ke globálnímu přístupu Evropského společenství ve vztahu k státům třetího světa v závislosti na jejich ekonomickém rozvoji.³²⁹

I když jednání poznamenalo určité neshody mezi rozvojovými státy Commonwealthu a původními přidruženými státy, všechny problémy se nakonec podařilo vyřešit a roku 1973 se obě skupiny států dohodly na společném postupu při jednání s EHS. Uskupila se vysoce jednotná skupina Afrických států, která pod patronací Nigérie a Senegalu požadovala rovnost při jednání s EHS. Tato skupina afrických států žádala podporu meziafrické spolupráce, neomezený přístup na evropské trhy pro všechny výrobky, stejně jako pro zboží, které náleželo pod Společnou zemědělskou politiku, vznik efektivního stabilizačního mechanismu, který by chránil jejich trhy před kolísáním světových cen, posílení africké měnové nezávislosti a vytvoření rozvojového fondu, který by byl nezávislý na formální asociaci.³³⁰

Vztah zemí ES a AKT byl pozoruhodný v tom, že zde nebyl vytvořen společný trh, volný obchod nebo politické spojenectví, ačkoliv některé prvky z toho všeho jsou tam zahrnuty. Obchodní a politické otázky jsou diskutovány formou dialogu. Jedná se o institucionalizovaný vztah ustanovený suverénními státy na základě právní rovnosti obou stran. Lomé a její nástupci jsou tedy nejrozšířenější dohody, které institucionalizují politický a ekonomický vztah mezi dvěma skupinami států napříč severem a jihem. Je to období dalekosáhlých změn ve vzájemných vztazích ES-ACP a jedinečný charakter dohody vedl k rozdílnému názoru na roli a povahu ES-ACP vztahů.³³¹

7.1 První dohoda z Lomé

Dne 28. února 1975 byla v Lomé, hlavním městě Toga, uzavřena dohoda mezi čtyřiceti šesti státy Afriky, Karibiku a Pacifiku³³² na jedné straně a devíti člen-

³²⁹ ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 96.

³³⁰ COSGROVE C. Twitchett. Tamtéž, s. 146-147.

³³¹ BROWN William. *The European Union and Africa: the restructuring of North-South relations*. London, New York: I.B. Tauris, 2002. s. 3.

³³² Státy ACP

skými státy ES na straně druhé. Původní přidružené země byly rozšířeny o skupinu dalších dvaceti pěti rozvojových zemí. Nové uskupení známé pod zkratkou ACP tvořilo původních 18 rozvojových zemí a Mauricius, 6 dalších afrických zemí a 21 nejméně rozvinutých zemí Commonwealthu.³³³ První dohoda z Lomé vstoupila v platnost 1. dubna 1976 a její platnost trvala od roku 1976 až do roku 1980.³³⁴ Během tohoto pětiletého období k Loméské dohodě přistoupilo dalších dvanáct států, takže skupinu zemí ACP tvořilo v roce 1980 celkem padesát osm rozvojových zemí.³³⁵

Rozšíření Společenství ze šesti na devět států si vyžádalo změnu struktury vnějších vztahů. Zatímco Dánsko a Irsko neměly žádné koloniální dědictví, jeden z klíčových bodů britského členství byla ochrana a udržování vztahů s rozvojovými státy Commonwealthu. Geograficky se jednalo o rozšíření o další státy v Africe, Karibiku a Pacifiku. Ovšem mezi charakterem rozvojových států Commonwealthu a rozvojových států Společenství byl hluboký rozdíl. Nerozvinuté země Commonwealthu měly s Velkou Británií vztah založený na zóně volného obchodu a respektování státní suverenity oproti ochranářským snahám Francie, stejně jako malá úcta států Společenství k nově získané suverenitě Asociovaných států. Nyní bylo potřeba sjednotit úzce definované zájmy států EAMA s velmi rozmanitými potřebami států Commonwealthu. Proto musela být nová Dohoda vytvořena tak, aby chránila francouzskou citlivost a zároveň splňovala britské požadavky.³³⁶

Cílem Lomé I. bylo zvýšení intenzity sociálního a ekonomického rozvoje států AKT a zároveň vytvoření nového modelu vzájemné spolupráce mezi rozvinutými a rozvojovými státy. Tato dohoda měla zaručit rovnost mezi oběma stranami, respektování suverenity, zájmů a nezávislosti přidružených zemí, stejně jako právo každé země vést vlastní politiku.³³⁷

³³³ HOLLAND Martin. Tamtéž, s. 34.

³³⁴ JELÍNEK Petr. Tamtéž, s. 16 – 17.

³³⁵ ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 97.

³³⁶ HOLLAND Martin. Tamtéž, s. 32-33.

³³⁷ CIHELKOVÁ Eva. Tamtéž, s. 291.

Jednání mezi členskými státy Společenství navzájem, stejně jako mezi oběma skupinami států byla velmi problematická a bouřlivá. Existovaly tři možnosti budoucího vztahu se státy Commonwealthu. Za prvé to bylo rozšíření Yaoundé, za další podepsání dvoustranných dohod, nebo souhlas všech o vytvoření preferenční obchodní dohody.³³⁸

Dohoda se vztahuje i na tolik diskutované téma jako je povaha postkoloniálních vztahů mezi severem a jihem, otázky rozšíření spolupráce, konflikty mezi nezávislými státy v mezinárodním systému a měnící se zásady, na nichž působí mezinárodní ekonomické politiky v postkoloniální éře.³³⁹

V dohodě byly vyzdvihnuty prvky diskontinuity s předchozím asociačním režimem kvůli předešlým názorům některých států, které odsuzovaly dohody z Yaoundé jako kolektivní neokolonialismus. Pojem asociace byl změněn na pojem partnerství.³⁴⁰

Preambule smlouvy z Lomé zavazovala signatářské státy k vytvoření trvalé a těsné spolupráce v duchu mezinárodní solidarity na základě úplné rovnosti mezi partnery a k úsilí o spravedlivější a vyváženější ekonomický řád. Tato část byla do smlouvy včleněna v reakci na smlouvu z Yaoundé, která byla vnímána spíše jako snaha o udržování závislosti rozvojových zemí na rozvinutých než usilování o rozvoj.³⁴¹

Důvodem pro uzavření této dohody byla snaha zvládnout přechod z koloniálních na postkoloniální vztahy se zřízením nového, formálního opatření pokrývající pomoc a obchod. Dohoda byla legálně vázána smlouvou a obsahovala ustanovení o pomoci zemím ACP, preferenční obchodní přístup na

³³⁸ HOLLAND Martin. Tamtéž, s. 33.

³³⁹ BROWN William. Tamtéž, s. 1.

³⁴⁰ *Úmluva z Lomé mezi 46 státy Afriky, Karibské oblasti a Tichého oceánu s Evropským hospodářským společenstvím. Dokumenty a prameny ke studiu mezinárodních otázek č. 16.* Praha: FMZV, 1975. s. 4.

³⁴¹ HOLLAND Martin. Tamtéž, s. 35.

trh ES, stabilizaci příjmů z vývozu ze zemí ACP a závazky týkající se vypořádání se s celou řadou problémů rozvojové spolupráce.³⁴²

Původní dohoda reagovala na obecný model vztahu mezi severem a jihem a zahrnuje závazky ES vůči zemím ACP, dále obsahuje požadavky zemí ACP týkající se jejich podpory, ale odráží také obavy zemí ACP z reformovaných vztahů v mezinárodní ekonomice, a ze strany ES jsou to obavy z dodávek surovin, ve kterých viděly státy Společenství budoucnost vzájemných vztahů s jihem.³⁴³

Dohoda z Lomé v rámci obchodní spolupráce zajistila pro státy ACP volný přístup na trh EHS pro všechny jejich průmyslové výrobky a tropické produkty, což znamenalo přes 96 % vývozu ACP do EHS. V oblasti Společné zemědělské politiky měly státy ACP další výhody. Před 70 % vývozů zemědělských produktů ACP mělo volný přístup na společný trh. To znamenalo, že celkem 99, 2 % výrobků, které byly vyváženy státy ACP do EHS, mělo bezcelní přístup na jeho trhy. Výhody, které byly uděleny dovozům ze států ACP, byly nerekiproční. Tento fakt znamenal pro státy ACP oproti předchozí etapě určitou výhodu. Ale EHS nemělo být v nevýhodě oproti ostatním vyspělým průmyslovým zemím.³⁴⁴ Preferenční uvolnění trhu ze strany států ES vztahující se na zboží původu ze zemí ACP nebylo pojeno na udělování podobných zvýhodnění pro dovozy zboží se zemí Společenství do zemí ACP.³⁴⁵ Skupina zemí ACP byla navíc Evropským společenstvím chápána jako celek se shodným režimem pro dovoz i vývoz zboží.³⁴⁶ Zvláštním ustanovením podléhal cukr, který do dohod z Yaoundé začleněn nebyl. Až po přistoupení států Commonwealthu k dohodě, byl také cukr zahrnut

³⁴² BROWN William. Tamtéž, s. 1.

³⁴³ BROWN William. Tamtéž, s. 2-3.

³⁴⁴ *Úmluva z Lomé mezi 46 státy Afriky, Karibské oblasti a Tichého oceánu s Evropským hospodářským společenstvím. Dokumenty a prameny ke studiu mezinárodních otázek č. 16.* Praha: FMZV, 1975. s. 4.

³⁴⁵ CREMONA Marise. Tamtéž, s. 146-147.

³⁴⁶ ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 97.

do Společné zemědělské politiky. K tomu došlo na základě Protokolu o cukru.³⁴⁷ V úmluvě z Lomé bylo stanoveno, že se EHS zavazuje po neomezenou dobu nakupovat a dovážet za zaručené ceny určité množství třtinového cukru ze států ACP, které třtinový cukr produkovaly a vyvážely. Jednalo se především o státy v oblasti Karibiku, které byly na vývozu cukru závislé.³⁴⁸

„Dohoda z Lomé se týkala opatření na podporu obchodu, jako zlepšování struktur a pracovních metod organizací, služeb a podniků, přispívajících k rozvoji zahraničního obchodu států ACP, odborného školení techniků zahraničního obchodu nebo šíření obchodních informací ve státech ACP.“³⁴⁹

V rámci dohody z Lomé byla zavedena novinka pod názvem STABEX, což byl systém stabilizace exportních příjmů států ACP, který byl financován EHS.³⁵⁰ Vznik tohoto stabilizačního fondu byl podmíněn tím, že pro ekonomiku valné části zemí ACP je rozhodující vývoz několika málo druhů zboží. Mezi nejdůležitější produkty spadalo kávé, čaj, bavlna, banány, železná ruda a kůže ze zvířat.³⁵¹ Tyto komodity navíc byly ovlivňovány neustálými změnami vývoje jejich cen na světových trzích, a proto neměly zaručenou alespoň přibližnou hladinu exportních příjmů.³⁵² STABEX se původně týkal příjmů z vývozu dvanácti kategorií druhů zboží, hlavně tropických produktů, ale postupem času byly do tohoto systému zahrnuty další komodity. Systém spočíval v tom, že jestliže došlo k poklesu příjmu přidružené země o 7,5 % doporučené úrovně a více oproti předcházejícímu roku, měla tato země nárok na finanční poukaz. Základem poukazu byl

³⁴⁷ ZARTMAN I. William. *Europe and Africa. Decolonization or Dependency?* In: *Foreign Affairs*, January 1976. s. 329

³⁴⁸ ARCHER Clive. *The European Union: Structure and Process*. 3. Vydání. New York: Clive Archer, 2000, s. 216.

³⁴⁹ *Úmluva z Lomé mezi 46 státy Afriky, Karibské oblasti a Tichého oceánu s Evropským hospodářským společenstvím. Dokumenty a prameny ke studiu mezinárodních otázek č. 16*. Praha: FMZV, s. 15.

³⁵⁰ OKOTH Assa. *A history of Africa: African nationalism and the de-colonisation : 1905 – 1994*. Svazek 2. Westlands: East African Educational Publishers Ltd., 2006. s. 371-372.

³⁵¹ ARCHER Clive. Tamtéž, s. 216.

³⁵² HOLLAND Martin. Tamtéž, s. 36-37.

rozdíl mezi doporučenou úrovní a skutečnými příjmy. Pro nejméně rozvinuté země ACP byly poukazy STABEXU nevratné. Ostatní státy měly za předpokladu, že by jim to vývozní příjmy dovolily, v období pěti let po přidělení poukazu přispět k obnovení zdrojů, které dostaly od EHS. V případě, že by jim to vývozní příjmy nedovolily, mohla jim být částka prominuta.³⁵³

Problematické druhy zboží byly řešeny mimo STABEX. K dohodě o stabilizaci exportních příjmů byly přiřčeny Protokoly o banánech, cukru, hovězím mase a o rumu. Na základě těchto ustanovení měly státy ACP garantovány takové exportní podmínky pro dané komodity, jaké měly tyto státy v koloniálním období.³⁵⁴

Výhody v rámci STABEXU nebyly mezi státy ACP rovnoměrně rozděleny. Více než jedna třetina podpory z Lomé I. šla na produkty podzemnice olejné, takže pouze 3 státy získaly 38,1 % všech dostupných prostředků, protože byly největšími producenty těchto plodin. Podobně tomu bylo i v souvislosti s dalšími loméskými úmluvami, kdy tento režim nedokázal reagovat na výkyvy globální ekonomiky.³⁵⁵

Mezi dalšími cíli loméské dohody byla podpora vzájemného ACP-ES obchodu, zemědělství, průmyslového rozvoje, zvláštní podpora pro nejméně rozvinuté země a podpora regionální spolupráce.³⁵⁶

Státy ACP kladly největší důraz na průmyslovou spolupráci a na základě dohody z Lomé bylo stanoveno, že EHS bude podporovat diverzifikaci a integraci hospodářství států ACP, usnadní přesun technologií do zemí ACP, pomůže jim se přizpůsobením se zvláštními podmínkami a potřebami ACP, hlavně rozvíjením kapacity států ACP v oblasti výzkumu, podporu obchodního využití průmyslových produktů států ACP na zahraničních trzích, podporu podí-

³⁵³ *Úmluva z Lomé mezi 46 státy Afriky, Karibské oblasti a Tichého oceánu s Evropským hospodářským společenstvím. Dokumenty a prameny ke studiu mezinárodních otázek č. 16.* Praha: FMZV, s. 19-23.

³⁵⁴ ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 98.

³⁵⁵ HOLLAND Martin. Tamtéž, s. 36.

³⁵⁶ HOLLAND Martin. Tamtéž, s. 36.

lu státních příslušníků ACP a zvláště podílu malých a středních průmyslových podniků na průmyslovém rozvoji států ACP a podporu podílu ekonomicky činných subjektů z EHS na průmyslovém rozvoji států ACP, a to s ohledem na jejich ekonomické a sociální cíle.³⁵⁷

K institucionálnímu zajištění průmyslové spolupráce byl zřízen Výbor průmyslové spolupráce a Centrum pro průmyslový rozvoj. Jedním z cílů průmyslové spolupráce byl příliv soukromých investic z Evropy, ale dohoda nestanovila záruky pro soukromé investory v zemích ACP, které navrhla Komise EHS.³⁵⁸

V oblasti finanční, technické a hospodářské spolupráce měly být uskutečněny projekty a akce, které by měly za cíl podpořit hospodářský a sociální rozvoj těchto států. Zároveň na základě požadavků ze strany států ACP došlo ke zvýšení objemu finančních zdrojů, které směřovaly pro převod do ACP.³⁵⁹ Hlavním zámerem této spolupráce bylo zvýšit životní úroveň obyvatelstva, zlepšit hospodářskou situaci státu, společenství a podniků, zavádění struktur, skrze které by dané modernizace byly prováděny a které by bylo zvyšováno jejich vlastními prostředky. Tato spolupráce měla být pouze doplňkovou součástí vlastního úsilí států ACP a měla být uzpůsobena daným podmínkám každého státu.³⁶⁰

V souvislosti s rozvojem průmyslové spolupráce byly vytvořeny dvě instituce. Jednak to bylo Centrum pro průmyslový rozvoj³⁶¹ a jednak Rada pro průmyslovou spolupráci³⁶². Cílem těchto institucí bylo zakládání společných podni-

³⁵⁷ Úmluva z Lomé mezi 46 státy Afriky, Karibské oblasti a Tichého oceánu s Evropským hospodářským společenstvím. Dokumenty a prameny ke studiu mezinárodních otázek č. 16. Praha: FMZV, 1975. s. 25, článek 26.

³⁵⁸ Úmluva z Lomé mezi 46 státy Afriky, Karibské oblasti a Tichého oceánu s Evropským hospodářským společenstvím. Dokumenty a prameny ke studiu mezinárodních otázek č. 16. Praha: FMZV, s. 28-29, čl. 35 a 36.

³⁵⁹ ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 98.

³⁶⁰ Úmluva z Lomé mezi 46 státy Afriky, Karibské oblasti a Tichého oceánu s Evropským hospodářským společenstvím. Dokumenty a prameny ke studiu mezinárodních otázek č. 16. Praha: FMZV, s. 31, čl. 40.

³⁶¹ CDI – Centre du la développement industriel.

³⁶² CCI – Conseil de la coopération industrielle.

ků s kapitálem ze zemí ES, dále podporovat rozvoj podniků, které se soustředily na zpracování místních surovin a podporovat rozvoj technické infrastruktury.³⁶³

Po dobu platnosti dohody z Lomé uvolnilo Společenství na podporu státům ACP celkovou částku 3390 miliónů zúčtovacích jednotek, z toho 3000 milióny zúčtovacích jednotek bylo užito skrze EDF, 2100 miliónů zúčtovacích jednotek jako granty, 375 miliónů zúčtovacích jednotek bylo užito prostřednictvím EDF na STABEX a 390 miliónů zúčtovacích jednotek poskytla EIB na půjčky.³⁶⁴ 10 % finančních prostředků z celkové částky bylo použito na projekty, které měly rozvíjet regionální spolupráci.³⁶⁵ Pro nejméně rozvinuté státy bylo vyhrazeno 50 miliónů ročně, nejvýše pak 150 miliónů zúčtovacích jednotek bylo uvolněno na mimořádnou pomoc státům ACP, které by byly ve vážné situaci v důsledku přírodních katastrof apod. Výše finančních prostředků EDF byla určována podle toho, kolik byly členské státy ochotny přispívat.³⁶⁶

Státy ACP si na Společenství prosadily, aby byly samy zodpovědné za svůj vlastní ekonomický rozvoj. Na základě dohody z Lomé bylo stanoveno, že příjemci podpory budou hrát aktivní úlohu ve všech fázích připravovaných projektů³⁶⁷. Státy ACP zřídily post Národního zmocněnce, který mohl rozhodovat o projektech a realizovat je v rámci daného finančního obnosu a byl v úzkém spojení s představitelem Delegace Komise, který zodpovídal za přípravu projektů. Hlavní náplní práce Delegace Komise bylo dbát v zájmu Komise na to, aby byly finanční prostředky EDF využívány správným způsobem.³⁶⁸

³⁶³ ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 98.

³⁶⁴ *Úmluva z Lomé mezi 46 státy Afriky, Karibské oblasti a Tichého oceánu s Evropským hospodářským společenstvím. Dokumenty a prameny ke studiu mezinárodních otázek č. 16.* Praha: FMZV, 1975. s. 32, článek 42.

³⁶⁵ *Úmluva z Lomé mezi 46 státy Afriky, Karibské oblasti a Tichého oceánu s Evropským hospodářským společenstvím. Dokumenty a prameny ke studiu mezinárodních otázek č. 16.* Praha: FMZV, 1975. s. 35, článek 47.

³⁶⁶ COSGROVE C. Twitchett. Tamtéž, s. 157.

³⁶⁷ Programování, posouzení, výběr, implementace, evaluace.

³⁶⁸ COSGROVE C. Twitchett. Tamtéž, s. 158.

V rámci ustanovení o zřizování podniků byl stanoven princip nediskriminace státních příslušníků a společností členských států ACP.

V souvislosti s dohodou z Lomé byl změněn institucionální rámec euroafrických vztahů, než jaký byl zakotven v dohodě z Yaoundé. Parlamentní shromáždění přidružení bylo přejmenováno na Poradní shromáždění. Proti parlamentní instituci byly zejména státy Commonwelathu, neboť ve spoustě afrických států, parlament vůbec neexistoval, a tudíž by tyto státy neměl kdo v Parlamentním shromáždění reprezentovat.³⁶⁹ Namísto Rady přidružení a Výboru přidružení vznikla Rada ministrů a Výbor velvyslanců. Rozhodčí soudní dvůr měl být nadále zrušen, případné spory se neměly řešit arbitráží, ale politickým jednáním. Výbor velvyslanců měl být nápomocen Radě při řešení jejích úkolů. Poradní shromáždění bylo nejvyšší institucí, která byla složena se stejného počtu zástupců AKT a zástupců Společenství. Institucionální rámec stanovený na základě Lomé I. byl platný až do konce Lomé IV.³⁷⁰

„V době platnosti první dohody z Lomé přistoupily k partnerství mezi ES a ACP Kapverdy, Komory, Papua-Nová Guinea, Svatý Tomáš a Princův ostrov, Seychelly a Surinam.“³⁷¹

Základní struktury a mechanismus spolupráce mezi zeměmi ACP a Společenstvím, které byly ustanoveny první dohodou z Lomé, platily více než čtvrt století a některé z nich platí dodnes. Dohody z Lomé II., III., IV. a IV.³⁷²

³⁶⁹ *Úmluva z Lomé mezi 46 státy Afriky, Karibské oblasti a Tichého oceánu s Evropským hospodářským společenstvím. Dokumenty a prameny ke studiu mezinárodních otázek č. 16.* Praha: FMZV, s. 52, čl. 80.

³⁷⁰ HOLLAND Martin. Tamtéž, s. 35.

³⁷¹ COSGROVE C. Twitchett. Tamtéž, s. 160.

³⁷² Loméska dohoda II. byla podepsána roku 1979. Nejvýznamnější ustanovení v rámci této smlouvy bylo vytvoření stabilizačního mechanismu SYSMIN pro trh nerostným surovin. Mělo tak dojít k pomoci rozvojovým zemím, jejichž vývozní režim stojí právě na těchto surovinách. Loméska dohoda III. byla podepsána roku 1984. Signatářskými státy bylo 12 států EHS a 66 zemí ACP. Cílem této dohody byla ekonomická, kulturní, sociální podpora zemí ACP. Oproti předešlé dohodě z Lomé II., se dohoda z Lomé II. nijak zásadně nezměnila.

revidovaná, které byly podepsány v pětiletých intervalech, vedly k zdokonalení principů a nástrojů spolupráce.³⁷³

Úmluvy z Lomé jsou vrcholem snah mezi dvěma skupinami států týkající se definování regulace jejich vzájemného vztahu v kontextu historické transformace světových politických systémů. Podmanění a kolonialismus byly nahrazeny nezávislostí, sebeurčením a svrchovaností.³⁷⁴

Loméske úmluvy jsou velmi důležitou dohodou, protože dlouhou dobu stály na samém vrcholu pyramidy dohod ES s rozvojovými zeměmi. Evropské společenství uzavřelo v této době řadu podobných smluv se státy převážně ze Středomoří a středního Východu, ale nejrozsáhlejší z nich jsou dohody z Lomé. Nejrozsáhlejší z hlediska vydání a podepisování, než jiné dohody ES s rozvojovými zeměmi.³⁷⁵

Brown (2002) provedl důsledný průzkum Loméských úmluv a dospěl k názoru, že některé informace implicitně³⁷⁶ a explicitně³⁷⁷ zpochybňují závazek

Dohoda z Lomé IV. byla podepsána roku 1989 mezi 12 státy EHS a 66 zeměmi ACP. Jednalo se o nejrozsáhlejší a nejpropracovanější dohodu ze všech 4 Loméských dohod. Záměrem smlouvy byla rovnováha mezi ekonomickými cíli, zhodnocováním lidských a materiálních zdrojů, udržováním životního prostředí a dodržováním lidských práv. Tyto principy byly vytvořeny s ohledem na podmínky v jednotlivých rozvojových zemích a samotná rozvojová spolupráce se orientovala na rozvoj v jednotlivých státech. Čtvrtá Loméska dohoda byla oproti předchozím konvencím uzavřena na dobu 10 let. Největší část příspěvků ze strany členských států ES byla věnována na strukturální změny v rozvojových zemích. MAJEROVÁ Ingrid. *Rozvojové ekonomiky*. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné, 2008, s. 149.

³⁷³JOVANOVIĆ N. Miroslav. *The economics of international integration*. Cheltenham: Edward Elgar. 2006, s. 683.

³⁷⁴BROWN William. Tamtéž, s. 1.

³⁷⁵BROWN William. Tamtéž, s. 2.

³⁷⁶Implicitně – nepřímo, skrytě. ABC.cz – Slovník cizích slov [online]. Radek Kučera & daughter [cit. 20-3-2013]. Dostupné z www: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?cizi_slovo=implicitni&typ_hledani=prefix>

ES ke stanoveným cílům. Dále poukazuje na fakt, že tato úmluva zanedbává základní státoprávní uspořádání. Konkrétní soubor vztahů politických a ekonomických vytváří agendu, která představuje zájem o rozvojovou spolupráci EU. Brown (2002) vidí slabinu, která sahá až nad rámec vztahů ES-ACP, v absenci kritického povědomí historických, sociálních, ekonomických a politických souvislostech, ze kterých se vyvinuly tyto institucionalizované vztahy.³⁷⁸

Dle Baldwina měly jednostranné zvýhodnění státům ACP pomoci k industrializaci. Zkušenosti ale ukázaly, že k ničemu takovému nedošlo, neboť většina rozvojových států ACP se nadále stále hlouběji hospodářsky propadala. Oproti tomu mnoho asijských a latinskoamerických států prodělávalo rychlou industrializaci, rozšířilo vývoz do ES a zvýšilo své vývozní příjmy, a to i bez nějakých obchodních zvýhodnění.³⁷⁹

Hodnocení dohod z Lomé je složité, ale určitě je třeba zdůraznit jejich prozíravost týkající se partnerství, stejně jako snaha integrovat ekonomiky rozvojových zemí v rámci světového trhu. Lomé se oproti Yaoundé vyvarovaly jakékoliv podobě nekoloniálních vztahů. Státy ACP nebyly povinny nabízet státům Společenství nějaké speciální zvýhodnění a rozvojové země mohly svobodně obchodovat i s jinými rozvinutými státy než se státy z ES. Za další v rámci těchto dohod neexistovala nějaká politická podmíněnost. Domácí politika signatářských států byla v podstatě ignorována. Jakékoliv hodnocení ovšem musí také uznat rozdíl mezi původními záměry úmluvy a jejich skutečnými dopady na vzájemné vztahy. Nejvíce kritický byl dopad těchto ustanovení na obchodní bilanci. Státy ACP dosáhly rozpočtového přebytku obchodní bilance se státy ES. Evropský

³⁷⁷ Explicitně – přímo, jasně, zřetelně. REJMAN Ladislav. Tamtéž, s. 124.

³⁷⁸ BROWN William. Tamtéž, s. 4-5.

³⁷⁹ BALDWIN E. Richard, WYPLOSZ Charles. *Ekonomie evropské integrace*. Praha: Grada, 2008, s. 308.

parlament vydal po zavedení Lomé II. prohlášení, kde poukazuje na akutní nerovnováhu a to jak mezi vyváženými výrobky, tak mezi jednotlivými státy ACP, které se účastnily exportu.³⁸⁰

Všechny výše zmíněné dohody tvoří legislativní rámec rozvojové politiky, která byla a stále je garantována EHS/EU zemím ACP. Původně ekonomická spolupráce byla postupně rozšířena také o důraz na dodržování lidských práv a demokratických principů. Nyní se podpora rozšířila také o pomoc v regionální integraci.³⁸¹

7.2 Interpretace úmluv z Lomé v minulosti

Komise EU uvedla, že dohody z Lomé lze třeba brát jako společnou dohodu mezi suverénními státy na základě rovnosti s cílem posílit rozvoj ACP států. Proto nebyly stanoveny žádné postranní politické nebo ekonomické cíle, ale byla to jednoduše dohoda o rozvojové spolupráci. Komise EU proklamovala Lomé jako nejrozšířenější dohodu o spolupráci v historii vztahů mezi Severem a Jihem, která zahrnuje obchod, pomoc, společné řízení a financování široké škály rozvojových akcí. V dohodách je uvedeno, že mají neutrální, apolitický a technický charakter, a že jsou určeny k dosažení efektivnější rozvojové spolupráci v zájmu ACP států. Došlo také k posunu v mnoha oblastech úmluvy s důrazem na podporu soukromého sektoru. Snižování role státu, jakož i reformy státu samotného jsou prezentovány jako možnosti zvýšení rozvoje. Ideologická neutralita dohod z Lomé vylučuje možnost Společenství žijící podle doktrín.³⁸²

Rané pokusy o analýzy úmluv z Lomé byly polarizovány kolem dvou poměrně odlišných koncepcí, které se lišily jak svojí povahou, tak svým významem, pro který byly původně vytvořeny. První tvrdí, že podpis původní smlouvy z Lomé představoval krok kupředu z hlediska vzájemné závislosti mezi bývalými koloniemi a jejich původně dominantními koloniálními mocnostmi. Namísto

³⁸⁰ HOLLAND Martin. Tamtéž, s. 37-38.

³⁸¹ FIALA Petr, PITROVA Markéta. *Evropská unie*. Brno: CDK, 2002. s. 427-429.

³⁸² BROWN William. Tamtéž, s. 4.

přímých vztahů nadvlády byla post-koloniální éra svědkem narůstající rovnosti mezi národy a mezi dvěma hlavními kontinenty reprezentovanými v Lomé, a sice Evropou a Afrikou. Existuje několik příkladů obsažených v literatuře o úmluvě z Lomé, které však neobsahují porozumění mezinárodních vztahů.³⁸³

Důležitým argumentem všech odborníků, kteří se interpretací Loméských úmluv zabývali, je skutečnost, že pro státy ACP Lomé reprezentovala důležitý odstup od koloniálního, závislého vztahu směrem k větší rovnosti a vzájemné závislosti ve vztahu k Evropě. Gruhn argumentoval, že Lomé reprezentovala posun směrem k vzájemné závislosti, čímž byla jednota ACP spojena s evropskými potřebami energických zdrojů, povolenou spoluprací a sledováním společných zájmů v průběhu zřízení smlouvy v Lomé.³⁸⁴

Gruhn došel k závěru, že Lomé vytváří bod pro několik nových směrů v budoucích ekonomických vztazích v industriálních a neindustriálních zemích po celém světě. Ozvěnou této analýzy Cosgrove-Twitchett argumentoval, že Lomé reprezentuje hnutí od asociace k partnerství jako koloniální vztahy, které byly nahrazeny spoluprací na bázi rostoucí rovnosti. Zartman také zdůraznil rostoucí rovnost v EU-ACP. Jde o jednání, kdy se africké státy posunuly směrem k větší nezávislosti, ekonomickému rozvoji, multilaterizaci mezinárodních vazeb a odstoupily od závislosti na starých koloniálních mocnostech.³⁸⁵

Výhody obchodních referencí, stabilita schéma vývozu, pomoc EU určená ACP v oblasti industrializace a potenciál společné správy obdržené pomoci v Lomé, to vše jednoduše svědčí o zcela nové úrovni spolupráce.

Dvě věci jsou důležité pro liberální analýzy vztahů vyplývající ze smluv z Lomé – za prvé existence vzájemné závislosti, která tvrdí, že tzv. spolupráce mezi státy se pokouší definovat vzájemný zájem všech stran v daných dohodách. Díky tomu dochází k novým propojením mezi státy. Tento výsledek rozšíření vztahů dvěma způsoby vychází ze snahy vymanit se z bilaterálních vazeb koloni-

³⁸³ BROWN William. Tamtéž, s. 5.

³⁸⁴ BROWN William. Tamtéž, s. 5-6.

³⁸⁵ BROWN William. Tamtéž, s. 6.

ální éry a přejít k mnohostranným vazbám mezi dvěma skupinami států. Dále pak rozšíření emisních oblastí, na něž se vztahuje, že se zabývají otázkami pomoci místo problematiky imperiálních ekonomických vazeb, ekonomickou podporou, existují zde politické dialogy a regionální politiky. Za druhé více prominentní je otázka ohledně tvrzení, že narůstá rovnost mezi dvěma skupinami států. Keohane a Nye původně argumentovali, že rozvoj vzájemné závislosti posiluje vztahy mezi státy. Dominance na jednom trhu se nemusí nezbytně převádět na trhy ostatní.³⁸⁶

³⁸⁶ BROWN William. Tamtéž, s. 6-7.

8 INSTITUCIONÁLNÍ RÁMEC ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE

8.1 Instituce EHS pro rozvojovou spolupráci

Rozvojová spolupráce EHS je organizována v rámci Evropské komise, Rady EU a Evropského parlamentu.

Nejdůležitější úlohu v realizaci rozvojové politiky vykonává Evropská komise, která má na starosti oblast vnějších vztahů EHS/EU, stejně jako oblast rozvojové spolupráce.³⁸⁷ EK řídí a vykonává rozvojovou politiku EHS/EU od 90. let skrze Generální ředitelství³⁸⁸ I, IA, IB, VIII, jejichž kompetence se liší teritoriálně i věcně. Současně s DG byl zřízen Humanitární úřad Evropského společenství³⁸⁹. Spolupráce mezi jednotlivými DG nevykazovala potřebnou úroveň, a proto byla v letech 1995 až 1999 provedena reforma, jejímž cílem bylo zvýšit koordinaci, komplementaritu a koherenci politik.³⁹⁰

Vnější vztahy EU řídily DG pro rozvoj, DG pro rozšiřování, DG pro vnější vztahy, DG pro obchod a Humanitární úřad ES. To vše tvořilo „rodinu Relax“.³⁹¹ DG pro vnější vztahy mělo v kompetenci vztahy k zemím Asie, Latinské Ameriky, Středomoří a bývalého SSSR, dále pak programy, které měly podporovat lidská práva a demokracii. DG pro rozvoj určuje obecný koncept rozvojové politiky a je odpovědné za vztahy k zemím ACP a potravinovou pomoc.³⁹² Dále se zabývá sektorovými programy z více než 70 zemí světa. Jeho hlavním cílem je rozvoj

³⁸⁷ BusinessInfo.cz – oficiální portál pro podnikání a export [online]. Praha: Nexus Group, s.r.o. [cit. 10-01-2013]. Dostupné z www: < <http://www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/rozvojova-spoluprace/rozvojova-spoluprace-a-zahranicni-pomoc-eu.html>>.

³⁸⁸ DG

³⁸⁹ ECHO – zřízen roku 1992, pod jeho kompetence spadala humanitární pomoc

³⁹⁰ HOLLAND Martin. *The European Union and the Third World*. New York: Palgrave, 2002, s. 88.

³⁹¹ HOLLAND Martin. Tamtéž, s. 88.

³⁹² BAAR Vladimír. *Vnější vztahy Evropské unie. 1 díl, Africké, karibské a tichomořské státy*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2003, 13.

v oblasti regionální spolupráce a integrace, snaha o rovný přístup k sociálním službám, podpora makroekonomických politik a rozvoj infrastruktury a dopravy.³⁹³ DG pro rozšiřování se zabývalo vztahy ke kandidátským zemím a předvstupními programy. Současně vznikly společné služby pro management pomoci Společenství nečlenským státům, které byly odpovědné za management finančních, technických, logistických, právních a smluvních aspektů pomoci EU.³⁹⁴

Kompetence Evropské komise v oblasti rozvojové spolupráce jsou vymezeny smluvním rámcem EU. Evropská komise provádí rozvojovou politiku skrze velké množství programů a projektů, které řídí a zároveň dojednávají jednotlivé mezinárodní smlouvy. Tyto programy jsou podstatou spolupráce EHS s rozvojovými zeměmi.³⁹⁵

Rada EU přijímá na návrh Evropské komise různá opatření v oblasti rozvojové spolupráce a určuje a schvaluje obecné cíle rozvojové politiky, které jsou diskutovány na zasedáních Rozvojové rady^{396,397}

Evropskému parlamentu byla Amsterodamskou smlouvou udělena pravomoc spolurozhodování o legislativních opatřeních, které se týkají rozvojové spolupráce a má právo rozhodnout v poslední instanci o výši příspěvků na rozvojovou spolupráci, které jsou čerpány z obecného rozpočtu, pod který nespadá EDF. Tím je zajištěno to, že prostředky z EDF určené pro země ACP nebudou přerozděleny v rámci jiných regionů. Agendu rozvojové politiky má v rámci Evropského parlamentu pod dohledem Výbor pro rozvoj a spolupráci, jenž je jed-

³⁹³ BusinessInfo.cz – oficiální portál pro podnikání a export [online]. Praha: Nexus Group, s.r.o. [cit. 10-01-2013]. Dostupné z www: < <http://www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/rozvojova-spoluprace/rozvojova-spoluprace-a-zahranicni-pomoc-eu.html> >.

³⁹⁴ HOLLAND Martin. Tamtéž, s. 88-89.

³⁹⁵ BusinessInfo.cz – oficiální portál pro podnikání a export [online]. Praha: Nexus Group, s.r.o. [cit. 10-01-2013]. Dostupné z www: < <http://www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/rozvojova-spoluprace/rozvojova-spoluprace-a-zahranicni-pomoc-eu.html> >.

³⁹⁶ Účastnili se ministři zodpovědní za rozvojovou pomoc – ministři zahraničních věcí, ministři rozvojové spolupráce

³⁹⁷ JELÍNEK Petr. Tamtéž, s. 54.

ním ze stálých výborů EP. Tento výbor má na starosti podporu, realizaci a sledování rozvojové politiky a spolupráce ES/EU, stejně jako otázky týkající se dohody o partnerství se zeměmi ACP a záležitosti spojené s účastí EP na misích, které mají za úkol kontrolovat průběh voleb.³⁹⁸

Rozvojová a humanitární pomoc je mimo jiné financována také Evropskou investiční bankou, která se na rozvojové pomoci podílí poskytováním zvýhodněných úvěrů rozvojovým zemím. Další institucí rozvojové spolupráce je instituce partnerství mezi EU a ACP.³⁹⁹

8.2 Společné instituce rozvojové spolupráce EHS a ACP

V 70. letech byly zřízeny společné instituce EHS a ACP, jejichž úkolem byla pomoc při zavádění Loméských dohod. Později našly uplatnění také při zavádění dohody z Cotonou. V každé společné instituci byli zástupci z EHS i ACP.

Důležitým orgánem rozvojové spolupráce je Rada ministrů EHS/ACP. Rozhodnutí vydané radou ministrů⁴⁰⁰ mají konečnou rozhodovací platnost a jsou pro obě dvě strany závazná. Rada ministrů stanovuje finanční regulace pro Sekretariát ACP a schvaluje jeho rozpočet. Každý stát ACP přispívá do rozpočtu shodným dílem na základě předpisů stanovených radou ministrů.⁴⁰¹ Mezi další kompetence Rady ministrů patří vydávání rozhodnutí, která jsou důležitá pro realizaci dohod, řešení problémů vzniklých během zavádění dohod a vedení politického dialogu. Dalším jejím oprávněním je přizpůsobení jednotlivých částí

³⁹⁸ Rozvojovka.cz – Rozvojová politika EHS [online]. Praha: Rozvojovka [cit. 21-10-2012]. Dostupné z www: < <http://www.rozvojovka.cz/rozvojova-politika-evropskeho-spolecenstvi> >.

³⁹⁹ JELÍNEK Petr. Tamtéž, s. 54.

⁴⁰⁰ The Council of Ministers.

⁴⁰¹ African, Caribbean and Pacific Group of States. Org - [online]. The Secretariat ACP [cit. 15-05-2012]. Dostupné z: <<http://www.acpsec.org/content/secretariat-acp>>.

dohody nově vzniklým podmínkám, což by mělo zajistit flexibilitu⁴⁰² vzájemné spolupráce.⁴⁰³

Pod záštitou Rady ministrů byly vytvořeny dva výbory. Jednak je to Společný ministerský obchodní výbor⁴⁰⁴ a jednak je to Výbor pro rozvojovou finanční spolupráci⁴⁰⁵. První výbor obstarává běžná multilaterální obchodní jednání a vyhodnocuje dopad liberalizačních iniciativ na vzájemný obchod. Druhý výbor dohlíží na plnění cílů rozvojové finanční spolupráce.⁴⁰⁶

Výbor velvyslanců⁴⁰⁷ je pomocný orgán Rady ministrů, jehož povinností je dohled na provádění jejích úkolů a současně uskutečňuje její nařízení. Mezi další kompetence Výboru náleží kontrola realizace výsledků dohod při dosahování vytyčených cílů. Sídlo Výboru velvyslanců je v Bruselu.⁴⁰⁸

Společné parlamentní shromáždění EHS/ACP⁴⁰⁹ má status diskusního fóra s poradní funkcí. Parlamentní shromáždění zabezpečuje pravidelné setkávání mezi zástupci zemí EHS/EU a zemí ACP na jedné straně se zástupci různých aktérů občanské společnosti na straně druhé. Cílem této instituce je získávání a zpracování připomínek a názorů k postupu práce během realizace jednotlivých projektů spolupráce. Dále připravuje podněty, které se soustředí na posílení a zlepšení vzájemné spolupráce. Přijímá také postoje k situacím, kdy dochází k porušování lidských práv v signatářských zemích.

⁴⁰² Pružnost, přizpůsobivost. ABC.cz – Slovník cizích slov [online]. Radek Kučera & daughter [cit. 20-3-2013]. Dostupné z www: < http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&cizi_slovo=flexibilita>.

⁴⁰³ COSGROVE Twitchett Carol. *Europe and Africa. From Association to Partnership*. Saxon House: Westmead, 1978. s. 109-110.

⁴⁰⁴ Joint Ministerial Trade Committee.

⁴⁰⁵ Development Finance Cooperation Committee.

⁴⁰⁶ COSGROVE Twitchett Carol. Tamtéž, s. 109-110.

⁴⁰⁷ Committee of Ambassadors

⁴⁰⁸ COSGROVE Twitchett Carol. Tamtéž, s. 109-110.

⁴⁰⁹ Joint Parliamentary Assembly.

Společné parlamentní shromáždění je dále složeno se tří výborů: Výbor pro sociální záležitosti a životní prostředí, Výbor pro politické záležitosti a Výbor pro hospodářský rozvoj, finance a rozvoj.⁴¹⁰

Stálý sekretariát je zodpovědný za úspěšnou spolupráci mezi ostatními institucemi zemí ACP a EHS. Sekretariát má na svých internetových stránkách uveden registr konzultantů, firem a podniků z ACP států, ale jsou zde obsaženy také informace o dodavatelích, trhu práce a službách v jednotlivých zemích.⁴¹¹

Centrum pro rozvoj a podnikání⁴¹² pomáhá zřizovat průmyslové firmy v ACP zemích. Jeho aktivity se orientují na technickou, finanční a obchodní pomoc.⁴¹³ Finanční zdroje pro CDE pocházejí převážně z Evropského rozvojového fondu. Centrum pro rozvoj a podnikání pracuje v součinnosti s Evropskou komisí, Sekretariátem ACP/ES a Evropskou investiční bankou.⁴¹⁴

Centrum pro technickou pomoc⁴¹⁵ předává zemím ACP užitečné informace týkající se rozvoje venkova a zemědělství v zemích EHS.⁴¹⁶

⁴¹⁰ COSGROVE Twitchett Carol. Tamtéž, s. 109-110.

⁴¹¹ COSGROVE Twitchett Carol. Tamtéž, s. 109-110.

⁴¹² Centre for Development of Enterprises = CDE.

⁴¹³ CIHELKOVÁ Eva. *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. Praha: 2003. 1. Vydání. s. 313-314.

⁴¹⁴ Cde.int – Centre for the development and Enterprises [online]. Brussel: avenue Edmond Van Nieuwenhuysse [cit. 20-2-2013]. Dostupné z [www: <http://www.cde.int/view_content.aspx?id=4567948&niveau=1>](http://www.cde.int/view_content.aspx?id=4567948&niveau=1).

⁴¹⁵ Centre for Technical Assistance.

⁴¹⁶ CIHELKOVÁ Eva. Tamtéž, s. 313-314.

9 VSTUP VELKÉ BRITÁNIE DO EHS

9.1 Důvody neúčasti VB na evropské integraci

Spojené království Velké Británie se v raném stádiu integračního procesu v Evropě neúčastnilo, i když paradoxně velkým propagátorem evropské integrace byl britský ministerský předseda Winston Churchill.⁴¹⁷ Prvním důvodem, proč se VB k integraci v podobě Evropského společenství uhlí a oceli nepřidala hned od začátku, tví v její geografické poloze. Díky oddělení Spojeného království od kontinentální Evropy, se tak VB nikdy její součástí být necítila. Další příčinou její neúčasti na integraci bylo to, že zatímco kontinentální Evropa se musela společnými silami vzpamatovávat z válečného konfliktu, Velké Británii se válka dotkla minimálně. Přesto, že byla britská průmyslová města bombardována německým letectvem, tak se Velká Británie stala jedinou zemí v Evropě, která nebyla Německem dobyta ani okupována. Spojené království tak bylo po druhé světové válce velkou a vyspělou evropskou velmocí, která měla pod svou vládou jednu čtvrtinu světa.⁴¹⁸ Navíc mělo Spojené království velmi úzkou vazbu na USA, což se projevilo hlavně ve vzájemné podpoře těchto států na mezinárodní pozici. Velká Británie tak dala v rámci spolupráce přednost před poválečně vyčerpanými státy kontinentální Evropy, spojenectví s ekonomicky a hospodářsky silným státem, který měl co nabídnout⁴¹⁹.

Velké Británii byla nabídnuta účast na jednání ministrů zahraničních věcí v Messině v roce 1955, kde bylo rozhodnuto o vytvoření dvou organizací. Jedna vznikla z důvodu snahy vytvořit společný trh (EHS) a druhá pro kooperaci v rámci atomové energie (Euratom).⁴²⁰ Británie se také účastnila následné kon-

⁴¹⁷ DJAMSON C. Eric. Tamtéž, s. 7.

⁴¹⁸ KÖNIG Petr a kolektiv. *Učebnice evropské integrace*. Brno: Barrister & Principal, 2006, s. 32-33.

⁴¹⁹ ANDERT Ludwig. *Great Britain and European Integration – the Reluctant Nation*. Munich: GRIN Publishing GmbH, 2006, s. 5.

⁴²⁰ KÖNIG Petr a kolektiv. Tamtéž, s. 42.

ference v Hágu, aby kontrolovala způsoby utváření Spojených Států Evropských.⁴²¹

Západní Německo a Itálie zastávaly totiž názor, že vzájemná spolupráce Spojeného království a EHS by mohla být velmi výhodná. Velká Británie dala svou účastí na této konferenci ochotu ekonomicky spolupracovat s kontinentální Evropou. Stále ale VB soustřeďovala svůj největší zájem z hlediska zahraničního obchodu do Spojených států amerických a do Commonwealthu.⁴²²

Trvalá spolupráce mezi Francií a Německem se zdála jako velmi nepravděpodobná. Británie se tudíž nechtěla stát možným prostředníkem mezi dvěma státy, jejichž vzájemná spolupráce byla vnímána jako záruka politického významu.⁴²³

Britská vláda však nebyla ochotna se podřídit nadnárodním orgánům. Místo toho se snažila o širší spolupráci zemí ESÚO s dalšími státy západní Evropy, která by stála na mezivládním, nikoli nadnárodním, principu a byla realizována na základě jednomyslného hlasování. To bylo také důvodem odchodu britské delegace z konference. Dalším důvodem odchodu VB z messinské konference bylo úsilí některých členských států EHS o včlenění určitých zemědělských výrobků do společného trhu EHS. Cílem této snahy bylo vyrovnat výhodu, kterou vytvářel volný obchod se zbožím pro průmyslové státy EHS, což bylo západní Německo, Belgie a kdyby přistoupila VB, tak i tato země. Zemědělství bylo ve Velké Británii na daleko vyšší úrovni, než zemědělství v rámci kontinentální Evropy, takže VB se odmítla účastnit na neefektivním zemědělství prostřednictvím svých příspěvků do společného rozpočtu. Tyto prostředky by se totiž nevracely do Spojeného království, ale putovaly by do zemí s velkým zemědělským sektorem. Spojené království tak od příprav do EHS odstoupilo a místo toho se soustředilo na vytvoření zóny volného obchodu.⁴²⁴

⁴²¹ DJAMSON C. Eric. Tamtéž, s. 7.

⁴²² KÖNIG Petr a kolektiv. Tamtéž, s. 42.

⁴²³ ANDERT Ludwig. Tamtéž, s. 5.

⁴²⁴ KÖNIG Petr a kolektiv. Tamtéž, s. 42-43.

Spojené království nepovažovalo za důležité účastnit se integrace také z důvodu, že nemělo ten stejný zájem kontrolovat Německo. Francie oproti tomu trpěla chorobným strachem ze svého východního souseda, a proto ho chtěla mít pod dohledem. Zároveň si Francie uvědomovala, že tato kontrola nebude možná pouze vojensky.⁴²⁵

Velká Británie se nepřipojila ani ke členství v Euratomu, neboť byla v oblasti výzkumu jaderné energie mnohem dále než kontinentální Evropa. To bylo dáno především orientací na USA, kdy se v rámci strategického partnerství účastnila na vojenském jaderném výzkumu Spojených států amerických.

Roku 1960 byla z iniciativy Spojeného království vytvořena Evropská zóna volného obchodu. Jednalo se o hospodářské společenství, kde byly odstraněny vzájemné překážky obchodu mezi členskými státy. Co se týká obchodu členských států se zeměmi, které nespádají do tohoto uskupení, tak platila zásada, že každý člen se řídí vlastními pravidly. Byla to vlastně taková obdoba Evropského hospodářského společenství, ale bohužel pro VB se k této smlouvě nepřidalo ani Německo, ani Itálie ani Francie. Členskými státy ESVO tak byly VB, Portugalsko, Rakousko, Švédsko, Švýcarsko, Dánsko, Norsko, Island, Lichtenštejnsko a Finsko. Problém byl, že v rámci ESVO nebyl důležitý politický systém přijaté země, takže se členy společenství mohly stát nedemokratické země. Žádných významných výsledků ESVO nikdy nedosáhla.⁴²⁶

Změna v souvislosti s účastí Velké Británie v EHS nastala v roce 1961, kdy Spojené království zažádalo prostřednictvím konzervativního premiéra Harolda Maxmillana o členství v EHS. Vysvětlení této změny postoje Spojeného království lze vidět především v úspěších Společenství. Na začátku 60. let totiž probíhala obrovská dekolonizace a v roce 1962 již velká část jednostranně přidružených zámořských území dosáhla nezávislosti. To se ve velké míře dotklo také Spojeného království, takže VB nabírala na menším významu. Spojené Království si uvědomilo, že další neúčastní v EHS bude akorát z dlouhodobého měřítká

⁴²⁵ ANDERT Ludwig. Tamtéž, s. 5.

⁴²⁶ KÖNIG Petr a kolektiv. Tamtéž, s. 46.

ztrácet.⁴²⁷ Další důvod britských snah o připojení se na evropské integraci spočíval v již zmíněném úzkém vztahu k USA, které na VB tlačily, aby se přidala k EHS, čímž by došlo ke zvýšení a posílení euro-americké kooperace v opozici vůči Sovětskému svazu. Třetí příčinou britské žádosti o vstup do Společenství byla její vlastní iniciativa k připojení se na obrovském vzrůstu hospodářství členských států EHS.⁴²⁸

Velká Británie nakonec přivítala myšlenku evropské integrace se státy Šestky, neboť sama měla zájem na stabilitě Evropy, kde by působila jako spolehlivý partner proti komunistickému uskupení. Další jednání bylo postaveno na vytvoření Evropského Obranného Společenství, které nakonec nebylo úspěšné, ale ekonomická integrace se vyvíjela pozitivním směrem. V tu samou dobu se Británie potýkala s vážnými politickými problémy, neboť v roce 1956 proběhla Suezská krize a VB ztratila svoji reputaci spolehlivého partnera v mezinárodních vztazích. Proto Spojené království potřebovalo znovu najít svoji vážnost, což mínila učinit prostřednictvím účasti na evropské integraci se státy EHS.⁴²⁹

Velká Británie po své žádosti o členství v EHS zahájila politiku dekolonizace a Macmillan v roce 1960 prohlásil, že nyní končí doba britské imperiální moci. Britská vláda se navíc díky Suezské krizi naučila, že speciální vztahy se Spojenými státy jsou pouze jednostrannou záležitostí.⁴³⁰

Potom, co se britská vláda rozhodla stát se členem Společenství, byly britské výhledy na ovlivňování jednání nevýhodné. Británie se přidala k alianci, u jejíchž zakládajících smluv chyběla. Spojené království tak muselo přijmout smlouvy, které nenesly žádný charakteristický rys Velké Británie.⁴³¹

V roce 1961 započalo jednání, které mělo dát rozhodnutí o tom, jestli EHS zahájí s žádajícími zeměmi rozhovory o jejich vstupu do Společenství. Za Velkou

⁴²⁷ ANDERT Ludwig. Tamtéž, s. 6.

⁴²⁸ FIALA Petr, PITROVÁ Markéta. Tamtéž, s. 80.

⁴²⁹ ANDERT Ludwig. Tamtéž, s. 5.

⁴³⁰ GILBERT Marc. *European integration: concise history*. Maryland: The Rowman & Littlefield Publishers, 2012, s. 70.

⁴³¹ ANDERT Ludwig. Tamtéž, s. 5.

Británii jednal Edward Heath, který ve svém úvodním projevu zdůraznil, že britská žádost o vstup do EHS je přelomovým bodem britské historie. Dále uvedl, že existují 3 důvody, které by měly Británii přesvědčit, aby udělala tak drastický krok. Za prvé to byla silná touha VB hrát plnohodnotnou roli v utváření evropských institucí. Za druhé to bylo zvyšující se přesvědčení, že větší jednotka Evropy se stane základem světa, ve kterém bude v nebývalé míře soustředěna veškerá politická a ekonomická moc a nakonec to byl pozoruhodný úspěch Společenství.⁴³²

Spojené království bylo ochotno akceptovat společný tarif, zrušení vnitřního tarifu, společnou obchodní politiku a společnou zemědělskou politiku za předpokladu, že státy Šestky vyřeší tři hlavní problémy britského vstupu do EHS. Tyto problémy byly obchod se státy Commonwealthu, britské zemědělství a opatření, která budou poskytnuta jejich partnerům v EFTA. Zatímco poslední problém byla VB schopna vypustit, tak první dva nikoliv.⁴³³

Tato jednání probíhala v duchu kladného vyřízení všech žádostí, ale roku 1963 francouzský prezident de Gaulle veškeré rozhovory se Spojeným královstvím ukončil. De Gaulle chtěl Evropu, která by byla ekonomicky rovnocenná a vojensky nezávislá na Spojených státech. Po tom, co roku 1963 Británie odkoupila od USA jaderné rakety Polaris, de Gaulle zneklidněl a rozhodnul se dále v jednání s VB o vstupu do EHS nepokračovat.⁴³⁴

De Gaulle je často představován jako horlivý nacionalista, který používal francouzské jedinečné postavení v rámci EHS k tomu, aby brzdil proces postupné integrace zahájeného vznikem ESÚO a vyústěného v podpisu Římských smluv.⁴³⁵

Podruhé byla žádost VB o vstup do ES zablokována roku 1967, kdy opět francouzský prezident britskou žádost vetoval. Nepřístupný postoj Francie v rámci otevřenosti EHS vůči Velké Británii tkvěl v tom, že se Francie obávala,

⁴³² GILBERT Marc. *Tamtéž*, s. 70.

⁴³³ GILBERT Marc. *Tamtéž*, s.

⁴³⁴ ANDERT Ludwig. *Tamtéž*, s. 5.

⁴³⁵ GILBERT Marc. *Tamtéž*, s. 61.

že skrze přistoupení VB do Společenství budou mít vliv na řízení evropské politiky Spojené státy americké, které měly se Spojeným královstvím velmi úzké vztahy. Nezanedbatelnou příčinou jednání Francie byl fakt, že se Francie strachovala o své dominantní postavení v rámci Společenství. Kdyby do ES vstoupila další silná země, znamenalo by to ztrátu vůdčí pozice Francie. Na francouzské veto britské žádosti o vstup do ES doplatily také ty státy, které o vstup do EHS zažádaly s Velkou Británií⁴³⁶, jelikož všechny tři žádosti byly vyjednávány společně, takže když byl odmítnut jeden stát, znamenalo to zastavení jednání také pro ostatní země.⁴³⁷

Spojené království ale bylo trpělivé a vytrvalé a s opětovnou žádostí o vstup do Společenství přišlo až po tom, co de Gaulle v roce 1969 rezignoval. Místo něho se francouzským prezidentem stal George Pompidou, který neměl se vstupem VB do EHS žádný problém. V červnu 1970 se rozběhly přístupové rozhovory, které byly ukončeny podpisem smlouvy o přistoupení dne 22. ledna 1972. George Pompidou byl společně se západoněmeckým kancléřem Willy Brandtem velkým stoupencem rozšíření ES o Spojené království, které mělo získat pro EHS větší respekt a vážnost na mezinárodní scéně. Irsko, Dánsko a Norsko, které zažádaly o přistoupení k ES společně s Velkou Británií, měly velký důvod proč tak udělat. Spojené království bylo totiž pro tyto země největší obchodní partner. Kdyby do Společenství vstoupila jen jedna z těchto stran, byl by jejich další vzájemný obchod velmi nevýhodný.⁴³⁸

V roce 1973 se tak Evropskému společenství připojilo Spojené království, Irsko a Dánsko. Norsko se k ES nakonec nepřipojilo, protože se tam uskutečnilo referendum, jehož výsledky byly proti vstupu Norska do Společenství. Hlavními odpůrci připojení Norska k ES byly norští rybáři a farmáři, kteří se obávali negativního dopadu vstupu Norska do ES na jejich sektory.⁴³⁹

⁴³⁶ Jednalo se o Dánsko a Irsko.

⁴³⁷ KÖNIG Petr a kolektiv. Tamtéž, s. 48.

⁴³⁸ KÖNIG Petr a kolektiv. Tamtéž, s. 32-33.

⁴³⁹ KÖNIG Petr a kolektiv. Tamtéž, s. 51-52.

9.2 Spor o vstup VB do ES mezi vládnoucími stranami

Důležitým a nezanedbatelným důvodem toho proč se Spojené království neúčastnilo od samého počátku evropské integrace na jejím založení, tkví také v rozporu mezi dvěma nejsilnějšími stranami v této otázce.

Po druhé světové válce byl největším zastáncem vybudování Spojených států evropských Winston Churchill. Po skončení války se tento bývalý britský premiér stal vůdcem Konzervativní strany. Ten ale nepředpokládal vybudování Evropské unie, které by byla VB součástí. Churchill vymyslel koncepci 3 soustředných kruhů pro britskou zahraniční politiku, která vycházela z toho, že Spojené království má udržovat vazby na USA, na Commonwelath a na Evropu.⁴⁴⁰

V letech 1945 až 1961 se v rámci Labouristické strany vytvořila skupina euroskeptiků, kteří zásadně odmítali vstup Velké Británie do Evropského hospodářského společenství. Do této skupiny patřil zejména Clement Atlee, Ernest Bevin a Sir Stafford Cripps. Tito argumentovali proti vstupu do EHS především ztrátou britské suverenity a výjimečnosti ve chvíli, kdy VB vstoupí do nadnárodní organizace.⁴⁴¹

V rámci vládnoucí Konzervativní strany žádná taková skupina neexistovala, naopak vznikla tzv. skupina Strasbourg Tories, která byla vedena nevlastním Churchillovým synem jménem Duncan Sandys.⁴⁴²

Spojené království v 50. a 60. letech ztrácelo ekonomicky i politicky, naopak členské státy EHS vzkvétaly. To bylo také důvodem, proč někteří britští politici měli zájem na vstupu do tohoto společenství. Jedním z takových byl poslanec za Konzervativní stranu Harold Macmillan, který se snažil o přiblížení k EHS. Jednáním byl pověřen předseda Konzervativní strany Edward Heath.

⁴⁴⁰ GAFFNEY John. *Political parties and the European Union*. London: Routledge, 1996, s. 125.

⁴⁴¹ MORGAN Kenneth. *Labour in Power*. Oxford University Press, 1984. s. 235-326.

⁴⁴² ONSLOW Sue. *Backbench debate within the Conservative Party and its influence on british foreign policy, 1948 – 1957*. Palgrave: Macmillan, 1979, s. 32.

Jako velký problém se na tomto jednání ukázalo zemědělství, rybolov a Commonwealth.⁴⁴³

Na klesající pozici britské ekonomiky a celkově pozice VB ve světě měla vliv Suezská krize, která proběhla v roce 1956. Labouristická i Konzervativní strana se musely vyrovnávat s tvrdou realitou, že Británie ve světě klesá na významu.⁴⁴⁴

Po roce 1961 se v rámci Konzervativní strany vytvořily dvě skupiny opozičníků, kteří byli proti vstupu VB do EHS. Jednou z takových byla The Anti-Common Market League⁴⁴⁵, kterou založil roku 1961 konzervativce Peter Walker. Druhá skupina opozičníků měla název Keep Britain Out⁴⁴⁶, kterou založili roku 1962 Oliver Smedley a S. W. Alexander.⁴⁴⁷

V této době ještě v rámci Konzervativní strany nebyla opozice vůči vstupu VB do EHS nijak silná. Mnohem silnější opozice se vytvořila až v letech 1971 až 1972. V letech 1962 až 1963 dokázalo vedení přesvědčit většinu v rámci své Konzervativní strany k většímu sepětí s ideou britského vstupu do Společenství.⁴⁴⁸

Macmillan z Konzervativní strany a Wilson z Labouristické strany nejvíce prosazovali vstup Velké Británie do EHS, ale narážely na problémy týkající se ztráty britské suverenity, neochoty vstoupit do nadnárodní organizace a zdůrazňování britské výjimečnosti a britského vůdcovství v Evropě.⁴⁴⁹

Veškeré snahy britských přívrženců o vstup do Evropského hospodářského společenství narazily roku 1963 na veto ze strany francouzského prezidenta de

⁴⁴³ FORSTER Anthony. *Euroscepticism in contemporary british politics: opposition to Europe in the British conservative and labour parties since 1945*. London, New York: Routledge, 2002. s. 12.

⁴⁴⁴ GAFFNEY John. Tamtéž, s. 114.

⁴⁴⁵ ACML

⁴⁴⁶ KBO

⁴⁴⁷ RAMSDEN John. *The winds of change: Macmillan to Heath, 1957-1975*. Michigan: Longman, 1966, s. 153.

⁴⁴⁸ GAFFNEY John. Tamtéž, s. 126.

⁴⁴⁹ YOUNG W. John. *Britain, France and the unity of Europe, 1945-1951*. Michigan: Leicester University Press, 1984, s. 109.

Gaulla. O rok později navíc Konzervativní strana ve Velké Británii prohrála volby a dostala se do opozice, kde zůstala až do roku 1970.

Období po skončení druhé světové války po rok 1970 lze v britské politice charakterizovat na jedné straně snahou účastnit se na evropské integraci v rámci Evropského hospodářského společenství, která byla prosazovaná především Konzervativní stranou, na druhé straně silícím odporem vůči evropské integraci nejdříve pouze ze strany Labouristické strany, později také v rámci Konzervativní strany. Neúspěch opozičníků, kteří odmítali účast VB na evropské integraci spočíval především v nedostatku vládní energie orientující se na evropskou integraci, čímž ztráceli skeptici oproti neskeptikům svoje pozice. Navíc málokterý konzervativní skeptik byl ochoten hlasovat proti většině ve vlastní straně v otázce evropské integrace. Dále také neexistovala organizovaná opozice k užší evropské integraci a potom to byla nepřítomnost obhajoby reálných alternativ ke členství. Skeptici tak ztráceli možnost získávat informace, které byly důležité k upevnění jejich pozic. To se nejvíce projevilo ve chvíli, kdy se premiéři těchto stran zavázali ke členství v Evropském společenství.⁴⁵⁰

V roce 1966 vyhrála volby ve VB Labouristická strana. Harold Wilson, jako vůdce strany, byl schopný přesvědčit značnou část Labouristů k podpoře vstupu VB do EHS z ekonomických důvodů. Wilson sliboval především zisk nových trhů v rámci EHS. I když se zdálo, že členové Labouristické strany přijali myšlenku sjednocené Evropy jako praktickou nutnost, skutečnost byla taková, že to většina z nich nemyslela upřímně.⁴⁵¹

V rámci Labouristické strany tak v letech 1966 až 1970 panovalo rozdělení na ty, kdo podporovali vstup VB do EHS a na ty, co nikoliv. Problém byl, že pro vstup Spojeného království do Společenství hlasovali především hlavní vůdci Labouristické strany, ale většina členů stany byla proti.⁴⁵²

⁴⁵⁰ FORSTER Anthony. *Euroscepticism in contemporary british politics: opposition to Europe in the British conservative and labour parties since 1945*. London, New York: Routledge, 2002. s. 30-31.

⁴⁵¹ GAFFNEY John. Tamtéž, s. 114.

⁴⁵² GAFFNEY John. Tamtéž, s. 114.

Skeptici díky těmto všem neúspěchům získali řadu ponaučení do příště. Zprvė to byla nutnost více a hlasitěji prosazovat evropské záležitosti, dále pak nedovolit ministerským předsedům, aby využívali evropských záležitostí k vlastnímu prospěchu a stranické volební výhodě. Za další to byla potřeba umět argumentovat v oblasti alternativy ke členství v EHS, stejně jako obětovat větší náklady na vlastní kampaň. V neposlední řadě to byla veřejná debata, která by se přímo zabývala otázkou vstupu VB do EHS.⁴⁵³

Opozice proto vypracovala přesné body toho, proč je nevýhodné, aby Británii vstoupila do EHS. Mezi těmito hlavními důvody uvedli skeptici ztrátu britské suverenity, možnost zvýšení nezaměstnanosti, pokles průmyslové produkce, zvýšení cen jídla po zavedení Společné Zemědělské Politiky, nespokojenost VB z tehdejších rozpočtových opatření a tvrzení mnoha v rámci levice, že ES není prostředkem k socialistickým změnám.⁴⁵⁴

V letech 1970 až 1971 jednání skupin opozičníků paradoxně vedlo ke vstupu do ES. Již v roce 1970 zahájila Konzervativní strana jednání vedoucí ke vstupu VB do Evropského společenství. Došlo k ostrému jednání mezi poslanci v rámci jedné strany, neboť to málem rozštěpilo Konzervativní stranu. Opozičníků v rámci Konzervativní strany bylo 41 a navíc měli vytrvalou kampaň. Největším odpůrcem vstupu VB do EHS v rámci Konzervativní strany byl Enoch Powell, který upozorňoval především na ztrátu britské suverenity. Tento konzervativní poslanec byl ochotný porazit vládu za každou cenu, což se projevilo také v tom, že zároveň podporoval Labouristickou stranu, která slíbila opětovné projednání otázky vstupu VB do ES v roce 1974. Powell, tak nebyl loajální vůči vlastní straně. Většina skeptiků ovšem nešla tak daleko jako on, ale v rámci své strany alespoň evropskou integraci nepodporovali.

Enoch Powell je někdy také označován za vášnivého odpůrce vstupu VB do Společenství, který pohrdá hodnotami států Commonwealthu. Jeho úsilí

⁴⁵³ FORSTER Anthony. Tamtéž, s. 31-32.

⁴⁵⁴ GAFFNEY John. Tamtéž, s. 114.

o odmítnutí Společenství skrze etnický definovaný britský nacionalismus byl čím dál tím méně přijatelný pro tradiční konzervativní názor.⁴⁵⁵

Konzervativní odpůrci vytvořili jakési pravé křídlo v rámci Konzervativní strany. Přesto, že mezi nimi navzájem neexistovala jednotu v otázkách vzdělávání, volební reprezentace a dalších, tvořili v rámci Konzervativní strany velmi výraznou skupinu.

Výhodou skeptiků bylo také to, že přešli od obecné ke konkrétní opozici. Díky Powellu byl dán alternativní pohled na vládní politiku, která byla v opozici vůči politice i vládnoucímu stylu Edwarda Heatha. Peter Powell tak posílil pozici i výraz strany opozičníků v rámci parlamentní strany.⁴⁵⁶

Většina opozičníků ovšem existovala v rámci Labouristické strany, která byla kvůli otázce evropské integrace rozdělena. Jenda třetina poslanců byla proti, jedna třetina zaujala neutrální stanovisko a jedna třetina byla pro účast VB na evropské integraci. Selhání kampaně skeptiků bylo důsledkem selhání Labouristické strany sjednotit se kolem celé skupiny skeptiků.⁴⁵⁷

Roku 1974 vyhlásila Labouristická strana referendum, aby se britští občané vyjádřili, zdali chtějí setrvat v ES nebo nikoliv. Pro odpůrce ES to byla vůbec největší šance, jak VB stáhnout z ES. To se ale nepodařilo. Jedním z důvodů jejich neúspěchu tkvěl v tom, že Konzervativní strana vedla úspěšnou kampaň pro setrvání VB v EHS, kdy 67% voličů se vyjádřilo pro a 33% voličů proti. Významným argumentem pro setrvání VB v EHS byla hospodářská dynamika Společenství, která byla v 70. letech vyšší než britská.⁴⁵⁸

Rozhodnutí uspořádat referendum byla velmi riskantní taktika, jak umlčet levici v otázce EHS a na první pohled to vypadalo, že by se to mohlo podařit. Ovšem výsledek byl jiný, než pravice čekala. Nicméně, Labouristická strana se k otázce evropské integrace ještě mínila vrátit.⁴⁵⁹

⁴⁵⁵ GAFFNEY John. Tamtéž, s. 127.

⁴⁵⁶ FORSTER Anthony. Tamtéž, s. 45-46.

⁴⁵⁷ FORSTER Anthony. Tamtéž, s. 45-46.

⁴⁵⁸ FORSTER Anthony. Tamtéž, s. 45-46.

⁴⁵⁹ GAFFNEY John. Tamtéž, s. 115.

Odpůrci ES se snažili alespoň zpomalit ustanovení právních předpisů, ale ani to se nepodařilo. Opozičníci byli přehlasováni. Bylo to ale těsné vítězství, a tak vláda vybudovala členství v ES na chatrných základech. Euroskeptici také tvrdí, že se neřešila otázka nadřazenosti práva Společenství nad právem VB, čímž se vláda vyhnula politickému důsledku členství.⁴⁶⁰

Neúspěch opozičníků spočíval v tom, že v té době došlo ke změně jejich politického zřízení, což jim vzalo obrovské finanční a politické zdroje, které by potřebovali na svou kampaň. Dále to byl samotný Wilson, který na jednu stranu podporoval skeptiky, ale na druhou stranu provedl řadu kroků, které vedly k usnadnění schválení členství VB v ES. Pro skeptiky byla velkým soupeřem solidarita, profesionalita a mnohostrannost kampaně neskeptiků, která byla navíc propagována ve všech britských novinách.⁴⁶¹

Jedna z opozičních organizací s názvem National Referendum Campaign⁴⁶² byla navíc veřejností vnímána jako zchátralá a neschopná. Této organizaci chyběly finanční prostředky i profesionální tým a kampaň. Její političtí představitelé, kteří sdělovali klíčové rozhodnutí, byli často v očích veřejnosti velmi nepopulární a nedůvěryhodní.⁴⁶³

Opozičníci také nevytvořili organizaci napříč stranami, jejichž voliči by zastávali stejné názory na otázku evropské integrace. Stejně tak nedošlo k překonání stranického nepřátelství a loajality. Díky samolibosti opozičníků se tak referendum stalo prostředkem k jejich konci, než prostředkem k dosažení cíle. Odpůrci ES nedokázali dostatečně předvídat a plánovat, aby referendum vyhráli.⁴⁶⁴

Výsledek referenda byl opět velmi hraniční, ale Konzervativní strana to prezentovala jako národní výsledek.

⁴⁶⁰ FORSTER Anthony. Tamtéž, s. 45-46.

⁴⁶¹ FORSTER Anthony. Tamtéž, s. 60.

⁴⁶² NRC

⁴⁶³ FORSTER Anthony. Tamtéž, s. 60-61.

⁴⁶⁴ FORSTER Anthony. Tamtéž, s. 60-61.

Dalším důvodem prohry skeptiků bylo to, že neřekli své obavy ze ztráty britské suverenity nahlas. Navíc nevěnovali dostatek prostředků na svou kampan, která se potýkala s improvizací a amatérismem. NRC vůbec nevyužívalo média.⁴⁶⁵

Vedoucí představitelé obou stran celou záležitost ohledně otázky vstupu VB do ES odpolitizovali tím, že vypsali referendum. Tím byla tato problematika přesunuta do veřejné sféry.⁴⁶⁶

Důvody, které vedly Konzervativní stranu k tomu, aby na otázce členství VB v EHS postavila svou vládní politiku, byly v první řadě politické. Konzervativci se tak snažili udržet strategickou roli Británie v měnící se mezinárodní situaci. Ovšem skutečným cílem britského členství v EHS byla snaha nalézt ztracené pozice v rámci tradiční britské orientace na USA, Commonwealth a Evropu. Členství Británie v EHS nebylo považováno za prostředek posílení britských vládních institucí, ale za prostředek k posílení britského obchodu a získání většího diplomatického vlivu nad Washingtonem.⁴⁶⁷

9.3 Důsledky vstupu VB do ES

Spojené království se přidalo ke Společenství v době, kdy jeho průměrný hospodářský růst za rok dosahoval asi 2%, oproti zemím Společenství, jejichž roční hospodářský růst se pohyboval okolo 4%. Dalším negativním jevem ve Velké Británii byla velká míra inflace, která měla kolem 9%, kdežto v zemích Šestky byla inflace okolo 5%. Spojené království tak od vstupu do ES očekávaly nastartování jejich zpomalující se ekonomiky. Jenže v té době zrovna došlo k ropným šokům, které výrazně zbrzdily ekonomiku evropských států. Spojené království tak zasáhla ještě větší míra inflace, větší nezaměstnanost a ještě výraznější pokles hospodářství. Míra britské inflace se v roce 1973 zvýšila z 9,2% na 16% a o rok později dokonce na 24,2%. Nezaměstnanost vzrostla z 4% v roce 1973 na

⁴⁶⁵ FORSTER Anthony. Tamtéž, s. 60-61.

⁴⁶⁶ FORSTER Anthony. Tamtéž, s. 60-61.

⁴⁶⁷ GAFFNEY John. Tamtéž, s. 128.

6% v roce 1977, v dalších letech ještě hodnota nezaměstnanosti podstatně stoupla. Velká Británie tak po vstupu do ES vystřízlivěla a vrátila se ke svému tradičnímu euroskepticismu. Zároveň ale proběhl důležitý posun v orientaci britského zahraničního obchodu, neboť došlo ke zřetelnému zvýšení obchodní výměny se státy Společenství.⁴⁶⁸

V roce 1975 proběhlo ve Spojeném království referendum o dalším setrvání VB ve Společenství. V té době se totiž ve Velké Británii změnila vláda, která požadovala nové projednání podmínek, které byly dohodnuty před dvěma roky. Britští občané vyjádřili svoji nespokojenost především v oblasti rozpočtové politiky. Problém spočíval v tom, že VB do rozpočtu přispívala po Německu největším dílem, ale zpět z rozpočtu nedostávala téměř nic. Důvodem této situace byla Společná Zemědělská Politika, která využívala 75% všech prostředků ze společného rozpočtu ES. Spojené království tedy čerpalo na zemědělství jen nepatrnou částku. To bylo dáno otevřením britských trhů roku 1946 levnějšími dovozy a zároveň intenzivním využíváním vhodné zemědělské techniky, díky čemuž se zvyšovala výkonnost farem ve VB a to i za cenu snižující se zaměstnanosti v zemědělství. Navíc kvůli značně vysokému objemu obchodu VB se zeměmi Commonwealthu, Spojené království do společného rozpočtu ES hodně přispívalo v podobě dovozních poplatků a cel. Potíž byla navíc v tom, že Velká Británie byla v té době jedna z nejchudších členských zemí ES, která naopak do společného rozpočtu přispívala skoro největší částku, takže Britové s tím nebyli spokojeni.⁴⁶⁹

Přes všechny tyto negativní jevy v rámci britského vstupu do ES se Britové se 67,2% hlasy vyslovili pro další setrvání v Evropském společenství. Rozpočtová otázka však vyřešena nebyla. Určitou náhradu za nespravedlivý rozpočtový systém v ES si vynutila až britská premiérka Margaret Thatcherová, která prosadila na summitu nejvyšších představitelů členských zemí ve Fontainebleau roku 1984, jednorázové vrácení jedné miliardy ECU Spojenému království. Navíc bylo

⁴⁶⁸ FIALA Petr, PITROVÁ Markéta. Tamtéž, s. 99.

⁴⁶⁹ FIALA Petr, PITROVÁ Markéta. Tamtéž, s. 99.

stanoveno, že Spojené království bude každý rok dostávat 66% rozdílu mezi svými platbami z DPH do rozpočtu a celkovými příjmy z rozpočtu ve prospěch Velké Británie.⁴⁷⁰

Celkově lze tedy hodnotit připojení Spojeného království k ES negativně, i když postupem času Spojené království dokázalo prosadit změny, které jí v rámci Společenství zajistilo výhodnější pozici.

⁴⁷⁰ FIALA Petr, PITROVÁ Markéta. Tamtéž, s. 99.

10 CHARAKTERISTIKA ROZVOJOVÉ AFRIKY

10.1 Ekonomická charakteristika rozvojové Afriky

Když mluvíme o rozvojové Africe, myslíme tím severní a subsaharskou Afriku. Tyto dva subregiony se od sebe liší svými ekonomickými i neekonomickými charakteristikami. Severní Afrika zabírá 30 % z celkové plochy rozvojové Afriky a subsaharská Afrika 70 %. Podobně jsou na tom oba subregiony s populací, neboť vzájemný podíl obou částí je $\frac{1}{4}$ ku $\frac{3}{4}$. Subsaharská Afrika velmi zaostává hlavně v ekonomické oblasti, což je patrné zejména z ukazatele HDP, který v roce 2004 činil pouze 724 USD. Třicet čtyři zemí subsaharské Afriky jsou vzhledem k úrovni svých ekonomik zařazeny UNCTAD⁴⁷¹ mezi 49 nejméně rozvinutých zemí⁴⁷². To vše jasně dokazuje zaostávání subsaharské Afriky za ostatními rozvojovými regiony.⁴⁷³

Ekonomický vývoj Afriky, zejména té subsaharské, byl ovlivněn politickou nestabilitou, ekonomickou stagnací a poklesem. V 60. letech se v této oblasti zvýšil ekonomický růst i investice. Ze všech subsaharských zemí zvýšilo 11 zemí své roční vývozní ceny o 10 až 25 %, 7 zemí o 5 %. V rámci zemědělských komodit převažoval vývoz. U 12 z těchto zemí se zvýšila zemědělská produkce o 3 %. 11 zemí subsaharské Afriky mělo pozitivní zahraniční bilanci. 9 subsaharských zemí zvýšilo své průměrné investice o 20 % jejich HDP, na druhou stranu více než polovina subsaharských zemí neinvestovala více než 15 % z jejich HDP. U poloviny subsaharských zemí se zvýšila cena v oblasti průmyslu o 6 % za rok.⁴⁷⁴

⁴⁷¹ United Nations Conference on Trade and Development.

⁴⁷² LDC – The Least Developed Countries.

⁴⁷³ The Least developed countries report 2000. *Aid, Private capital flows and External debt: The Challenge of Financing Development in the LDCs*. New York, Ženeva: United Nations, 2000.

⁴⁷⁴ PADAYACHEE Vishnu. *The Political Economy of Africa*. New York: Routledge, 2010, s. 20.

Po roce 1960 zaznamenaly některé subsaharské země relativně vysoký růst HDP, ale později zažily klesající tempo růstu. Naopak v některých zemích, zejména u těch, kde byly objeveny zásoby ropy a dalších důležitých surovin, došlo k nebyvalému vzrůstu světové poptávky. Na druhou stranu průmyslové a zemědělské tempo růstu u těchto zemí klesalo.⁴⁷⁵

Nedostatečný byl v tomto období rozvoj infrastruktury, o čemž svědčí data týkající se elektrické spotřeby, malé množství zpevněných silnic, malé procento telefonních linek, ačkoliv se enormně zvýšilo procento používání mobilních telefonů.⁴⁷⁶

Velmi důležitým ukazatelem hospodářské výkonnosti jsou také sociální indikátory. V tomto období se pohybovala průměrná délka života mezi 32 roky v Sierra Leone a 61 roky na Mauritiusu. Kojenecká úmrtnost byla zaznamenána v průměru 91 úmrtí na 100 narozených. Přístup k čisté vodě mělo 10 až 30 % z celkové populace a méně než 20 % dospělých bylo negramotných.⁴⁷⁷

Dalším faktorem určujícím rozvoj Afriky byla vysoká míra populačního růstu. Celkový počet obyvatel subsaharské Afriky vzrostl v tomto období třikrát. Zajímavější je však vzrůstající počet městského obyvatelstva, který se zvýšil osmkrát. To samozřejmě vyvinulo větší tlak na městské služby a infrastrukturu, ale zároveň došlo ke zvýšení procenta celkové populace, která je závislá na zlepšení výkonnosti v zemědělství.⁴⁷⁸

Dalším negativním jevem v rámci afrického rozvoje je africký dluh a celková dluhová zátěž afrického regionu. Vysvobozením z obrovského dluhového zatížení Afriky by bylo pouze odpuštění tohoto dluhu a pomoc obrátit negativní důsledky celého dluhového břemene. K určitému snížení dluhové zátěži došlo potom, co HIPC⁴⁷⁹ napsal, že největší část příjmů velkého množství rozvojových

⁴⁷⁵ PADAYACHEE Vishnu. Tamtéž, s. 24.

⁴⁷⁶ PADAYACHEE Vishnu. Tamtéž, s. 24.

⁴⁷⁷ PADAYACHEE Vishnu. Tamtéž, s. 20.

⁴⁷⁸ PADAYACHEE Vishnu. Tamtéž, s. 24-25.

⁴⁷⁹ Highly Indebted Poor Countries.

zemí vážou dluhy, ale přitom by tyto peníze mohly být využity například na rozvojové projekty.⁴⁸⁰

Od 90. let se situace v této části Afriky pomalu uklidnila a je zde snaha o určitý ekonomický růst. Ve druhé polovině 90. let se zvýšil průměrný roční růst ekonomiky téměř o 4 % a zároveň došlo ke snížení inflace ze 40 % v první polovině 90. let na 10 % v druhé polovině 90. let.⁴⁸¹ Tento vývoj byl umožněn snížením počtu ozbrojených konfliktů a úspěšné zavádění ekonomických reforem v podobě strukturálního přizpůsobování⁴⁸², které se zaměřují na získání makroekonomické stability, stejně jako reformy s cílem zavedení tržní ekonomiky. Tyto reformy byly z podnětu Světové banky a MMF zaváděny v některých subsaharských zemích už od poloviny 80. let. Mělo se jednat o nástroj k vyřešení kritické ekonomické situace celého regionu, zejména mělo dojít k podpoře tržních mechanismů a k dosažení makroekonomické rovnováhy. Navíc příznivé klimatické podmínky vedly ke zvýšení zemědělské produkce. Zvýšila se také intenzita finančních příspěvků prostřednictvím ODA, stejně jako soukromé zahraniční investice.⁴⁸³

Přesto je však třeba zdůraznit, že většina zboží z Afriky není konkurenceschopná, a z toho důvodu byla pro tento region vytvořena řada podpůrných programů ze strany ES/EU, ale i jiných mezinárodních organizací. Rozvojová Afrika je také největším příjemcem humanitární pomoci ze všech států třetího světa.⁴⁸⁴

10.2 Historický vývoj rozvojové Afriky

Kontinent Afrika zahrnuje celkem 53 zemí, a přestože je považován za kolébkou lidstva, osídlení zde bylo vždy velmi řídké. Lidské osady vznikaly především v úrodných oblastech údolí Nilu a u severního pobřeží Afriky, dále v západní

⁴⁸⁰ PADAYACHEE Vishnu. Tamtéž, s. 25.

⁴⁸¹ BAAR Vladimír. *Vnější vztahy Evropské unie. 1 díl, Africké, karibské a tichomořské státy*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2003, s. 30.

⁴⁸² SAPs – Struktural Adjustment Programs

⁴⁸³ ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 60.

⁴⁸⁴ BAAR Vladimír. Tamtéž, s. 30.

Africe, v oblasti velkých jezer a v jihovýchodní Africe. Někteří historici tvrdí, že Afrika nemá žádnou historii, protože tam nežijí civilizovaní lidé. Tento pohled na Afriku je ale zcela nesprávný. Africká historie začíná de facto složitou historií Egypta ve Starověku. V té době existovaly na území Afriky rozvinuté civilizace. V prvním století našeho letopočtu vzniklo nedaleko Rudého moře etiopské království Axum. Jejich pravidla se odkazovala k Šalamounovi, obyvatelé Axumu byli christianizováni, měli bohatou literární kulturu a feudální systém zemědělství. Podobně na tom byly další africké říše jako například Mali, Songhai a Ghana.⁴⁸⁵ Navíc moderní genetika dokázala, že nejstarší lidské ostatky pocházejí právě z africké Keni. Stejně tak bylo objeveno, že největší rozdíly a odlišnosti se nacházejí mezi jednotlivými národy v Africe a nikoliv mezi Afričany a ostatními národy. To dokládá skutečnost, že Afričané jsou nejstarším národem na světě, ze kterého se vyvíjely další evropské i mimoevropské národy.⁴⁸⁶

Od 15. století se na tomto kontinentu začali objevovat první Evropané, zejména Portugalci. V této době ale ještě nebyla evropská přítomnost v Africe nijak početná. Až teprve počátkem 19. století se začaly zvyšovat počty Evropanů na africkém území. Tento fakt byl dán tím, že se zvětšila průmyslová výroba a hospodářská vyspělost evropských zemí a zároveň narůstaly jejich koloniální ambice.⁴⁸⁷

Dle Wallernsteina byla v 15. století jako první Portugalci objevena západní Afrika, pak jižní a nakonec východní Afrika. Ihned po Portugalcích následovaly objevné plavby dalších evropských mocností. Podél úzkého pruhu Zlatého pobřeží byly od 15. do 18. století zakládány portugalské, anglické, francouzské, holandské, dánské a švédské pevnosti.⁴⁸⁸

Evropané přišli do Afriky především kvůli obchodu a jejich největším zájmem bylo pobřeží kolem jižní Afriky, a to z geologických důvodů. Jelikož cesta

⁴⁸⁵ LISTER Marjorie. Tamtéž, s. 45-46.

⁴⁸⁶ LISTER Marjorie. Tamtéž, s. 43.

⁴⁸⁷ ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 198.

⁴⁸⁸ WALLERNSTEIN Imanuelle. *Africa: The Politics of Independence and Unity*. New York: Vintage Books, 1967, s. 29.

kolem pobřeží byla velmi úzká a dále do vnitrozemí se pobřeží prudce zvedalo, byl jakýkoliv průnik velmi obtížný. Na rozsahu evropského obchodu v Africe měl také vliv stupeň vývoje evropské ekonomiky. Největším požadavkem Evropanů v Africe bylo zlato, slonovina a otroci, což jim dodávali afričtí zprostředkovatelé.⁴⁸⁹

S evropskými obchodníky přišli do Afriky také misionáři, kteří mimo samotnou christianizaci, prodávali také různé výrobky. Misionáři byli mnohem více ochotni prostupovat nehostinnými podmínkami do vnitrozemí než obchodníci, ale protože často neměli morální, materiální ani vojenskou podporu dalších Evropanů, tak v těchto oblastech nebyli úspěšní. Křesťanství se proto nejvíce prosadilo na pobřeží Afriky, zejména západní Afriky.⁴⁹⁰

V 17. století panoval mezi mnohými Evropany názor, že Afričané jsou národ velmi divoký, drsný a nečistý, a že jsou ve spoustě zvyků a návyků podobní zvířatům. Tento názor byl velmi užitečný pro evropské osadníky, kteří zabírali africkou půdu a účastnili se velmi lukrativního obchodu s černými otroky. Z tohoto pohledu evropského usedlíka na černého otroka byla africkému národu prokázána ze strany Evropanů laskavost, neboť díky posláním Afričanů do otroctví jim byla dána možnost, aby se stali civilizovanými v křesťanském duchu. Podle samotných Afričanů postrádali Evropané respekt k nim samotným, stejně jako k jejich kultuře. To vedlo k dlouhému období násilí, nerovným vztahům včetně obchodu s otroky, ztrát afrických kulturních památek a potlačení africké kultury.⁴⁹¹

V letech 1884 až 1885 se uskutečnila berlínská konference o rozdělení sfér vlivu v Africe mezi zainteresovanými státy. Došlo tak k vytvoření umělých hranic, které nebyly v souladu s místními etnickými a náboženskými podmínkami. V následných letech byla téměř celá Afrika rozdělena mezi koloniální velmoci. Velká Británie v roce 1882 obsadila Egypt a snažila se o jeho propojení

⁴⁸⁹ WALLERNSTEIN Imanuelle. Tamtéž, s. 29-30.

⁴⁹⁰ WALLERNSTEIN Imanuelle. Tamtéž, s. 29-30.

⁴⁹¹ LISTER Marjorie. Tamtéž, s. 44.

s Kapskem, které získala už dříve. Mimo tyto kolonie Velká Británie v Africe získala Súdán, Ugandu, Keňu, Tanzanii, Malawi, Jižní Afriku, část Somálska, Zambie, Lesothu, Zimbabwe, Sierru Leone, Ghanu, Nigérii, Svazijsko a Gambii.⁴⁹²

Francie se snažila o propojení svých kolonií v západní Africe s Francouzským Somálskem na východě Afriky. Tímto plánem Francie narazila na zájmy Velké Británie, což vyústilo v tzv. Fašodskou krizi v roce 1898. Francie si z tohoto střetu odnesla akorát diplomatickou porážku, ale podržela si území Alžírsko, Tunisko, Maroko, Francouzské rovníkové Afriky (dnešní Gabun, Kongo-Brazaville, Čad, Středoafriická republika), Francouzské západní Afriky (dnešní Benin, Guinea, Mali, Pobřeží slonoviny, Mauretánie, Niger, Senegal, Burkina Faso) a Madagaskaru.⁴⁹³

Další evropskou zemí, která se podílela na dělení Afriky, bylo Portugalsko. Mezi jeho koloniální území patřily Angola, Mosambik, Kapverdské ostrovy, Princův ostrov, Svatý Tomáš, Guinea-Bissau. Malou část afrického území spravovala také Itálie, Belgie a Španělsko.⁴⁹⁴

Velká Británie prosazovala ve svých koloniích systém nepřímé správy spočívající v podřízení si tamějších domorodých politických struktur. Na koloniální správě se tak mimo Britů podíleli také kmenoví náčelníci s místními vůdci, kteří byli sice podřízeni britským zástupcům, ale zároveň vládli svým komunitám. Opačný systém ve svých koloniích zavedla Francie, stejně jako i další evropské mocnosti. Tyto státy usilovaly o úplné podřízení si každého jedince a snažily se zavést přímou a centralizovanou správu. Cílem koloniálních velmocí byla kulturní asimilace⁴⁹⁵ domorodého obyvatelstva, které by přijalo normy, zvyky, náboženství, vzdělání i celkový způsob Evropanů.⁴⁹⁶

⁴⁹² ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 198.

⁴⁹³ McEVEDY Colin. *The Penguin Atlas of African History*. London: Penguin Books, 1995. s. 124-133.

⁴⁹⁴ ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 199.

⁴⁹⁵ Přizpůsobení, připodobnění. REJMAN Ladislav. Tamtéž, s. 39.

⁴⁹⁶ ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. Tamtéž, s. 199.

Na počátku 20. století byl kolonialismus dále rozvíjen a upevňován, ale zároveň se od 40. let 20. století začalo rozmáhat emancipační hnutí s cílem získat nezávislost. V některých afrických zemích se proces dekolonizace obešel bez boje proti koloniální správě, ale v několika afrických státech byl tento proces spojen s dlouholetou krvavou válkou. Obecně lze konstatovat, že samotný proces dekolonizace na území Afriky proběhl relativně rychle. Hranice nových států ve většině případů zůstaly zachovány tak, jak je vymezily koloniální velmoci, neboť jejich samotná úprava by vyvolala další roztržky. Problém ale do dnes zůstává s tím, že v některých státech vedle sebe žijí nepřátelské etnické nebo náboženské skupiny, které usilují o separatismus. Další potíž spočívá v tom, že se některá etnika nacházejí na území více států.⁴⁹⁷

Po válce se Afrika stala významným subjektem v oblasti mezinárodního práva, když bylo ustanoveno Hnutí nezúčastněných zemí⁴⁹⁸. Jedná se o hnutí, kde je seskupeno 118 zemí třetího světa⁴⁹⁹, které se nezapojily do žádného mocenského bloku⁵⁰⁰. Hnutí nezúčastněných má především politický charakter a jako datum ustanovení tohoto hnutí lze brát rok 1955. První konference Hnutí se uskutečnila v roce 1961 v Káhiře, kde byly stanoveny základní cíle organizace.⁵⁰¹

Skupina států zainteresovaných v této organizaci se dožadovala vytvoření nového ekonomického řádu, který by byl v opozici proti systému, který vznikl v době koloniální nadvlády. Dalším cílem Hnutí bylo zbavit se závislosti na bývalých mateřských zemích.⁵⁰²

⁴⁹⁷ McEVEDY Colin. Tamtéž, s. 124-133.

⁴⁹⁸ Non-aligned Movement.

⁴⁹⁹ „Unie jihu“

⁵⁰⁰ Například Maroko, Tunisko, Venezuela, Indonésie a další.

⁵⁰¹ PALATKOVÁ Monika. *Mezinárodní cestovní ruch: Analýza pozice turismu ve světové ekonomice, význam turismu v mezinárodních ekonomických vztazích, evropská integrace a mezinárodní turismus*. Praha: Grada, 2011, s. 183.

⁵⁰² McEVEDY Colin. Tamtéž, s. 124-133.

Hnutí nezúčastněných zemí vzniklo hlavně z důvodu bipolárního rozdělení světa na východ a západ. Žádný ze států HNZ se nechtělo přiklonit ani k jedné straně, ale kvůli jejich hospodářské zaostalosti oba vojenskopolitické bloky poskytovaly hospodářskou, vojenskou i politickou pomoc svým spojencům se zámerem zajistit si podporu co nejvíce afrických států, jakožto států třetího světa.⁵⁰³

Ve většině nově vzniklých nezávislých států v Africe se neujal systém parlamentní demokracie. Mezi nejčastějšími typy státních zřízení se na africkém území objevovaly jednostranné systémy, státy se socialistickou orientací, civilní vlády dlouhého trvání, vojenské vlády a rasistické a apartheidní režimy.⁵⁰⁴

Afrika je kontinentem, kterým neustále otřásají různé krize. To je a bylo způsobeno především vojenskými režimy, chudobou, politickými boji, rozdílnými náboženskými představami a dříve také již výše zmiňovaným apartheidem v jižní Africe. Obrovské problémy přináší africkému regionu také nekvalitní zdravotnictví, velká míra negramotnosti, hladomory, nedostatečná hygiena, urbanizační problémy, slabá infrastruktura, velké procento tzv. slumů a neposlední míře obrovská nezaměstnanost.⁵⁰⁵

10.3 Nástin vztahů Afriky a ES/EU

Základní vztahy mezi několika africkými rozvojovými zeměmi a EHS/EU byly zakotveny a vytvořeny v roce 1963 v kamerunském hlavním městě Yaoundé v rámci první dohody z Yaoundé. K těmto africkým zemím se postupně přidávaly další africké rozvojové země, které byly v roce 1975 seskupeny v tzv. skupinu ACP států.⁵⁰⁶ Vzájemné vztahy mezi africkými státy a ES/EU byly neustále upravovány v rámci čtyř dohod z Lomé a naposledy v rámci dohody z Cotonou.

⁵⁰³ McEVEDY Colin. Tamtéž, s. 124-133.

⁵⁰⁴ McEVEDY Colin. Tamtéž, s. 124-133.

⁵⁰⁵ BAAR Vladimír. Tamtéž, s. 30-31.

⁵⁰⁶ BAAR Vladimír. Tamtéž, s. 33.

V roce 2000 proběhlo setkání nejvyšších představitelů Afriky a EU v egyptské Káhiře. Tento způsob jednání je úplnou novinkou v rámci vzájemných vztahů mezi oběma skupinami. Na summitu v Káhiře byly stanoveny základní cíle vzájemných afro-evropských vztahů, z nichž nejdůležitější jsou: spolupráce v rámci meziregionální integrace, předcházení konfliktům, lidská práva a demokracie, zabezpečení potravin, africký zahraniční dluh, životní prostředí, navrácení ukradených a nezákonně vyvezených kulturních památek, HIV/AIDS a nakažlivé nemoci.⁵⁰⁷

⁵⁰⁷ BAAR Vladimír. *Tamtéž*, s. 33.

11 PODPORA ROZVOJOVÝCH STÁTŮ AFRIKY V RÁMCI ČLENSKÝCH STÁTŮ EHS

Jednotlivé členské státy EU se přímo či nepřímo podílí na financování rozvojové spolupráce EU. Členské státy přispívají na základě zvláštního jednání do EDF, ale výše příspěvku jednotlivých států na EDF neodpovídá jejich podílu na obecném rozpočtu EU.⁵⁰⁸ Z obecného rozpočtu EU je vyčleněno na podporu nečlenským státům asi 8 % celkového rozpočtu, což je přibližně 8,2 mld. EUR. V 70. letech byla výše příspěvku na rozvojovou pomoc ES vymezena 12 % z celkové rozvojové pomoci členských států.⁵⁰⁹

Bývalé koloniální mocnosti Francie a Portugalsko poskytovaly téměř tři čtvrtiny celkové rozvojové pomoci v podobě bilaterální pomoci. Podobně na tom bylo Lucembursko, Velká Británie, Švédsko a Nizozemsko. Oproti tomu Itálie a Řecko dávalo největší část své oficiální rozvojové pomoci formou příspěvku na rozvojovou politiku EU a více než polovinu své rozvojové pomoci poskytovaly multilaterálně. Bilaterální pomoc představovala u většiny členských států EU zhruba 60 % oficiální rozvojové pomoci.⁵¹⁰

Členské státy se přímo podílí na rozhodování o rozvojové spolupráci EU. Byly vytvořeny řídicí výbory, kde jsou mimo orgánů Evropské komise zastoupeny také členské státy a jejich úkolem je realizovat rozvojovou pomoc EU. Evropská komise usiluje o to, aby se jednotlivé výbory zabývaly celkovou strategií pomoci a rozvojovou politikou obecně, než schvalováním jednotlivých projektů.⁵¹¹

⁵⁰⁸ Commission of the European Communities. Directorate-General Information, Communication, Culture. *Official development Assistance from the European Community and its member states*. Michigan: Europe informatik: Development, svazek 67, 1990, s. 13.

⁵⁰⁹ Commission of the European Communities. Directorate-General Information, Communication, Culture. Tamtéž, s. 13.

⁵¹⁰ Commission of the European Communities. Directorate-General Information, Communication, Culture. Tamtéž, s. 13.

⁵¹¹ Development Co-operation Review. *European Community*. Paris: OECD, 2002. s. 77.

V návaznosti na proces dekoncentrace rozhodovacích pravomocí do zemí, které přijímají pomoc, je kladen stále větší význam na koordinaci členských států v partnerských státech. Ovšem vzájemná spolupráce zastupitelských úřadů členských států a Delegací Evropské komise se potýká s problémem nedostatečné kapacity personálu, který se zabývá realizací programů a to omezuje spolupráci na strategické úrovni.⁵¹²

Mezi zástupci členských států a EU, kteří působí v zemích, jež přijímají pomoc, se konají pravidelné schůzky. To má znemožnit duplikaci aktivit členských států, jejich protichůdnému působení a má to vést k posilování komplementarity mezi rozvojovou politikou bilaterální a komunitární. EU se v rámci reformy své rozvojové politiky zaměřuje na oblasti, kde mají nejlepší komparativní úlohu. Mezi hlavní oblasti, kde je účinnost jejích rozvojových intervencí nejvyšší, patří:

- regionální integrace a spolupráce,
- vazba mezi obchodem a rozvojem,
- doprava,
- podpora makroekonomických politik a podpora rovného přístupu k sociálním službám,
- budování kapacity institucí,
- potravinové zabezpečení a udržitelný rozvoj venkova.

V těchto oblastech je třeba brát největší zřetel na tyto aspekty:

- lidská práva,
- rovnost mezi muži a ženami,
- dimenze týkající se životního prostředí,
- dobré vládnutí.

⁵¹² Development Co-operation Review. Tamtéž, s. 129-139.

Na základě Maastrichtské smlouvy bylo stanoveno, že rozvojová spolupráce je doplňkovou politikou k rozvojovým politikám členských států, což znamená, že EU nemá právo zasahovat do bilaterálních programů spolupráce.⁵¹³

11.1 Podpora rozvojových států Afriky v rámci jednotlivých členů EHS

Ve všech členských zemích Evropského hospodářského společenství se objevovaly snahy o zvýšení vývozu pomocí kapitálové expanze nebo zakládáním či reorganizací různých organizací, které se svou činností zaměřují na vedení a koordinaci rozvojové pomoci dané země. Zároveň tyto organizace podporovaly poskytování vývozních úvěrů, jejich pojištění, současně podporovaly soukromé investice v rozvojových zemích a organizačně zajišťovaly vývoz.⁵¹⁴

Tyto organizace se také snažily o rozvoj soukromého sektoru a poskytovaly záruky za soukromé investice. Tudíž ve všech členských zemích byl zvyšován kapitál těchto organizací a podmínky jejich fungování byly upraveny tak, aby mohly poskytovat a pojišťovat úvěry na delší dobu, než tomu bylo dosud.

Na základě Smlouvy o založení EHS byla všem členským státům Společenství udělena povinnost, aby sjednotily také finanční a platební politiku vůči třetím zemím. Tak byla například roku 1960 zřízena skupina pracovníků, která se starala o koordinaci politiky zaměřené na pojišťování, zajišťování finančních a vývozních úvěrů a záruk investic.⁵¹⁵

11.1.1 Francie

Francouzská pomoc patří mezi nejvíce diplomaticky motivované pomoci ze všech velkých pomoci v rámci nějakého státu. Rozdělení francouzské rozvojové pomoci, její užití a organizace v sobě odráží podporu jejích bývalých kolonií.

⁵¹³ *Maastrichtská smlouva*. Praha: ÚMV, 1992. Článek 130u, str. 49-50.

⁵¹⁴ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

⁵¹⁵ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

Francouzská pomoc se soustřeďovala především na její bývalé kolonie v subsaharské Africe.⁵¹⁶

Potom, co vyhlásila Guinea nezávislost na Francii⁵¹⁷, byla jí okamžitě zastavena veškerá francouzská pomoc. Ale nedlouho po Guinei vyhlásilo nezávislost dalších 14 afrických zemí. V tomto případě jim již Francie pomoc neodejmula, ale naopak ji zvýšila. Francii totiž nezbylo nic jiného, pokud chtěla, aby v těchto zemích proběhl hladký přechod k nezávislosti, a aby si tam Francie udržela svůj vliv.⁵¹⁸

Francie v poválečném období sledovala v Africe dva hlavní cíle. Jednak to byla snaha o legalizaci francouzského nároku na její velmocenský status v rámci Afriky a jednak to byla důležitost francouzské kultury a jazyka. Méně důležitá motivace Francie byla, aby si udržela své obchodní zvýhodnění v rámci svých bývalých kolonií.⁵¹⁹

Největší finanční pomoc rozvojovým zemím Afriky poskytovala z členských států Francie. Kapitálová expanze Francie byla z 2/3 financována z veřejných prostředků, menší procento bylo dotováno v rámci soukromých investic a úvěrů. Veřejné prostředky a jejich účinnost byla velkou měrou zmenšována tím, že se z převážné části jednalo o dary a subvence, které byly věnovány Alžírsku a zámořským departementům na pokrytí správních výdajů. Francie si právem stěžovala, že pouze nepatrná část její finanční pomoci směřovala na dovoz francouzského zboží. Francouzští vývozci proto požadovaly vytvoření vhodnějších podmínek pro poskytování vývozních úvěrů a užší vazbu mezi finanční pomocí udělovanou z veřejných prostředků rozvojových zemí a vývozem Francie do těchto zemí.⁵²⁰

⁵¹⁶ LANCASTER Carol. *Foreign aid: diplomacy, development, domestic politics*. Chicago: University of Chicago Press, 2007, s. 143.

⁵¹⁷ Stalo se tak roku 1968.

⁵¹⁸ LANCASTER Carol. Tamtéž, s. 146.

⁵¹⁹ LANCASTER Carol. *Aid to Africa: So much to do, So little done*. Chicago: The University of Chicago Press, 1999, s.

⁵²⁰ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

Podpora kapitálu byla ulehčena tím, že franky v rozvojových zemích byly zcela převoditelné na francouzské franky a místní franky byly garantovány francouzským Ministerstvem financí. Země ve francouzské zóně měly nárok využívat neomezeně francouzské zdroje a jen o něco menší možnost využívání francouzských zahraničních směnitelných prostředků, protože zde neexistovaly žádné speciální omezení na používání francouzských franků koupených na základě místní měny v pařížských směnárnách. Pravdou je, že Francie měla značnou kontrolu nad měnovou politikou afrických a malgašských států.⁵²¹

Největší finanční pomoc Francie byla směřována do jejích bývalých kolonií a závislých území v Africe. Různými finančními výhodami zde byly vytvořeny vhodné podmínky pro podíl soukromého kapitálu, ale zároveň se Francie na pomoci v Africe podílela jako významný investor.⁵²²

Francouzská rozvojová politika zaměřená na její bývalé kolonie stála na principu vzájemné závislosti. Plán francouzského ekonomického a sociálního rozvoje pro rozvojové země byl vytvořen za účelem zajištění celého, nikoliv pouze částečného, rozvoje.⁵²³

Francouzské státní instituce se také významnou měrou podílely na organizaci, financování a technické pomoci, stejně jako vytváření plánů na podporu rozvoje afrických rozvojových států. Velká část francouzské pomoci směřovala na podporu rozpočtu, což jednotlivé vlády v afrických státech hojně využívaly. Největší část této podpory šla na rozvoj infrastruktury. Státní kapitál a soukromé investice směřovaly do severní Afriky, především na podporu těžby ropy. Zbytek financí byl poskytnut na širokou škálu různých činností zahrnující projekty týkající se zemědělství, lesnictví, rybářství, dolů, zdraví a výzkumu. Hodně francouzských prostředků směřujících do přidružených afrických států

⁵²¹ STREETEN Paul. *Aid to Africa: A policy outline for the 1970'.* New York: Praeger Publishers, 1972, s. 6.

⁵²² AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48

⁵²³ STREETEN Paul. Tamtéž, 1972, s. 6.

byla usměrňována Rozvojovým fondem EHS, který tak otevřel tyto oblasti také ostatním členským státům Společenství.⁵²⁴

Francie ve svých bývalých koloniích kladla obrovský důraz na upevnění používání francouzského jazyka. Proto byla velká část finančních prostředků z Francie použita na francouzské občany, kteří vyučovali v afrických školách ve francouzštině, a kteří poskytovali poradenství africkým vládám. V roce 1965 bylo v bývalých francouzských koloniích až 40 tisíc francouzských občanů – školiců.⁵²⁵

Francie se v nemalé míře podílela také na rozvoji afrického vzdělávání a administrativního systému, které více odpovídaly místním podmínkám. Výzkumy ve Francii a v Africe v rámci vzdělávání ukázaly, že stejné výukové metody mohou mít rozdílný efekt ve Francii a v Africe. Francie se snažila omezit akademický obsah v africkém vzdělávání a více podporovat praktickou a odbornou výuku. Také francouzské zkoušky a osnovy mají tendenci zavádět jednotné vzdělávání v rámci bývalých francouzských kolonií.⁵²⁶

Francie nejvíce přispívala svým bývalým koloniím Alžírsku a Pobřeží Slonoviny, které byly zároveň také ekonomicky nejúspěšnější. Hodně francouzské finanční podpory směřovalo také do Gabunu, který je jedním z nejmenších států Afriky, ale díky zásobám ropy je zároveň jednou z nejbohatších afrických zemí. Ve velké míře Francie přispívala také Senegal, Kamerun nebo Mali. Samozřejmě se zde nejednalo pouze o finanční podporu, ale také o vojenskou a politickou pomoc.⁵²⁷

V roce 1966 šly téměř všechny francouzské dvoustranné finanční pomoci na podporu států, které byly jejími bývalými koloniemi. Z 588 mil. dolarů směřova-

⁵²⁴ LANCASTER Carol. *Aid to Africa: So much to do, So little done*. Chicago: The University of Chicago Press, 1999, s. 119.

⁵²⁵ LANCASTER Carol. *Foreign aid: diplomacy, development, domestic politics*. Chicago: University of Chicago Press, 2007, s. 147.

⁵²⁶ STREETEN Paul. Tamtéž, s. 8.

⁵²⁷ LANCASTER Carol. *Aid to Africa: So much to do, So little done*. Chicago: The University of Chicago Press, 1999, s. 118.

lo pouze 18 mil. dolarů na země, které nebyly spojeny s francouzskou koloniální správou.⁵²⁸

Francouzská vláda se obávala, že přijde o svůj spolehlivý přístup k ropě a uranu pro své jaderné zbraně a energetické potřeby. Proto měla veliký zájem dále spolupracovat se svými bývalými koloniemi. Také francouzské stavební firmy a výrobci měli zájem těžit francouzské podpory státům Afriky. Francouzští podnikatelé ve velké míře investovali do výroby potravin v Africe, zejména kaka, kávy, bavlny a minerálů. Tyto suroviny pak byly prodány Francii. Zpracované zboží bylo vyvezeno zpět do těchto bývalých afrických kolonií.⁵²⁹

Francie se snažila rozšiřovat svůj dosavadní vliv také mimo své tradiční oblasti zájmu, takže mimo Afriku zaměřuje svoje vývozní snahy také na Latinskou Ameriku a Asii.

Rozvojová pomoc byla Francií využívána zejména jako nástroj postkoloniální diplomacie. Francouzská pomoc v 60. letech činila až 90 % veškeré pomoci v rámci sub-saharské Afriky, čímž si Francie zajistila přetrvávající pozici jako největší zahraniční partner států Afriky.⁵³⁰

11.1.2 Spolková republika Německo

Vliv německé finanční pomoci na rozvojové politiky těchto států byl velmi malý. Důvodem bylo to, že Německo se na rozdíl od VB a Francie, účastnilo rozvojové pomoci pouze jedno desetiletí. Navíc Německo nemělo žádnou tradiční sféru vlivu, na kterou by se mohlo koncentrovat. V roce 1967 šlo 22 % německé podpory do rozvojových zemí Afriky.⁵³¹

Německo se začalo uplatňovat na poli rozvojové pomoci až po tom, co se samo ekonomicky zotavilo po válce. Základem německé pomoci byl princip, že přijímající země musí sdílet zodpovědnost za ekonomické, administrativní

⁵²⁸ LANCASTER Carol. *Foreign aid: diplomacy, development, domestic politics*. Chicago: University of Chicago Press, 2007, s. 147.

⁵²⁹ LANCASTER Carol. Tamtéž, s. 147.

⁵³⁰ LANCASTER Carol. Tamtéž, s. 147.

⁵³¹ STREETEN Paul. Tamtéž, s. 9.

a technické projekty financované Německem. Na základě toho Německo rozhodlo, že bude přispívat pouze na lokální projekty. Němci proto dávaly přednost projektům, ze kterých se mohli brzo stáhnout.⁵³²

Ve Spolkové republice Německo také převažovaly při vývozu kapitálu veřejné prostředky. Tento jev ale vlivem zpomalení hospodářského rozvoje ubíral na síle a daleko větší prostor byl dán soukromému kapitálu. Velkou úlohu v rámci pomoci rozvojovým zemím hrály dlouhodobé mezivládní úvěry, které se soustředily převážně na konkrétní projekty než na velké rozvojové plány.⁵³³ Velké procento poskytovaných úvěrů byla určena na dovoz západoněmeckého zboží ze strany zemí, které SRN dlužila peníze. Účinnost těchto prostředků je tady tedy vyšší než u Francie. Dlouhodobé vládní úvěry navíc vytvářely dobré podmínky pro další vývoz soukromého kapitálu, a tím pádem i pro vývoz zboží ze SRN.⁵³⁴

Spolková republika Německo výrazně podporovala soukromý sektor rozvojových zemí, kde docházelo k pomoci také středním a menším podnikům. Západoněmecká vláda se snažila také ve svých rozvojových zemích zavést dohody o ochraně soukromých investic.⁵³⁵

Německá pomoc v rozvojových zemích Afriky se soustředila také na vybudování vzdělávacích institucí. Mnoho z těchto institucí bylo ustanoveno v nepříliš vyhovujících místních podmínkách, což vedlo k tomu, že forma této pomoci nebyla dostatečně využita.⁵³⁶

Německo v Africe ve velké míře podporovalo technickou pomoc. Mnoho afrických studentů, kteří byli atraktivní pro studium v Německu, odešlo na německé univerzity, kde získali potřebnou technickou kvalifikaci.⁵³⁷

Nejvíce investic ze západního Německa směřovalo začátkem 60. let na podporu rozvojových zemí v Asii, pak v Evropě, Africe a nejméně v Latinské Ameri-

⁵³² STREETEN Paul. Tamtéž, s. 10.

⁵³³ STREETEN Paul. Tamtéž, s. 10.

⁵³⁴ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

⁵³⁵ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

⁵³⁶ STREETEN Paul. Tamtéž, s. 11.

⁵³⁷ STREETEN Paul. Tamtéž, s. 11.

ce. Toto zaměření se ale postupně měnilo, kdy se centrem západoněmeckého kapitálu měly stát v první řadě rozvojové země Afriky a Latinské Ameriky na úkor Asie. Soukromé západoněmecké investice byly uplatňovány z velké části hlavně v Latinské Americe a dále v jihovýchodní Asii. Soukromé investice SRN směřující do Afriky byly soustředěny hlavně do Republiky Jižní Afrika, ale rozvojové státy Afriky byly z 1/3 dotovány také z veřejných západoněmeckých prostředků.⁵³⁸

Německé ekonomické zájmy v sub-saharské Africe se soustředily na vývoz a investice těch zemí, jejichž ekonomika projevila dostatečnou poptávku po výrobcích z oblasti strojírenství a dalším kapitálovém zboží. To se týkalo především Jižní Afriky a Nigérie.⁵³⁹

11.1.3 Itálie

Historie italské rozvojové pomoci názorně ukázala, že peníze nemusí přinášet úspěch. Italská pomoc v Africe byla jedním z největších cílů italského programu v Africe, ale zároveň také nejméně efektivní po všech stránkách.⁵⁴⁰ Vývoj italské rozvojové pomoci byl charakterizován jako série vzestupů a pádů. Výrazné navýšení finančních prostředků vystřídalo hluboké snížení celkové podpory. To je základní znak italské rozvojové politiky.⁵⁴¹

Itálie zvýšila svůj podíl na vývozu kapitálu především prostřednictvím soukromých investic a úvěrů, které několikrát převyšovaly objem pomoci dotovaných z veřejných prostředků. Italská státní společnost ENI se podílela na zahra-

⁵³⁸ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1- 48.

⁵³⁹ ENGEL Ulf and KAPPEL Robert. *Germany's Africa Policy Revisited: Interest, Images, and Incrementalism* Münster: Transaction Publishers, 2002. s. 12.

⁵⁴⁰ LANCASTER Carol. *Aid to Africa: So much to do, So little done*. Chicago: The University of Chicago Press, 1999, s. 160.

⁵⁴¹ HOEBINK Paul and STOKKE Olav. *Perspectives on European Development Cooperation: Policy and Performance of individual donor countries and EU*. Abington: Routledge, 2005, s. 336.

niční pomoci zejména v Africe, kde se také prosadily různé italské stavební firmy.⁵⁴²

Mnoho z těchto velkých projektů bylo špatně naplánovaných, špatně politicky řízených a navíc bylo mnoho peněz promrháno díky korupci italských podnikatelů a oficiálních politických stran.⁵⁴³

Africké období italské pomoci se soustředilo především na nejméně rozvinuté země Afriky, které se staly novou motivací pro oficiální rozvojovou pomoc založenou na ekonomických kritériích. Rozvojová spolupráce byla používána jako prostředek obchodního pronikání italských firem do Afriky.⁵⁴⁴

Ke zvýšení italské pomoci došlo zejména ke konci 70. let 20. století, kdy se Itálie zařadila mezi největší sponzory bilaterální pomoci v Africe. Nejvíce z této podpory směřovala africkým zemím, se kterými měla Itálie historické vazby. Jednalo se o Africký roh, Somálsko, Eritrea a Etiopie.⁵⁴⁵ Tento rozvoj italské pomoci byl motivován humanitárními pohnutky spojenými s hladomorem ve Východní Africe, zejména v již zmiňovaném Africkém rohu.⁵⁴⁶

V 60. a 70. letech 20. století byla italská rozvojová pomoc Africe distribuována různými úřady pod Ministerstvem zahraničí, Ministerstvem financí a sedmi dalšími vládními ministerstvy, ovšem bez jasně dané rozvojové politiky a koordinačních mechanismů. Po tom, co došlo ke zvýšení italské pomoci v roce 1979, bylo vytvořeno Oddělení pro spolupráci a rozvoj v rámci Ministerstva zahraničí a Mezirezortní Výbor pro zahraniční politiku.⁵⁴⁷

⁵⁴² AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

⁵⁴³ LANCASTER Carol. Tamtéž, s. 160.

⁵⁴⁴ HOEBINK Paul and STOKKE Olav. Tamtéž, s. 336.

⁵⁴⁵ LANCASTER Carol. *Aid to Africa: So much to do, So little done*. Chicago: The University of Chicago Press, 1999, s. 160.

⁵⁴⁶ HOEBINK Paul and STOKKE Olav. Tamtéž, s. 336-337.

⁵⁴⁷ LANCASTER Carol. Tamtéž, s. 164-165.

První dekáda italské rozvojové pomoci v Africe byla podporována celou řadou politických složek. Jak ukazují údaje o rozpočtu, italský Parlament zvýšil finanční přiděly pro oficiální rozvojovou pomoc v souladu s vládními návrhy.⁵⁴⁸

11.1.4 Nizozemsko

Situace Nizozemska v rámci regionální rozvojové politiky byla příznivá. Neaktivnější bylo Nizozemsko v Sahelu, včetně projektu AGRHYMET⁵⁴⁹. Celkově dávala nizozemská vláda přednost rozvojovým projektům v těch zemích, které spadaly pod SADCC^{550,551}

Nizozemsko se dříve z hlediska kapitálové pomoci zaměřovalo na své bývalé kolonie v Asii, ale začátkem 60. let došlo ke změně orientace především na Afriku a Latinskou Ameriku. V Africe se nizozemské investice uplatnily převážně v západoafrických zemích, které dovážejí do Nizozemska tukové i jiné suroviny pro nizozemský potravinářský průmysl.⁵⁵²

Pouze malé procento holandského dovozu surovin, polotovarů a hotových výrobků pocházelo z rozvojových zemí Afriky. Import hotových výrobků zahrnoval pouze 3,5 % z celkového dovozu Nizozemska. Z hlediska ropy a derivátů bylo Holandsko téměř úplně závislé na dovozu těchto komodit ze států třetího světa. I přes velké zásoby zemního plynu se v Nizozemsku projevila snaha o jeho šetření a v rámci nové politiky mělo dojít k redukci jeho vývozu a zvýšení importu kapalného plynu.⁵⁵³

⁵⁴⁸HOEBINK Paul and STOKKE Olav. Tamtéž, s. 336-337.

⁵⁴⁹ Regionální centrum pro oblast Sahelu a západní Afriky.

⁵⁵⁰ The Southern African Development Coordination Conference.

⁵⁵¹ SIMBA Iddi and WELLS Francis. *Development Co-operation in Southern Africa- Structures and Procedures*. Paris: Development Centre Papers, 1984, s. 96-97.

⁵⁵² AMORT Jiří. Tamtéž, s 1 – 48.

⁵⁵³ CASSEN Robert. *Rich country interests and Third World development*. Sussex: Palgrave Maxmillan, 1982, s. 255.

Podíl rozvojových zemí Afriky na holandském vývozu byl nízký, ale s ohledem na význam vysokého exportu na německou ekonomiku, nemůže být podíl zemí Afriky opomíjen.⁵⁵⁴

Rozpočet Belgie byl jednostranně zaměřen na pomoc regionálním organizacím v Africe. Především se jednalo o státy oblasti Sahelu a jižní Afriky. V rámci jižní Afriky byla konečná částka rozdělena pro státy SADCC.⁵⁵⁵

Přijímající země měly zodpovědnost za provedení finanční pomoci, ale mohly požádat o asistenci. Nizozemské Ministerstvo zabezpečovalo technickou pomoc. V rámci nizozemské rozvojové pomoci africkým státům existovala velmi malá delegace pravomocí v rámci daného oboru.⁵⁵⁶

Z hlediska obchodu byl pro nizozemskou ekonomiku důležitý volný pohyb zboží a služeb. Ačkoliv obchod s rozvojovými zeměmi zahrnoval pouze malou část celkového nizozemského obchodu, obchodní zájmy byly a jsou důležitým prvkem vztahů Nizozemska s třetím světem.⁵⁵⁷

Speciální vztahy Nizozemska se státy třetího světa byly založeny na obchodu s tropickými produkty, z nichž nejvýznamnější byla káva, čaj, kakao, tropické tvrdé dřevo, olej, tuk, tabák a další.⁵⁵⁸

11.1.5 Belgie

V Belgii byla roku 1962 založena organizace s názvem AGCD⁵⁵⁹, která se měla zaměřovat na koordinaci veškerých opatření v rámci technické pomoci rozvojovým zemím. Zároveň došlo k reorganizaci některých organizací, které se zaměřovaly svým posláním na rozvojové země.⁵⁶⁰

⁵⁵⁴ CASSEN Robert. Tamtéž, s. 255.

⁵⁵⁵ SIMBA Iddi and WELLS Francis. Tamtéž, s. 96-97.

⁵⁵⁶ SIMBA Iddi and WELLS Francis. Tamtéž, s. 97.

⁵⁵⁷ CASSEN Robert. Tamtéž, s. 255.

⁵⁵⁸ CASSEN Robert. Tamtéž, s. 255.

⁵⁵⁹ Administration Générale de la Coopération au Développement.

⁵⁶⁰ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

V rámci politiky regionálního rozvoje byl významný projekt s názvem „La politique Africaine de la Belgique“ a SADCC, což byla vůbec nejvýznamnější cílová oblast Belgie. Tato organizace je pro jednání s regionálními organizacemi vhodná jen částečně, protože nebyla ustanovena na základě mezinárodního veřejného práva a má pouze malý sekretariát. Belgie uzavřela na základě SADCC mezivládní smlouvu s Angolou týkající se spolupráce v rámci energií.⁵⁶¹

Každý nový projekt musel být schválen na politické úrovni komisí v Belgii. Od té doby, co byl zřízen AGCD, nešly žádné peníze přímo do rukou příjemců.⁵⁶²

Pro belgickou rozvojovou pomoc bylo charakteristické, že náklady, které se opakovaly, byly belgickou vládou financovány pouze v době trvání projektu. Dále neexistovala žádná delegace pravomocí v rámci schvalovacího procesu. Belgie neměla v SADCC žádné zvláštní zastoupení a Belgie se často podílela na spolufinancování na paralelním základě.⁵⁶³

⁵⁶¹ SIMBA Iddi and WELLS Francis. Tamtéž, s. 88.

⁵⁶² SIMBA Iddi and WELLS Francis. Tamtéž, s. 88-89.

⁵⁶³ SIMBA Iddi and WELLS Francis. Tamtéž, s. 88-89.

12 ZPŮSOB VYUŽITÍ PODPORY ZE STRANY ROZVOJOVÝCH STÁTŮ AFRIKY

12.1 Zemědělství

Dlouhou dobu byl v Africe rozvoj v oblasti zemědělství opomíjen. Spíše než na zemědělství se kladl největší důraz na průmysl a infrastrukturu. Po roce 2000 dochází ke snaze o zvýšení prostředků právě na zemědělskou výrobu pro státy třetího světa. V 60. a 70. letech to tak ale ještě nebylo. Pro dárcovské země ES ani pro vlády v Africe to nebyla v té době priorita. Africké rozvojové země po roce 1960 považovaly zemědělství za prostředek pro získání finančních zdrojů pro industrializaci, která měla být cestou k rozvoji.⁵⁶⁴

V poválečném období zažívaly země třetího světa nebyvalý růst zemědělské produkce. Zároveň však probíhala velká populační exploze, která způsobila, že růst produkce potravin na jednoho obyvatele byl velmi malý. Země EHS začaly do států třetího světa více dovážet, což způsobilo růst cen a následně inflaci.⁵⁶⁵

Po roce 1970 se objevuje na obou stranách úsilí po integrovaném⁵⁶⁶ rozvoji venkova, kdy bylo třeba přímo zaútočit s chudobou a zaostalostí na africkém venkově. V roce 1980 se už většina afrických zemí musela potýkat s fiskální⁵⁶⁷ krizí, tak se státy ES zaměřily na marketingové reformy, které měly rozvojové

⁵⁶⁴ *World Bank assistance to agriculture in Sub-Saharan Africa: an IEG review* [online]. Washington, D.C.: World Bank, 2007 [cit. 2013-03-27]. Dostupné z: <<http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10202653>>.

⁵⁶⁵ HOLUB Alois a kol. Tamtéž, s. 26 – 47.

⁵⁶⁶ Neoddělitelný, celistvý. REJMAN Ladislav, Tamtéž, s. 205.

⁵⁶⁷ Rozpočtový, daňový. ABC.cz – Slovník cizích slov [online]. Radek Kučera & daughter [cit. 20-3-2013]. Dostupné z [www: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&cizi_slovo=fisk%E1ln%ED>](http://www.slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&cizi_slovo=fisk%E1ln%ED).

země z této krize vysvobodit. Ale ani strukturální změny nepřispěly k očekávanému vzrůstu.⁵⁶⁸

Rozvojové země se také nedokázaly vypořádat s problémem opakujících se poklesů zemědělské produkce zapříčiněných špatnými přírodními podmínkami. To vedlo k častým hladomorům, jejichž důsledky odvrátily pouze potravinové pomoci vyspělých zemí. Produktivita práce v zemědělství se zvyšovala jen velmi pomalu, a to díky obrovskému přírůstku zemědělského obyvatelstva. Dotace na zemědělství byly využívány především na technické zlepšení zemědělské výroby. Docházelo k intenzifikaci zemědělské výroby skrze nová osiva, hnojiva, ochranné látky, zlepšení kvality půd a kultivačních metod.⁵⁶⁹

Jelikož zemědělství hrálo a stále hraje důležitou ekonomickou roli ve většině afrických zemí, je zemědělství také významným ukazatelem z hlediska hrubého domácího produktu, devizových⁵⁷⁰ výnosů, z hlediska počtu a rozdělení lidí pracujících na farmách a také z hlediska výdajů na stravu pro chudé lidi.⁵⁷¹

Zemědělství v Africe mělo a má obrovský hospodářský význam a to také z hlediska zaměstnanosti. V 16 zemích převážně subsaharské Afriky zaměstnává zemědělský sektor více než 2/3 pracovní síly a vytváří tam více než třetinu HDP.⁵⁷²

Nejpomaleji se výroba potravin rozvíjela právě v Africe. V letech 1962 až 1972, se průměrná výroba potravin v rozvojových zemích Afriky pohybovala okolo 2,7 %, na obyvatele, potom se snížila na 0,2 %. Na počátku sedmdesátých let začala produkce výroby potravin stagnovat ve všech státech třetího světa.

⁵⁶⁸ *World Bank assistance to agriculture in Sub-Saharan Africa: an IEG review* [online]. Washington, D.C.: World Bank, 2007 [cit. 2013-04-27]. Dostupné z: <<http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10202653>>.

⁵⁶⁹ HOLUB Alois a kol. Tamtéž, s. 26 – 47.

⁵⁷⁰ Směnný. REJMAN Ladislav. Tamtéž, s. 87.

⁵⁷¹ KIRSTEN Johan a kol. *Institutional economics perspectives on African agricultural development*. Washington: International Food Policy Research Institute, 2009, s. 6.

⁵⁷² *Trade and Development report: Financial Instability, Growth in Africa*. New York: Secretariat of United Nations Conference on Trade and development, 1998. s. 134.

V roce 1970 trpělo hladem 430 milionů lidí ve státech třetího světa, přičemž Afrika zaujala druhé místo.⁵⁷³

Zemědělství v Africe záviselo na stupni rozvoje daného státu. Afrika je z hlediska příjmu na jednoho obyvatele rozdělena na země s nízkými příjmy a na země se středními příjmy. Pouze 8 % afrického obyvatelstva žilo v ekonomické skupině se středními příjmy, kde byl průměrný hrubý domácí produkt na osobu desetkrát vyšší než u skupiny s nízkými příjmy.⁵⁷⁴

Pro rozvoj potravinové produkce třetího světa byly nejdůležitější dodávky moderních strojů a osiv, přičemž uplatnění těch kterých moderních technologií závisel na daném regionu. Ale ani moderní technologie nejsou samy o sobě předpokladem rozvoje zemědělství. Podstatnou podmínkou vedoucí ke zvýšení výroby potravin je také kvalifikovaný personál a s tím související zvýšení vzdělanostní úrovně. Zároveň rozvoj zemědělské výroby souvisí s celkovou situací v oblasti ekonomiky. Zde se zkoumá podíl zemědělství na tvorbě hrubého domácího produktu. Problémem rozvojových zemí je také to, že jejich zemědělství nedokáže rychle reagovat na vývoj poptávky. V letech 1969 až 1972 bylo do zemí třetího světa dovezeno obrovské množství tun obilovin, ale rozvojové země nebyly schopny svým vývozem do rozvinutých zemí tento dovoz pokrýt.⁵⁷⁵

Zemědělství bylo vždy v Africe hlavní prací tamějších obyvatel. Ovšem podstatná část lidí věnující se zemědělskému sektoru žila a žije v naprosté bídě. Proto byl kladen důraz na rozvoj nezemědělských sektorů, které by byly zdrojem větších příjmů afrického obyvatelstva. Problém byl, že růst pracovních příležitostí jinde než v zemědělství, neodpovídal poptávce. I když celkově pracovní síla v nezemědělských sektorech států třetího světa vzrostla, v rozvojových zemích Afriky byl tento vývoj daleko pomalejší a stále většina obyvatelstva pracovala v zemědělství. K zajištění zvýšení produkce v zemědělství směřovaly do Afriky kapitálové investice, které by vedly k vytvoření pracovních příležitostí. Přesto

⁵⁷³ HOLUB Alois a kol. Tamtéž, s. 26 – 47.

⁵⁷⁴ DIAO Xinshen a kol. *The role of Agriculture in Development: implications for Sub-saharan Africa*. Washington: International Food Policy Research Institute, 2007, s. 19.

⁵⁷⁵ HOLUB Alois a kol. Tamtéž, s. 26 – 47.

problém v oblasti rozvoje průmyslu nebyl ve státech Afriky vyřešen. Situaci v Africe v souvislosti s prací v zemědělství neulehčoval ani fakt, že docházelo k rozšiřování pouští na úkor orné půdy. Lidé tak přicházeli o to nejpodstatnější, co jim zaručovalo alespoň minimální obživu.⁵⁷⁶

Negativní vliv na rozvoj zemědělství v rozvojových státech Afriky měly nepoctivé praktiky v rámci světového obchodu, kde byl dán největší prostor na zlepšení životních podmínek nejchudších obyvatel světa. Ačkoliv byly provedeny určité kroky k reformování Společné Zemědělské Politiky, nadále zůstává tento program nejméně úspěšnou politikou Společenství.⁵⁷⁷

Zemědělství mělo obrovský vliv na celkový hospodářský růst Afriky. To mělo souvislost s tím, že s výjimkou malého počtu států s bohatou zásobou nerostných surovin nebo států, kterým šly příjmy z cestovního ruchu, bylo zemědělství nejdůležitějším zdrojem devizových příjmů. Celkově 20 zemí Afriky soustřeďovalo svůj vývoz na zemědělské produkty. Příjmy z tohoto vývozu pak byly potřebné pro financování dovozu komodit důležitých pro rozvoj místního průmyslu, ale také pro rozvoj průmyslového spotřebního zboží, které bylo potřeba pro zemědělce, pokud chtěli zvýšit produktivitu zemědělské produkce.⁵⁷⁸

Zároveň je vývoj práce v zemědělství ovlivněn domácí a zahraniční poptávkou po zemědělských surovinách. Pokud je nabídka větší než poptávka vede to samozřejmě k poklesu cen zemědělských produktů, což zase způsobí, omezení tržní výroby. Státy třetího světa v Africe nebyly schopny pokrýt domácí poptávku po potravinách a mnoho států se stalo závislých na dovozech ze zahraničí. To mělo za důsledek ztrátu pracovních příležitostí v těchto zemích. Proto bylo potřeba, aby byla zvýšena domácí zemědělská výroba, v jejímž rámci by byla pokryta domácí poptávka.⁵⁷⁹

⁵⁷⁶ HOLUB Alois a kol. Tamtéž, s. 26 – 47.

⁵⁷⁷ ADEBAJO Adekeye and WHITEMAN Kaye. *The EU and Africa: From Eurafrique to Afro-Europa*. London: C. Hurst & Co. Ltd., 2012, s. 253.

⁵⁷⁸ *Trade and development report*. Tamtéž, s. 135.

⁵⁷⁹ HOLUB Alois a kol. Tamtéž, s. 26 – 47.

Důležitou úlohu v oblasti zemědělské výroby afrických zemí naopak hrála zahraniční poptávka. Vývozy potravin do zahraničí měly za dopad zvýšení počtu pracovních příležitostí. S tím samozřejmě souvisí narůstání počtu ekonomicky činného obyvatelstva v zemědělském sektoru. Vhodné používání zemědělských strojů, osiv a hnojiv by měl vést ke zvýšení a intenzifikaci zemědělství.⁵⁸⁰

Zemědělská výroba hrála významnou roli také pro rozvoj průmyslu. Vysoká produktivita zemědělství a levné zemědělské suroviny vedly ke zvýšení výnosnosti a investic do zemědělsko-zpracovatelského průmyslu, čímž se zvyšovala i mezinárodní konkurenceschopnost. Samozřejmě, že se to u většiny afrických zemí nepodařilo, ale jisté pokusy byly provedeny.⁵⁸¹

Velký vliv na zvýšení zemědělské produkce v Africe měly kapitálové investice. Africké rozvojové země využívaly v průměru nejmenší procento kapitálových vkladů. Jejich spotřeba hnojiv je pouze 1 % v rámci celkové světové spotřeby hnojiv. Ačkoliv v oblastech, kde došlo k rozšíření tržních plodin, bylo zaznamenáno také zvýšené využívání kapitálových investic, což vedlo ke zvýšení výnosů. V některých případech následný nedostatek kapitálu způsobil zase prudký pokles produkce. To je nevyhnutelné i za předpokladu, že dostupnost konzumentů zboží podněcuje zemědělce produkovat více než předtím.⁵⁸²

V roce 1970 se obě strany⁵⁸³ dohodly, že je třeba zvýšit důraz na zvyšování produkce potravin a podpora jejich vývozu se stala ústředním cílem této reformy. Základem reformy mělo být zvýšení poptávky po potravinách na základě jejich dovozu do ostatních zemí. Ovšem překážkou tohoto úmyslu bylo, že převážná část afrických základních potravin se skládá z plodin, se kterými nejde mezinárodně obchodovat. Jedná se zejména o maniok, jitrocel, batáty, proso, čirok a bílá kukuřice, po kterých je pouze malá vnější poptávka.⁵⁸⁴

⁵⁸⁰ HOLUB Alois a kol. Tamtéž, s. 26 – 47.

⁵⁸¹ *Trade and development report*. Tamtéž, s. 137.

⁵⁸² BERTHÉLEMY Jean-Claude. *Agricultural development in Africa and the supply of manufactured goods*. Paris: OECD Development Centre, 1989, s. 47.

⁵⁸³ EHS a africké rozvojové země.

⁵⁸⁴ *Trade and development report*. Tamtéž, s. 137.

Zavádění veškerých změn a novinek v oblasti zemědělství samozřejmě souviselo s tím, jak se k tomu kde postavili tamní vlády. V těch afrických státech, kde forma vlády nebyla demokratická, nebyl tento přechod k modernizaci zemědělství dosud uskutečněn.⁵⁸⁵

V letech 1965 až 1986 byl v několika rozvojových státech Afriky zaznamenán hospodářský růst díky zvýšení poptávky v rámci domácího trhu. To mělo za následek například zvýšení výrobního růstu v Botswaně na 54%, v Kamerunu na 55%, v Keni na 69%, v Nigérii na 76% a v Zimbabwe na 72%.⁵⁸⁶

Někteří autoři zabývající se rozvojovou politikou zastávají názor, že ty rozvojové země Afriky, které mají nějaké zásoby nerostného bohatství nebo ropy, mají velký potenciál k rozvoji zemědělství. Dle tohoto stanoviska rozdělil Diaó nejméně rozvinuté země Afriky do čtyř skupin. Do první skupiny patří pobřežní státy, které mají pouze malé zásoby nerostných surovin. Patří sem státy na západě Afriky mimo Keňu, Mosambik a Tanzánii. Do druhé skupiny zařadil vnitrozemské státy kolem Sahelu, které mají velmi špatné podmínky pro rozvoj zemědělství, protože neoplývají téměř žádnými nerostnými surovinami. V předposlední kategorii jsou státy bohaté na nerostné bohatství, kde jsou také příznivé podmínky pro rozvoj zemědělství. Poslední skupina zahrnuje státy s nejméně vhodnými podmínkami pro rozvoj zemědělství, protože nemají zásoby nerostného bohatství ani ropy.⁵⁸⁷

I přes velké negativa afrického zemědělství bylo dosaženo některých významných úspěchů z hlediska zemědělského rozvoje v Africe. Již v době kolonialismu došlo k rozšíření kukuřice napříč celým kontinentem, rozšíření pluhu taženého volem v Ugandě a rozšíření nových tržních plodin jako je kakao, káva, bavlna a podzemnice olejné do celé Afriky.⁵⁸⁸

Poté, co rozvojové státy Afriky získaly samostatnost, byl zaznamenán nebývalý zemědělský rozvoj v důsledku přijetí zdokonalených, vysoce výnosných od-

⁵⁸⁵ Holub HOLUB Alois a kol. Tamtéž, s. 26 – 47.

⁵⁸⁶ *Trade and development report*. Tamtéž, s. 137.

⁵⁸⁷ DIAO Xinshen a kol. Tamtéž, s. 22-23.

⁵⁸⁸ KIRSTEN Johan a kol. Tamtéž, s. 6.

růd kukuřice na jihu a východě Afriky⁵⁸⁹. Dalším úspěchem zemědělského rozvoje byl příklad drobných producentů bavlny ve velké míře frankofonních států západní Afriky. Největším úspěchem bylo rozšíření velkého množství odrůd rýže v rámci afrického kontinentu a kontrola mozaikového viru manioku a mléčného brouka, který napadá maniok.⁵⁹⁰

Ovšem tyto nebývalé úspěchy jsou často v Africe pouze výjimkou. Nadále je třeba zvyšovat zemědělskou produktivitu afrických zemí a prosperitu zemědělců a konzumentů na celém africkém kontinentu. Oproti ostatním zemím na světě je tento rozvoj v oblasti zemědělství zanedbatelný.⁵⁹¹

Hlavním problémem agrárních ekonomik je, že účelem jejich politiky je zvýšit podíl zemědělského sektoru na celkové ekonomice, což může zastavit jejich ekonomický růst. Tyto státy získávají příjmy z vývozních daní, ale to zase snižuje pobídku zemědělských výrobců, stejně jako devizové výdělky. Ekonomická politika, která je navržena tak, že poskytuje levné potraviny pro městské obyvatelstvo nebo levné průmyslové dodávky, může snižovat zemědělské pobídky a způsobovat tak nedostatek. Rozvojové státy Afriky však i přes pomoc států EHS nedokázaly najít rovnováhu mezi těmito všemi cíli, což bránilo hospodářskému růstu, zhoršovaly se životní podmínky afrických obyvatel a výrazně se snížil podíl zemědělství na celkové ekonomice v Africe.⁵⁹²

12.2 Vývoj vzájemného obchodu mezi EHS a přidruženými africkými zeměmi v 60. a 70. letech

Vzájemný obchod mezi státy EHS a rozvojovými zeměmi byl založen na mezinárodní spolupráci, která v sobě odrážela odlišnou ekonomickou strukturu, rozdílný hospodářský potenciál i nerovné postavení daných zemí.

⁵⁸⁹ K největšímu rozšíření kukuřičných odrůd došlo v Keni, Zambii, Zimbabwe a Malawi.

⁵⁹⁰ KIRSTEN Johan nand kol. Tamtéž, s. 6.

⁵⁹¹ KIRSTEN Johan nand kol. Tamtéž, s. 6-7.

⁵⁹² *Trade and development report*. Tamtéž, s. 137.

Evropské společenství se v té době podílelo na světové výrobě z více než 20% a na světovém vývozu 28%. Rozvojové země se oproti tomu podílely na světové výrobě 1/10 a na světovém vývozu 23%.⁵⁹³

Na obou stranách existovala potřeba vzájemných hospodářských styků. Mimo politická hlediska zde byla potřeba směny průmyslových výrobků za suroviny a tropické plodiny, ze strany EHS nutnost uložení kapitálu a zdroj zisků, ze strany RZ snaha o získání potřebného kapitálu a technických zkušeností a vymožeností.⁵⁹⁴

Rozvojové africké země zaujímaly největší podíl na obchodu do rozvinutých zemí, zemí EHS, Severní Ameriky, ale také do ostatních afrických zemí. Nejdůležitějším obchodním partnerem byly pro rozvojové země Afriky, zejména z hlediska vytvoření trhů pro africký vývoz, členské země EHS.⁵⁹⁵

Hlavním úkolem velkého počtu nízko-příjmových, převážně agrárních ekonomik v Africe, bylo vymanit se z bludného kruhu nízké produktivity a silné závislosti na malém počtu primárních komodit. Po tom, co většina afrických zemí získala nezávislost, se tyto země soustředily na rozvoj a změnu importních odvětví s cílem zvýšit produktivitu a diverzifikaci výrobních struktur.⁵⁹⁶

Vzájemný obchod mezi státy EHS a RZ vzrostl v letech 1958 až 1962 o pouhou 1/10, což bylo podstatně méně než o kolik vzrostl celkový obchod EHS a celkový obchod RZ.⁵⁹⁷

Pozice jednotlivých částí rozvojových zemí v zahraničním obchodu EHS byla v jednotlivých členských zemích Evropského společenství rozdílná. V roce 1962 zaujímaly rozvojové země největší podíl na obrátu v zahraničním obchodu

⁵⁹³ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

⁵⁹⁴ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

⁵⁹⁵ YEATS J. Alexander. *What are OECD trade preferences Word to Sub-Saharan Africa?* Washington D. C.: The World Bank, International Economics Dept, International Trade Division, 1994, s. 3-5.

⁵⁹⁶ *Trade and development report*. Tamtéž, s. 181-182.

⁵⁹⁷ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

Francie⁵⁹⁸, přičemž téměř polovina obratu připadala na přidružené africké země. O něco menší podíl RZ na obratu v zahraničním obchodu měla Itálie⁵⁹⁹ a SRN⁶⁰⁰ a poměrně malý význam měly rozvojové země pro zahraniční obchod Nizozemska⁶⁰¹ a Belgie^{602, 603}

Obrat obchodu nastal mezi členskými státy EHS a rozvojovými zeměmi Afriky v letech 1958 až 1962, kdy se zvýšil ze 13 na 14 mld. dolarů, čili o 10%. Tento růst byl pomalejší než celkový obrat zahraničního obchodu Společenství i než celkový zahraniční obchod rozvojových zemí. Zvýšený obrat zemí EHS s rozvojovými zeměmi byl dán růstem dovozu EHS, naopak vývoz EHS do RZ klesal. Došlo tak ke zvýšení schodku vzájemného obchodu na straně zemí EHS z 0,7 mld. na 2 mld. dolarů. Pasivum vzájemného obchodu vzniklo především kvůli vztahu k přidruženým africkým zemím. Vůbec největší pasivum obchodu mezi státy EHS a RZ připadlo na Itálii a NSR.⁶⁰⁴

Státy rozvojové Afriky vyvážely 78% veškerého svého vývozu převážně do vyspělých států, z čehož 63% veškerého afrického vývozu směřovalo do států EHS. Největší podíl⁶⁰⁵ na africkém vývozu zaujímaly africké země, jako byla Libérie, Mauritius a Nigérie. Polovina všech afrických rozvojových států vyvážela více než 50% veškerých svých vývozů právě do členských států Společenství. U Libérie, Mauritiuse a Réunionu přesahuje tento podíl vývozu do EHS 75%.⁶⁰⁶

Africké rozvojové země zaujímaly okrajové místo ve světové ekonomice, což bylo dáno jejich velmi nízkou úrovní absolutního vývozu a jejich klesajícím po-

⁵⁹⁸ Až 1/3 obratu.

⁵⁹⁹ Asi 1/5 obratu.

⁶⁰⁰ Zhruba 18% obratu.

⁶⁰¹ Zhruba 15% obratu.

⁶⁰² Zhruba 13% obratu.

⁶⁰³ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

⁶⁰⁴ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

⁶⁰⁵ 90%

⁶⁰⁶ YEATS J. Alexander. Tamtéž, s. 5.

dílem na světovém obchodu. Tato situace se pak ještě více zhoršila v roce 1970.⁶⁰⁷

Rozvojové země představovaly v zahraničním obchodu všech členských zemí EHS důležitější postavení jako dodavatelé než jako odběratelé. To ale neplatí pro zahraniční obchod Francie a Itálie s nepřidruženými africkými státy a pro obchod Nizozemska s přidruženými zeměmi Afriky.⁶⁰⁸

V důsledku snížení dovozu afrických zemí a jejich závislosti na dovozu kapitálu, stejně jako slabá produktivita zemědělství, to vše mělo vliv na neuspokojivou ekonomickou situaci v Africe.⁶⁰⁹

Rozvojové země vyvážely do zemí EHS 1/3 surovin a potravin, 1/2 paliv a 1/10 nestrojírenských průmyslových výrobků. Oproti tomu rozvojové země byly odběrateli zhruba 1/4 strojů a chemikálií a 1/5 nestrojírenských průmyslových výrobků a potravin.⁶¹⁰

Důvodem proč rozvojové země Afriky nedostatečně využívaly pomoc ze strany států EHS tkvěla také v neadekvátní infrastruktuře, nevhodné ekonomické politice a nepříznivé geografické poloze.⁶¹¹

Členské státy EHS se podílely na obchodu rozvojových států zhruba 1/5, což je skoro stejně jako podíl RZ na obchodu EHS. V letech 1958 až 1962 se účast EHS na vývozu RZ zvýšil, ale v tom samém období se dovoz do RZ ze strany EHS snížil. Největšího procenta dosahovaly státy EHS na vývozu do zemí Střední a Severní Afriky. To bylo dáno především vysokým podílem francouzského obchodu s přidruženými africkými zeměmi. Stejně tak byl zaznamenán největší podíl EHS na dovozu rozvojových zemí Afriky.⁶¹²

⁶⁰⁷ *Trade and development report*. Tamtéž, s. 182-183.

⁶⁰⁸ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

⁶⁰⁹ *Trade and development report*. Tamtéž, s. 182 – 183.

⁶¹⁰ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

⁶¹¹ *Trade and development report*. Tamtéž, s. 188.

⁶¹² AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

Pro africké státy hrály největší význam z hlediska obchodu právě trhy členských států EHS. Velký vliv na tuto skutečnost mělo snížení celních sazeb podle doložky nejvyšších výhod určené pro hlavní africké vývozní produkty.⁶¹³

V letech 1958 až 1962 vzrostl dovoz EHS z rozvojových zemí o 20%. Členské státy EHS zvýšily dovoz z neasociovaných afrických zemí o 18%, s asociovanými africkými zeměmi byl dovoz zvýšen o 1/4. Největším odběratelem z neasociovaných zemí Afriky se stala SRN, u které došlo ke zvýšení dovozu o 18%, naproti tomu dovoz Francie se snížil o 1/3.⁶¹⁴

Země EHS se na vývozu potravin, chemikálií, paliv a průmyslových výrobků z RZ podílely v roce 1961 asi 1/5, na vývozu surovin zhruba 28% a na vývozu strojů 4%. Členské státy EHS zároveň do rozvojových zemí dovážely 1/3 chemikálií, 30% strojů a průmyslových výrobků a 15% potravin.⁶¹⁵

Velkým mínusem v rámci problematiky exportního složení zdrojů afrických rozvojových zemí byly dva statistické problémy. Jednak to byla nespolehlivost statistik týkající se obchodu, stejně jako byly do těchto statistik svévolně zařazeny výrobky, jako nepeněžní zlato, nebroušené drahé kameny a některé přírodní zdroje na bázi chemikálií, které jsou velmi významnými vývozními položkami pro řadu afrických zemí.⁶¹⁶

Významným aspektem struktury vývozu afrických zemí bylo to, že jejich primární vývoz se soustředil na omezený počet tradičních výrobků. V důsledku toho byly ekonomiky afrických zemí více ohroženy přírodními katastrofami a vystaveny nepřízní pohybu cen. Tyto země také trpí nízkou cenovou pružností poptávky po zemědělských produktech.⁶¹⁷

Celkový vývoz ze zemí Společenství začátkem 60. let poklesl o 10%. Vývoz ze států EHS do neasociovaných afrických zemí byl vyšší než do přidružených

⁶¹³ YEATS J. Alexander. Tamtéž, s. 5.

⁶¹⁴ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

⁶¹⁵ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

⁶¹⁶ *Trade and development report*. Tamtéž, s. 183.

⁶¹⁷ *Trade and development report: Financial Instability, Growth in Africa*. New York: Secretariat of United Nations Conference on Trade and Development, 1998, s. 188.

států Afriky. U těchto zemí panoval už od roku 1960 pokles vývozu daný otřesem tradičních trhů Francie, jenž zastává 85% vývozu EHS do této oblasti.⁶¹⁸

Ekonomické problémy většiny rozvojových států Afriky v 60. a pak začátkem 80. let spočíval také na tragédii v oblasti obchodu a industrializace⁶¹⁹. V tomto období byla v Africe zaznamenána snaha o nahrazení dovozu industrializací a liberalizací obchodu, ale bez jakékoliv průmyslové politiky. Pro průmyslově orientované státy Afriky byl příjem na hlavu vyšší na začátku 60. let, než jak tomu bylo koncem 70. let. Podobně to bylo také s podílem Afriky na světovém obchodu.⁶²⁰

Od poloviny 60. let byl růst přidané hodnoty ze zemědělství ve většině rozvojových států Afriky velmi nízký⁶²¹. Tato sazba byla mnohem nižší než v ostatních rozvojových oblastech a navíc mnohé země neudržely krok zemědělského růstu s populační explozí. I když došlo k rozšíření obdělávané půdy, soukromé a veřejné investice nebyly na úrovni potřebné k přeměně technologického profilu zemědělské výroby a ke zvýšení růstu produktivity. V důsledku toho, rozšíření vývozu stálo ve většině případů na tradičních komoditách s malou diverzifikací.⁶²²

Největší podíl vývozu do RZ byl zaznamenán u Itálie, SRN a Nizozemska. U SRN se zvýšil podíl vývozu do neasociovaných zemí Afriky, stejně jako u Itálie a Belgie. U Francie se projevil značný pokles podílu na vývozu do afrických zemí.⁶²³

⁶¹⁸ AMORT Jiří. *Některé problémy západoevropské integrace: EHS a rozvojové země*. Praha: Výzkumný ústav pro zahraniční obchod, 1964, s. 1 – 48.

⁶¹⁹ Rozvoj průmyslové výroby. REJMAN Ladislav. Tamtéž, s. 199.

⁶²⁰ *The politics of trade and industrial policy in Africa: forced consensus?* [online]. Trenton NJ: Africa World Press, ©2004 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <<http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10137755>>.

⁶²¹ V průměru jen 2,5 % ročně.

⁶²² *Trade and development report: Financial Instability, Growth in Africa*. New York: Secretariat of United Nations Conference on Trade and Development, 1998, s. 118.

⁶²³ AMORT Jiří. *Taktéž*, s. 1 – 48.

V letech 1965 až 1975 se zvýšily příjmy z vývozu u zemí Sub-Saharské Afriky, průměrně o 15% ročně. To bylo dáno rostoucím objemem exportu klíčových komodit jako je čaj, káva a kakao a za pomoci preferenčního vývozního režimu bývalých koloniálních mocností. Podíl vývozu afrických zemí na HDP stále rostl, zvláště po získání nezávislosti většiny afrických zemí. Zvyšující se příjmy z vývozu byly zmírněny devizovým omezením zemí, které nespádají pod CFA⁶²⁴. Objem dovozu v tomto období rostl pomaleji než u vývozu, ale i tak byl podíl dovozů na HDP v Africe vysoký.⁶²⁵

Složení afrického exportu byl dán z velké části základními strukturálními rysy jejich ekonomiky, zejména jejich pracovním, lidským, fyzickým a přírodním potenciálem. Rozdíly mezi dotacemi těchto faktorů zároveň určovaly diferencovanost ve vývozní struktuře mezi africkými státy.⁶²⁶

Africké státy se spíše než na diverzifikaci vývozních surovin soustředily na vývoz základních komodit, které byly velmi nestabilní v rámci vzájemného obchodu mezi Afrikou a EHS. Roční příjmy tak ztrácely v důsledku směnných relací v průměru 68 bilionů dolarů za rok⁶²⁷. Podíl exportu vyrobeného zboží na světovém obchodu byl téměř nulový.⁶²⁸

V letech 1965 až 1973 byl nejrychleji se rozvíjejícím odvětvím v rámci Sub-Saharské Afriky průmysl. To bylo způsobeno především díky těžbě a dopravě. Výrobní aktivita v tomto období vzrostla o 7,3% ročně, ale ve většině zemí byl velmi nízký výchozí bod. Od roku 1973 bylo pouze v jedné zemi⁶²⁹ vyrobeno více jak 20% průmyslové produkce. Ve většině afrických zemí byl tento podíl nižší

⁶²⁴ Jedná se o země, které spadají pod měnu afrického franku.

⁶²⁵ *Trade and development report*. Tamtéž, s. 116.

⁶²⁶ *Trade and development report*. Tamtéž, s. 183-184.

⁶²⁷ Mezi léty 1972-1997.

⁶²⁸ *The politics of trade and industrial policy in Africa: forced consensus?* [online]. Trenton NJ: Africa World Press, ©2004 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <<http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10137755>>.

⁶²⁹ Zimbabwe.

než 10%. Ovšem v některých zemích⁶³⁰ se v tomto období začala rozvíjet ve velkém různá průmyslová odvětví. Dokonce se v tomto raném stádiu industrializace objevují soukromí podnikatelé, ale následně se vedení tohoto odvětví ujal ve většině případů přímo stát.⁶³¹

U jednotlivých zemí EHS se projevoval rozdílný zájem o dovoz do rozvojových zemí, což se projevilo odlišnými přírůstky u jednotlivých států Společenství. Nejvyššího dovozu začátkem 60. let dosáhla SRN a Itálie, a to z asociovaných afrických států. Belgie měla taky vysoký podíl na dovozu z nepřidružených států Afriky, ovšem Nizozemsko zvýšilo svůj dovoz z přidružených států Afriky pouze o 4%. Francie se z hlediska dovozu vrátila po poklesu v letech 1960 až 1961 na úroveň z roku 1958, což bylo dáno především vzrůstu dovozu z přidružené Afriky. Podíl rozvojových zemí na dovozu do států EHS se za dané období snížil z 30% na 23%. Tento jev se týkal všech členských zemí mimo Itálii a SRN, které dovážely z asociovaných afrických států. Nejmenší podíl na dovozu do zemí EHS měla Asie. U nepřidružených afrických zemí byl zaznamenán větší pokles dovozu do zemí EHS než u asociovaných afrických zemí. Z toho jasně vyplývá, že největší dodávky do států EHS směřovaly ze všech rozvojových zemí z afrických států.⁶³²

V roce 1960 vzrostla průmyslová produkce rozvojových zemí Afriky o 7,5 %, u států EHS to bylo o 6,5 %. Africké rozvojové země zažívaly v letech 1974 až 1975 recesi⁶³³, ze které se ale rychle vzpamatovaly a v druhé polovině 70. let dosáhly stejného nebo i většího vývozu převážně výrobků zpracovatelského průmyslu, jako u nich byl zaznamenán v roce 1960. V důsledku toho se podíl rozvojových zemí na trzích ES zvyšoval. I přes tyto pozitiva byl podíl RZ na trhu ES malý^{634, 635}

⁶³⁰ Pobřeží slonoviny, Keňa a Nigérie.

⁶³¹ *Trade and development report*. Tamtéž, s. 117.

⁶³² AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

⁶³³ Dočasný pokles hospodářského rozvoje. REJMAN Ladislav. Tamtéž, s. 449.

⁶³⁴ 1,7% v roce 1970 a 2,9 % v roce 1978.

I když byl podíl RZ na zahraničním obchodu EHS malý, jejich význam pro zahraniční obchod a národní hospodářství EHS byl nadále významný. Kvůli velké konkurenci na světových trzích byly členské státy EHS nuceny vytvářet vhodné podmínky pro další rozšiřování spolupráce s rozvojovými trhy. Tyto předpoklady vedly k trvalému připoutání ekonomik rozvojových států k ekonomice Společenství, které se snažily skrze různé obchodní a politické opatření, vývozem kapitálu a poskytování různých forem finanční a technické pomoci, ovlivňovat vývoj v rozvojových zemích svým zájmům.⁶³⁶

Vysoká koncentrace afrického vývozu na velmi malý počet celních položek zvyšovala význam stávajících obchodních preferencí pro toto zboží. Příkladem může být Angola, která vyvážela 134 položek v rámci celního sazebníku do zemí EHS. Z těchto 132 položek bylo 25 produktů zahrnuto do nulové sazby podle doložky nejvyšších výhod. Nicméně na 106 dalších položek získala Angola nulové preference, takže až 98% angolského vývozu vstupovalo na trhy EHS bezcelně. Výsledky preferencí byly tedy takové, že nejméně 97% veškerého vývozu každé africké země, přicházely na trhy EHS bezcelně.⁶³⁷

Neasociované země Afriky se staly největším dodavatelem pro SRN, asociované africké země zvýšily dovoz do Itálie, SRN a Francie. Pro Francii měly největší význam dodávky z přidružených afrických zemí, což platí v menší míře také pro Belgii. SRN zvýšila dodávky z Afriky na úkor Asie.⁶³⁸

⁶³⁵ THE WORLD BANK. Growth through trade. Washington D.C.: World Bank and Oxford University Press, 1981, s. 22-23.

⁶³⁶ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

⁶³⁷ YEATS J. Alexander. Tamtéž, s. 9.

⁶³⁸ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

Rozvojové země se nejvíce podílely na zahraničním obchodu EHS jako příjemci kapitálu. Nejvíce do rozvojových zemí směřovaly soukromé⁶³⁹ i veřejné⁶⁴⁰ investice ze západního Německa a z Francie.⁶⁴¹

Africké země trpěly malým domácím trhem a omezujícími obchodními opatřeními, a proto se některé africké státy snažily vytvořit nové regionální obchodní dohody nebo alespoň posílit ty stávající. Většina těchto opatření byla omezena exportním složením afrických ekonomik a nedostatky v infrastruktuře. V důsledku toho podíl regionálního obchodu na celkovém africkém obchodu stagnoval na úrovni kolem 5%, a tak více než polovina zahraničního obchodu zemí Sub-Saharské Afriky byla prováděna v rámci Evropy.⁶⁴²

To vše ovlivnilo celkové postavení rozvojových zemí jako hlavních odbytišť členských států EHS. Vývoz z EHS do RZ zemí poklesl z 27 na 18%. Tento fakt byl příznačný pro všechny členské státy Společenství. Nejvíce byl snížen podíl přidružených afrických států, jelikož poklesl o 1/2. Přidružené státy Afriky, které měly velkou důležitost pro francouzský vývoz, si přes klesající podíl vývozu udržely na francouzském vývozu největší účast. Neasociované země se staly největším příjemcem dodávek z Itálie.⁶⁴³

Africké země v tomto období zůstaly největším odběratelem dodávek ze zemí EHS, což bylo dáno vysokým francouzským podílem na vývozu do přidružených afrických zemí.⁶⁴⁴

V roce 1970 došlo ke zpomalení růstu celkového světového obchodu, ale i přes tuto skutečnost je u rozvojových zemí zaznamenáno zvýšení vývozu, který se zvýšil oproti roku 1960 o 2%⁶⁴⁵. To mělo za následek u rozvojových zemí zvý-

⁶³⁹ 37%

⁶⁴⁰ 75-90%

⁶⁴¹ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

⁶⁴² *Trade and development report*. Tamtéž, s. 116.

⁶⁴³ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

⁶⁴⁴ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

⁶⁴⁵ Celkový vývoz se zvýšil z 5% na 7%.

šení příjmů na industrializaci a pro dovozce ropy zdroj příjmů na náklady za pohonné hmoty.⁶⁴⁶

Dynamika vzájemného zahraničního obchodu se v 60. letech zrychlovala a na počátku 70. let se ve státech EHS zdvojnásobila a v rozvojových zemích dokonce zčtyřnásobila. Tento jev byl dán příznivými podmínkami pro vývoz potravin a surovin, především barevných kovů, obilovin a ropy. To mělo souvislost s naftovou, surovinovou a potravinovou krizí, která v té době vypukla.⁶⁴⁷

V rozvojových zemích vzrostl objem vývozu v 60. letech o 4,8%. V 70. letech se zvyšoval vývoz rozvojových zemí pomaleji než jejich dovoz. V té době zároveň u rozvojových zemí převažuje v obchodní bilanci záporné saldo, což bylo dáno především vysokým pasivem obchodu asijských rozvojových zemí. Naproti tomu pasivní saldo obchodní bilance má za důsledek zvýšení obchodu některých rozvojových zemí, které zaměřovaly svůj vývoz na ropu. Jednalo se hlavně o rozvojové státy v Africe, Latinské Americe a na Středním východě.⁶⁴⁸

Obchodní politika v Africe se vyznačovala velkým napětím mezi obchodem a politikou. Typická pro většinu afrických ekonomik byla obchodní omezení. Jakékoliv reformy obchodních režimů v Africe byly velmi obtížné. Velmi často se stávalo, že byla v nějaké africké zemi zavedena reforma, která byla následně zrušena, ale později došlo zase k jejímu obnovení. V Nigérii tak byla zrušena většina množstevních omezení, ale na druhou stranu došlo ke zvýšení počtu zakázaných dovozních komodit.⁶⁴⁹

Problém rozvojových zemí v oblasti vývozu byl v tom, že rozsahem svého sortimentu nedokázaly konkurovat průmyslově vyspělým státům, což ovlivnilo stabilitu a rozsah exportních příjmů rozvojových zemí.⁶⁵⁰

⁶⁴⁶ THE WORLD BANK. Tamtéž, s. 20.

⁶⁴⁷ THE WORLD BANK. Tamtéž, s. 20..

⁶⁴⁸ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

⁶⁴⁹ *The politics of trade and industrial policy in Africa: forced consensus?* [online]. Trenton NJ: Africa World Press, ©2004 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <
<http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10137755>>.

⁶⁵⁰ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

Dalším negativem afrického exportu spočíval v tom, že lidé odcházeli z chudých venkovských sídel do měst, což výrazně snížilo zemědělskou výrobu. Klesající zemědělská produkce způsobila výrazný pokles vývozu pro státy s nízkými příjmy. To se projevilo na tom, že u Afriky byl zaznamenán snížený podíl na světovém vývozu.⁶⁵¹

V 70. letech poklesl podíl rozvojových zemí na exportu světového obchodu na 19%. V roce 1974 představoval vzájemný obchod mezi EHS a rozvojovými zeměmi pouze 1/3 světového obchodu. V 70. letech se projevila ještě větší závislost rozvojových zemí na ekonomice států EHS. To vše bylo dáno cenovým vývojem a růstem hodnoty vývozu ropy. Téměř 40% exportu z rozvojových zemí Afriky směřovalo do Evropského hospodářského společenství.⁶⁵²

Všechny tyto skutečnosti jasně ukazují závislost afrických zemí na rozvinutých zemích, zejména kvůli exportním trhům. Největší význam měly pro africké země z hlediska vývozu, trhy států EHS. Obrovská důležitost, v rámci vzájemného obchodu mezi africkými a evropskými státy, byla přisuzována celním a obchodním preferencím a jakékoliv narušení těchto výhod by mělo velmi negativní vliv na jejich vzájemný obchod.⁶⁵³

V 70. letech se zvýšila kupní síla rozvojových zemí v rámci vývozu paliv, což bylo dáno především zvýšením jejich cen. Zisky v kupní síle rozvojových zemí vývozních nepalivových výrobků byly dány zvýšením objemu, což byla jakási kompenzace za pokles jejich relativních cen. U dovozců ropy se projevil pokles kupní síly z vyvážených nepalivových výrobků o 28% a u průmyslových výrobků o 24%.⁶⁵⁴

Nejhůře na tom byli nízko-příjmový dovozci ropy, kteří doplatili právě na nízkou cenu nepalivových komodit. Objem jejich vývozu stoupal zhruba stejně rychle jako u zemí se středními příjmy, ale jejich relativní ceny poklesly mnohem více. Problém těchto zemí spočíval v tom, že se zaměřovaly na vývoz zboží,

⁶⁵¹ THE WORLD BANK. Tamtéž, s. 27.

⁶⁵² AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

⁶⁵³ YEATS J. Alexander. Tamtéž, s. 8.

⁶⁵⁴ THE WORLD BANK. Tamtéž, s. 21-22.

u kterého se poptávka rozšiřuje velmi pomalu a na také na neschopnost přizpůsobit cenu v rámci světového ekonomického vývoje.⁶⁵⁵

V roce 1973 vzrostla ještě více cena ropy, což vedlo ke zpomalení ekonomického růstu vyspělých zemí. To mělo negativní dopad zejména na Afriku, s výjimkou několika vývozců ropy, protože zranitelnost vůči vnějším vlivům byla u Afriky daleko vyšší než u jiných rozvojových zemí.⁶⁵⁶

Zároveň docházelo vlivem zásahů a podpory zahraničního obchodu ze strany států EHS v jejich prospěch k tomu, že se projevila stagnace v rozvoji vzájemného obchodu mezi rozvojovými zeměmi. Nejhuře na tom byla právě Afrika, kde byl vzájemný obchod v samotné Africe, tak i vzájemný obchod s dalšími rozvojovými zeměmi nejnižší. V roce 1974 dosáhly vzájemné obchodní vztahy mezi Afrikou a ostatními rozvojovými zeměmi jenom 2% z jejich celkového vývozu.⁶⁵⁷

Ekonomická situace v nízko-příjmových státech jako je Čad nebo Horní Volta byla nadále velmi kritická, jelikož tyto země mají velmi omezené lidské i přírodní zdroje. Jejich přírodní a lidská základna se nadále snižovala příčiněním nadměrného využívání a eroze⁶⁵⁸ půdy a emigrace mladší a vzdělanější pracovní síly do Evropy.⁶⁵⁹

V roce 1970 mnoho afrických zemí⁶⁶⁰ využilo rozšířené mezinárodní bankovní úvěry určené pro rozvojové země. Toto rozšíření zpočátku zlepšilo celkové mezinárodní financování pro velkou skupinu zemí a některé země tyto úvěry využily na financování dalšího dovozního růstu. Od roku 1976 byly ale bankovní úvěry používány jako kompenzace exportních výpadků způsobených ztrátovým směnným obchodem a poklesu kupní síly v zemích, které nevyvážely ropu. Čistý celkový úvěr Sub-Saharských zemí se zvýšil z 3 bilionů dolarů v roce 1976 na částku 11,5 bilionů dolarů v roce 1980. Hlavními dlužníky takto přijatých půjček

⁶⁵⁵ THE WORLD BANK. Tamtéž, s. 22.

⁶⁵⁶ *Trade and development report*. Tamtéž, s. 119.

⁶⁵⁷ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

⁶⁵⁸ Rozrušování, narušování. REJMAN Ladislav. Tamtéž, s. 117.

⁶⁵⁹ THE WORLD BANK. Tamtéž, s. 26-27.

⁶⁶⁰ Zejména země Sub-Saharské Afriky.

byly státy Kamerun, Pobřeží slonoviny, Demokratická republika Kongo, Gabun, Keňa a Nigérie.⁶⁶¹

Podíl rozvojových zemí na přímých zahraničních investicích taky dlouhodobě klesal. V roce 1967 činil tento podíl 32%, kdežto v roce 1972 klesl na 28,5%. Tento jev byl ovlivněn internacionalizací⁶⁶² hospodářského života a také vědeckotechnickou revolucí, která byla výhodná především pro investici do moderních odvětví zpracovatelského průmyslu. To bylo výhodné pro ty země, kde byla dostatečná kapacita trhu, dostatek kvalifikované pracovní síly a rozvinutá infrastruktura.⁶⁶³

Začátkem 70. let byl příznačný tím, že rozvojové země byly odběrateli $\frac{3}{4}$ státního kapitálu a ze $\frac{3}{5}$ celkového vývozu státního a soukromého kapitálu z EHS.

V 50. a 60. letech se ceny 33 nepalivových komodit zvyšovaly v průměru o 5% ročně, v roce 1970 už se tyto ceny zvýšily o dalších 12% oproti předchozím rokům.⁶⁶⁴

V letech 1973 až 1980 došlo u většiny afrických zemí k poklesu ekonomického růstu. Se stále zvyšující se africkou populací se zmenšoval jejich příjmový růst na jednoho obyvatele. Oproti předchozím letům došlo k jeho snížení z 1,2% ročně na 0,7 ročně.⁶⁶⁵

Malawi a Pobřeží slonoviny jsou příkladem zemí, které přijaly exportní obchodní politiku. I když to byl velmi dobrý krok, obchodní politika sama o sobě nestačí na to, aby urychlila rozvoj v mnoha afrických zemích. K tomu je zapotřebí odstranit celkový nedostatek všech zdrojů, zejména lidských. Dále je potřeba zaměřit obchodní politiku na investice a podnikání. Zatímco dobrá obchodní

⁶⁶¹ *Trade and development report*. Tamtéž, s. 120.

⁶⁶² Úsilí o mezinárodní řešení hospodářských otázek. REJMAN Ladislav. Tamtéž, s. 207.

⁶⁶³ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

⁶⁶⁴ THE WORLD BANK. Tamtéž, s. 22.

⁶⁶⁵ *Trade and development report*. Tamtéž, s. 119.

politika nemůže sama o sobě vést k rozvoji, naopak nekoncepční politika může napravit účinky jiných faktorů.⁶⁶⁶

Všechny tyto jevy se negativně odrazily na celkovém ekonomickém růstu Afriky. Celková zadluženost afrických států se zvýšila z 20% v roce 1970 na 40% v roce 1980. Stejně negativně se na ekonomice Afriky odrazila rostoucí fiskální a aktuální účetní nerovnováha, rostoucí dluh a zvýšená míra inflace. Pro Afriku na konci 70. let byl tedy charakteristický zvýšený zahraniční dluh, větší makroekonomická nerovnováha a nestabilita, nerozvinutý zemědělský sektor a také slabá a nekonkurenceschopná průmyslová základna.⁶⁶⁷

12.2.1 Skladba zboží mezi EHS a rozvojovými zeměmi Afriky

Na začátku 60. let je zaznamenáno zvýšení dovozu EHS vzniklé v důsledku zvýšení dovozu paliv a surovin, kdežto dovoz potravin se snižoval. Rozvojové země ubývaly na významu jako dodavatelé pro státy EHS, což se projevilo ve snížených dodávkách potravin a surovin, zvýšení zaznamenal pouze dovoz paliv.⁶⁶⁸

Dovoz EHS z afrických zemí byl ovlivněn snížením dodávek potravin na úkor paliva. Dovoz potravin bylo hlavní složkou dovozu zemí EHS z Afriky, a proto pokles dovozu potravin ovlivnil ty trhy členských států, které byly hlavním dodavatelem potravin z RZ do EHS. Společný podíl těchto států na dovozu potravin EHS se snížil z 40% na 29%.

Dovoz surovin a paliva se zvyšoval z Afriky, z ostatních RZ se snižoval. Důležitým předmětem dovozu z RZ se staly průmyslové výrobky, kdy mezi největšími dodavateli této položky byly africké země.

Dovoz EHS z přidružených zámořských zemí byl v tomto období příznačný vzrůstem importu nerostných paliv, zejména nafty. Podíl paliv se zvýšil téměř 20 krát, což přispělo k celkovému vzrůstu dovozu EHS z této skupiny zemí. Významný byl také podíl dovozu hotových výrobků nestrojírenských, který se zvý-

⁶⁶⁶ THE WORLD BANK. Tamtéž, s. 29.

⁶⁶⁷ *Trade and development report*. Tamtéž, s. 120-121.

⁶⁶⁸ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

šil o 30%, dovoz chemických výrobků, jenž dosáhl zvýšení o 18%. Import nápojů, potravin a tabáku se snížil o 12%.⁶⁶⁹

Dobrým příkladem země s účinnou nerostnou strategií byla Botswana, která zažila jeden z největších růstů v rámci světové ekonomiky od 60. let. V roce 1966 byl podíl Botswany na těžbě nerostů téměř nulový. V roce 1986 se tento podíl vyšplhal až k 50%. Tato skutečnost byla dána ekonomickým využíváním diamantů, které se staly hlavním zdrojem příjmu pro tamní vládu. Na těžbu diamantů v Botswaně získala monopol těžební společnost TNC⁶⁷⁰, která měla stejně jako vláda v Botswaně 50% podíl v diamantových dolech. Pozitivem této země bylo úspěšné uzavírání smluv s nadnárodními společnostmi a velmi obezřetná manipulace s příjmy z nerostných surovin, včetně jejich používání k veřejným investicím a do fyzického a lidského kapitálu.⁶⁷¹

Až 92% všech dovážených produktů z afrických zemí tvořily potraviny, zemědělské suroviny, rudy, minerály, neželezné kovy, nerostné paliva a průmyslové výrobky.⁶⁷²

Mezi dováženými potravinami a nápoji EHS z přidružených zámořských území převažovaly především výrobky jako víno, káva, banány, cukrovka, třtina, kakao, pomeranče, brambory a zelenina. Z oblasti surovin to bylo hlavně dřevo, podzemnice olejná, surová bavlna, pokrutiny, palmová jádra, syrový kaučuk, rostlinné oleje, železná niklová ruda, fosfáty a cínová ruda. Z nerostných paliv byla do EHS importována v první řadě nafta a naftové deriváty. Ze skupiny chemických výrobků byly největším dovozním artiklem éterické oleje. Stroje a vozidla tvořily zanedbatelný podíl na dovozu EHS a jednalo se především o import nákladních automobilů a důlních a zemědělských strojů z Alžírska. Ze skupiny nestrojírenských hotových výrobků tvoří největší část dovozu EHS kovy. Na prvním místě to byl dovoz surové mědi, pak ferroslitiny⁶⁷³, zinek, cín

⁶⁶⁹ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 70-89.

⁶⁷⁰ Podniky, které kontrolují aktiva ve dvou či více zemích.

⁶⁷¹ *Trade and development report*. Tamtéž, s. 192.

⁶⁷² YEATS J. Alexander. Tamtéž, s. 5-6.

⁶⁷³ Ferroslitiny jsou různé slitiny s méně jak 50% železa a jedním nebo více prvky.

a syrový hliník. V menší míře dovážely státy EHS z přidružených zámořských území diamanty, umělecké předměty, vázané koberce, klenoty, překližky, zápalky a dřevěné desky.⁶⁷⁴

Největšími producenty kávy byly v 70. letech africké státy jako Pobřeží slonoviny, Uganda, Keňa, Etiopie, Kamerun a Angola. Státy střední a západní Afriky⁶⁷⁵ byly největšími vývozci kakaových bobů. Společně představovaly 69% z celkové světové produkce těchto surovin, ale v roce 1982 se celková produkce kávy a kakaa z těchto zemí snížila na 55%. Vývoz arašídů obstarávaly hlavně Senegal, Súdán, Nigérie, Kongo a Mali. Bavlna byla hlavním vývozním artiklem pro Egypt a Súdán.⁶⁷⁶

Hlavním předmětem dovozu EHS s RZ byly suroviny, paliva a potraviny, přičemž se zvyšovala důležitost nestrojírenských průmyslových výrobků, jejichž dovoz z rozvojových zemí se 2 krát zvýšil. Celkový dovoz do zemí EHS byl ovlivněn výrazným zvýšením dovozu paliv z RZ, kdežto jejich podíl na dodávkách surovin a potravin klesal. Rozvojové země poskytovaly 1/10 z celkového dovozu nestrojírenských průmyslových výrobků EHS.⁶⁷⁷

Nejdůležitější skupinou vývozu EHS do RZ se staly stroje, pokles podíl vývozu ostatních průmyslových výrobků. Naopak byl zaznamenán zvýšený význam vývozu chemikálií. Podíl potravin na vývozu stagnoval na 10%, vývoz paliv a surovin se snížil.

Rozvojové země byly pro státy EHS odbytištěm zejména pro chemické výrobky, u strojů a průmyslových výrobků se podíl na vývozu snížil. Významný je podíl RZ jako odbytiště pro potraviny z EHS.⁶⁷⁸

Hlavní vývozní skupinou zboží ze Společenství do přidružených zámořských území byly hotové výrobky, které tvořily skoro 40% celkového exportu EHS do

⁶⁷⁴ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 70 – 89.

⁶⁷⁵ Pobřeží slonoviny, Ghana, Nigérie, Kamerun.

⁶⁷⁶ SALVATORE Dominick. *African development Prospects: A policy modeling approach*. New York: Taylor & Francis Group, 1989, s. 49.

⁶⁷⁷ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1– 48.

⁶⁷⁸ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 1 – 48.

této skupiny zemí. Jednalo se především o železo, bavlněné tkaniny, hotové oděvy a obuv. Z vývozu strojů a vozidel tvořily podstatnou část exportu automobilů. Z vývozu potravin, nápojů a tabáku z EHS do přidružených zemí představoval polovinu vývoz rafinovaného a surového cukru, mléčné výrobky, masné výrobky, mouka a moučné výrobky.⁶⁷⁹

V jižní Africe se nacházely světové zásoby nerostných surovin. V této oblasti se nacházelo skoro 90% platinových kovů, 85% chromu, 75% manganu a 50% zlata z celkových světových zásob těchto surovin. Problém s těžbou nerostných surovin spočívá ve vysokých počátečních nákladech. Díky zvyšujícím se investicím ze strany členských států EHS se zvyšovala také těžba zmíněných nerostů, a tak docházelo k postupnému zvýšení exportu těchto komodit do zemí EHS.⁶⁸⁰

V roce 1979 zaznamenaly Gabun a Kongo oproti roku 1965 zvýšený podíl exportního indexu, a to především díky většímu výkonu a zvýšení cen v těchto zemích v roce 1970. V roce 1963 začala Mauritánie s těžbou železné rudy a v roce 1971 s těžbou uranu. Tyto komodity se staly předmětem jejího vývozu do ES.⁶⁸¹

Úzká koncentrace exportu způsobuje větší zranitelnost cen jednotlivých vývozních komodit, což sebou přináší element nestability ekonomiky původních producentů.⁶⁸²

12.3 Nerostné bohatství přidružených afrických států

Ve středoafriické republice se nacházely zásoby zlata a diamantů, v malém množství také zásoby železné rudy.⁶⁸³

V Kongu (Brazaville) byly objeveny menší zásoby zinku a olova a v určitém rozsahu také zásoby tantalitu, wolframu, bauxitu, berylu, kasiteritu a fosfátů.⁶⁸⁴

⁶⁷⁹ AMORT Jiří. Tamtéž, s. 70 – 89.

⁶⁸⁰ Trade and development report. Growth and Development in Africa: Trends and Prospects, 1998, s. 190.

⁶⁸¹ SINGH Daleep. *Francophone Africa, 1905 – 2005: A Century of Economic and Social change*. New Delhi: Allied Publishers, 2008, s. 396.

⁶⁸² SINGH Daleep. Tamtéž, s. 396.

⁶⁸³ SINGH Daleep. Tamtéž, s. 396.

Kongo (Leopoldville) mělo značné zásoby diamantů, ale ložiska železné rudy byla téměř vyčerpána. Existují zde určité zásoby fosfátů, grafitu, fluorinu, ilmenitu, mědi, kobaltu, zinku, uranu, cínu a potaše.⁶⁸⁵

Kamerun disponoval obrovskými zásobami bauxitu, železné rudy, ropy, zlata, cínu, titanu, wolframu, molybdenu a olova.⁶⁸⁶

V Gabunu byly největší zásoby zlata, diamantů, ropy, uranové rudy, pak manganové rudy a železné rudy.⁶⁸⁷

Togo vlastnilo velké zásoby fosfátů, méně potom zásoby titanu, železné rudy, bauxitu a chromitu.⁶⁸⁸

V Nigeru byly objeveny určité zásoby cínu, wolframu a kasiteritu.⁶⁸⁹ Senegal měl ložiska nafty, zirkonu, molybdenu, olova, fosfátů a titanu.⁶⁹⁰

V Malgašské republice bylo objeveno neurčité množství ložisek olova, ilmenitu, berylu, mědi, uhlí, uranové rudy, korindonu, nafty, slídy a grafitu.⁶⁹¹

Čad měl velké zásoby bauxitu, ale kvůli obrovské vzdálenosti zatím nebyly možnosti je vytěžit. Jedná se o velmi hospodářsky zaostalou zemi, která je zaměřena na zemědělství.⁶⁹²

V Pobřeží slonoviny se nacházely velké zásoby manganové a železné rudy, mědi, ilmenitu, diamantů, zlata, bauxitu, nafty, zirkonu a kolombotantalínu.⁶⁹³ V Mauretánii byly zjištěny velké zásoby měděné a železné rudy.

⁶⁸⁴ SINGH Daleep. Tamtéž, s. 396.

⁶⁸⁵ VACULÍKOVÁ Daniela. *Afrika 1960*. Praha: ÚDA, 1960, s. 57.

⁶⁸⁶ SINGH Daleep. Tamtéž, s. 396.

⁶⁸⁷ SINGH Daleep. Tamtéž, s. 396.

⁶⁸⁸ VACULÍKOVÁ Daniela. Tamtéž, s. 54.

⁶⁸⁹ VACULÍKOVÁ Daniela. Tamtéž, s. 32.

⁶⁹⁰ SINGH Daleep. Tamtéž, s. 396.

⁶⁹¹ VACULÍKOVÁ Daniela. Tamtéž, s. 47.

⁶⁹² VACULÍKOVÁ Daniela. Tamtéž, s. 35.

⁶⁹³ VACULÍKOVÁ Daniela. Tamtéž, s. 30.

13 ZÁVĚR

Rozvojová politika EHS byla v 60. a 70. letech teprve na svém úplném počátku. V té době se ještě o rozvojové politice nedá mluvit, protože tento pojem byl poprvé zakotven až v Maastrichtské dohodě na počátku 90. let. Do té doby mluvíme o rozvojové pomoci nebo rozvojové spolupráci. Když byly v roce 1957 k EHS přidruženy bývalé kolonie členských států Společenství, započala tak do té doby nevídaná spolupráce mezi dvěma naprosto diametrálně odlišnými celky. Obě strany musely specifikovat své prioritní cíle a stanovit zásady, podle kterých bude nově vytvořená kooperace fungovat. V rámci usnadnění vzájemné spolupráce byl vytvořen soubor nástrojů, jejichž prostřednictvím byla rozvojová pomoc uskutečňována. Rozvojová spolupráce byla propojena s množstvím politik v rámci jednotlivých států, z nichž nejdůležitější byla obchodní politika. Ta byla zaměřena především na odstranění různých překážek v rámci mezinárodního obchodu a snižování cel mezi členy EHS a přidruženými státy navzájem. Základ právního rámce rozvojové politiky byl zakotven v Části IV. Římské smlouvy a Prováděcí dohodě, ale samotný pojem prošel dlouhým smluvním vývojem. První a druhá dohoda z Yaoundé upravovala vzájemné vztahy mezi EHS a rozvojovými státy, ale nestanovila žádné zásadní změny oproti předchozí konvenci. Nadále byl do obou smluv včleněn pojem asociace. Změna nastala v roce 1973, kdy do EHS přistoupilo Spojené království a současně s ním byly do EHS vpuštěny také jeho rozvojové země Commonwealthu. Bývalé britské kolonie byly v rámci vzájemných vztahů s VB zvyklé na princip rovnosti a nediskriminace. Proto bylo potřeba provést velkou úpravu rozvojové spolupráce, na které by se podílely také země Commonwealthu. Hlavní zásady nově upravené rozvojové kooperace byly vytyčeny ve čtyřech dohodách z Lomé. Nejdůležitější změna, která byla definována v rámci dohody z Lomé, bylo nahrazení pojmu asociace partnerstvím. Na základě první Loméské úmluvy bylo vytvořeno nové uskupení států ACP. Pod zkratkou se skýtá označení rozvojových zemí Afriky, Karibiku a Pacifiku, které měly zájem na spolupráci se členskými státy EHS. Rozvojová

spolupráce se nadále ještě vyvíjela a upravovala, ale to již není předmětem mého zkoumání.

Nyní se naskytá otázka, jestli byla rozvojová spolupráce EHS vůči rozvojovým státům úspěšná, nebo zdali měla spíše ztrátový význam. Řada autorů zabývajících se rozvojovou problematikou se domnívá, že členské státy EHS měly zájem na podepsání dohod o přidružení s rozvojovými státy, aby si nadále v těchto zemích udržely svůj vliv. Často jsou vzájemné vztahy mezi EHS a rozvojovými zeměmi označovány jako neokolonialismus. Odjinud zase zaznívají názory o tom, že rozvojová pomoc byla v podstatě nástroj studené války, jejímž základním cílem nebyla pomoc jako taková, ale úsilí o zajištění si geopolitické převahy. Ze všech těchto úsudků jasně vyplývá fakt, že cílem rozvojové spolupráce v jejím raném počátku, nebyla opravdová snaha o snížení chudoby a zvýšení udržitelného rozvoje států třetího světa, ale úsilí vyspělých států o další využívání hospodářsky slabších států. Rozdíl byl akorát v tom, že pojem kolonialismus byl nahrazen koncepcí přidružení. Státy EHS pro udržení moci ve svých bývalých koloniích využívaly jejich nezkušenost v oblasti techniky a nedostatku kapitálu.

Rozvojové státy, ač byly vytvořeny společné orgány přidružení mezi EHS a ACP, neměly prakticky žádný vliv na konečný výsledek jednotlivých usnesení. Problém spočíval v tom, že orgány přidružení neměly téměř žádné pravomoci k tomu, aby prosadily své požadavky. Navíc nemohly ani vyslovit nedůvěru. V důsledku toho byla všechna důležitá rozhodnutí projednávána a schvalována výhradně orgány EHS.

Z EHS plynuly do přidružených rozvojových zemí obrovské finanční toky, které byly především státům ACP přidělovány prostřednictvím Evropského rozvojového fondu. Orgány zabývající se správou přidružených zemí každoročně předkládaly Komisi návrhy projektů, na které měly být z EDF použity finance. Rada ministrů EHS/ACP pak za součinnosti s Komisí rozhodovala, kteří zájemci dotaci dostanou. Prostředky do EDF se skládají s příspěvků jednotlivých členských států EHS. Každý člen EHS si sám volí, kolik peněz do fondu uvolní. Nejvíce finanční podpory do EDF směřovalo ze strany Francie a SRN. Částky s EDF

byly použity převážně na projekty spojené s rozvojem infrastruktury, zemědělstvím, vzděláváním, odborného školení a zdravotnictvím.

Nejvýznamnějším integrovaným sektorem mezi státy EHS a přidruženými státy byla obchodní politika. V tomto směru probíhala od počátku asociace dlouhá a složitá jednání. Primárním cílem bylo odstranění cel a kvantitativních omezení na zboží z asociovaných zemí a území. Postupně byl vytvořen Společný vnější celní sazebník, na základě kterého hlavní komodity přidružených států podléhaly nulovému nebo velmi nízkému clu. Výjimky ve prospěch států třetího světa se vztahovaly především na tropické produkty. Obchodní politika byla pro členské země EHS výborným prostředkem zachování si vlivu v rozvojových zemích. Tím, že státy Společenství poskytovaly rozvojovým státům finanční podporu na rozvoj mnohých odvětví, která podléhala jejich souhlasu, znamenalo, že země EHS měly velký podíl na rozhodování týkajících se vnitřních záležitostí přidružených států. Celní politika s sebou v rámci odstranění vnitřních cel uvnitř Společenství přinášela potíž nemorální konkurence pro nepřidružené rozvojové státy. Ty proti této diskriminaci vystoupily, ale členské země EHS na to reagovaly prohlášením, že většina zboží, které jsou z asociovaných zemí vyváženy do EHS nejsou zatíženy clem. Problém byl v tom, že v novém celním tarifu bylo mnoho zemědělských produktů zatíženo vysokým clem.

Určitá změna nastala po podepsání dohody z Yaoundé, kdy přidružené státy začaly získávat větší politickou i ekonomickou nezávislost na státech EHS. To se projevilo právě zřízením společných institucí přidružení. Tyto orgány měly v podstatě pouze formální funkci, jelikož praktický význam orgánů byl velice malý. Ačkoliv byl ve smlouvě deklarován princip rovnosti, skutečnost byla odlišná. Všechna důležitá rozhodnutí schvalovala Rada ministrů EHS, státy EAMA pouze přijímaly jejich nabídky. První dohoda z Yaoundé poukázala na nedostatky vyplývající s vzájemných vztahů mezi EHS a asociovanými státy. Jako nedostačující se jevil současný charakter přidružení. Bylo potřeba revidovat dočasný systém spolupráce, stejně jako oboustrannou obchodní politiku. Mnohé produkty, které přidružené státy vyvážely do Společenství, neměly garantovanou cenu a navíc narážely na nevýhodné celní a obchodní preference. Tím pádem klesaly

ceny některého zboží vyváženého z přidružených zemí a naopak došlo ke zvýšení cen nějakých výrobků dovážených z EHS do rozvojových států. To samozřejmě negativně ovlivnilo koupěschopnost asociovaných zemí a celkově i celé jejich hospodářství.

Přidružené země žádaly zvýšení finančních prostředků a úpravu vzájemných obchodních vztahů, která by vedla k jejich skutečné hospodářské pomoci. V důsledku toho byla podepsána druhá smlouva z Yaoundé, jejímž nejvýznamnějším krokem bylo zavedení Všeobecného systému preferencí. Na základě tohoto ustanovení byla odsouhlasena nereciprocity ve vzájemných obchodních vztazích. Asociované země nyní mohly obchodovat i se státy mimo uskupení a měly větší možnost, jak chránit domácí trh. Následně byla také navýšena částka v rámci nového EDF. Přestože byly zvýšeny příspěvky do EDF byla rozvojovým státům vyplacena pouze 1/3 všech zdrojů. Navíc rozvojová pomoc z těchto prostředků byla zaměřena pouze na určitá odvětví, tudíž nedocházelo k rozvoji jako celku. V podstatě tyto obchodní praktiky připomínaly systém bilaterální pomoci používané vyspělými státy v době kolonialismu. Skutečnost je taková, že během fungování dohod z Yaoundé se projevila nepochybná převážně obchodní závislost rozvojových frankofonních států Afriky na pomoci Francie a jediným výsledkem obou smluv bylo vytvoření orgánů přidružení, které neměly žádný vliv na fungování rozvojové kooperace.

Další dohody, které upravovaly vzájemnou spolupráci mezi EHS a asociovanými zeměmi znamenaly posun od místního ke světovému přístupu rozvojové pomoci. Po dlouhých a problematických jednáních bylo nakonec Spojenému království dovoleno vstoupit do EHS. Tím pádem byly do Společenství přidruženy i všechny rozvojové státy Commonwealthu, na které se nyní vztahovaly všechny předešlé stanovy rozvojové spolupráce. Velká Británie se svými bývalými koloniemi jednala na odlišné úrovni, než na jaké byla postavena spolupráce mezi EHS se svými bývalými koloniemi. Proto bylo potřeba vzájemné vztahy nově zrevidovat. Nejdříve došlo k vytvoření tzv. skupiny ACP, která představovala všechny přidružené země EHS a rozvojové státy Commonwealthu. Důležitým přerodem ve vzájemných vztazích mezi oběma skupinami bylo vypuštění

tění pojmu asociace, který byl změněn na partnerství. Všechny státy nyní měly spolupracovat na základě úplné rovnosti. V oblasti obchodní spolupráce bylo stanoveno, že státy ACP mají na většinu průmyslových výrobků a tropických a zemědělských produktů bezcelní přístup na trhy EHS. Tyto výhody nebyly vázány vzájemností. Další novinkou zakotvenou v dohodě z Lomé bylo zavedení systému stabilizace vývozních příjmů s názvem Stabex. Tento stabilizační fond se týkal rozvojových států a byl financován ze strany členů EHS. Stabex měl chránit vývozní režim států ACP před výkyvy cen na světových trzích. Potíž se stabilizačním fondem tkvěl v tom, že nebyl rozdělen rovnoměrně mezi všechny rozvojové země. Tento systém se týkal pouze omezeného počtu komodit, takže z něho nejvíce těžily země, které byly největšími vývozci těchto produktů.

Dohody z Lomé sehrály významnou roli v rámci rozvojové kooperace mezi rozvojovými a vyspělými státy a určitě nasměrovaly další vývoj vzájemných vztahů mezi oběma skupinami ke spolupráci zakládající se na větší rovnosti a svrchovanosti. Tyto smlouvy byly do té doby vůbec nejobsáhlejším souborem dohod upravujících vzájemné vztahy mezi dvěma uskupeními. V loméských konvencích se projevila také snaha začlenit ekonomiky rozvojových států do světového trhu a přimět tyto státy k rozvoji průmyslu. Ani jedno se ve své podstatě provést nepodařilo, ale na druhou stranu mohly rozvojové státy svobodně obchodovat s kým chtěly a nebyla zde začleněna žádná politická podmíněnost. To znamená, že domácí politiky začleněných států stály mimo dohody. Velkým neúspěchem smluv z Lomé byla naprostá nerovnováha mezi vyváženými výrobky z rozvojových zemí i mezi jednotlivými vývozními státy ACP navzájem.

Vůbec největší finanční pomoc ze všech regionů ACP směřovala na podporu rozvojových států Afriky. Přesto se na tomto kontinentě kritickou situaci zlepšit nepodařilo. Nadále Afrika zůstává jednou z neproblémovějších oblastí na světě. Jak je možné, že obrovské finanční prostředky, které do afrických států plynuly, nepřinesly zlepšení jejich ekonomických poměrů? Prvotní příčinou bude asi samotná politická dimenze rozvojové pomoci, která probíhala na pozadí bipolárního konfliktu mezi Východem a Západem. V souvislosti s konfrontací mezi USA a SSSR se obě supervelmoci snažily získat vliv v rozvojových zemích. Výměnou

za hospodářskou podporu se měly rozvojové státy přiklonit na jednu nebo druhou stranu a rozšířit tak jejich členskou základnu. Zároveň byli obyvatelé rozvojových zemí z vyspělých států zásobováni zbraněmi, což vedlo k obrovským národnostním a politickým střetům a konfliktům, které přetrvaly až do dnešní doby. Stejně tak školení odborníků ze strany EHS akorát vyzdvihlo určitou skupinu lidí na vyšší společenskou úroveň, která se stala základem pro vytvoření nezákonných polovojenských a vojenských režimů. Tyto systémy různými nelegálními prostředky v podstatě ovládaly a stále ovládají veškerou správu rozvojových zemí a to vše na nedemokratických principech. Úzká skupina lidí, tak rozhoduje o tom, jak budou získané prostředky použity, co se bude dovážet a vyvážet a s kým bude daný stát obchodovat. Velmi často na území rozvojových států Afriky docházelo k rozličným ekonomickým a politickým pokusům, které měly za důsledek ještě větší zhoršení ekonomického a politického stavu dané země. V době na kterou je zaměřena tato práce, tak nebylo primárním cílem rozvojové spolupráce vyspělých států opravdová ekonomická pomoc zaměřená na snížení chudoby a zvýšení rozvoje přidružených zemí, ale úsilí o získání politické a geografické převahy v málo vyspělých oblastech. Také formálně prezentovaná snaha o zapojení rozvojových ekonomik do světového obchodu narazila na jeho nedostatečnou liberalizaci, jelikož účast nerozvinutých ekonomik tak nemohla produkovat žádný výnos. Dalším problémem souvisejícím s pokračující zaostalostí rozvojových států Afriky tkvěl také v tom, že investice, které směřovaly ze států EHS do přidružených států na podporu vlastních podniků, byly místními vládami prosazovány na úkor zájmu vlastních obyvatel, ochrany životního prostředí a pracovního práva. Překážka neúspěchu rozvojové pomoci EHS v Africe spočívá také v samotném africkém národu, jehož obyvatelé byly po celá staletí zvyklí pouze na to, aby si v oblasti zemědělství zajistili potravu na další den a žádný jiný cíl neměli. Africká společnost vnímá velmi odlišně materiální podstatu života lidí, neboť hmotné statky pro ně nemají reálnou hodnotu. Proto jakékoliv zavádění ekonomických, technických, industriálních a dalších reforem s cílem zvýšení ekonomického rozvoje těchto zemí, není pro tamější lidi priori-

tu. Schopnost skutečného využití rozvojové pomoci v rozvojových zemích Afriky byla a je velmi nízká.

Finanční podpora ze strany členských států EHS měla úzkou souvislost s udržení si vlivu vyspělých států v méně vyspělých zemích. Peníze plynoucí od EHS byly jakousi vstupenkou pro další využívání a ovlivňování rozvojových zemí z pozice států EHS. Tím, že do přidružených států proudily obrovské finanční toky si státy EHS zajistily výhodné odbytiště pro vlastní výrobky a zároveň dovoz potřebných surovin a zboží na trh EHS za minimální náklady. V rozvojových státech byly zakládány také společnosti zaměřující se na těžbu nerostných surovin, ve kterých měly členské státy obrovské podíly. Vyspělé státy prostě zneužily toho, že méně vyspělé státy nemají dostatek prostředků, aby využívaly vlastního přírodního bohatství pro jejich hospodářský rozvoj.

Úspěšnost rozvojové pomoci ve státech třetího světa je tak podmíněna jejím přehodnocením ze strany států, které ji nabízejí. V první řadě by vyspělé země měly přihlížet na potřeby každé rozvojové země zvlášť za součinnosti s reagováním na jejich aktuální problémy. Rozvojová pomoc, která je poskytována v globálu určité skupině zemí, se neohlíží na potřeby jednotlivých zemí. Taková forma pomoci některé rozvojové ekonomiky nastartuje, ale jiné zase posune dál hlouběji do ekonomického propadu. K ekonomickému rozvoji je zároveň potřeba finančně podporovat všechna odvětví státního hospodářství a nesoustředit se pouze na úzkou sektorovou podporu. Aby byla přijímaná pomoc opravdu účinná, mělo by dojít k vytvoření kontrolních mechanismů, které by byly zodpovědné za správnost a efektivitu využití rozvojové pomoci.

To vše jasně dokazuje, že rozvojová pomoc v 60. a 70. letech 20. století nebyla ještě na úrovni, kdy by mohla být účinná. V té době byl samotný pojem rozvojové pomoci ještě „v plenkách“ a měl před sebou dlouhou cestu vývoje. Rozvojová politika je v dnešní době hojně diskutovaným tématem. Proto musíme doufat, že vyspělý svět nezůstane pouze u diskuzí, ale že se rozvojový svět zase o další krůček posune dál k vlastnímu ekonomickému a hospodářskému rozvoji.

14 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

14.1 Seznam pramenů

Dohoda z Cotonou. Preambule část 1: Obecná ustanovení. Hlava 1, kapitola 1. Cíle a zásady.

Smlouva o EHS, část IV, článek 131.

Smlouva o založení Evropských společenství, část IV, článek 182 – 188.

Smlouva o založení ES. Maastricht, 1992, hlava XVIII, článek 130X.

Smlouva o založení ES. Maastricht, 1992, část IV., ustanovení všeobecná a závěrečná, článek 238.

Smlouva o založení ES. Praha: Victoria publishing, 1994. Hlava XVII, čl. 130u, s. 126.

Smlouva o EU a smlouva zakládající Evropská společenství. 2002C 325/01. Kapitola XXI – Hospodářská, finanční a technická spolupráce s třetími zeměmi, článek 181a.

Smlouva o založení EU z Maastrichtu, 1992. Kapitola XVIII. – Rozvojová spolupráce, článek 130v.

Úmluva z Lomé mezi 46 státy Afriky, Karibské oblasti a Tichého oceánu s Evropským hospodářským společenstvím. Dokumenty a prameny ke studiu mezinárodních otázek č. 16. Praha: FMZV, 1975.

Vertrag von Amsterdam. Bonn: Europa union Vertrag, 1998. Hlava XX, čl. 180, s. 151.

14.2 Seznam literatury

ADAMCOVÁ Lenka a kolektiv. *Úvod do rozvojových studií*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2006. ISBN 80-245-1057-X.

ADEBAJO Adekeye and WHITEMAN Kaye. *The EU and Africa: From Eurafrique to Afro-Europa*. London: C. Hurst & Co. Ltd., 2012. ISBN 978-84904-171-3.

AMORT Jiří. *Některé problémy západoevropské integrace – Vztahy EHS k rozvojovým zemím*. Praha: Výzkumný ústav pro zahraniční obchod, 1964.

- ANDERT Ludwig. *Great Britain and European Integration – the Reluctant Nation*. Munich: GRIN Publishing GmbH, 2006. ISBN 978-3-640-67781-8.
- ARCHER Clive. *The European Union: Structure and Process*. 3. Vydání. New York: Clive Archer, 2000. ISBN 0-8264-4781-3.
- ARNDT H. W. *Economic Development. The History of an Idea*. Chicago: The University of Chicago Press, 1989. ISBN 0-226-02722-8.
- BAAR Vladimír. *Vnější vztahy Evropské unie. 1 díl, Africké, karibské a tichomořské státy*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2003. ISBN 80-7042-875-9.
- BALDWIN E. Richard, WYPLOSZ Charles. *Ekonomie evropské integrace*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1807-1.
- BARNES W. Gorell. *Europe and the Developing World. Association under Part IV of the Treaty of Rome*. London: Chatham House, 1967 ISBN 978-0853741220.
- BERTHÉLEMY Jean-Claude. *Agricultural development in Africa and the supply of manufactured goods*. Paris: OECD Development Centre, 1989, s. 47. ISBN 92-64-13273-2.
- BORRMANN Axel a kolektiv. *The EC's generalized system of preferences*. Netherlands: The Hague, 1981. ISBN 902472547X.
- BROWN William. *The European Union and Africa: the restructuring of North-South relations*. London, New York: I. B. Tauris, 2002. ISBN 1-86064-660-3.
- CANTERBURY C. Dennis. *European bloc imperialism*. Boston: Brill Academic Publishers, 2010. ISBN 9789004184954.
- CASSEN H. Robert. *Does Aid Work?* Oxford and New York: Oxford University Press, 1986. ISBN 9780198773863.
- CASSEN Robert. *Rich country interests and Third World development*. Sussex: Palgrave Macmillan, 1982. ISBN 978-0312681012.
- CIHELKOVÁ Eva. *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. Praha: 2003. ISBN 80-7179-804-5.
- COSGROVE C. Twitchett. *Europe and Africa. From Association to Partnership*. Saxon House: Westmead, 1978. ISBN 056001829.
- CREMONA Marise. *Developments in EU – External relations law*. Oxford: Oxford University Press, 2008. ISBN 978-0-19-955289-4.

DIAO Xinshen a kol. *The role of Agriculture in Development: implications for Sub-saharan Africa*. Washington: International Food Policy Research Institute, 2007. ISBN 978-0-89629-161-4.

DJAMSON C. Eric. *The Dynamics of Euro-African Co-operation*. The Hague: Martinus Nijhoff, 1976. ISBN 90-247-1841-4.

ENGEL Ulf and KAPPEL Robert. *Germany's Africa Policy Revisited: Interest, Images, and Incrementalism*. Münster: Transaction Publishers, 2002. ISBN 9783825859855.

FIALA Petr, PITROVÁ Markéta. *Evropská unie*. Brno: CDK, 2002. ISBN 80-7325-015-2.

FOJTÍKOVÁ Lenka, LEBIEDZIK Marian. *Společné politiky Evropské unie. Historie a současnost se zaměřením na Českou republiku*. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7179-939-9.

FORSTER Anthony. *Euroscepticism in contemporary british politics: opposition to Europe in the British conservative and labour parties since 1945*. London, New York: Routledge, 2002. ISBN 0-415-28732-4.

GAFFNEY John. *Political parties and the European Union*. London: Routledge, 1996. ISBN 0-415-09060-1.

GILBERT Marc. *European integration: a concise history*. Maryland: The Rowman & Littlefield Publishers, 2012. ISBN 978-0-7425-6664-4.

GRANELL Francisc. *La coopération au développement de la Communauté Européenne*. Bruxelles: Éditions de l'Université de Bruxelles, 2005. ISBN 2800413549.

HAD Miloslav a URBAN Luděk. *Evropská společenství – první pilíř evropské unie*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2000. ISBN 80-85864-88-6.

HOEBINK Paul and STOKKE Olav. *Perspectives on European Development Cooperation: Policy and Performance of individual donor countries and EU*. Abington: Routledge, 2005. ISBN 978-0415543941.

HOFFMAN GRAY PAUL. *One hundred countries, One Quarter Billion People: How to speed their economic growth, and ours, in the 1960's*. Michigan: Albert D. and Mary Lasker Foundation, 1960. ISBN 3-9015-02817-9029.

HOLLAND Martin. *The European Union and the Third World*. New York: Palgrave, 2002. ISBN 0-333-65905-8.

- HOLUB Alois. *Mezinárodní ekonomická integrace „třetího světa“*. Pomůcka pro učitele marxismu a leninismu. Praha: SPN, 1977. ISBN cn0004112460.
- HOLUB Alois, FOLTÝN Jaroslav a ORDUNUNG Nikolaj. *Rozvojová ekonomika*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1997. ISBN 80-7079-423-2.
- JELÍNEK Petr. *Rozvojová politika Evropské unie*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2003. ISBN 80-86506-33-9.
- JONES Alistair. *A glossary of the European Union*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2008. ISBN 978-0-7486-2576-5.
- JOVANOVIĆ N. Miroslav. *The economics of international integration*. Cheltenham: Edward Elgar, 2006. ISBN 978-1-84720-538-4.
- KEŘKOVSKÝ Miloslav a KEŘKOVSKÁ Alena. *Evropská unie – historie, instituce, ekonomika a politiky*. Praha: Computer press, 1999. ISBN 80-7226-196-7.
- KIRSTEN Johan and etc. *Institutional economics perspectives on African agricultural development*. Washington: International Food Policy Research Institute, 2009. ISBN 978-0-89629-781-4.
- KOVÁŘ Martin a HORČIČKA Václav. *Dějiny evropské integrace*. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-731-3.
- KÖNIG Petr a kolektiv. *Rozpočet a politiky Evropské unie – Příležitost pro změnu*. 2. aktualizované vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-011-9.
- KÖNIG Petr a kolektiv. *Učebnice evropské integrace*. Brno: Barrister & Principal, 2006. ISBN 978-80-7364-044-6.
- LANCASTER Carol. *Aid to Africa: So much to do, So little done*. Chicago: The University of Chicago Press, 1999. ISBN 0-226-46838-0.
- LANCASTER Carol. *Foreign aid: diplomacy, development, domestic politics*. Chicago: University of Chicago Press, 2007. ISBN 978-0-226-47045-0.
- LANDA Vladimír. *Přidružení rozvojových zemí k Evropskému hospodářskému společenství*. Praha, 1977.
- LEBIEDZIK Marian a TVRDOŇ Michal. *Hospodářské politiky Evropských společenství – vznik, vývoj a současnost*. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné, 2007. S. 150. ISBN 978-80-7248-424-9.

LEIBENSTEIN Harvey. *Economic backwardness and economic growth: studies in the theory of economic development*. New York: John Wiley & Sons, 1967.

LINTNER Valerio and MAZEY Sonia. *European Community: Economic and Political Aspects*. England: McGRAW-HILL Book Company Europe, 1991. ISBN 0-07-707231-6.

LISTER Marjoire. *The European Union and the South: Relations With Developing Countries*. New York: Rotledge, 1997. ISBN 0-415-16328-5.

MACRORY F. J. Patric atc. *The World Trade organisation. Legal, Economic and Political Analysis*. New York: Springer, 2005. ISBN 0-387-22685-0.

MAJEROVÁ Ingrid. *Rozvojové ekonomiky*. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné, 2008. ISBN 978-80-7248-459-1.

MCEVEDY Colin. *The Penguin Atlas of African History*. London: Penguin Books, 1995. ISBN 1439506677.

MORGAN Kenneth. *Labour in Power*. Oxford University Press, 1984. ISBN 0192851500.

OKOTH Assa. *A history of Africa: African nationalism and the de-colonisation : 1905 – 1994*. Svazek 2. Westlands: East African Educational Publishers Ltd., 2006. ISBN 9966-25-358-0.

ONSLow Sue. *Backbench debate within the Conservative Party and its influence on british foreign policy, 1948 – 1957*. Palgrave: Macmillan, 1979. ISBN 9780333656372.

PADAYACHEE Vishnu. *The Political Economy of Africa*. New York: Routledge, 2010. ISBN 978-0-415-48039-0.

PALATKOVÁ Monika. *Mezinárodní cestovní ruch: Analýza pozice turismu ve světové ekonomice, význam turismu v mezinárodních ekonomických vztazích, evropská integrace a mezinárodní turismus*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3750-8.

PAYNE Anthony and PHILLIPS Nicola. *Development*. Cambridge: Polity Press, 2010. ISBN 978-0-7456-3068-7.

RAMSDEN John. *The winds of change: Macmillan to Heath, 1957-1975*. Michigan: Longman, 1966. ISBN 9780582275706.

REJMAN Ladislav. *Slovník cizích slov*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966.

SALVATORE Dominick. *African development Prospects: A policy modeling approach*. New York: Taylor & Francis Group, 1989. ISBN 978-0844-8156-75.

SANFORD E. Jonathan and SANDHU Anjula. *Developing Countries: Definitions, Concepts and Comparisons*. New York: Nova Science Publishers, 2003. ISBN 1-59033-750-6.

SEN Amartya. *Development as Freedom*. New York: Oxford University Press, 1999. ISBN 0-19-289330-0.

SIMBA Iddi and WELLS Francis. *Development Co-operation in Southern Africa - Structures and Procedures*. Paris: Development Centre Papers, 1984.

SINGH Daleep. *Francophone Africa, 1905 – 2005: A Century of Economic and Social change*. New Delhi: Allied Publishers, 2008. ISBN 81-8424-258-1.

STREETEN Paul. *Aid to Africa: A policy outline for the 1970 's*. New York: Praeger Publishers, 1972, 0275282635.

URWIN W. Derek. *The community of Europe: a history of European integration since 1945*. London: Longman, 1991. ISBN 0-582-04540-4.

VACULÍKOVÁ Daniela. *Afrika 1960*. Praha: ÚDA, 1960.

VINER Jacob. *International trade and economic development: Lectures delivered at the National University of Brazil*. London: Clarendon Press, 1957. ISBN 0198281315.

WALLERNSTEIN Imanuelle. *Africa: The Politics of Independence and Unity*. New York: Vintage Books, 1967. ISBN: 0-8032-9856-0.

WEIDENFELD Werner and WESSELS Wolfgang. *Europe from A to Z: Guide to European integration*. Luxembourg, 1997. ISBN 9282794199.

WORTLEY A. Ben. *The law of the common market*. Manchester: Manchester University Press, 1974. ISBN 0-7190-0559-0.

YOUNG W. John. *Britain, France and the unity of Europe, 1945-1951*. Michigan: Leicester University Press, 1984. ISBN 9780718512460.

ZAHRADNÍK Petr. *Vstup do Evropské unie. Přínosy a náklady konvergence*. Praha: C. H. Beck, 2003. ISBN 80-7179-472-4.

14.3 Jiná literatura

Commission of the European Communities. Directorate-General Information, Communication, Culture. *Official development Assistance from the European Community and its member states*. Michigan: Europe informatik: Development, svazek 67, 1990.

Complementarity between community and member state policies on development co-operation. COM, 218 final. Brusel: Evropská komise, 1999.

Der Warenverkehr der EWG mit den assoziierten afrikanischen Staaten und Madagaskar 1958 bis 1966/7. Brusel: Kommission der Europäischen Gemeinschaften, 1969. Tabulky č. 19, 25, 31, příloha V.

Development Co-operation Review. *European Community*. Paris: OECD, 2002.

European Community's Development Policy. Brussels: The Council and the Commission, 2005.

HOEBINK Paul. *Coherence and Development Policy: An autopsy with some European examples*. In: Österreichische Forschungsförderung für Entwicklungshilfe – ÖFSE: Österreichische Entwicklungspolitik – Analysen. Informationen 2004. EU – Entwicklungspolitik – Quo vadis?, Vídeň, 2004.

KAPPEL Robert. *Africa's marginalisation in World trade: A reset of the Uruguay Round agreements*. Berlin: Springer – Intereconomics: Review of European economic policy. 1996, Svazek 31, číslo 1. ISBN 0020-5346.

LANGHAMMER J. Rolf. *Die Allgemeine Zollpräferenzen der Europäischen Gemeinschaft für Entwicklungsländer. Fehlschlag oder Erfolg? Eine kritische Bewertung der ersten Dekade*. Kieler Diskussionbeiträge 95, IfW Kiel, 1983. ISSN 0455-0420.

Policy Coherence for Development: Accelerating progress towards attaining the Millennium Development Goals. Evropská komise, COM, 2005.

Review of Aid Co-ordination and the Role of the World Bank. Washington: Světová banka, listopad 1999.

Římské smlouvy – Evropská integrace v dokumentech. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1993. ISBN 80-901301-6-X.

The Last developed countries report 2000. *Aid, Private capital flows and External debt: The Challenge of Financing Development in the LDCs*. New York, Ženeva: United Nations, 2000. ISBN 92-1-112491-3.

THE WORLD BANK. *Growth through trade*. Washington D.C.: World Bank and Oxford University Press, 1981. ISBN 978-0-19-502998-7.

Trade and development report: *Finacial Instability, Growth in Africa*. New York: Secretariat of United Nations Conference on Trade and development, 1998. ISBN 92-1-112433-6.

Úmluva o přidružení afrických států k EHS. Praha: MZV, 1963. Článek 8 a 9, s. 6.

World Developmet Report 1991 – Tha Challenge of Development. World Bank: Oxford University Press. 1991. ISBN 0-19-520868-4.

YEATS J. Alexander. *What are OECD trade preferences Word to Sub-Saharan Africa?* In: African Studies Review – African Studies Association, 1995.

ZARTMAN I. William. *Europe and Africa. Decolonization or Dependency?* In: Foreign Affairs, January, 54. svazek, č. 2, 1976.

14.4 Internetové zdroje

ABC.cz – Slovník cizích slov [online]. Radek Kučera & daughter [cit. 20-3-2013]. Dostupné z www: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&cizi_slovo=fisk%E1ln%ED>.

African, Caribbean and Pacific Group of States. Org. The Secretariat ACP [online]. [cit. 15-05-2012]. Dostupné z: <<http://www.acpsec.org/node/7>>.

African, Caribbean and Pacific Group of States. Org - [online]. The Secretariat ACP [cit. 15-05-2012]. Dostupné z: <<http://www.acpsec.org/content/secretariat-acp>>.

Asociované africké a malgašské státy. Rozvojovka.cz – Rozvojová politika Evropského společenství [online]. Praha: Člověk v tísní [cit. 20-3-2013]. Dostupné z www: <<http://www.rozvojovka.cz/rozvojova-politika-evropskeho-spolecenstvi>>.

Businessinfo.cz – Antidumping v Evropské unii [online]. Praha: Ministerstvo obchodu a průmyslu [cit. 10-3-2013]. Dostupné z www: <<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/antidumping-v-evropske-unii-4458.html>>.

BusinessInfo.cz – oficiální portál pro podnikání a export [online]. Praha: Nexus Group, s.r.o. [cit. 10-01-2013]. Dostupné z www: <<http://www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/rozvojova-spoluprace/rozvojova-spoluprace-a-zahranicni-pomoc-eu.html>>.

Businessinfo.cz – Politiky EU [online]. Praha: Ministerstvo obchodu a průmyslu [cit. 10-1-2012]. Dostupné z www: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/politiky-eu/institute-evropske-unie-a-politika/1000521/20070/>>.

Cojeco.cz – Skupina 77 [online]. OPTIMUS s.r.o. – Encyklopedie CoJE CO [cit. 25-2-2013]. Dostupné z www: <http://www.cojeco.cz/index.php?id_desc=87615&s_lang=2&detail=1&title=Skupina%2077>.

Enviwiki.cz – Rozvojová politika EU [online]. Praha: Enviwiki [cit. 10-2-2013]. Dostupné z www: <http://www.enviwiki.cz/wiki/Rozvojov%C3%A1_politika_EU>.

Europa.eu – Cíle rozvojové politiky [online]. European Union [cit. 20-1-2012]. Dostupné z www: <http://europa.eu/pol/dev/index_cs.htm>.

Europa.eu – Evropský rozvojový fond [online]. Europa – přehledy právních předpisů [cit. 20-10-2012]. Dostupné z www: <http://europa.eu/legislation_summaries/development/general_development_framework/r12102_cs.htm>.

Rozvojovka.cz. – Dohoda z Cotonou [online]. Concorde: podkladová studie k diskusi [cit. 20-2-2013]. Dostupné z www: <http://www.rozvojovka.cz/download/pdf/pdfs_176.pdf>.

Rozvojovka.cz – Rozvoj [online]. Praha: Rozvojovka [cit. 15-10-2012]. Dostupné z www: <<http://www.rozvojovka.cz/rozvoj>>.

Rozvojovka.cz – Rozvojová politika ES [online]. Praha: Rozvojovka [cit. 15-10-2012]. Dostupné z www: <http://www.rozvojovka.cz/rozvojova-politika-evropskeho-spolecenstvi_228_5.htm>.

Rozvojovka.cz – Rozvojová spolupráce [online]. Praha: Člověk v tísni [cit. 25-10-2012]. Dostupné z www: <http://www.rozvojovka.cz/download/docs/16_manual-globalni-problemy-a-rozvojova-spoluprace.pdf>.

The politics of trade and industrial policy in Africa: forced consensus? [online]. Trenton NJ: Africa World Press, ©2004 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <<http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10137755>>.

World Bank assistance to agriculture in Sub-Saharan Africa: an IEG review [online]. Washington, D.C.: World Bank, 2007 [cit. 2013-03-27]. Dostupné z: <<http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10202653>>.

15 SEZNAM ZKRATEK

Tab. 1 Seznam zkratk

ACP	African, Caribbean and Pacific group of states
AGCD	Administration Générale de la Coopération au Développement
AGRHYMET	Regionální centrum pro oblast Sahelu a západní Afriky
AFDB	African Development Bank
CCI	Conseil de la Coopération Industrielle
CDE	Centre for development and Enterprises
CDI	Centre du développement industriel
CFA	Země pod měnou afrického franku
CLONG	Platforma evropských nevládních organizací
CONCORD	Platforma evropských nevládních organizací, která nahradila CLONG
COREPER	Výbor stálých zástupců
DAC	Development Assistance Committee
DG	Directorate General
DIAGNOS	Zkoumá příčiny omezení obchodního a investičního rozvoje v dané zemi
EAGGF	Evropský zemědělský garanční a podpůrný fond
EAMA	Asociované africké a malgašské státy
EBA	Everything But Arms
EDF	European development fund
EEC	European Economic Community
EFTA	European Free Trade Association
EHS	Evropské hospodářské společenství
ECHO	Humanitární úřad
EIB	Evropská investiční banka
EK	Evropská komise
EP	Evropský parlament
ERDF	Evropský rozvojový a regionální fond
ES	Evropské společenství
ESF	Evropský sociální fond
ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli
ESVO	Evropské sdružení volného obchodu
EU	Evropská unie
EURATOM	Evropské společenství pro atomovou energii
FAO	Food and agriculture organization of United Nations
FLEX	Stabilizační mechanismus vývozních příjmů
GATT	Všeobecná dohoda o clech a obchodu
GSP	Generalised Scheme of Preferences
HDP	Hrubý domácí produkt
HIPC	Heavily indebted poor countries
HNP	Hrubý národní produkt
HNZ	Hnutí nezúčastněných zemí
ILO	International Labour Organization

SEZNAM ZKRATEK

LDC	Last Developed Country
MMF	Mezinárodní měnový fond
NATO	North Atlantic Treaty Organisation
NGO's	Nevládní organizace
NMEŘ	Nový měnový ekonomický řád
NRC	National Referendum Campaign
ODA	Oficiální rozvojová pomoc
OEEC	Organizace pro evropskou ekonomickou spolupráci
OECD	Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj
OPEC	Organizace zemí vyvážející ropu
OSN	Organizace Spojených Národů
PROINVEST	Cílem je podpora soukromého sektoru v ACP zemích
RTE	Rozvinuté tržní ekonomiky
RV	Řídící výbor
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
RZ	Rozvojové země
SADCC	Southern African Development Coordination Conference
SRN	Spolková republika Německo
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
STABEX	Stabilizační mechanismus vývozních příjmů
SYSMIN	Stabilizační mechanismus vývozních příjmů
TNC	Trans National Cooperation
UK	United Kingdom
UNIDO	Organizace OSN pro průmyslový rozvoj
UNCTAD	Konference OSN pro obchod a rozvoj
USA	United States of America
USAID	United States Agency for International Development
USD	Americký dolar
VB	Velká Británie

16 SEZNAM OBRÁZKŮ V PŘÍLOZE

- Obrázek č. 1 **Robert Schuman.**
Euroskop.cz – Historie EU [online]. Praha: Euroskop [cit. 20-2-2013]. Dostupné z www: <<https://www.euroskop.cz/9021/sekce/zakladni-data-o-eu/>>.
- Obrázek č. 2 **Jean Monnet při otevření trhu ESUO v roce 1951.**
Euroskop.cz – Historie EU [online]. Praha: Euroskop [cit. 20-2-2013]. Dostupné z www: <<https://www.euroskop.cz/8885/sekce/1950-1957/>>.
- Obrázek č. 3 **Podpis Římských smluv 25. března 1957.**
Euroskop.cz – Historie EU [online]. Praha: Euroskop [cit. 20-2-2013]. Dostupné z www: <<https://www.euroskop.cz/8885/sekce/1950-1957/>>.
- Obrázek č. 4 **Zakládající státy EHS.**
Europa.eu – Zakladatelé EU [online]. Evropská unie: Europa [cit. 14-2-2013]. Dostupné z www: <http://europa.eu/contact/index_cs.htm>.
- Obrázek č. 5 **Institucionální struktura Evropských Společenství.**
URWIN W. Derek. *The community of Europe: a history of European integration since 1945*. Londýn: Longman, 1991, s. 258.
- Obrázek č. 6 **Průměrný růst HDP/obyvatele ve vybraných rozvinutých a rozvojových státech v letech 1960 až 1972.**
HOLUB Alois, FOLTÝN Jaroslav a ORDNUNG Nikolaj. *Rozvojová ekonomika*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1997, s. 92.
- Obrázek č. 7 **Vývoj ekonomické úrovně v rozvojových zemích dle HDP/obyvatele.**
HOLUB Alois a kolektiv. *Ekonomický vývoj „třetího světa“ ve světové kapitalistické soustavě*. 1. Část. Praha: Ekonomický ústav ČSAV, 1976, s. 67.

- Obrázek č. 8 **Vývoj počtu signatářů a objemů EDF v letech 1957 až 2000.**
JELÍNEK Petr. *Rozvojová politika Evropské unie*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2003, s. 20.
- Obrázek č. 9 **Příspěvky členských zemí EHS do EDF v letech 1957 až 1970.**
HOLUB Alois. Mezinárodní ekonomická integrace „třetího světa“. Pomůcka pro učitele marxismu a leninismu. Praha: SPN, 1977, s. 241.
- Obrázek č. 10 **Rozdělení prostředků EDF a EIB mezi přidružené africké a malgašské státy (PASM) a zamořské země a území (ZZÚ-ZO).**
HOLUB Alois. Tamtéž, s. 242.
- Obrázek č. 11 **Mapa uskupení ACP.**
Homepages.uel.ac. – ACP [online]. European Union: European Union Development website [cit. 20-3-2013]. Dostupné z www:
<<http://homepages.uel.ac.uk/ben2417s/EUAid3.htm>>.
- Obrázek č. 12 **Základní ukazatele ekonomického rozvoje v letech 1960 až 1970.**
HOLUB Alois, Tamtéž, s. 24.
- Obrázek č. 13 **Čerpání prostředků z I. a II. EDF přidruženými zeměmi.**
HOLUB Alois. Tamtéž, s. 25.
- Obrázek č. 14 **Porovnání struktury I. a II. EDF ve vztahu k jednotlivým hospodářským oblastem.**
HOLUB Alois. Tamtéž, s. 224.

- Obrázek č. 15 **Proces přistupování afrických, karibských a tichomořských zemí k ACP.**

BAAR Vladimír. *Vnější vztahy Evropské unie. 1 díl, Africké, karibské a tichomořské státy*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2003, s. 23.
- Obrázek č. 16 **Země AKT – Afrika.**

CIHELKOVÁ Eva. *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. Praha: 2003, s. 278.
- Obrázek č. 17 **Vzájemný obchod mezi EHS/EU a AKT.**

Cihelková Eva, Tamtéž, s. 321.
- Obrázek č. 18 **Porovnání ekonomického růstu v 60. a 70. letech v rozvinutých i rozvojových zemích. Vývoj ekonomické úrovně v rozvojových zemích dle HDP/obyvatele.**

HOLUB Alois a kolektiv. *Ekonomický vývoj „třetího světa“ ve světové kapitalistické soustavě. 1. Část*. Praha: Ekonomický ústav ČSAV, 1976, s. 60.

17 PŘÍLOHY

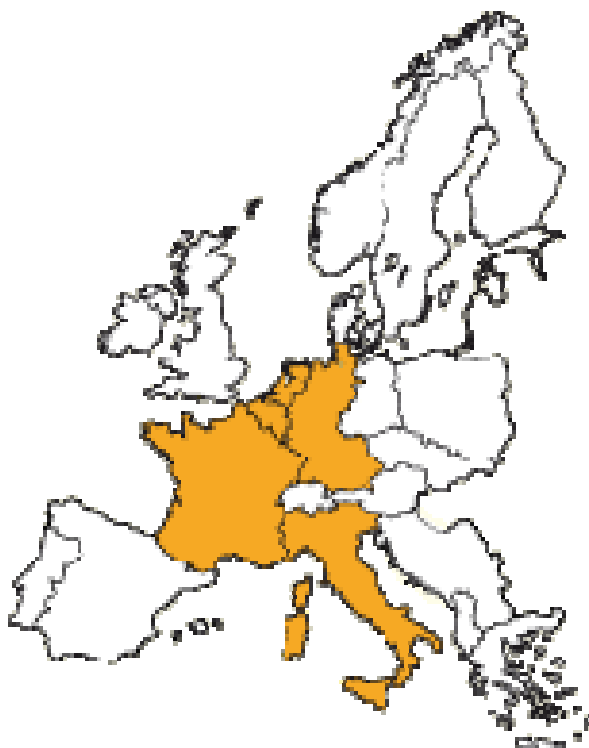
Obr. 1 Robert Schuman.

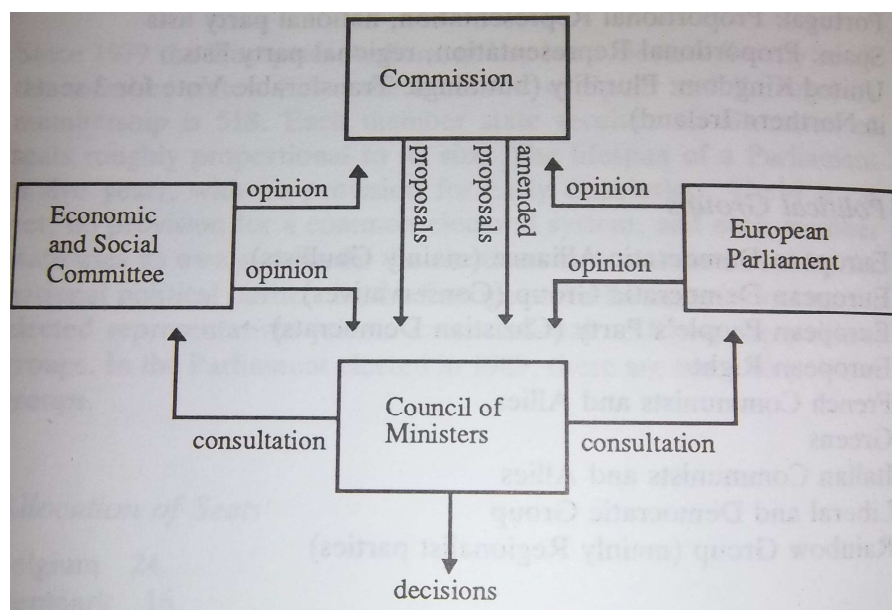
Obr. 2 Jean Monnet při otevření trhu ESÚO v roce 1951.

Obr. 3 Podpis Římských smluv 25. března 1957.

Obr. 4 Zakládající státy EHS

Obr. 5 Institucionální struktura Evropských Společenství.

Země	Absolutní výše v r. 1972	Průměrné tempo růstu v %	
		1960-72	1965-1972
<u>Rozvinuté kapitalistické země (vybrané)</u>			
USA	5.590	3,0	2,0
Svédsko	4.480	3,2	2,5
Kanada	4.440	3,6	3,2
Švýcarsko	3.940	2,9	2,9
Dánsko	3.670	3,8	3,7
Francie	3.620	4,7	4,8
NSR	3.390	3,7	4,1
Belgie	3.210	4,2	4,6
Austrálie	2.980	3,1	3,1
Holandsko	2.840	4,1	4,3
Finsko	2.810	4,4	4,9
Anglie	2.600	2,3	2,0
Rakousko	2.410	4,3	5,0
Japonsko	2.320	9,4	9,7
Itálie	1.960	4,4	4,3
Řecko	1.460	7,2	7,3
Španělsko	1.210	5,8	5,0
<u>Rozvojové země (vybrané)</u>			
Lybie	1.630	16,2	8,1
Argentina	1.290	2,7	2,8
Venezuela	1.240	1,8	1,1
Uruguay	760	-0,1	0,4
Mexiko	750	3,3	2,8
Libanon	700	1,0	1,4
Saudská Arábie	550	7,2	6,8
Brazílie	530	3,2	5,6
Peru	520	2,2	1,1
Írán	490	6,3	7,2
Alžírsko	430	2,2	3,5
Zambie	380	2,0	-0,1
Tunisko	380	3,1	3,7
Irák	370	2,7	1,8
Sýrie	320	3,4	3,8
Jižní Korea	310	6,8	8,5
Ghana	300	0,0	1,0

Obr. 6 Průměrný růst HDP/obyvatele ve vybraných rozvinutých a rozvojových státech v letech 1960 až 1972.

	1961 -65	1966 -70	1971	1972	1973	1974 x)
Rozvojové země jako celek 1)	3,0	3,3	3,1	2,8	4,8	3,7
Z toho:						
Exportéři nafty	3,6	4,4	3,5	4,9	7,2	...
- země nad 375 dol.HDP/obyv.	3,6	3,6	4,1	5,0	4,5	...
- země s 200-375 dol.HDP/obyv.	2,9	2,9	4,1	2,3	5,0	...
- země pod 200 dol.HDP/obyv.	1,4	1,9	-1,1	-3,2	2,9	...
Rozvinuté kapita- listické země 2)	3,9	3,6	2,4	4,2	5,3	-0,1
z toho podle rozvo- jových oblastí:						
- Afrika 1)	2,3	2,3	2,1	2,9	1,3	3,3
- Východní Asie 1)	2,9	4,7	4,5	3,5	7,5	4,1
- Jižní Asie 1)	1,3	2,0	-1,4	-3,7	3,1	-0,2
- Střední Východ 1)	5,1	4,5	9,2	6,4	9,4	8,2
- Latinská Amerika 1)	2,4	2,9	3,6	4,0	4,5	4,2

Obr. 7 Vývoj ekonomické úrovně v rozvojových zemích dle HDP/obyv.

Režim řídicí euro-afričké vztahy	Rok uzavření	Počet asociovaných/ partnerských zemí	Počet členských států EHS/ES/EU	Pořadí EDF	Objem prostředků EDF (mil. EUR)*
Přidružení podle Části IV Římské smlouvy	1957	–	6	1. EDF	569,4
I. dohoda z Yaoundé	1963	18	6	2. EDF	730,4
II. dohoda z Yaoundé	1969	18	6	3. EDF	887,3
I. dohoda z Lomé	1975	46	9	4. EDF	3053,3
II. dohoda z Lomé	1980	58	9	5. EDF	4207,0
III. dohoda z Lomé	1985	65	10	6. EDF	7882,6
IV. dohoda z Lomé	1990	68	12	7. EDF	11 583,0
revidovaná IV. dohoda z Lomé	1995	70	15	8. EDF	13 151,1
dohoda z Cotonou	2000	77 ⁷¹⁾	15	9. EDF	14 300,0

Obr. 8 Vývoj počtu signatářů a objemů EDF v letech 1957 až 2000.

Země	Římská smlouva		Jaundská dohoda I.		Jaundská dohoda II.	
	mil. dol.	%	mil. dol.	%	mil. dol.	%
Belgie	70	12,04	69	9,45	80	8,89
NSR	200	34,41	246,5	33,77	298,5	33,16
Francie	200	34,41	246,5	33,77	298,5	33,16
Itálie	40	6,88	100	13,70	140,6	15,62
Lucembursko	1,25	0,22	2	0,27	2,4	0,28
Nizozemí	70	12,04	66	9,04	80	8,89
Země EHS						
celkem	581,25	100,00	730,0	100,0	900,0	100,00
EIB	—		70,0		100,0	
Celkem	581,25		800,0		1000,0	

Obr. 9 Příspěvky členských zemí EHS do EDF v letech 1957 až 1970.

	PASM		ZZÚ-ZO		Celkem	
	Jaundská dohoda I	Jaundská dohoda II	Jaundská dohoda I	Jaundská dohoda II	I.	II.
Nenávratné příspěvky EFR	620	748	60	62	680	810
Zvláštní půjčky EFR	46	80	4	10	50	90
EFR celkem	666	828	64	72	730	900
Normální půjčky EIB	64	90	6	10	70	100
Celkem	730	918	70	82	800	1000

Obr. 10 Rozdělení prostředků EDF a EIB mezi přidružené africké a malgašské státy (PASM) a zámořské země a území (ZZÚ-ZO).

Obr. 11 Mapa uskupení ACP.

	Průměrné roční tempo růstu v %			HDP na obyvatele v US dolarech	
	HDP	obytelstvtvo	HDP/obyvatel	1960	1970
Světová kapitalistická soustava	5,1	2,2	2,9	570	1020
Rozvinuté země	5,1	1,1	4,0	1500	2960
Rozvojové země	5,2	2,6	2,5	140	230

Obr. 12 Základní ukazatele ekonomického rozvoje v letech 1960 až 1970.

A. Přidružené africké státy a Madagaskar		(v tis. US \$)
1. Burundi	21 420	
2. Čad	59 307	
3. Dahome	41 951	
4. Gabun	35 182	
5. Horní Volta	51 597	
6. Kamerun	104 581	
7. Konžská lidová republika	43 520	
8. Malgašská republika	117 303	
9. Mali	70 996	
10. Mauretánie	32 686	
11. Niger	54 149	
12. Pobřeží slonoviny	88 808	
13. Rwanda	20 578	
14. Senegal	96 427	
15. Somálsko	36 455	
16. Středoafrická republika	41 111	
17. Togo	27 589	
18. Zaire	64 141	
Celkem	1007 801	
B. Zámořské země a území, zámořské oblasti		
1. Francouzské Somálsko (území Afarů a Issů)	3 052	
2. Francouzská Polynésie	5 172	
3. Guadeloupe	7 093	
4. Guayana	2 123	
5. Komory	5 901	
6. Martinique	10 424	
7. Nizozemské Antily	22 677	
8. Nová Kaledonie	6 338	
9. Réunion	16 962	
10. Saint Pierre a Miquelon	4 054	
11. Surinam	23 249	
12. Wallis a Futuna	607	
Celkem	107 652	
C. Ostatní		
Alžírsko	25 320	
Nová Guinea	4 490	
Bliže nespecifikováno	17 146	
Celkem (A + B + C)	1 162 409	

Obr. 13 Čerpání prostředků z I. a II. EDF přidruženými zeměmi.

Oblast	1. EFR	2. EFR
Modernizace zemědělství	24,8 %	44,9 %
Infrastruktura	44,0 %	37,7 %
Školství a výchova	19,9 %	10,0 %
Zdravotnictví	8,8 %	4,6 %
Industrializace	0,7 %	1,3 %
Různé	1,8 %	1,5 %

Obr. 14 Porovnání struktury I. a II. EDF ve vztahu k jednotlivým hospodářským oblastem.

Afrika	Karibik	Pacifik
Od Yaoundé I (1963): Benin, Burundi, Burkina Faso, Côte d'Ivoire, Čad, Gabon, Kamerun, D.R. Kongo, Konžská rep., Madagaskar, Mali, Mauritánie, Niger, Rwanda, Středoafriická rep., Senegal, Somálsko, Togo		
Připojení k Yaoundé II (1969): Keňa, Tanzanie, Uganda (všechny však až v roce 1972)		
Připojení k Lomé I (1975): Botswana, Etiopie, Gambie, Ghana, Guinea, Guinea-Bissau, Lesotho, Libérie, Malawi, Mauricius, Nigérie, Sierra Leone, Súdán, Svazijsko, Zambie	Bahamy, Barbados, Grenada, Guyana, Jamajka, Trinidad a Tobago	Fidži, Samoa, Tonga
Připojení k Lomé II (1980): Džibutsko, Kapverdy, Komory, Sv. Tomáš a Princův o., Seychely	Dominika, Surinam, Sv. Lucie	Kiribati, Papua-Nová Guinea, Šalomounovy o., Tuvalu
Připojení k Lomé III (1985): Zimbabwe	Antigua a Barbuda, Belize, Dominikánská rep., Sv. Kryštof a Nevis, Sv. Vincenc a Grenadiny.	Vanuatu
Připojení k Lomé IV (1989): Angola, Rovnická Guinea	Haiti	
Připojení k revidované Lomé IV (1995): Eritrea, Mosambik, Namibie		
Dohoda z Cotonou (2000): JAR*		Cookovy o., Maršallovy o., Mikronésie, Nauru, Niue, Palau

Obr. 15 Proces přistupování afrických, karibských a tichomořských zemí k ACP.

Obr. 16 Země AKT – Afrika.

Ukazatel	1960	1970	1980	1990	1995	1997	1998	1999	2000
Export									
Hodnota mld. ECU/EUR	2,5	4,4	18,0	17,4	17,6	20,4	22,2	21,8	26,6
Podíl %	10,2	8,6	8,5	4,5	3,1	2,8	3,0	2,9	2,8
	92/91	93/92	94/93	95/94	96/95	98/97	99/98	00/99	01/00
Tempo růstu %	7,9	-3,7	-10,7	14,0	5,4	8,6	-1,9	21,9	7,4*
Import									
Hodnota mld. ECU/EUR	2,9	5,8	21,7	21,0	19,9	23,0	21,4	21,9	28,8
Podíl %	10,3	9,7	7,7	4,8	3,7	3,4	3,0	2,8	2,8
	92/91	93/92	94/93	95/94	96/95	98/97	99/98	00/99	01/00
Tempo růstu %	-7,0	-16,2	22,8	4,0	10,3	-7,0	2,0	31,9	17,6*
Obchodní bilance									
mld. ECU/EUR	-0,4	-1,4	-3,7	-3,5	-2,3	-2,6	0,8	-0,1	-2,2

Obr. 17 Vzájemný obchod EHS/EU s AKT.

Oblast	Průměrné roční tempo						
	1961 -65	1966 -70	1970	1971	1972	1973	1974 ⁷
Latinská Amerika	5,3	5,7	6,8	6,3	6,8	7,0	7,4
Střední Východ 1)	8,2	7,8	7,9	11,2	9,2	10,0	11,3
Afrika	5,0	5,2	8,3	3,5	5,6	4,7	5,9
Jižní Asie 2)	3,8	4,4	4,8	1,0	1,5	5,4	2,2
Východní Asie 3)	5,4	7,0	7,5	7,5	5,6	11,1	6,5
RZ jako celek 4)	5,5	5,8	6,7	5,5	5,4	7,3	6,1
Rozvinuté kapitalist. země 5)	5,2	4,6	2,7	3,3	5,2	6,2	-0,1

Obr. 18 Porovnání ekonomického růstu v 60. a 70. letech v rozvinutých i rozvojových zemích.